

MÓRA FERENC
HÁTRAHAGYOTT
MŰVEI

DÍSZKIADÁSA

GÖRÖNGYKERESÉS

B U D A P E S T
GENIUS KIADÁS

M O R A F E R E N C

GÖRÖNGYKERESÉS

B U D A P E S T
GENIUS-KIADÁS

*Fenntartunk minden jogot, a fordításét is.
Copyright 1935, by Genius, Budapest.*

GÖRÖNGYKERESÉS

Göröngykeresés, mi lehet az? Minek azt keresni, amit előbb-utóbb úgyis mindnyájan megkapunk, az író még előbb, mint más, neki meg se kell halni érte.

Azért én mégis öt esztendeje keresem a göröngyöt. Nem magamnak, hanem egy sose látott embernek, aki Ausztráliában van eltemetve, a mildurai temetőben, a Murrumbidgee partján. Szántai Vecsernyés Pálnak hívták, gondolom, ez van a sírkövén is; ezt a nevet nem lehet ausztrálul írni.

Szántai Vecsernyés Pálnak nem ez az első földigénylési ügye. Volt már neki egy, vagy harmincöt esztendővel ezelőtt, amikor földosztó volt ez a Pál. Talán van is még, aki emlékszik a nevére, a Vadnai Andor könyvébe is belekerült annakidején, mint „Adalék az alföldi, munkáskérdéshez”. Pál maga pedig csendőrkézzre/került, s mikor a törvény eligazította vele a baját, akkor Pál lába alól kiszaladt a magyar haza földje. A haza amely eddig nem adott neki földet, most már nem adott munkát se. A börtönből szabadult parasztnak a haza megmutatta mégegyszer virágos halmait, kitarta sugaras mezőit és azt mondta neki:

— Eredj innen, te izgága Pál, mert nincs neked

itt semmi keresnivalód se, se a földemen, se a földemben.

Azt mondhatnám, hogy a haza kilökte magából a megtévedt Pált, mint hullócsillagot az ég, de hát ilyen hasonlat mégse járhat egy néhai deszki kubikosnak. Elég az hozzá, hogy Szántai Vecsernyés Pál nyakába vette a világot, hanyódott-vetődött benne, míg elért az ötödik világrészbe, aminek a nevét se hallotta soha; az éppen neki való tartomány volt, olyan kiháló ősnépek vannak benne, mint amilyenhez ő is tartozott; a földet is ingyen adják, csak éppen el kell venni a malleescrubtól, a sósbozóttól, meg a mulga-scrubtól, a szúrós bozóttól, mi az egy alföldi kubikosnak? Az alföldi kubikos megverekeedett az ausztráliai sivataggal, nevelt magának pulit kenguruból, megszokta a mérgekígyókat, meg a queenslandi végrehajtókat, szerzett házat, földet, nyáját, csordát, teljesjogú polgára lett a Commonwealth of Australia-nak, a lányát egy konstáblerhez adta nőül, Mr. Jacksonhoz, csak éppen abba nem tudott beletörödni, hogy haragban van hazájával és nincs magyar földje. Halálos ágyán ez volt az utolsó szava:

— Szereztek egy kis magyar földet a síromba.

Ilyen földéhes a magyar paraszt, ezt a végrendeletet tette izgága Pál és ezért küldött nekem egy megcímezett papírzacskókát a konstáblerné, Mr. Jackson neje, született Szántai Vecsernyés Magdolna:

— Egy boldog magyar göröngyöt ebbe a borítékba

az ó-hazából, uram, hogy boldog legyen az apám álma.

Magyar göröngy csak volna, tán kiviteli tilalom sincs rá, „minta érték nélkül”, de *boldog* magyar göröngy? Hol vegyem én ezt a drágakövet ebben a fájdalom-országban, ahol sír, jajgat, panaszkodik, átkozódik minden marék föld, akár a koronázó-dombról veszem, akár a vályogvető putri udvaráról, akár a nagyváros határában markolom fel, akár a falu piacán. Mind azt mondja az nekem: nem én vagyok az, akit keresel, mért nem maradhatsz tőlem? Mehetek én ezzel a levéllel ingatlanirodákhoz, bankigazgatókhoz, politikusokhoz, miniszterekhez, akármilyen vajákosokhoz: „Adjatok nekem egy boldog magyar göröngyöt, hogy egy messzeszakadt szív keserű pora összeédesedhessen a hazájával, elég hozzá akkora, amekkorában egy télizöld gyökere megkapaszkodhat”, ki adhatja azt meg nekem, ausztráliai halott magyar prokterának?

Ötödik esztendeje rakogatom előre-hátra az íróasztalomon a kis papírtarisznyát s ha útra kelek, ha előadást megyek tartani valahová, egyik országrésről másikra, vagy ősöket keresek a határban, mindig viszem magammal. Hátha, hátha ... ó, mi csoda *Carmen Miserabile* lenne abból, ha én ennek a göröngykereső vándorlásnak minden stációját megírnám !

De azért Deszkre is kivittem a nyár végén a zacskót, jó az Isten, hátha éppen innen kapja meg

Vecsernyés Pál nyugtalan porc az altató boldog gö-röngyöt, a maga falujából?

Bizonyos nevezetű Ugró Mátyás jelentette onnan, hogy *hullámot* talált a földjében. (Tudja ő, mi az illendőség, ha úrral beszél. Azért mondja *hullám nah* a csontvázat, mert ebből láthatom, hogy olyan emberrel van dolgom, akit nem a gólya költött, vagyis hogy nem issza meg az oltott meszet tej helyett, egyszóval olyan ember, aki érti magát.)

Hát nem sok értelme volt az ásatásnak. Az ősök temetőjét már fölszaggatta az eke, mink már csak egy *hullámot* találtunk, az is kutyahullám volt. Gyönyörű sárga agyagban feküdt, a szobrász, aki kijött velem szájtátónak, az ásatásra, nem győzte markolászni, gyurkálni, szaglászni, tán még meg is kóstolta.

— Valóságos mintázó agyag — kínált vele engem is.

Ránéztem Ugró Mátyásra. Pirosképű, hasba válas, javabeli magyar, ejnye, ha szóra tudnám hozni, hátha ő lenne az én emberem?

A szobrász kiszólt a gödörből:

— Gazduram, megengedi-e, hogy ebből az agyagból egy kosárral föltegyünk a kocsira?

Mátyás keményen legyintett ököllel.

— Bárcsak egész földemet elvinné az úr. Inkább maga, mint a bankok. Szőlóm, lovam, tehenem, disznóm úgyis elvitték már, forduljon el tőlük a csillagos ég a haláluk óráján.

A nagyszerű agyagot bevittük a városba, de a papírtarisnyába nem került belőle.

Egy esztendő óta négy rohamát vertem vissza a szobrásznak, aki azt vette a fejébe, hogy megmin-táz. Hagyjon nekem békét, nem vagyok én korunk hőse, se versenyló, se diktátor, se bokszbajnok formájában. Igaz, lírai költőkoromban velem is meg-esett, hogy márványnak áldotam magam a piac közepére és az volt a talpamba vésve, hogy „Váro-sunk szülötte”. De már rég beláttam, hogy az ilyes-minek a mi napjainkban nincs értelme. Az én gyer-mekkoromban még úgy volt, hogy a márványembe-rek hasznára voltak a társadalomnak és jóvátették, amit életükben vétettek ellene. Hetipiacos dél-előttökön párkányukra rakták a tejesköcsögöket, meg a kalácscipókat, estefelé pedig a lábukhoz dör-gölődtek a mezők fáradt vándorai, a legelőről hazatérő malacok. Mikor leszállt az éjszaka és kó-bor felhőbárányokat legeltetett a hold, olyankor tántorgó polgártársaknak szolgáltak biztos táma-szul vagy szerelmesekre vetettek takaró árnyat ro-mantikusan redőzött köpönyegükkel. Szóval, állandó érintkezésben voltak a gyakorlati élettel és elhitet-hették magukkal, hogy szükség van rájuk. Mióta azonban rácskerítések veszik körül a kő- és bronz-embereket és nincs egyéb dolguk, mint kivárni a száz éves jubileumokat, azóta már szobornak se ér-demes lenni Magyarországon. Legföljebb, ha szap-

panból vésik ki vagy cukorból öntik ki az embert s ezt az utóbbit én is vállalnám, de csak úgy, hogy pörköltmandulából legyen a szemem s azt nekem jussom legyen kicsipegetni.

Ezek olyan érvek, hogy négyszer sikerült velük letepernem a szobrászt. Ötödszörre azonban, ahogy a mintázó anyagot vittük, azt kérdezte tőlem, hány éves is volt az elődöm, mikor meghalt.

— Ötvenhárom.

— És annak az elődje?

— Az? Nézzen csak. Az is ötvenhárom — döbentem meg egy kicsit.

— No, tetszik látni — mosolygott szelíd részvét-fel a szobrász. — Mindössze egy esztendeje van még igazgató úrnak.

— Tessék?

— Igen. Igen. Itt a múzeumigazgatók élete ötvenhárom esztendőben van limitálva. Akkor törlik őket a leltárból.

— Hát hiszen én értem se lesz nagyobb kár, mint az elődeimért volt — nyugodtam bele a végzetembe.

— Azok sokkal rendesebb emberek voltak, mint én, mégse szobrászták meg őket.

— Igen, csak hogy azoknak nem volt unokájuk — mondta nyugodtan a szobrász s már akkor tapogatta is a szemével a fejemet. Nagyon biztos volt a dolgában. Tudta, hogyha az unokával hozakodik elő, akkor megadom magam.

Minden nagyapa beláthatja, hogy nem is tehettem mást. Egy év múlva az unokám már a második

elemibe jár. Már mint Ferenc, a nagyobbik. A világ legbátrabb férfi a, hiszen még éntőlem sem fél, de akkor majd megriad, ha odavezetik a ravatalomhoz és apapa először az életben nem teszi fejére a kezét. Megérinti a kezem: hideg lesz. Az első hideg kéz, amivel életében találkozok. Aztán sírva fakad és elmondja a húgának, Möttyőnek, aki akkor már két-éves lesz, hogy apapa kiment aludni a temetőbe és oda hiába telefonálnak neki, nem jelentkezik. (Ugyan itthon se szokott.) Aztán telik, múlik az idő, Ferenc olvassa az iskolában a nevemet versek és mesék alatt s a tanító úr majd megsimogatja a fejét: aki ezt írta, az a te nagyapád volt. Ferenc lehajtja a fejét, sírdogál egy kicsit, de hamarosan észreveszi, hogy az előtte ülő fiúnak a gallérján egy kaszaspók mászik és kísérletet tesz annak birtokba vételére és domesztikálására. Otthon ugyan még hallja egy darabig, hogy „szegény apapa”, mikor asztalfiókban, vázák fenekén, hol egy-egy szivarvéget találnak utánam (rendes ember, még ha jó író is gondoskodik a hátrabagyottjairól), de a képem egyre jobban elködlik előtte s az arcképeim olyan idegenül néznek rá a falakról, mint a többi öreg bácsik és nénik. Persze, hogy a szobor egész más lesz. A szoborba bele lehet kapaszkodni, ha bántják a kis embert a nagy emberek; a szobornak át lehet ölelni a nyakát, a szoborhoz oda lehet szorítani a forró kis arcot, ha nehéz lesz a dolgozat és a szobor száját meg lehet keresni az eleven piros kis szájjal és a fülébe lehet súgni, ha segítség kell. És én meg-

hallom azt odakint az Isten kertjében és hipp-hopp, máris itt vagyok és szétütök a csontjaimmal a világban, ahol az én unokámat bántják!

— Hát gyerünk azzal a szoborral, Mester! Hány lap kell neki?

— Tíz-tizenöt. Félóra, egy óra naponta.

Hm. A jó Istennek egy napig is elég volt Ádámhoz, pedig annak kezét, lábát is kellett szerkeszteni, nekem pedig csak fejem és derekam lesz. Mindegy, no, majd csak kimódoljuk valahogy. Hat óra helyett majd ötöt alszunk naponta, de azt nagyon sebesen.

Az első ülésen nem is volt semmi baj se. Esztenődök óta nem volt olyan csendes negyedórája életemnek, mint mikor a mester munkába vett. Nyugodt és boldog voltam, mint az állványon az agyag, az a híres deszki agyag. Csak a szivarom percegése hallatszott s egy kicsit a szívem dobogása. Lámpalázam volt, no, mit tagadjam. Nem kis dolog ám az, mikor az ember a tulajdon halhatatlanságával ül szemben.

A második ülés azonban rosszul indult. Alig helyezkedtem el, borzasztó sürgősen hívnak a telefonhoz. Hazulról kérdeztetik, hogy nem hoztam-e el véletlenül a fűskamra kulcsát hazulról, ott volt az éjjeli szekrényen. Persze, hogy elhoztam s most értem már, hogy miért nem ment bele sehogyse a hivatali íróasztalom zárjába a kulcs.

Mert a hivatalomban mintáztott a mester, haza majd csak a készet visszük, S éppen a hivatal adott

nekem mentőötletet, mikor tíz perc alatt hatodszor mortifikáltak.

— Nézze csak, mester, ez így nem jó lesz. Ez a téboly nemcsak engem bolondít meg, hanem magát is felidegesíti. Hanem tudja mit? Hiszen most még úgyszólván csak a kontúrokat csinálja, ehhez pedig nem muszáj nekem ülnöm. Amíg az arcra kerül a sor, nem helyettesíthetne engem a János?

A mester tépte egy kicsit a szakállát, de mire igazán dühbe jöhetett volna, akkorra már felültem a piederasztalra Jánost s a szivarom is a szájába nyomtam, hogy a leglényegesebb hasonlatosság meglegyen közöttünk.

A módszerem nagyszerűen bevált. Keveset ültem, de a szobor haladt. János is meg volt elégedve, meg én is.

A második héten azonban, ahogy kilépek a folyosóra, látom, hogy János a medvét porolja. (T. i. kitömött medvét, amely a természetrajzi tárból nagyon mérsékelt eredménnyel ijesztgeti a serdülő ifjúságot. A medvét sokkal eredményesebben ijesztették meg a molyok.)

— Hát maga, János? Azt hittem, odafent ül a szobrásznak.

— Nem, kéröm — jelenti János — most Józseföt ültem föl, mert neköm a mackót köll tisztába tönöm vasárnapra. József mög úgyszólván fáradt volt, hát, mondom, hadd pihenjen egy kicsit.

Be kellett látnom, hogy ez nagyon célirányos in-

tézkedés volt. József a kézbesítőszolgánk, sok volt a szaladnivalója, hát csakugyan ráfér egy kis pihenés. József azonban nem vált be új szerepében. Mint kézbesítő, igen nyugtalan vérű ember s folyton hányta kezét-lábát. A szobrász csak félidőt ültetett vele s ekkor a harmadik szolgánkat rendelte be modellnek, aki András névre hallgat s valóban múzeumi példánya a türelemnek.

Így formált ki engem a szobrász hű embereim jóvoltából nem is egészen négy hét alatt s határozottan meglepett az eredmény. Egészen jó szobor lett *belőlünk*. Kollektív szobor, négyünkről egy. Ha az országászati észlézetben lett volna ennyi praktikus érzék, nem apellálna Ugró Mátyás a csillagos égre!

Hanem azért a gipszbeöntést mégsem akartam el-sietni. Először majd hadd mondjanak véleményt illetékes fórumok az agyagformámról.

— Kedves mester, ezt most hazavitetjük.

— Így, a vizes pokróccal letakarva?

— Az se rosszabb, mint a vizeslepedő, azt pedig borítottak már énám máskor is. A cseléd ereszti be az embereket, becsempészik a szobrot az íróasztalom alá, nem kér az ott enni, míg délután maga i? feljön és megbeszéljük a gipszbeöntést.

A szolgák elvitték a szobrom, igen vigyázva, úgy is, mint érdekelt felek s a János kijelentette, hogy sikerült belopni az íróasztalom alá. Nem látta más, csak ifj. Ferenc.

Hm, Ferenc. Nyeltem egyet, mert ismerem a tudásvágyat, amely kis druszámat görgeti az élet útjain. Tavaly a cserépkályhát is szétszedte, pedig még akkor iskolába se járt.

Nem volt maradásom, egy órával előbb hazamentem a rendesnél s fogadtam volna a félfejembe — már az agyagfejem felébe —, hogy mire hazaérek, Ferenc megtartja a leleplezési ünnepséget.

De az előszobában csönd volt s az ebédlőben is. No, hála Istennek, nem lesz itt semmi baj. De nini, miért van becsukva a szobám ajtaja? Hallgatódzom. Zaj nincs, de szuszogás igen. Még pedig többszörös szuszogás, négyszeres vagy ötszörös, igen elégedett, így csak gyerek szuszog meg a sündisznó. Csöndesen megnyitom az ajtót. Nyílott, de akadozva. Mintha be lett volna gittelve az alja. Szent Isten, ez alighanem sár. Tágítok akkora rést, hogy bedughatom a fejem. Szügyembe nyaklik az ijedelemtől. Csakugyan öten vannak a szuszogók. Nem sündisznók, gyerekek. Ferenc ül a szoba közepén, szétvetett lábbal s alig látszik ki szobrom romjaiból. A nyakamból górért gyúrt s a fejem tetejét most teszi rá kupolának. Kis Ilus, a cselédünk lánya hegyeket formál a mellemből a díszpolgári oklevelem bőrtokján, amely nyilvánvalóan fensikot reprezentál. Klein Böbi, akinek nemében sose vagyok biztos, mert szoknyácskát visel soffőrsapkával, agyagcsatornát épít keresztül-kasul a szőnyegen, vizes sárból. Jankó és Tomi pedig, Ferenc elsőemeleti kortársai, különben a háziúr gyerekei, fallal veszik ko-

rül a művelés alá vett területet. Brikett-port is kevernek bele, hogy jobban ellenálljon az idők viszontagságainak. Nem is rossz gondolat, az ajtót is ez nem engedi.

— Mit csináltak, gyerekek? — kérdezem eliszonyodva, ahogy lélekzetet tudok venni.

Ifj. Ferenc fölneéz. Csupa sár még a szemöldöke is. Az angyalfiókok lehetnek ilyenek, mikor a természetkor az agyagot készítették az Isten keze alá.

— Látod, apapa — mondja nyugodtan — felépítettük Magyarországot. A tanító úr mondta, hogy elpusztult, csináltunk helyette újat. Úgy-e, szép?

Ezt már nem is nyugodtan kérdi, hanem büszkén.

— Úgy-e szép, úgy-e szép? — csipogja a többi is. Ferenc fokozni akarja a hatást. Magyaráz.

— Tudod, abból a sármedvéből csináltuk, amit a János betött az íróasztalod alá.

Lökök egyet az ajtón, Ferenc elébe ugrik. Ez már az arkangyal arca, a kitiltóé.

— Apapa, neköd ide nem szabad belépni.

— Nem szabad?

— Nem. Ez a mi Magyarországunk, tudod, mert mink építettük. Te csak nézhetöd onnan kívülről, de bejönni azt már igazán nem szabad.

Most már állnak mind az öten, hadonásznak a mocskos kis kezek és boldogan ragyognak a tiszta virágszemek.

— Nem szabad, nem szabad, nem szabad. A mi Magyarországunk!

... Nem baj, no, csak fölépítsétek, így együtt, úr, cseléd, zsidó, gazdag, proletár együtt. Csak támadjon föl, csak éledjen meg, az övéké, a fiataloké, ha nekünk, öregeknek nem szabad is belépünk. Hiszen — tán nem is érdemeljük.

De karácsonyra odaér a boldog magyar göröngy Szántai Vecsernyés Pál sírjára!

LÁTTUNK MÁR MINK KIRÁLYT IS ...

Királyokkal többféleképp találkozhat a magunk-fajta szegény ember s mink szegediek már mindenféle módját kipróbáltuk a királylátásnak. Volt úgy, hogy mink láttunk királyt, de a király nem látott minket. Megesett, hogy a király föltekintett bennünket, de mink nem láttuk a királyt; sőt, mit tagadjunk rajta, találkoztunk mink már királlyal *úgy* is, hogy se mink nem láttuk őt, se ő minket, pedig ugyancsak néztük egymást.

Atila nagyurunk volt az illető, akivel így megjártuk — ugyan ő is csak úgy megjárta mivelünk.

Most ötven esztendeje történt, mikor a vízvette régi város helyett megépítettük az újat és fölszépítettük mindennel, amink addig nem volt. S mint ahogy a karonülő csecsemő kapadozik a holdvilág ezüstkiflije után is, úgy nyújtogatta a kezét mindenféle álmokiflik után a csecsemőóriás is, a Tisza Lajos karján ringatott Szeged. Volt, aki a hercegprímást akarta idetelepíteni, volt, aki beérte volna azzal is, ha Horvátországot idecsatolják Szegedhez. Tudniillik Zágrábban valami kavarodás volt akkor s úgy gondoltuk, hogy a horvátok egyszerre megbékül-

mint Szeged. (Bizonyísten, nem magunk miatt jutott

eszünkbe ilyesmi, hanem Ferenc Jóskán akartunk vele segíteni. Ő is megszánt minket s gondoltuk, jó szívvel veszi, ha mink is felkaroljuk őt.)

Hát ekkor súgtak-búgtak arról is, hogy a magyar szent koronának sokkal jobb helye volna Szegeden, löint Budán, mert mink jobban tudnánk rá vigyázni, mint a svábok. A szó köztünk maradjon, tán nem is lett volna kár, ha ránk hallgatnak, de hát csak kinevettek bennünket. S ekkor tette meg nekünk Atilla urunk azt a barátságot, hogy megjelent köztünk — csak azért is! Szerzett öneki Buda elég bosszúságot, mikor engedélye nélkül megmagyarosította a nevét — azelőtt Sicambriának hívták —, most aztán visszaadta neki a tromfot: azért is Szegeden találtatta magát, még pedig öt méter mélységben. Valami fundamentumot ástunk a városházánk mellett, akkor emeltük ki a vaslapot, amelyen nagyurunk profil képe domborodott, fél életnagyságban. Ahogy az agyagot levakartuk róla, rögtön ráismert még a tanulatlan ember is — miről is csak? No, nem az orráról, mert azt görbéllettük egy kicsit. Azon is csodálkoztunk, hogy a nyaka nem olyan szép vastag, ahogy Atillának dukálna, inkább olyan gérbic, mint egy esernyő-esinálóé. Ellenben a sisakján koronát viselt és olyan mérgesen nézett ki alóla, hogy keresztet vetett az ember ijedtében. Ebből jöttek rá a város vénei és írástudói, hogy kivel van dolgunk. Aki olyan okos ember volt, hogy még akkor se tette le a koronáját, mikor sisakot húzott a fejére és ilyen vérfagyasztóan tudott nézni, az nem lehet más, mint az Isten-ostora.

(Bizonyosan akkor öntette magát vasba az udvari kovácsaival, mikor az adó bemázsálásánál rájött, hogy a görög császár követei hamis fontkörtét használtak.)

Mikor ennyivel tisztába jöttünk, akkor már könnyű volt eligazodni azon is, ami nem vágott. Persze, hogy görbe az orra, hiszen a turulmadaré is az volt. Persze, hogy ösztövé a nyaka, hiszen meg van írva Priscos Rhetorban, hogy őfelsége a legnagyobb dáridón is éppen csakhogy elkente egy kicsit az ételt a fatányéron, azt is bizonyosan csak azért, hogy Réka nagyasszonynak egy kicsit kedvében járjon vele. No és mi következik abból, hogy Atilla már ezeröttszáz évvel ezelőtt is Kossuth-szakállt hordott? Ebből is csak az látszik, hogy Kossuth apánk még a szakállviseletben is csak úgy eltalálta az igazat, mint egyéb tettében-vettében.

Föl is tettük a vasképet a városháza előtt egy állványra és egy álló hétig nézte egymást a hún király, meg a szegedi nemzet. Még tán most is néznénk, ha az irigyeink föl nem támadnak ellenünk. De borzasztó megijedtek a pestiek és leküldték Pulszky Ferencet, aki leghíresebb tudós volt abban az időben. Pulszky megállapította, hogy a vaskép nem a mi nagyurunkat ábrázolja, hanem egy marcona német landsknecht portréja. Nem is a hún kovácsok öntötték, hanem egy stájer kályhagyáros, mivelhogy az ősi emlék nem egyéb egy XVIII. századbeli vaskályha oldalánál.

Mi tudjuk, hogy Pulszky Ferenc csak azt állapí-

totta meg, amit az ellenségeink ráparancsoltak. De azért a békeség kedvéért töröltük Atillát azon királyok sorából, akik itták a Tiszánk vizét.

*

Azt a történeti kútfőt, amelyből valamelyik ásatáson gyarapítottam Mátyás király szegedi barátkozásairól való ismereteimet, Körtés Máté Antalnak hívják. Ez az Antal úgy tudja, hogy az ő öregapjának az öregapja egy tálból evett Mátyás királlyal, de az is lehet, hogy nem is az, hanem annak is az öregapja.

— Mert ez még az ántivilágban történt, hallja, az pedig még Kossuth atyánknál is régebben volt.

A kronológia tehát egy kicsit ingadozó, de abban egészen bizonyos ez az Antal, hogy a némettől akart Valami várat elvenni Mátyás király. A döntő roham előtt való este süveget nyomott a fejébe, ütött-kopott gubát kerekített a vállára s azt mondta a főgenerálisnak:

— Kerüljük meg a tábor, generális úr, kerítsen valahol egy gubát maga is. Mög akarok győződni róla, hogy nem szédelegtek-e szét a vitezők?

Nem, azok olyan nyugodtan heverésztek a tábor-tüzek körül, mintha nem is ellenséget kellene másnap kaszálni, hanem búzát. A két gubás emberre ügyet se vetettek. Eleségszállító fuvarosoknak nézték őket.

Ahogy ott szemlélődik a király meg a főgenerális,

valami nagy huppanás hallatszik a várfalak felől. Mintha tele zsákokat hajítottak volna le a várból.

Nem zsák volt az, hanem ember. Lassan-lassan kivilágosodott a sötétségből, ahogy közeledett az őrtüzekhez. Őszbecsavarodott bajuszú, kis köpcös ember volt. A gúnyája katonának mutatta, de a sisakját nem a fején tartotta, hanem a kezében.

— Ezt meglessük — intett a király a főgenerálisnak —, miben törí a fejét.

Nem törte az semmiben, leült a tábornszélen hamvadó tűz mellé, az ölébe vette a sisakját s eszegette belőle szép csöndesen — a vadkörtét.

— No, ennek helyén a szíve — nevetett a főgenerális. — Bizonyosan a vár tövében szedte a vacsoráját, pedig ott könnyen nyakát szeghette volna.

A király is elmosolyogta magát:

— Hiszi-e az úr, hogy magam is mögkivántam a vadkörtét ?

— No, csak ennél nagyobb kívánsága sohase lögyön fölségödnök — szalutált a főgenerális s odaballagott a kisemberhez. Sebesen ment oda, lassan térült vissza s csak úgy döcögötte a nevetés.

— Fölséged máma nem csömögézik vadkörtét. Azt mondta az a kis tömzsök embör, hogy nem adna ő abbul még magának Mátyás királynak se.

(Ebből is látható, hogy nagyon régen történhetett ez, mikor a főgenerálisok még így beszéltek magyarul.)

-- No, ennek az embernek magam is a szemibe

nézök — mondta Mátyás kedvtelten s még összebb fogván magán a gubát, odalépkedett a tűzhöz.

— Jó estét, földi!

— Ödd mög, ha jó — vetette rá foghegyről a vadkörtés ember.

Mátyást elkapta a bosszúság és hirtelen kiegyenesedett. De csak egy szemvillanásig. Aztán megint összegörnyedt s alázatosan vette f szót.

— Inkább önnek egy kis vadkörtét, ha jó volna.

— Jó az annak, aki szereti. Eredj, szödj magadnak a vár töviben, van ott erdőstül.

— Jaj, dehogy mögyök én oda! — játszotta Mátyás az ijedtet. — Még a fejemre esne valami bolond némöt. Hanem neköd adok egy körtéért egy aranyat.

— Nem eladó — majszolta a körtét a vitéz —, magam is elbírok vele. Látod, a holnap estét már vagy érőm mög, vagy se, osztán nem akarnék éhön mönni a másvilágra.

— Nem is vagy te magyar embör — csóválta Mátyás a fejét —, ha így eresztöd el a vendégöt.

— Nem, úgy-e? — nézett föl nyugodtan a kis ember. — Látod, én is sokszor jártam már a te udvarodban, mégse vendégöltél meg eccör se.

— Hát te tudod, hogy ki vagyok én? — hökkent meg Mátyás.

— Hát a király. Rád ismertem az előbb, mikor kiegyenesödtél. Más nem tudja úgy tartani a fejit.

— Hm — mosolygott Mátyás —, most már csak megvendégelsz, te szögedi embör? Mert annak ítélek a szavadbul.

— Jól ítélöd, uram. Körtét is adok, ha mögígéröd, hogy te is megvendégelsz engöm, mikor eszödbe juttatom.

A király kezét adott a furcsa alkura, kapott is körtét, de olyan fojtós volt, hogy csak felét ette meg, felét a főgenerálissal etette meg. Aztán befordult a sátrába, aludt egyet a medvebőrön s másnap csakugyan bevette a várat. Csaptak is nagy áldomást, de már arra nem hívták meg a vadkörtés embert. E tekintetben a királyok esze is csak olyan hullajtós, mint más rendes emberé.

Telt-múlt azonban az idő, egyszer a király bejön felejtkezni a szegedi városba és három nap éli világot nálunk. Bemén a városházára igazságot tenni, kimén a piacra elpajzánkodni a fehérnépekkel, beköszön Isten házába is — hát látja ám, hogy csupa lik-luk a miseruha az öreg-papon. Előveszi mise után a papot, fölkérdézi tőle, mért olyan rongyos a palástja.

— Azért, uram, mert most hétköznapi van és csak olyan szövényeknek való misét mondok. A szép palástomat csak vasárnap vöszöm föl az urak miséjére.

A király nem hagyta helyben az öreg-pap szavát. Levette a saját válláról a drágaköves aranypalástot és ráborította az Isten szolgája vállára.

— Van-e ilyen szép a te ünneplő miseruhád?

— Dehogyan, dehogyan! Ebben csakis húsvéti misét fogok mondani.

— Nem úgy lösz az, szentatyám! Éppen hogy a

szögényök miséjét mondd ebben, majd legalább arrul engöm is mögémlogeteek a népek.

Egyszerre híre futamodott ennek az esetnek a városban s nagy éljenzéssel tisztelte meg a szegénység a királyt, akármerre ment. Az utolsó este pedig erőnek erejével be akart hozzá furakodni a szálába egy szegény ember. Azon erősködött a hajdúknak, hogy hivatalos ő oda régen.

A király csupa országzászlósaival ült az asztalnál, de azért beboesáttatta a szegény embert. Az pedig megállt mereven, mint a cövek, megadta a katonai tiszteletet annak rendje-módja szerint s várta, míg megszólítják.

— Ki vagy, mi vagy, jó ember? — kérdezte a király .

— Találd ki Máté.

— Találgassa a macska, majd megmondod — mosolyodott el a király a furcsa néven s valami homályos emlék kezdett elevenedni az eszében.

— A körtés ember.

— Az ám, ni! — örült neki Mátyás s odaszólt a feleségének. — Tétess csak, asszony, egy terítéköt ennek a jó embörnek a cselédök asztalán.

— Ohó, fölség, — emelte föl a szegény ember a mutatóujját — én tégöd vendégölteek meg, nem a cselédjeidöt !

Igazságos Mátyás király, talán életében először, megszégyelte magát és megkérte a jobbján ülő aranybojtos *supplenc-et*:

— Nádor uram, engedj ön itt én mellettem helyet

ennek az embernek, mert csakugyan igazsága van neki.

S így esett az, hogy a rongyos obsitos Magyarország legelső uraival mártogatott egy tálba a király asztalánál. De ő ezt észre se vette egész addig, míg ki nem törölte a tányért. Csak akkor szólt oda nagy megrökönyödötten Mátyásnak:

— Nini, uramkirály, tán nem is illik az, hogy én szögény obsitos közembör létömrre itt éktelenkedjek a te asztalodnál?

— Mőgint igazad van, szolgám — nevetett nagyot a király s abban a pereben megtette Máté vitézt kapitánynak a feketeseregben ...

— Úgy láttam, mint most látom, úgy hallottam, mint most hallom, — kacsintott Körtés Máté Antal az ásónyél végéről — csak az a kár, hogy a régi öregök után nem jár a nyugdíj. Hanem maga kitöhetné az újságba, hallja!

Ki is teszem. Hátha a népjóléti minisztérium azt mondja rá, hogy addig már mégis csak megmarad, míg ezt az egy ügyet el nem intézi.

KÓTY

Ne tessék a helységnévtárban keresni, mert úgy járnak vele, mint én, mikor Nagy István Imrét kerestem, akinek a halmáról jelentés tétetett a múzeumba. Még pedig az a jelentés, hogy abban a halomban három kád arany, hat kád ezüst, meg kilenc kád szarkatojás tartózkodik. Hát persze hogy fölszedjük ezt a kis pénzt, míg a kormány ezt is tilalom alá nem veti. El is osztogattam már útközben, ide is egy-két marékkal, amoda is s mire megérkeztem a tetthelyre, nem is maradt egyéb a kilenc kád szarkatojásnál. No, az úgyse nekünk való, mert a szarkatojásnak az a természete, hogy aki azt eszik, annak kinyílik a szeme. Már pedig az nem jó lenne, ha a mostani világban nagyon kinyiladozna a szemünk. El is határoztam, hogy a kilenc kád szarkatojást honunk nagyjainak bocsátom rendelkezésére, közjóra szolgál az, ha az ő eszük élesedik tőle.

De hiába az ember iparkodása, ha nem járul hozzá az Isten áldása. Buckát találtam én eleget, de egyik se az volt, amelyiket én kerestem. Akárhány embert kérdeztem Nagy István Imre felől, mind a fejét csóválta.

— Nincsen ebben a határban olyan nevezetű.

Utoljára aztán észbekaptam, mi lehet itt a hiba. Végrehajtónak gondolhatnak s csupa emberségből tartanak előttem titkot.

Elővettem egy öregasszonyt, aki a szekerekről lemaradozó szalmát szedegette az útszélén, tekintettel arra, hogy a télen nem lesz ám olyan meleg, mint most van.

— Okosítson már föl, szülém, merre van itt a Nagy István Imre tanyája.

A szüle is megcsóválta a fejét.

— Sose hallottam én annak a nevit, galambom,

— Dehogynem! Akinek három kád arany van a földjében.

— Azt igön — bólintott a szüle. — Az éppen a vejem énnéköm. Csak áztat nem úgy köll keresni, hanem úgy, hogy Hangya Laci.

— Az a ragadvány-neve, úgy-e?

— Az, az, lelköm, arrul üsmernek itt mindönkit.

Csakugyan, itt az uraságnak is elbérmálták a nevét.

Nem úgy hívják, hogy Pallavicini, hanem úgy, hogy őrgróf Eselovics-Palacsivinyi, mert így sokkal szebb kimondani. S én is is nevezem a falut Kótynak, mert az sokkal testhezállóbb elnevezése, mint ahogy az urak elanyakönyvelték.

De akár Kóty, akár nem Kóty, mindenfélekép furcsa tartomány ez, ahol most lcpom a napot, — ugyan nem teszek vele kárt, mert úgy veszem észre, marad belőle mindenkinek, több, mint kellene. Akármerre járok, reves csontoktól fehérlik a földek teteje — de bent a földben nem találok semmit. Ehol, öreg Tara-

néknál, a kótyi szőlőkben, ahol a dinnyeföldön hasal-
gatva rovom ezeket a sorokat, — nagyon alkalmas
szőnyeg ez, akárhol ráejthetem a szivarhamut — olyan
kis bögrében tartják a zsírocskát, amiből talán István
szent királyunk szürcsölgette valaha a bivalytejet,
szentsége révén tilalmas lévén már neki a pogány
magyarok lótejéből possajtott vidámító itala. S lám,
a Zsigó Ágnes anyó is olyan kaperecet tartogat a
sublótfiókban, ami valaha szőkehajú, szláv rabasszo-
nyok fehér karján bolondíthatta az avarok valamelyik
mord hadnagyát. Én pedig még egyebet nem tudtam
kivehetni a földből egy kovás puskánál. Azzal se le-
hetne már németet lőni, ahogy frissen, szerzett bará-
tom, az „utász” mondja, amely nevezet alatt Kótyon
nem katonát értenek, hanem útkaparót.

Hát mondom, furcsa hely ez a Kóty. Térben négy
óra a várostól kocsin, időben négyezer esztendő. Ültő-
helyemben például — írni sehogyse esik ugyan jól,
de így mégis csak jobban fog a toll, mint hasonfekve
— mindenfelől apró csengetyűk muzsikáját hallom
az apró házak körül.

— Sok bárány van itt — mondom.

— Bár az vóna, — okosítanak föl az ásó emberek
— de csak gyerök van sok.

Az ám, csakugyan, fölágaskodva látom, hogy szerte-
széjjel ölbeli kis magyarok mászkálnak a papsajtos
füben s mindnyájának apróka esengő a nyakában,
kinek rézből, kinek cserépből.

— Így leginkább mindig tudi az anyja, hun mász-

kál a gyerök. Megüsmerszik a csengője szaváru, ki s kié.

Hát ez hún-kor. Mert alföldi húnkori sírokban kis gyerekcsontvázak nyakában többször találtam már ilyen csengetyűket.

Persze azért nem minden kótyi gyereknek van csengő a nyakán. Olyat is láttam, oltárra való kis puttót, — csak előbb ki kellene pucolni — aki kövér kis lábára hurkolt zsineggel (a zsineg alatt puha kendő) a kapufélfához van kikötve, hogy túlságosan ne emigrálhasson. Ez pedig már négyezeréves divat. A cölöpépítmények korából. Akkor kellett kipányvázni a gyereket, — az öreg Herodotosban is megtalálható — hogy bele ne vigye az ördög a vízbe. Igaz, hogy itt víznek órákhosszányira se híre, se hamva, de hát ki tudja, régen hogy s mint volt.

Nemcsak én nem tudom, de az öreg Bóka se tudja, azt pedig a legbölcsebb embernek tartják Kótyon. Egyszer Tisza Kálmánnal is beszélt s olyan okosat ritkán mondtak Tisza Kálmánnak, mint ő.

Körvadászaton volt a gróféknál az öreg Tisza, de úgy volt kicsinálva, hogy megnézi a kótyi iskolát is s Bóka ott fogja meginstálni, mint a kótyi nemzet ak-sakálja, hogy államosítsák már a kultúra templomát, amely száz esztendővel azelőtt csárdának épült.

— De ez nagy úr ám, — oktatta Bókát a jegyző — ez nem tekintetes úr, mint én vagyok, nem is nagyságos, mint az esperes úr, se méltóságos, mint az uraság, hanem ezt valódilagosan kegyelmes úrnak kell szólítani, érti-e kend?

— Hát hogyan érteném — vont vállat Bóka. — Nem vagyok én olyan tudatlan a világi életben. Szoktam én a kegyelmes istenit is emlegetni.

Hát meg is mutatta Bóka, hogy tud a szóval bánni. Mikor Tisza Kálmán elé állították, így köszöntötte fel:

— Tés úr, a kegyelmes istenit neki, álmosítani köl-lene már ezt a rossz oskolát.

Meg is lett, amit Bóka kívánt, mert ennek a szép beszédnek lehetetlen volt ellenállni.

Hanem a vízről nem akart nyilatkozni Bóka, hiába értekeztem neki arról, hogy itt is lehetett ám tenger az ántivilágban.

— Arra nem emlékszők, — azt mondja — hanem inkább abba tögyön mán igazságot, hogy csakugyan möghalt-e az a Rudol? A trónörökös, tudja.

Én azt mondom, hogy az már meg, de ő azt mondja, hogy nem lehet az.

— Hát már mért ne lehetne?

— Azért, mert abban az időben Kótyon nem volt kiadva a gyász.

De ezt olyan diadalmasan mondja, körülnézvé a társaságon, hogy nem lehet ellene mondani semmit. Szégyenbe» is maradnék, ha Vödörlopó Tót Jakob hullámot nem jelentene a gödör végéből. (Az értelmes emberek itt is hullámnak mondják a csontvázat.) Sajnos, a hullám csak kutyahullámnak bizonyult. Amikor ezen búsonganék, azt mondja nekem Retek Panna néni, aki segít nézni a munkát, hogy ugyan van-e csillag a mellemen?

— Látja, hogy nincs, — mutatom neki az ásató köntösöm — már gomb se igen van rajta.

— Nem ott, lelköm, — azt mondja — hanem az inge alatt, a bal mejjin, ottan van-e csillag?

— Nem igen tudok róla.

— Mán pedig, lelköm, addig föl nem vöheti a kincsöt, *még* csillag nem formálódik a bal mejjin, mint Mátyás királynak.

No, ez már valami, erre föl kell kapni a fejet. Hát Kótyon még Mátyás királyról is tudnak?

Hogyne tudnának, mikor az volt az utolsó király, aki ezt a falut föl akarta karolni. Hiszen azért járt itt a maga személyében. Igaz, hogy a történetírás nem tud róla, de hát abban csak ő a hibás. A történettudósok mindig Bécsben, meg Rómában lifiangolnak, a helyett, hogy Kótyra jönnének okosodni. Azért kell a kótyi királylátogatás történetét is nekem följegyeznem.

Tudnivaló, hogy Szegedre sokat járt Mátyás király, de csak fiatal korában. Később kiseretett belőle. Még pedig azért szeretett ki, mert Szeged mindig olyan város volt, hogy sohase kellett neki a felsőbb hatóságok segítsége. A király soha be nem tette a lábát a szegedi városba a nélkül, hogy egy-két marék aranygöröngyöt be ne kötött volna a szűrűjébe, — hátha meg tudna valakit segíteni Szegeden. De hogy sohase kapadozott értük senki se, kapta magát Mátyás, hátat fordított a városnak s a

határban próbált szerencsét. Persze csak úgy vándorlegény képében s éppen a kótyi országúton esteledett rá, amelyik egyenesen nekivitt a bíró házának.

A kótyi bíró háza nem volt valami kacsalábon forgó kastély, hanem volt igenis olyan alacsony kis kunyhó, hogy lehajolva is belevágta a király a fejét a szemöldökfába. (Csupa szerencse, hogy a koronáját otthon hagyta.)

— Adjon Isten jó estét! — köszönt be illedelmesen.

— Edd meg, ha jó! — mordult rá mérgesen a kótyi bíró, aki éppen azon szorgalmaskodott, hogy görbe szögeket kalapált egyenesre az ablakdeszkán.

— Meg is ennék én, atyámfia, akármilyen jót, — fűzte tovább a szót a király — mert dél óta nyelem az éhkoppot.

Erre már a kótyi bíróné is megszólalt, aki padkán üldögélve, valami rongyokból szedegette ki a cérnát, hogy kárba ne vesszen.

— Ejnye, jó ember, de kár, hogy tegnap ilyenkor nem jöttél, akkor ettük meg annak a kenyérkének a haját, amelyiknek a bélét tegnapelőtt fogyott el vacsorára.

— No, Mátyás, te se láttál még ilyen zsugori népet életedben, — gondolta magában a király, de szólni semmit se szólt, csak körülhordozta a szemét a házban.

— Mit vizslálsz, földi? — ijedt meg a bíró. Hogy hátha valami kenyérmorzsa maradt összesöprenlen az aszta! alatt.

— Azt nézem, találnék-e valahol egy darab követ.

— Aztán minek volna az teneked?

— Főznék belőle kőlevest. Az dukál a magam-forma célszerű szegény embernek.

De már erre a bíró is letette a görbe szögeit, bíróné is a rongyait.

— No azt mink is szeretnénk megtanulni.

— Hamar hozzatok hát levesnekvalót — húzta elő a király a csizmaszárból a szegei halbicskát.

Hozott is az asszony a kamrából akkora káposztás-követ, hogy csak úgy nyögött bele az istenadta. Hanem a gazda megrántotta a kötője sarkát.

— Hohó, asszony, micsoda prédaság ez ebben a drága világban! Kisebb kövel is beéri ez a jó ember.

Azzal keresett az udvaron egy szép, gömbölyű kavicsot, amilyennel a verebeket szokta hajigálni, hogy ne koptassák a palánkot s azt nagymérgesen letette Mátyás elé.

— No, szegény ember, ne mondd, hogy sajnáljuk téled a betevő falatot!

— Ezt az Isten is levesnek teremtette — örült neki a király. — Most már csak egy kis vizet kellene melegíteni, amiben megfőzzem.

Pergett a bíróné, mint az orsó, mert majd megette a nagy kíváncsiság s egy-kettőre lobogott a tűz a bogrács alatt.

Mátyás pedig megkaparásztta bicskájával a követ s behajította a bográcsba.

— Egyéb se hibádzik már, asszonynéném, csak egy kis liszecske, meg egy-két tojás, meg egy tenyérnyi szalonna. Az adja meg az ízét a kőlevesnek.

Végig se mondta a király a szíve kívánságát, már akkor ott volt az asztalon a szép fehér liszt, a pom-pás hasalj a-szalonna, meg három friss tojás. Gyúrt is belőlük Mátyás olyan szalonnásgombócot, hogy olyant még nem ettek Kótyon.

— Forr már a kőleves — jelentette a bíróné, mire Mátyás belehajigálta a gombócokat.

— Lehet már teríteni, asszonyéném !

Kótyi bíróné előszedte a ládafiaból a legfehérebb abroszt, leakasztotta a szegről a legrózsásabb tányért, abból kanalazta ki király öfelsége fakanállal a kőlevest.

— No, gazduram, gyere velem — kínálta nagy emberségtudóan a gazdát is. De az váltig szabódott asszonyával együtt:

— Jó lesz nekünk a köve is!

— Az még puhul egy kicsit, mert igen nehéz fő«vésű — biztatta őket a király.

Mikor aztán elverte az éhit, odahajolt a bográcshoz, kikanalazta belőle a patakkavicsot és belecsúsztott a tarisznyájából egy aranygöngyöt.

— Úgy nézem, megpuhult már. De meg is dagadt a nagy fővésben, bele se fér már a kanalamba.

Mikor aztán a kótyi bírók odaszaladtak nagy-tamáskodva a bográcshoz, Mátyás csendesen elfüstölt az ajtón. Kótyi bíróéknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy utána szaladjanak.

— Tyhű, apja — lelkesedett az asszony, csupa színarannyá főtt a kavics, majd kiveri a szemem a ragyogása!

Kótyi bíró akkorára tátotta a száját, hogy majd elnyelte a bográcsot kanalastól s akkorát szusszant, mint a megbicskázott duda.

— Mi lelt, ember? — ijedt meg az asszony.

— Az lelt, hogyha a káposztáskövet főzte volna meg az a nagyorrú csavargó, most akkora aranyam volna, hogy megvehetném rajta Szeged városát.

Azzal kapta magát, mérgében úgy kivágta az aranygöröngyöt az ablakon, hogy átgurult a szegedi határba.

Kótyon máig is azt tartják, Szeged azért kapott úgy föl az uborkafára, mert megtalálta az aranygöröngyöt.

MOHÁCS ELŐTT AVAGY A KIRÁLY MACSKÁJA

Megírta ezt már Arany János is, csak hogy ő „A tudós macskája” címet adta neki, amiből bizonyára tanultak is a tudósok.

Én is megírtam már egyszer, de csak ad usum Delphini, gyermekmesének s ebben a minőségben csinált is igen szép karriert. Belekerült az iskolai olvasókönyvekbe s én annak nagyon örültem. Úgy számítottam, hogyha a mese tanulságát a tarisznyájukba rakják a gyerekek s majd akkor veszik elő, mikor olyan nagy magyarok lesznek, mint mink vagyunk, az igen üdvösséges dolog lesz a közjóra.

Most, hogy Mohács emléknapja van, elmondom a históriát a felnőtteknek is, úgy ahogy a történelem asztaláról lehullott morzsákból összeraktam. „Emlékezzünk régiekről...”

*

Ulászló király, a második, egyszer valami bolond nagy oroszánt kapott ajándékba a szultántól. Az udvari urak közt volt, aki azt mondta, hogy gúnyból küldte a török az oroszánt, volt, aki figyelmeztetést látott benne. A követ, aki kísérte a királyi állatot, azt állította, hogy merő tiszteletből küldte azt a nagyúr.

— Valódi atlaszhegyi oroszlán ez, ott is ritkán látni ilyent, a padisah mindjárt felségedre gondolt, mikor meglátta. Ha jól gondját viselik, élélhet még ötven esztendeig. Nem is kell neki sok, naponta egy gödölyével beéri.

— Dobzse, fiam, dobzse — hálálkodott a jámbor király, de magában azt gondolta, hogy okosabban tette volna a szultán, ha egy gödölyét küldött volna.

Mert ez abban az időben volt már, mikor a budai mészárosok nem akartak kontóra adni öfelségének, se a vargák nem voltak hajlandók foltot vetni a bársonycizmájára, amely igen kérte a kását.

(És — hogy szavunkat ne felejsük, az is ebben az időben történt, amit tán Szerémi György, a pletykás udvari káplán jegyzett fel az akkori országzászlóairól. Báthori nádor, Újlaki herceg, Országban vacsorára voltak hivatalosak Tamás érsekhez, aki nagyon istenkedett előttünk, hogy csak egy kis hirtelen-hamar jóval tudja őket megvendégelni.

— De hát tudják kelmétek, — biztatta őket az özgerinccel — csak szegényesen traktálódhatunk ebben az ínséges világban.

A nádor felhajtotta a velencei billikomot, amelyben a még akkor nem sokra tisztelt tokaji gyöngyözött — aminek a nyugati világ csak ötven esztendő múlva jött rá az ízére, a tridenti zsinaton — és mosolyogva törölgette meg a bajuszát:

— Bizony nem mindenkinek van olyan kára az országban, mint nekem: ma is négy véka ezüstöt láttam belőle.

Tudniillik nádor ő kegyelmének a somogyi rengeteg birtokát hívták Kár-nak.

Erre aztán Újlaki herceg is kifeszítette a mellét:

— Azért mégis csak én vagyok akkora úr, hogy nekem még a kutyáim is gyöngyösön járnak.

Ami megint úgy értendő, hogy az övé volt abban, az időben Gyöngyös városa egész gazdag határával.

— Az már igaz, — ütött az asztalra a bán — ne nekem meg csak egyetlen parasztom két tarisznya aranyat adózik minden esztendőben.

Ennek meg az a magyarázata, hogy a jó úrnak, aki minden békekötésnél és minden törvénykiadásnál szerepelt — nyilván azért, mert nem tudott írni-olvasni, — a drávamenti óriás birtokát hívták úgy, hogy Parasztya.

Utoljára Tamás érsek megsokallta a vendégei dicsekvését és odaszólt nekik szép-csöndesen:

— Hanem azért mégis csak nekem van akkora kemencém, hogy kelméteket mind a hármukat bele-rakhatnám minden nyeregszerszámostól.

Ez is igaz volt, mert volt Hontban Bakóc Tamásnak akkora uradalma, hogy hétszámra a maga földjén kocsikázhatott s annak a neve volt Kemence.)

Hát Ulászlónak, az istenadtának se parasztja, se kemencéje nem volt, az oroszlánban is csak az ablakon keresztül merte örömet találni, mégis jó képet vágott az ajándékhoz és utasította Hampó püspököt, az ország kincstárnokát, hogy ne eressze el üres kézzel az oroszlánhozó török követet. Amire Hampó püspök mindjárt fogta is a könyvtárkulcsot. (Tudniillik a

készfizetéseket akkoriban úgy teljesítették, hogy a Korvinákról törtek le hol egy ezüstsarkat, hol egy arany kapcsot.)

— Hát ezzel a dísszel mit csináljak? — pislogott le aztán a király az oroszlánra. — Mégis csak örül-nöm kell neki, mert végre lesz valamim, amit senki se mer ellopni tőlem.

Kikereste az udvari léhűtők közül a legsoványab-bat és megkérdezte tőle, minek hívják?

— Karó Péternek.

— No fiam, Karó Péter, éppen te kellesz nekem. Nagy méltóságba jutsz, te leszel az udvari oroszlán-etető. Már csak azért is, mert olyan sovány vagy, hogy terád nem támad gusztusa ennek a nagy-étvágyú állatnak, akármilyen közel jársz hozzá. A gödölyét minden reggel helyedbe vitetem.

Persze a gödölye-kérdést előbb meg kellett oldani. A király megbízalmasabb emberéhez, a Snéor zsidóhoz fordult. (A nép ugyan már kezdte Szerencsés Imré-nek nevezgetni, mióta keresztvizet locsoltatott ma-gára és nagyurak puszipajtása lett, de a puszipajtá-sok tovább is csak úgy hívták, hogy a „zsidó”.)

— Egy gödölyére volna szükségünk. Egy eleven gödölyére.

— Nincs most húsvét, felség — csodálkozott el a bankár.

— Nem a magunk táplálására, hanem az orosz-lánunkéra. Minden napra egy egész gödölye kell neki. Nekünk nem telik annyi egy napra.

— A meghitt ember megcsóválta a fejét.

— Én csak pénzügyekkel foglalkozom, felség.

— Neked adom a helypénzszedést a pesti vásárban. Fortunátus Imre elfintorította a száját.

— Uram-király, mire megyek én azzal, ha vékával mérem is a váltópénzt? Hiszen felséged tudja, hogy együtt hamisítottuk. Hanem ha megkapom ajándékba a gubacsi koronabirtokot, akkor vállalom a gödölyeszállítást.

— Dobzse, dobzse, — örült a király az ajánlatnak — tudtam én, hogy te most is kiségitesz a bajból.

Ahol most Erzsébetfalva van, ott rendezte be az új földesúr a gödölyetenyésztőt s innen kosztolta Karó Péter a macskáját. A fenevad irgalmatlan győzte étvágygal. Dél tájban akkorákat mordult fel a Várkertből a palotába, mintha az ég rengene. Ilyenkor aztán nevetve könyökölték oldalba az oroszlan-
etetőt a többi udvari cselédek.

— Hívnak, Péter, szaladj az egérrel.

Péter szaladt is s nem győzte panasolni, milyen telhetetlen az a förtelmes fereg, veszett volna az anyjában. Csakugyan annyi neki egy gödölye, mint macskának egy egér.

Csak az volt a csodálatos, hogy mentül tovább gödölyézték az oroszlant, annál soványabb lett. S ahogy fogyott a bestia, úgy gömbölyödött Péter.

Egyszer aztán a királynak is szemet szúrt a dolog, hogy séta közben odatévedt a szeme az oroszlan-
ketrecre. Szalajtott is mindjárt az oroszlandadáért.

— Mi dolog az, Karó Péter, hogy az állatok királya így leromlott a kezed alatt?

Akinek az Isten hivatalt ád, észt is ád hozzá.

— A zsidó az oka, fölséges uram.

— Micsoda zsidó?

— A gubacsi uraság. A legapraját válogatja a gödölyének. Meg se kottyan az ennek a tekintetes állatnak.

Nagy haragra gyűlt a király s azzal a szándékkal hívatta magához Fortunátus Imrét, hogy őt falatja fel az oroszlánál. De amilyen áldott jó ember volt, inkább elhitte neki, hogy ráfizet az üzletre s hozzácsapta a gubacsi birtokhoz Soroksárt is. Mert minél nagyobb darab földön ugrándozzhat a gödölye, annál Joliban gömbölyödik.

A királyi kegyet jó tanáccsal szolgálta meg az udvari szállító, mint gyakorlati ember. Azzal, hogy nem ártana a körmére nézni az oroszlanetetőnek.

A király szót fogadott s megint kikeresett egy sovány embert az udvari fiftyfirittyek közül. Ezt meg Keszeg Kristófnak hívták.

— Gyere már, Kristóf fiam, légy segítségemre. Nem hiszek én ennek a Karó Péternek, mióta Gerenda Péterre hízakodott. Mától kezdve te vagy az oroszlanetető felvigyázója.

Ahogy kihajlongta magát az új méltóság, mindjárt installálta is magát a hivatalába, szaladt az oroszlanetetőhöz. Az éppen az ebédet készítette, szép lassú tűz fölött forgatta nyáron a gödölyét.

— Péter komám, — ütött a vállára — egyedül akarod megenni az egész gödölyét?

— Nem, — vallott az oroszlanetető — káposztát is pörkölök hozzá.

— Hát aztán nekem jut-e belőle? Mert úgy tudd meg, hogy urunk- királyunk legkegyelmesebben ki-nevezett oroszlanetetősi fölvyázóvá.

— Jut is, marad is, — csinált maga mellett helyet a padkán Péter — nekem elég a két első comb is.

— Nekem meg elég a két hátulsó, mert én se vagyok nagyétű. ember —nyilatkoztatta ki Kristóf elégedetten. — A dög pedig érje be a többivel, az is kár bele.

Így esett aztán, hogy egy hónap alatt valóságos agárkutya lett az Atlasz-hegység királyából. Igaz, hogy a Keszegből meg harcsa lett. A király alig ismert rá, mikor megint arra vetődött.

— Hát csak tovább romlik az oroszlán, Kristóf?

— Tovább ez, fölség. Nem jót tesz neki a kerti levegő.

— Ejnye, ejnye. De te meg nagyon megdagadtál, te ember.

— Nekem meg jót tesz a kerti levegő, királyom. Erre aztán kapta magát Ulászló, előkerítette a harmadik széltolót is, aki szintén magával hordozta a nevét.

— Kiveszlek a közcselédi sorból, Cinege Pál. Téged teszlek meg az oroszlanetető felvyázója ellenőrző-jének. Neked kell azt pótolni, amit ők elmulasztottak. Vállalod-e fiam?

Még olyan ember nem volt, aki ne vállalta volna, ha király kínált neki hivatalt. Cinege Pál se kérte

magát s most már amit az oroszlanetető, meg az oroszlanetető felvigyázója meghagytak a gödölyéből, azt az oroszlanetető felvigyázójának ellenőre küldte alá poklokra. Az oroszlának egy befaló harapás se maradt. Nem is bírta egy hétnél tovább s éppen akkor számoltak be a bőrével Ulászlónak, mikor Velen-céből hazatérőben megint benézett a török követ.

— Ej, ej, — csóválta szemrehányóan a konty át — hát csak nem tudad a padisah ajándékának gondját viselni, király uram?

— Az én lelkiismeretem nyugodt — tette a szívére jámborul a kezét a jó király. — Három gondviselőt is kirendeltem az oroszlán mellé s éppen most akarom megbeszélni az országbíró úrral, hogy a negyediket a rendek közül neveznénk ki.

Persze, hogy az oroszlán volt a hibás. Ha még egy kicsit várt volna, Verbóczi belevette volna a Corpus Jurisba!

*

A tanulság? Ne törje rajta a fejét senki, elmondom azt is. Úgy, ahogy a nyáreleji vizsgán hallottam, amikor a tanító úr az én mesémből egzaminálta a gyereket:

— No, Buborék Gergely, mit tanulunk az egyszeri király oroszlánjának az esetéből?

(Mert a gyerekmesében egyszeri király gyanánt szerepel a jó Ulászló. Elég baj az, hogy a mesekirályokból leginkább csak az ilyen egyszeri királyok szabadultak bele a történelembe.)

MAGYAROK SZELIDÍTÉSE

Magam is kíváncsi voltam rá, mi akadt meg a meséből a kis szittyá lélek szűrőjében. Buborék Gergely egyszerre kívágta:

— Az egyszeri király oroszlánjának az esetéből azt tanuljuk, hogy aki a király oroszlánját ötetí, az mögbízík.

Megdicsértem Gergelyt, hogy jól fog az esze, de nem nagyon csodálkoztam rajta. Hiszen a nagy szittyák is csak annyit tanultak a történelemből, hogy „egye fene, több is veszett Mohácsnál”.

Mária Teréziáról mindenki tudja, hogy nagyon szerette a magyarokat. Erről még az írástudatlan magyarok is tudnak mindenféle történeteket, köztük olyan csintalanságokat is, amiken már öelötte pár-száz esztendővel is mulattak a mesekedvelő magyarok. Csakhogy akkor még nem Mária Teréziát mondtak, hanem egyszeri királykisasszonyt. Ezek a régi pajkos mesefoszlányok később mind a szép asszonykirály szoknyájához tapadtak.

Ez a történet nem a dévajok közül való. Mosolygósnak ugyan ez is mosolygós, de az ilyen mosolygásban nem sok öröme telik Ámornak. A királyok mosolyának mindig politika ül a sarkában — hát még a királynőkének!

*

— Mivel hálálhatnám én meg a magyaroknak hozzám való nagy jószágukat? — kérdezte a koronás szép asszony a magyar uraktól, mikor a vita és a sanguis megmentette a trónját. — Sok vérhullásáért mit kíván a magyar nemzet?

A magyar nemzet akkor a nemes urakból állt. A parasztjobbágy nem számított, a polgár meg tán még annyit se. Ha ezeket kérdezi meg Mária Terézia,

ezeknek tán lett volna valami kárnivalójuk, mert a nyavalyás purgerek sose szemérmeskedtek. De az urak csak a vállukat vonogatták. Azt mondták, becsület dolga volt, amit tettek, azért nem jár fizetség.

(Látnivaló, hogy nagyon régi urak voltak ám ezek!)

A királyasszony azonban erővel meg akarta mutatni, milyen háládatos ő a hű magyarokhoz. S hogy azokkal nem boldogult, megkérdezte a bécsi szolgáit:

— Mondják már, tanácsos urak, maguk jobban ismerik a magyarokat, mi esne azoknak legjobban?

A nagyeszű Kaunitz megmondta:

— Az lenne a legjobb, ha nem felséged járna le ezután a magyarokhoz, hanem őket szoktatná ide Bécsbe...

Lehet, hogy éppen akkor történt ez a tanácskozás, mikor a kancellár megállíttatta a kocsiját a Burg kapuja előtt és egyedül hagyta benne Landerey kisaszszonyt, a táncosnőt.

— Fölugrok egy percre a császárnőhöz, szívem, eligazítani a magyarokat. Várjon meg, rögtön készen leszünk.

A császárnőnek azonban éppen most jutott eszébe kinézni az ablakon. Rögtön abbahagyta a tanácskozást és haragra gyulladva vágott Kaunitz szavába:

— Herceg, ön a szeretőjétől jön a császárnőhöz?

— Igen — bólintott nyugodtan a kancellár — és megyek is hozzá vissza mindjárt, ha itt nincs rám szükség. Asszonyom, ön azért hivatott engem, hogy az ön dolgairól beszéljünk, nem az enyémeinkről. És én

újra azt ajánlom, hogy szelídítse kézhez felséged azokat a barbárokat. Az ön mosolyával még az is sikerül. Erre csakugyan nem lehetett mást tenni, mint mosolyogni és szótfogadni. A királynő sohase tartott több országgyűlést Pozsonyban, hogy a magyaroknak ne legyen alkalmuk hivatalosan kibeszélni magukat. Akinek valami ügye-baja volt, annak Bécsbe kellett vele menni. Ott aztán tyúkkal, kaláccsal fogadták — mert a tyúk meg a kalács még előbb odaszokott Bécsbe — s még a helyét is megfűjták az udvari tedd-ide-teddodák az aranyos kanapékon.

Bizony az is megtörtént, hogy a királyasszony a tulajdon kacsójával veregette meg az öreg Buzogány András szőrmók ábrázatát, pedig az csak jámbor bocskoros nemes volt valahonnan Csíkországból. Már az eredete onnan való volt, de ebben az időben Borsodban élte világát. Mi szél sodorta oda a nagy hegyek közül az öreget, most már nem lehet tudni. De az bizonyos, hogy a megye levéltárában megőrizte valami hivatalos írás a nevét az ezerhét százötvenes évekből.

— Miben lehetünk kegyelmednek szolgálatára, érdemes bátyámuram? — kérdezte a királynő, még pedig kívülről, könyv nélkül, mert még akkor nem céduláról beszéltek magyarul a magyar királyok. (Ugyan később arról se igen beszéltek. Az utódoknak nem ért meg egy ország egy-két szót a tulajdon nyelven).

Úgy megilletődött erre a kegyességre a vén sas, hogy alig tudta elmotyogni a szíve szándékát. Nem akart ő semmi különöset, csak éppen egy gazdátlan telket kért magának Palkonyán. A gazdája ugyanis még Rákóczival kibujdosott.

— Hátha a helyett Bécsben méretnénk kegyelmednek házhelyet? — kérdezte tréfásan a királynő, akinek nagyon megtetszett az öreg barbár bicskával faragott ábrázata. (Gyerekkorában látott ő olyanokat az apja karrikatúra-gyűjteményében, azt is az apjától örökölte. Annak a mulattatására készítették azt még Thököly kurucairól a bécsi piktorok.) — Van ám ez Bécs olyan szép hely, mint az a Palkonya.

— Elhiszem, felséges királynő, csak hogy itt nem lehet olyan ludakat tenyészteni. Aztán meg öreg fa is vagyok már én az átültetéshez — próbált hajladozni a hajdani kuruc.

(Mert mi tagadás benne, ő is kuruc volt annakidején, mikor az volt a divat. De hát mi lett volna ebből a szegény hazából, ha mindenki kibujdosott volna belőle, aki kuruc volt és senki se szegődött volna be a császár hűségére?)

— Hát fiai vannak-e kegyelmednek? — kérdezte kegyesen a királyasszony.

— Még pedig ketten! — rántotta fel bokros szemöldökeit Buzogány András. De még az ujjaival is mutatta.

— Azoktól tudja meg kegyelmed, szeretnék-e meg nézni Bécset? Hátha öelöttük még nincs bedeszkHzva Palkonyánál a világ.

Mire az öreg Buzogány befogta hízóba az első ludakat a donációs telken, akkorára a királyasszony testőrző vitézei közé tartozott a két ifjú Buzogány. Hamar megszokták a jó helyet, az udvari dámákat, a madárnyelvet, a cifra bálákat. S mikor egy esztendő múlva a nemes úr fölkcogott látogatóba a gyerekekhez egy Ids lúdmájjal, azzal fogadta a két siheder:

— Édesapánk, magyarul kukorékol itt már a kakas is.

(A bécsi dámák voltak a megmondhatóí, hogy íratat beszéltek a legénykék.)

— No, annak örülök — köszörülte a torkát az öreg. — De hát az a szép dróthajatok miért van úgy kibodrogatva, befonva, pántlikába kötve, liszttel csúffá téve, mint az olyan fraj láké, akik egy pénzzel szokták megjárni a vásárt?

— Ez most a módi, édesapánk — nevettek a gyerekek — így kívánja felséges úrnőnk is. Azt mondja, szebb ez, mint az a vademberes bozont odaát.

Öreg Buzogány András megcsóválta a kócos üstökét s egy kicsit elszomorodva tért meg a palkonyai lúdnevelőbe.

*

Esztendő olyankorra megint fölnézett Bécsbe. Meg nem ismerte két szép deli fiát, mikor a csipketászlis rokokómaskarába elébe álltak.

— Hát ti, ebadtát, mióta szegődtetek be majommutogatónak?

— De édesapánk — bodorodtak rá a gyerekek — hát csak nem járhatunk bőrnadrágban, mint otthon a hajdúk?

Öreg András nagyot csapott a bőrnadrágos combjára.

— De a kirelájzumát a gazdátoknak, nem komédiásnak adtalak én ide benneteket! Hát a sugár bajszotokat hová tettétek?

A két fiatal kétfelé dőlt a nevetéstől.

— Ezt is így kívánja a mostani magyar módi. Azt mondja fölséges asszonyunk, nem való az emberek közé, akinek sündisznótüskék merednek az orra alatt.

Az öreg megsodorta az orra alatt a sündisznótüskéket s nagyon szeretett volna velük valakit megszurkálni. Meg is fogadta, hogy nem hagyja ott többet Palkonyát, míg ez a csúf világ tart.

De azért a harmadik őszön is csak beállított a bécsi udvarba s megkapta a kabátja szárnyát egy liszteshajú fiatalnak, aki elsuhant mellette a márványoszlopos udvaron.

— Megálljon, uramöcsém! A fiamat keresem, a Buzogány-gyerekeket.

— Poszogány, Poszogány? — tátogatta a száját a lisztesfejű.

— Nini, Gyurka! — rikkantotta el magát az öreg. — Úgy-e, te vagy a nógrádi vicispán fia? Rád ismerem a csorba fogadról. Mondd már no, hol lebzselnek a cimboráid?

— Nem értegy motyort — fintorgatta az orrát továbbfuttában a csorbafogú.

Az öregúr utánavágta volna a kardját, ha a fiai a nyakába nem borulnak:

— Kisztihand, kisztihand, papa!

Az öregnek se kellett egyéb, hogy megbéküljön. A kőangyalok majd elszálltak ijedtükben az oszlopokról, ahogy elkerekítette:

— Micsoda? Hát ti már magyarul se tudtok, azt a madárijesztő errearróját az apátoknak!

— Dehogynem, apánk, dehogynem — súgták neki a gyerekek — hiszen még a Gyurka is tud, pedig az már régebben elszakadt otthonról.

— Hát akkor meg mért tájcsoltok? Aztán mit sugdolódtok, mint a rosszban járó?

— Azért, mert hangosan nem lehet magyarul beszélni.

— Nem lehet? Hangosan? — reszkettette az öreg a boltozatot. — Hát melyik úristennek van azt jussa megtiltani?

— Nem tiltja senki, de nem illik. Nem veszi be a fölséges asszony füle. Úgy recseg-ropog, mint kocsi-kerék alatt a kavics. A német pedig úgy veszi be magát a fülbe, hogy szinte ragad.

Az öregúr elfohászkozta magát szép borsodi idiómán:

— Hű, a teremtésit annak a mángorlón finomított tájcsolástoknak! Hogy a nehézség cifrázná ki csörgetélővel a megurasodott fületek gombját!

Kirántotta magát a megrökönyödött gyerekek kezéből és csörtetett be az üres termeken keresztül a királyasszony szobájába, aki éppen a publikán-madarát édesgette valami nádmézes pőszpással. (Publikánnak hívták akkoriban a papagájt és azt tartották róla, hogy mihelyest paráznaságot érez az asszonyi állaton, mindjárt kihull a farktolla; ha pedig a saját gazdasszonyát érzi bűnben, azon annyira megbúsul, hogy menten felakasztja magát a kalitkája gyűrűjére. Ennélfogva nagyon kevés dáma mert akkoriban publikán-madarat közelereszteni magához.)

No, a királyasszony papagája nem búsult, csak megmérgeedett, mikor az öreg magyart meglátta s a királynő rózsás arca is elfehéredett a torzonborz ábrázat láttán. Az jutott neki eszébe, hogy ilyen lehetett az a Zách Felicián, akiről ijesztő történetet hallott növendékkorában a pátertől.

Az öregúr azonban sietett megnyugtatni, régimódi gavallériával ütven össze a bokáját:

— Fölség, én Buzogány András vagyok, a Buzogány-fiúk atyja.

— Ismerjük magadat — enyhült meg az uralkodóasszony arca. S ha felejtette is már a magyar idiómát, törte kegyesen. — Mi jót meghoztad minékünk?

— Hoztam is, viszem is. Visszahoztam a palkonyai donációt, visszaviszem a fiaimat. Magyar embereknek.

Bölcs asszony volt Mária Terézia, tudta azt a nagy igazságot, amit az ősei nem tudtak, azok meg, akik utána következtek, elfelejtettek. Hogy könnyebb meg-

fogni a magyarokat egy ujjhegyni mézzel, mint egy kád ecettel.

Nem adta vissza a haragos szót, inkább szelíden elmosolyodott.

— De hátha nem menni fognak?

— Az én fiaim?

— Az enyém hívek!

— Vér vízzé nem válik ! — daeoskodott föl a falusi nemes úrban az egykori kuruc. — A természetet föl-séged parancsa se tudja megváltoztatni.

A királyasszony nem szólt semmit, csak megrázott egy aranyos csengőt. Parancsot adott egy térdig strimflis udvari lakájnak.

— Mutasd meg ennek a magyarnak a macskáimat.

Ezzel már a maga nyelvén beszélt, de Buzogány András szedett össze kuruc korában annyi német tudományt a labancoktól, hogy tátva maradt a fogatlan szája a parancsra. Mit mutogattat öneki ez a fölséges fehérszemély ! Láthat ő macskát Palkonyán is, még pedig akkorákat, hogy Bécsben fölfogadnák őket oroszánoknak. A múltkor is akkora kandúrt ütöttek agyon a béresei, hogyha az ennek a bőrbajuszú uraságnak a lábaszárán mérte volna meg, mekkora hó lesz a télen, alighanem strimpfli nélkül szaladt volna ki a világból a jámbor.

A bőrbajuszú nem sejtette, hogy az öreg vadembernek ilyen vérszomjas gondolatai vannak. Igen nyájas vigyorgással kellemedett neki vagy tíz szobán keresztül, amik mind tele voltak kopaszszájú szentek

írott képeivel. Alig győzte előttük a keresztet háyni, mint illendőségstudó falusi ember.

Csak akkor kapott észbe, mikor az utolsó terem aranyrámás képei közt ráismert a Leopoldus imperátorra.

— Hü a keserves Ponciusát neki, de ríva fakadhattott ennek az anyja is, amikor az ölében dúcolgatta, oszt azt dúdolta neki, hogy „szép a baba, szép, szép, szép”.

Ha már a keresztvetést vissza nem csinálhatta, legalább egy kis káromkodással tette jóvá a vétkét.

À hosszú sor szoba végén egy kis benyílóba tessékelt be a lakáj a nemes urat. Nem volt abban egyéb egy bársonypokrócnál, azon pedig nem tartózkodott más, csak kilenc macska. A hosszú, selyemszörű, dudagömbölyű cicák szerteszt heverésztek a pokrócon és lustán pillogtak föl az ajtónyitásra.

— Latolsz, mátyar — kérdezte a bőrbaj uszú.

— Látni látok, — mordult el Buzogány — de mi az istennyilát csináljak én ezekkel a dögökkel?

— Meksimókatni — vihogott a cseléd.

Az öreg nemes úr világeletében utálta a macskát, legfőljebb olyankor talált benne örömet, ha kutyát uszíthatott rá, de a királyi parancsért erőt vett magán. Ha már arra támadt gusztusa a szép asszonynak, hogy övele s9mogattassa meg a macskáit, hát ő azt is megpróbálja. (Ugyan olyan szép asszonynak okosabb gusztusa is lehetne, azt a csillagos mindenit neki!)

A nagy hadivállalat azonban nem sikerült. A sokat próbált kuruc úgy szaladt ki a macskaszobából, hogy maga is szégyelte. De hát olyan fűjva, prüszkölve ugrottak neki a bestiák, mintha csak üzenetet kaptak volna palkonyai rokonaiktól, hogy ez az a rettenetes macskahóhér, akinek ki kell szedni mind a két szemét.

Még akkor is alig szuszogott a nagy ijedtségtől, amikor már megint a királyasszony előtt állt.

— Megnézett magadnak enyém macskák?

— Igenis, megnéztem, fölséges asszonyom.

— Mit megszólal enyém macskákról?

— Hát, engedelmet kérek, elég rusnya jószágok.

— Este megnézni őket, mikor én eszem vacsora.

Enyém macskák fognak mutatni csodát magadnak. Ott állják asztalon nekem. Kettő lábak állják, kettő lábak fogják tyergyát. Ők enyém kandáleberek. Meglátolsz, jó ember, de biz isten.

Mosolygott a királynő, térdet-fejet hajtott az öreg kuruc. Értette, mire céloz a beszéd, — olvasott ő már ilyent a Salamon és Markalf históriájában is — s úgy elsurrant az udvarból, hogy a fiai se vették észre. Össze-vissza bolyongta délután a bécsi udvart, még a szérűskerteket is megnézte, ott szalonnázott a boglyák árnyékában. De gyertyagyújtás idejére pontosan megjelent az udvarnál.

Ott már akkor várták s vitték egyenest a királyasszony elejbe. Ott ült az egy kerek márványasztalnál, amelyik aranyabrosszal volt leterítve, azon pedig

ott állt körben-karikában a kilenc macska két lábon, mind a kilenc égő gyertyát szorongatva a két első mancsában. De úgy álltak azok ott, mintha csak kőből faragták volna őket. Még a szemük se rebbent, akárhogy cicegtek, siccegtek nekik az udvari tányérnyalók.

— No, pacsi, — nevetett oda Mária Terézia diadalmasan az öreg magyarra — mit megszólalsz? Elhiszed már magad, mit megtehet szokás? Mindent megszelídel, vadmacska is, azd magyar is. Hiszedel maga szemednek ?

A fényes uraságoknak, akik ott haptákkoltak, fülig szaladt a szája a mosolygástól s ügyet se vetettek a palkonyai alig-úrra, amikor odatoppant az asztalhoz és kivágta ködmöne ujjából az aranyabroszra azt az egeret, amit délután a szénáskertekben fogott. Ahogy a Salamon és Markalf históriájában tanulta.

— Nesztek! — mondta csöndesen. Már akár a macskáknak, akár az uraságoknak.

— Juj ! — ugrott föl sikoltva a királyasszony a karszékre, amint az egér végigösont az abroszon.

Mert hiába, csak asszony az asszony, még ha két korona van is a fején s megírta azt Born Ignác is, a nagytudományú jezsuita, a császárnő természet-történelmi múzeumának igazgatója, hogy természeti ellenkezés vagy az asszony meg az egér közt.

A kilenc macska pedig elhajította a gyertyát, amint az egeret meglátta. S úgy elkezdtek kergetni abban a nagy hodályban, hogy a fáklyákkal besiető

cselédség még egy óra múlva is alig bírta őket összefogdosni.

Öreg Buzogány András pedig kétmarékra sodorván a bajuszát, odarecsegte a királyasszonynak az igazságot:

— Hát nekem elhiszi-e már fölséged, hogy vér vízzé nem válik?

Hogy elhitte-e a királyasszony vagy nem, hogy tudjam én azt annyi idő után megmondani? Én csak abban vagyok biztos, hogy az öreg kuruc aztán letérdelt és megcsókolta a királyasszony köntöse szélét. Megbékült abban a nyomban, ahogy a mérgét kiadta. S ha vén vállát megveregette az imperator-rex puha asszonykeze, bizonyosan nem vitte haza a két fiát Palkonyára. Sőt ha még tíz lett volna otthon, azokat is mind neki ajánlotta volna.

KIRÁLY A KAZLAK KÖZT

A király, aki megtisztelti jelenlétével déli szalonházunkat a kazlak közt, nem kisebb fiú, mint maga Nagy Frigyes, aki a mozi jóvoltából pár évvel ezelőtt rendkívül népszerű uralkodó volt Magyarországon. A halott királyok általában mindig népszerűek s az öreg Fritz elég régen felvette már a néhai nevet. Viszont a mozi olyan elevennek hozta vissza, hogy tán életében se volt olyan közel az emberekhez, ahogy tett-vett, jött-ment a vásznon, ahogy mosolygott és haragudott, ahogy a lováról leugrott és a botjára támaszkodott, ahogy Voltaire-nak kitette a szűrét és ahogy a tábornokainak sajátkezűleg kiadta a nyargalót, az mind olyan igazi volt, hogy aki azt látta, az mind királypártivá változott.

Magam is szívesen rászavaznék Nagy Frigyesre, ha pályázna a trónusunkra s ezt meg is írtam volna még akkor, mikor aktuális volt, de népszerű emberek magasztalása nekem sose volt kenyerem. Aztán meg furcsán is van az ember mint sajtó, a mozival, legalább erre mifelénk. Ha akkor írok Nagy Frigyesről, mikor műsoron volt, akkor mindenki úgy olvassa azt, mint reklámot s azt hiszi, egy zsák bankót küldött

nekem érte a mozi, tehát muszáj róla írást adnom, hogy mégis csak nagy ember volt ez a király, ha király volt is.

Itt a kazlak közt azonban nem tartózkodott ilyen sanda gyanú s egyébként se én vagyok az, aki szőnyegre hozta a kérdést. (A szőnyeg különben a még fölszántatlan búzatarló, kivirágozva tisztési ű vei, varjúmákkal, piros meg kék tikszemekkel s azért legkedvesebb minden szőnyegek közt, mert nem vetik szemére az embernek, ha erre ráejti a szivarhamut. Viszont az meg nem szép tőle, hogy királydinnye is tartózkodik benne, különösen ott, ahol föl van áradva a homok. Ugyan ezt hivatalosan királyszurdancsnak is nevezik, de akkor is nagyon kellemetlen a szúrása. S aki hevertében ebbe beletenyere, az akkor is elkerékíti a töve teremtését, ha a legáhitatosabb legitimista is.)

Azt hiszem, más réven nem is igen járatosak erre a királyok, csak a róluk nevezett dinnye csinálja nekik a propagandát. Nagy Frigyes azonban nem ezen a címen állított be közénk. Ő felsége tegnap este érkezett meg a falusi moziba, kissé kopottan, sőt szakadozva s így került szembe Tilalmas Szőri Mátyás és Példa Kövér Imre nevezetű szittyáimmal. A birtokrag azt jelenti, hogy a szittyák látástól vakulásig az én szolgálatomban állanak, mint gyakorlati régészek, az este azonban a mozi fogadta őket zsoldjába. Székeket hordattak át velük a nagykoksmából a kultúra templomába és szabadjegyben fizették nekik a zsoldot, így tekintette föl a burkus királyt a két jobbágy s

ezzel az élménnyel sózzuk, paprikázzuk most a szalonnát.

Nem mondhatom, hogy a népeket extázisba ejtené a beszámoló. Plallgatagon esznek s az eszmezsere csak akkor indul meg, mikor egy félszemű ember becsattantja a bicskát.

— Osztán magyar király volt az az illető? Tílalmas Szőri Mátyás végén jár az előadásnak is, meg az ebédnek is. Ráilleszti a maradék szalonnácskát a maradék kenyérkére s úgy ejti a vágást, hogy két falat teljen még ki belőlük, aztán mondja egy csöppet fölényesen:

— Hát hogy lett volna magyar király? Nem engedik áztat mostan az ántánti hatalmak.

— Nem hát — jelentkezik mint szakértő, egy borzasztó rongyos magyar. — Nem is engedhetik, ha van magukhoz való eszük.

— Már mért ne engedhetnék? — tamáskodik egy himlőhelyes hún utód.

— Azért, mert akkor a király mindjárt ráveretne a nevit, képit a pézre is, oszt akkor mögint a magyar pénz lönne a legerősebb.

Erre rábólint az egész társaság, mert ez csakugyan kézzelfogható magyarázat. A félszemű makacsul köti magát a nemzetiségi kérdés tisztázásához.

— De hát valamiféle nemzet csak volt az az illető király?

Mátyás segélykérően néz Példa Kövér Imrére. Beszéljen már ő is, hiszen ő is ott volt a moziban.

— Burkus nemzet volt, mi lett volna? — vonja meg a vállát.

— Hánybeli? — nyaggatja tovább a tudomány-szomjas félszemű. — Alighanem hogy ez lehetett a Vilmusnak az apja.

— Hát ahhoz nem tudok szólni, — ismeri be Mátyás — csak azt láttam, hogy törököknek paranesolt, mert csupa kontyosak voltak a generálisai.

Most már beleszólok én is s megpróbálok egy kis rendet csinálni a kronológiai és nemzedékrendi zűrzavarban. Megkérdzem, van-e köztük valaki, aki hallotta már a hírét Nagy Frigyesnek?

Nyolc ember közül hét a fejét csóválja, ki jobbról balra, ki balról jobbra. Csak a nyolcadik billegeti a fejét fölülről lefelé. Igenis, ő tud erről az uralkodóról egy történetet.

Ez a nyolcadik ember azonban még nem megy emberszámba, mert ez csak a Lajkó gyerek. Mátyás katedrái méltósággal inti le.

— Hun voltál te még akkor, te csiripiszli! Jobb lesz, ha elszaladsz egy kanta vízért.

Nagyon elcsodálkoznak, mikor azt hallják tőlem, hogy az a Nagy Frigyes még a Mária Teréziával huzalkodott. Hű, az tán még Kossuth atyánknál is régebben volt!

— Hát hogyan lett volna régebben — vegyül bele a stfőba egy kis fekete szőrmók ember — hiszön a Mária Trézia még akkor uralkodott, mikor a szanki csikós a báróságot nyerte a tátos-paripával.

Nem nagyon vagyok járatos a genealógiai irodalomban, kivallatom a szármékből ezt az ismeretlen családtörténeti adatot. Érdemes azt meghallgatni is, följegyezni is.

— Úgy volt az, hogy a régi szanki bárónak nyakát vágták a törökök) arra aztán pályázatot hirdetett a Mária Trézia, hogy annak adja a báróságot, aki neki három kérdésre meg tud felelni. No hát, pályáztak ott mindenféle heregek, meg grófok a báróságért, de mind számár volt és azért Mária Trézia mindnyáját lékisebbítette. Kapta magát erre a szanki csikós, fölült a tátos-lovára, odanyargalt a Mária Trézia elé. De olyan szép pörge bajuszú legény volt a csikós, hogy kilenc párnán ült a Mária Trézia, de ahogy a csikóst meglátta, három párna egyszerre kiesett alóla.

— Mit nem jó választani gyertyavilágnál? — ez volt az első kérdés.

— Kimén a csikós a tátos-lovához, mert azt csak odakötötte a kapufélfához, megkérdezi tőle, bemén a válasszal:

— Posztót, meg feleséget, mert azt mind a kettőt napvilágnál köll megnézni.

— Ember vagy, csikós; azt mondd meg most már, melyik a legjobb házasság? — ez volt a második kérdés. Kimén a csikós a tátos-lovához, megjelenti a választ:

— Az, ahol az asszony vak, az ember meg siket.

— Most jött a legnehezebb, a harmadik kérdés.

— Hát azt tudod-e, csikós, mit formáz legjobban az öreg asszony?

— Szalad a csikós a tátos-lovához, megkérdezi tőle, megmondja neki a ló az egyik fülbe, siet be a legény, utána nyerít a ló, hogy majd a másik fülbe is súg valamit, de már azt a legény nem hallotta, így aztán ezt a választ adta a Mária Tréziának:

— Az öreg asszony legjobban formázza a kutyát, mert mind a kettő bolhás, mind a kettő karikába fekszik, mind a kettő morog az emberre.

— Hát megharagudott erre a Mária Trézia, mert már akkor ő is öreg asszony volt és azt mondta a csikósnak:

— No csikós, tied a szanki báróság, de tudd meg, hogy azt köllött volna felelned: az öreg asszony a galambot formázza legjobban, mert ő se szeret magában aludni, mindég turbékolhatnék ja van és annak is meglapul, aki nem kergeti. Ha ezt felelted volna, királynak tettelek volna.

Az emberek nevettek s magam is úgy találtam, nagyon alkalmas történet ez s nekem is kedvem támadt a történeti oktatásnak ehhez az anekdotikus formájához. Elmondtam azt a históriát, amelyik abból indul ki, hogy Frigyes szigorú kordában tartotta a tisztjeit s megkívánta tőlük, hogy pontosan tájékozva legyenek az alájuk rendelt legénységnek minden dolgáról. Ezzel a túlságos érdeklődéssel aztán sokszor szerzett kellemetlen perceket a tiszteknek.

Egyszer például azt kérdezte egy századostól a szemle akalmával:

— Hány luteránus katonája van?

A századosnak fogalma sem volt róla, de azért kivágta habozás nélkül:

- Hetvenhat, felség.
- Jó. És mennyi a református?
- Negyvennyolc.
- Helyes. És a katolikus?
- Harmincnyolc.

— Rendben van — bólintott a király. — Hetvenhat meg negyvennyolc meg harmincnyolc, az összesen százhatvankettő, csakhogy én itt százhatvannyolc embert látok. Meg tudja nekem mondani, milyen válasú a hátralévő hat ember?

— Azok? — nyelt egyet a százados. — Azok istentelen gazfickók, akiknek se hite, se istene, nem tartanak azok semilyen vallást se.

A király elnevette szokott szigorúságát és megkínálta egy csipet tubákkal az elmés kapitányt.

— No hát csak igyekezzen az úr ezeket is megtéríteni, hogy legközelebb jobbat halljak róluk.

Úgy mondom el a mesét, ahogy deákkoromban Holló igazgató úrtól hallottuk, aki ezzel az anekdotával igyekezett közelebb hozni a szívünkhöz a felvilágosodott abszolutizmust. Holló igazgató úrnak mérsékelt sikere volt — nekem is. A harcsabajuszok, a konyabajuszok és a tusabajuszok csak tisztességből mímelték a mosolygást, mint annakidején a mi bőrbajuszos szánk. Illik honorálni a kenyéradói humort, csakúgy, mint a tanárit.

De ha már benne voltam, csak nem hagytam magam. Próbát tettem még egy katonahistóriával.

Egyszer, amikor Nagy Frigyes templomba ment, egy öreg ezredes volt az inspekeiós kísérője. Együtt hallgatták végig a prédikációt, amelyben többször szó esett Belzebubról, mint az ördögök óbesteréről.

— No ez elég unalmas volt — mondta ásitva a király, mikor végetért az istentisztelet. — Nem gondolja, ezredes?

— Én találtam benne érdekességet is — mosolygott az öreg tiszt.

— Ugyan mit?

— Azt, hogy a pokolban is csak úgy megy, mint idefent. Húsz esztendővel ezelőtt is úgy emlegette a pap Belzebubot, mint az ördögök óbesterét. Úgy látszik, odalent is olyan lassan avanzsálnak az ezredek, mint idefönt.

Másnap az ezredes lepipálta Belzebubot, a király előléptette tábornoknak.

Ez a történet már jobban megfogta a paraszti régészemzetet. A közvéleménynek Mátyás adott ki-fejezést, mondván:

— Hát szokásmondás, a macska is szembe meri nézni a királyt.

De ezzel megint az én tekintélyem csökkent le, mert a szokásmondás szemmel áthatóan jobb kedvre derítette a társaságot, mint az én történetem.

Erre aztán elővettem a Kalkreuth tábornok esetét, akinek Frigyes egyszer békeidőben adott valami magas hadiérdemet.

— Felség, — szabódott a tábornok — ezt a kegyet

nem szabad elfogadnom. Ez olyan érdemrend, amit csak csatamezőn lehet kiérdemelni.

— Ne légy bolond, öreg, — nevetett a király — csak tedd föl bátran azt a fityegőt. Azt csak nem kívánhatod, hogy a te kedvedért most hadat üzenjek a francia királynak.

Erre Dupla Csonka Jánosban szólalt meg az ütő. Neki volt rá legtöbb jussa, mert úgy lett belőle dupla csonka, hogy Gorlicénél maradt a féllába. Így az ásómesterségben nem is vehetem hasznát, hanem a csontok, cserepek, vasak csomagolásában szaktekintély. Azt mondja, hogy a berezovai boltban tanulta ki ezt a mesterséget, valamint ott tanult meg tökéletesen beszélni tizennyolc nyelvet, még a kutyafejű tatárokét is. Kérdeztem is tőle, mikor ezen tökéletességével eldicsekedett, hogy minek hívják tatárul a kenyeret, meg a vizet?

Egy kicsit vakargatta a fejét, aztán elnevette magát:

— Ejnye, de ki teccött tanálni, hogy mit kérdözön! Csak éppen ezt a két szót nem tudom tatárnyelvön!

Most azonban nagyon komor meggyőződéssel mondta ki a szentenciát a medáliaosztogató burkuskirályról:

— De kár, hogy az ilyen uralkodók már kimöttek a divatbul!

Ebben minden okos ember egyetért Dupla Csonka Jánossal. Sok minden nem csonkult volna meg e világon, ha Vilmos császár, meg a muszka cár háború

nélkül osztogatták volna szét a nagy hadimedáliákat és azt mondták volna a pedinierjeiknek, hogy az ő karrierjük kedvéért nem csinálhatnak háborút.

Hát persze, sokban ludasok a királyok pedinterjei. Van ilyen történet a Nagy Frigyes főcselédjeiről is. Abból az időből, mikor a tudós Lavater azt állította, hogy ő minden embernek a fejállásából, az arevoná saiból meg tudja mondani, kiféle ember az illető, igaz úton jár-e, vagy kutyanyomban. A király egyszer próbára akarta tenni az új tudományt, közpolgári plundrába bujtatta a minisztereit és bekaronkozott közéjük a Lavaterrel. No, tudós, itt mutasd ki a tudományod, azt mondd meg nekem, becsületes emberek-e ezek, vagy nem! Odamén a tudós a miniszterekhez, ürgeti-forgatja a nyakukat jobbra-balra, tapogatja a fejük búbját, utoljára kiválaszt közülük egyet és azt mondja a királynak:

— Felség, elég rendes emberek ezek mind, de erre az egyre nem merném rábízni az erszényemet, mert ez két garasból hármát kilopna.

Nagyot nevetett ezen Nagy Frigyes, mert ez az egy ember éppen a pénzügyminisztere volt.

— Ez mán ügön, — fejezi ki elismerését Példa Kövér Imre és megnyugtatja a népeket, hogy a Frigyes mindjárt föl is akasztatta a huncut pedintert, ő a két szemével látta az este a moziban. Mátyás ugyan nem vél rá, hogy látta volna, én meg bizonyosan tudom, hogy semmiféle ilyen statáriális eljárást föl nem vettek filmre, de azért Imrének adok igazat.

Így kívánja az erkölcsi világregend és a kubikosaim jogérzete.

Meg is vagyunk most már nyugodva mindnyájan, csak a Lajkó gyerek izeg-mozog, mióta visszaért a kanta vízzel, hogy ő is nagyon szeretné elmondani azt a szép történetet, amit a Nagy Frigyesről tud.

Nem félek a konkurenciától, megadom az engedélyt a kölyöknek. És mondja csillogó szemmel, ahogyan következik. Mintha csak olvasná.

Mikor Berlin városát ostromolták a magyar huszárok, a ki-kicsapó poroszok elfogtak egyet a mieinkből. Vitték nagy diadallal a király elé, aki kedvtelve veregette vállon a nagybajuszú vitézt.

— Mi a neved, fiú?

À huszárra a hosszú táborozás alatt ráragadt a német szó, ha ropogott is a foga alatt.

— Dancs Szilveszter, szolgálatjára — csapta össze a bokáját.

— Van-e sok jó vitéz köztetek?

— Mind különb nálam.

— Mégse bírtok velünk.

— Nem is nagyon veszködünk érte. Azt tartjuk, nem érdemes vért ontani a poroszokért, maguktól is megadják magukat, ha megéheznek.

Tetszett a királynak a bátor beszéd. Adott is egy aranyforintot Szilveszternek.

— Nesze, fiam, tedd el, majd hasznát vedd, ha kiszabadulsz.

— Szilveszter megköszönte az aranyat, kipróbálta a

fogával, hogy igazi-e, aztán a markába nyomta egy szájátató trarkusnak.

— Tedd zsebre, öcsém, jobban rád fér, mint én-rám. Étellel, itallal, pénzzel, fegyverrel eltart engem az én jó királyném, szeretőt pedig tudok én szerezni pénz nélkül is.

A király elragadtatva nyújtott kezét a huszárnak:

— Hallod-e, vitéz, mondom neked egyet, kettő lesz belőle. Állj be énhozzámm burkushuszárnak, egy-kettőre őrmestert csinállok belőled.

Veszter tisztelettelően összecsapta a sarkantyúját:

— Engedelmet kérek, én is mondanék egyet, kettő lesz belőle. Álljon be mihozzánk az úr magyar huszárnak, mire a bajusza kinő, tiszt is lehet még belőle.

Mire a végére ért a Lajkó gyerek, minden szem úgy csillogott, mint az övé. Határozottan a gyerek lett a dalnokverseny győztese.

— Hol szedted te ezt, fiam?

— Egy régi kalendáriumban olvastam, az volt a címe neki, hogy Igazmondó Naptár.

A világért se mondom meg a népemnek, hogy én írtam azt a történetet valamikor. Sokkal hitelesebb az így, ha a kalendárium mondja.

REFORMÁLOM A MESÉT

Illetékes helyen szememre vetették, hogy a gyermekmeséimben egy kicsit elmaradtam a világtól. Hiszen nem lehet mondani, kedvesek a mesék, a gyerekeknek is tetszenek, de mit ér az, ha anyyira hiányzik belőlük a modern élet, hogy akár az öreg Andersen is írhatta volna őket!

Életemben mindig szófogadó fiú voltam, most is az vagyok. Szánom-bánom bűneimet, fogadom életem megjobbulását és megpróbálok olyan mesét csinálni, amely korunk színvonalán áll. Egyelőre egy közismert székely népmesét fordítok le a Magyar Népköltési gyűjteményből modern magyarra. A címe: A hü szolga. Nagyon szép mese és bizonyosan nem tudnék hirtelenében ilyent kitalálni, nem is változtatok a menetén semmit, csak korunk szellemében mondom el azt, amit a háromszéki székely lányok ötven esztendővel ezelőtt a maguk együgyű módján meséltek el Kriza Jánosnak. Ha volnának még fonók és mondanának még mesét a fonókban, ma már bizonyosan ilyen reális világszemlélet alapján állanának a nép egyszerű gyermekei is.

*

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy legalkot-

Hiányosabb uralkodó, aki udvari orvosától, a kiváló pszichoanalitikustól arról értesült, hogy egyetlen fia, a koronaörökös, egy reggel vadászcsizmáit hozzávágtá az inasa fejéhez, azzal a dühös kifakadással, hogy az ilyen elkopott vénségeket füstre kell tenni a kéményben.

— Nyilvánvaló, hogy a vén vadászcsizma alatt felséged értendő, — magyarázta a nagynevű tudós — tehát tagadhatatlan tény, hogy ő fensége a tudat alatt felséged életére tör.

Az agg uralkodó bölcs tanácsadóival diszkusszió tárgyává tette az ügyet és annak eredménye gyanánt hosszabb világműködésre küldte a trónörökösöt egy hadapród-örmester kíséretében. Ez civilben docens volt az állatorvosi főiskolán és állat-pszichológiai tanulmányaival akadémiai jutalmat is nyert.

Az ifjú királyfi, akinek esetét különféleképpen kommentálta a világsajtó, mindenfelől meghívásokat kapott a soklányos fejedelmi udvarokhoz. Ő azonban a hadapród tanácsára hallgatva, az üveghegyi királynál tett udvariassági látogatást, amely azzal végződött, hogy megkérte a királykisasszony kezét, akinek képét a színházi újságokból ismerte, mint több szépségversenynek inkognitóban első díjat nyert győztesét. A főhercegnő rokonszenvesnek találta a főherceget s mivel az üveghegyi király nagykövetének jelentéséből arról értesült, hogy a királyfi apjának paralizise igen előrehaladott állapotban van, beleegyezését adta a frigyhez.

Az esküvőt a nehéz időkre való tekintettel, min-

den udvari pompa mellőzésével tartották meg a kis kápolnában, amiért a főudvarmester be is adta lemondását. Az ifjú pár az esküvő után mindjárt útra kelt a főherceg hazája felé s az esti órákban el is érték az ország határát, ahol azonban oly hosszúra nyúlt a vámvizsgálat, hogy jobbnak látták ott kiszállni és megéjszakázni. Azonban a nagy idegenforgalom miatt csak egy szerényebb hotelben sikerült szobát kapniok, ott is csak egyágyast, úgy hogy a hadapród kénytelen volt az éjszakát az erkélyen tölteni hintaszékben.

Huszonhárom óra ötvenkét perckor arra ébredt fel a hűséges udvaronc, hogy három varjú cserél egymással eszmét a háztetőn. A tőle megszokott pontossággal rögtön elővette a noteszét és belegyorsírta a tanácskozás jegyzőkönyvét.

— Szép egy pár ember szállta meg e helyt, — konstatálta az első varjú — csak az kár, hogy időnap előtt elpusztulnak az istenadták!

— Vagy, igen, — bizonyította jólétesültségét a második varjú — mert holnap álló délbe leszakad alattuk az aranyvíz hídja, amint átdöcögnek rajta.

— Le biz ám, — vette át a szót a harmadik, mert az ifjú királyfi apja mind egyig befürészeltette a hídlábakat. Hanem halljátok-e, aki ezt a mi beszélgetésünket tovább találja adni, az térdig sóbálvánnyá változik.

A három varjú erre elrepült, mielőtt a hadapród aláíráthatta volna velük a jegyzőkönyvet. Rögtön a helyükre telepedett azonban a három galamb s azok-

tói azt az információt kapta, hogy a túlsó hídfőnél udvari autó fogja várni az ifjú párt, abban azonban bomba van elhelyezve, amely azonnal robbanni fog, mielőst a főülésre ráülnek. Aki pedig ennek az elárulásával indiszkréciót követ el, az derékig sóbálványá válik.

Végre három sas bizalmas beszélgetésének volt fültanúja a hadapród s azoktól megtudta, hogy a palota halljában az öreg király a tökmag-rend szalagját fogja az ifjú pár nyakába akasztani, mely szalag azonban tulajdonkép villamos zsinór s az a fiatal házásokat magasfeszültségű árammal fogja elpusztítani.

Bár a hadapródnak az is tudomására jutott, hogy ezeknek az államtitkoknak a nyilvánosságra való hozatala a tetőtői talpig való megsóbálványosodást vonja maga után, szilárdul eltökélte, hogy a nemzet érdekében a trónörököst és nejét meg fogja menteni. E célból a reggelinél azt a kérést terjesztette ura elé, hogy az út terminusára ruházza őt fel teljhatalommal s kérését azzal indokolta, hogy rosszat álmodott.

— De kérem, hadapród, — nevette el magát a főherceg alig leplezett gúnnyal — hát maga hisz a freudizmusban? Hiszen az a Freud is csak olyan zsidó, mint a többi. Mindazonáltal, nászom öröme, teljesítem a kérését, csak utólag majd adja be írásban a kabinetirodámiban.

A hadapród a főhatalmazáshoz képest úgy intézkedett, hogy az aranyvizen nem a hídon keltek át, hanem motorcsónakon. Továbbá nem a hídfőnél kötöttek ki, hanem attól másfél kilométerre s így a bombás ud-

vari autóval nem találkozáván, taxin mentek a királyi palotába, ahol az uralkodó a kormánnyal s a diplomata karral várta az ifjú párt, a hadapród akkorát tüsszentett, hogy a király, tekintettel a gyakori bombamerényletekre, kiejtette a kezéből a villanyos zsinórt. Még pedig miniszterelnöke lábára ejtette s így a magasfeszültségű, áramnak az esett áldozatul.

A király páratlan lélekjelenléttel azt a reményét fejezte ki, hogy ez a kis incidens nem fogja megzavarni országa örömnepét s csak másnap állította a hadapródot törvényszék elé, amely minden felső befolyástól mentesen, el is ítélte lefokozásra és halálra nem idejében való tüsszentés által elkövetett felségsértésért. Miután a bűnös kijelentette, hogy megnyugszik az ítéletében és nem kér kegyelmet, kivették a vesztőhelyre s itt is csak annyi haladékot kért az állami főügyésztől, míg egy cigarettát elszív. A főügyész, a megfelelő paragrafusokra való hivatkozással, megtagadta a kérés teljesítését, ami nem várt fordulatot idézett elő az eseményekben. A hadapródot ugyanis annyira elkésérette a humanizmusnak ez a teljes hiánya, hogy elvesztette önuralmát s a riporterek felé fordulva beszélni kezdett:

— Tisztelt hallgatóság, amidőn tiltakozom ez ellen a barbárság ellen és föllebbezek a jövődöhoz, kijelentem, hogy ártatlanul halok meg. Állatpszichológiai búvárlataim engem képesítettek arra, hogy kihallgassam három varjú értekezését...

A főügyész intett az állami ítéletvégrehajtónak, hogy teljesítse kötelességét, de abban a pillanatban a

hadapród már térdig sóbálvánnyá változott. Ez szokatlan természetű tünetény olyan ámulatba ejtette a jelenvoltakat, hogy a hadapród akadálytalanul végigmondhatta szenzációs vallomását. S mire a magához tért főügyész emelt hangon kijelentette, hogy „ez nem tartozik ide”, akkorára már a hadapród tetőtől-talpig sóbálvánnyá változott.

Bár a kormány már kéziratban elkoboztatta az összes lapokat, a sóvá vált hadapród esete egyszerre közszájra került s nagy vitákra adott alkalmat hivatalos körökben is. A minisztertanácsban a pénzügyminiszter úgy fogta fel a kérdést, hogy a sóvá vált hadapród mint közönséges só kezelendő a só jövedéki eljárás paragrafusai szerint, ellenben a kultuszminiszter az ingó műemlékek védelméről szóló törvény hatályát akarta rá kiterjeszteni. A trónörökös lelkét pedig mélabú szállta meg, amelyet a parlamenti ellenzék vezérszónokai azzal magyaráztak, hogy lelkiismeretfurdalásának csak ifjúsága az oka s idővel az ilyesmi elmúlik. A nemeslelkű főherceg elhatározta, hogy nem nyugszik addig, míg műemlékké vált alattvalójának előbbi rangját vissza nem szerzi. S mivel egy jólérsült udvarhölgy közölte vele, hogy az az Árkus-bárkus nevű híres külföldi varázsló, akinek sikerült az életmegifjítás titkát megtalálni, nagyon megbízható cég, elhatározta, hogy ezzel közli a tényállást.

Tekintettel azonban arra, hogy az államrendőrség, a király személye körüli miniszter parancsára a trónörököst mint nem egészen megbízható egyént tartotta nyilván s félős volt, hogy az útlevél kiadása elé ne-

hézséget gördítenek, mint egyszerű álhírlapíró indult útnak, aki elsőosztályú szabadj egy évvel mindenkit le fog imponálni. E feltevése helyességéről meggyőződött már az első este, mikor egy hengerműmalomban kért szállást éjszakára.

— Mi célja az ön utazásának? — kérdezte a hengerműmalomtulajdonos.

— Interjút csinálók Árkus-bárkus professzorral.

— Szenzációs! — bókolt udvariasan a malmos. — Nem lenne szíves tolmácsolni az én részemről is egy életbevágó kérdést?

— Ezer örömmel.

— Kérdezze meg, mi annak az oka, hogy noha nekem villanyerőre berendezett hengerműmalmom van és nem rettenek vissza semmi áldozattól a közjóra, még most sem vagyok birodalmi tanácsos?

Másnap a három gráciánál éjszakázott a főherceg, akik szintén kérdést küldtek vele a világhírű mágushoz.

— Mi oka annak, hogy mi, noha aranyhajunk van és reggeltől estig azt fésüljük és ami kicsi ruhára kell nekünk, három gráciáknak, azt elég könnyen meg is keressük, — mi az oka annak, hogy azért máig se mentünk férjhez?

Harmadnap este addig ment a trónörökös, míg egyszer észre nem vette, hogy térdig érő vízben jár. Miután a katonai térképről meggyőződött róla, hogy az a víz tényleg egy patak, azt a kérést intézte hozzá, hogy engedje át száraz lábbal. A patak azt felelte,

hogy nem emel ellene kifogást, de választ kér a következő kérdésre:

— Mi annak az oka, hogy noha az én vizem tiszta, mély és elég meggondolt folyású, se hal, se rák meg nem terem benne?

Negyednapra elért egy valódi hírlapi kacsalábon forgó szanatóriumhoz s miután a segédvarázslónak előadta, hogy ő teozófus, ennél fogva semmire se becsüli az életét s ifjú vérét szívesen ajánlja fel kísérleti célokra, egyszerre bevezették a fővarázslóhoz.

— Mély hódolattal üdvözlöm fenségedet — fogadta tisztelettel és meghajlással a világhírű Árkusbárkus.

— De professzor úr, hát honnan ismer engem? — lepődött meg kellemesen a legmagasabbrangú álhírlapíró.

— Az összes lapok közölték fenséged arcképét s belőle értesültem arról is, hogy számíthatok legmagasabb látogatásra.

— És biztathat reménnyel, kedves professzor?

— Ó, fenség, a tudomány sokkal könnyebben csinál embereket a sóbálványokból, mint az öreg urakból. Ön néhány hétig, mondjuk két hónapig külföldön tanulmányozza a szociális kérdést a köz- és magánvilágítás fényénél, aztán hazamegy s akkorára önt a fenséges asszony egy egészséges gyermekkel ajándékozva meg. Szúrjon ön a csecsemő balkeze kisujjának második izébe egy gombostűt, persze gondos fertőtlenítés után, vegyen belőle három csepp vért s ha azzal a sóbálvány talpát megkeni, egyszerre viszont

fogja ön látni a hadapródormestert teljes testi és szellemi erőinek birtokában.

— Pardon, professzorom, — szólalt meg némi zavarral a főherceg — én nagy bámulója vagyok az ön tudományának s nem szándéksom megsérteni annak a közlésével, hogy én még alig egyhetes házas vagyok ...

— Ó, fenség, az nem tesz semmit, — nevetett kedélyesen a professzor — az ilyesmi a legjobb családban is megtörténik.

— Akkor nyugodtan távozom, — ugrott fel a boldog ifjú férj. — Előbb azonban, ha megengedi átadnék önnek...

— Nem sürgős, fenség. S inkább készpénzben kérem, mint rendjelen!

— Átadnék önnek három rámbízott kérdést. .

— Parancsoljon, fenség — bólintott kissé elkomorodva a varázsló s meghallgatta a malmos, a három grácia és a patak kérdését.

Rövid tűnődés és szakállcsavargatás után ezt felelte:

— Nem éppen szakmabeli kérdések ugyan, de szerény véleményem szerint, a malmos addig nem lesz birodalmi tanácsos, míg destruktív lapot járát, a három grácia nem megy addig férjhez, míg bubira nem vágatja a haját s a patakban addig nem lesz állati vegetáció, míg valaki bele fullad. Ajánlom, hogy ezt fenséged csak akkor mondja meg a pataknak, mikor már átért a túlsó partjára.

Mikor két hónap múlva külföldi tanulmányairól

hazaérkezett a koronaörökös, az első sarkon újságot vett a rikkancstól és szeme egyszerre megakadt a vastagbetűs hír-kapitelen: A dinasztia családi öröme... Egészséges fiúgyermek ... A fenséges anya a körülményekhez képest jól érzi magát.

— Tényleg nagy ember ez az Árkus-bárkus! — futott tele örömkönnel a magát apának érző ifjú ember szeme s rohant fel a palotába, hogy mielőbb eleget tehessen a professzor utasításának.

Negyedóra múlva vidáman ment fel a királyi palotába a trónörökös és hadapród-örmester.

— Szót se érdemel — legyintett az előbbi az utóbbi hálálkodására. — Legfeljebb arra legyen gondja önnek, hogy nagylelkűségem története bekerüljön az olvasókönyvekbe. Tudja, az ilyesmi mindig értékesíthető szimpátiát vált ki az alattvalókból.

A hadapród mélyen meghajolt, mikor az agg uralkodó hangja rájuk dördült:

— Főherceg, ki ez itt?

— Ez a sóvá vált hadapród, Sire.

— Ez a hadapróddá vált kincstári sötömb, főherceg! Ez a törvény kijátszása, ez az állam megkárosítása, amit én nem tűrhetek! Hogyan csinálták ezt, főherceg?

A főherceg nyomban referált az Árkus-bárkusnál tett látogatása részleteiről s mikor előterjesztését befejezte, az agg uralkodó levette fejéről a koronát:

— Főherceg, én most elmegyek megifjítani magamat s koronám őrizetét addig önre bízom, mint régensre. A hadapród pedig visszatérésemig, míg a pör-

felvételt engedélyezem, tartozik visszamenni szobrot-állni a sópajtába, de élelmezését a királyi konyháról engedélyezem.

Az agg uralkodó minden kíséret nélkül útnak indult s első este el is érkezett a hengerműmalomhoz. Éjjeli szállást azonban nem kapott, mert a hengerműmalomtulajdonos most már felhagyott a destruktív lapokkal, birodalmi tanácsos lett belőle s kapuját elzárta az utasok elől. Hiába zörgetett a három grácia ablakán is, mert azok, amint rövide nyiratkoztak, régóta férjhezmentek, sőt már el is váltak s mint görlok tengették életüket. Egyedül a patak fogadta be az agg királyt, szétnyílt előtte, s csak mikor a közepéig beért, akkor csaptak össze a habok és sok méterre dagadtak a null fölött, amivel végre elérte a patak, hogy benne is legyen egy ismeretlen holttest.

A koronaörökös pedig addig tartotta a koronát, míg a karja el nem fáradt, akkor föltette a fejére. S a hivatalos lap legközelebbi száma közölte a hadapród-örmester marsallá való kinevezését, amit az egész ország osztatlan megelégedéssel vett tudomásul.

EGY RÉGI PEREGRINUSRÓL

Igazság szerint azt a címet kellene adnom ennek az írásnak, hogy „Hogyan halt meg száz esztendővel ezelőtt a szatymazi postamester Vásárhelyen?” De hát nem vagyok én politikus, minek támasztanék olyan várakozásokat, amiket azután nem tudok ki-elégíteni, hiszen én magam sem tudom, hogyan halt meg a postamester és minek ment éppen Vásárhelyre meghalni, mikor azt Szatymazon is megcselekedhette volna, de ha már nem otthon akarta ezt a kötelességet teljesíteni, Szegedet akkor is közelebb érte volna.

De hát ha neki erre volt gusztusa, az az ő dolga s nekünk abba semmi beleszólásunk. Különben is a postamesterek mindig olyan rendes emberek voltak, hogy a szatymazi postamester is bizonyosan rendes ember módjára halt meg: befelé fordult a falnak és nem fordult többet kifelé. Ezt ma is így szokás csinálni, a különbség legföljebb annyi, hogy ezelőtt száz esztendővel egy réz háromkrajcárossal szorították le a halott szemét és az is szép volt, most azonban egy ezüst pengő se nyom annyit, mint akkor egy háromkrajcáros kongó. Az is igaz ugyan, hogy most a haladóklok maguktól is lefogják a szemüket, mert mi

öröm van a mai világban, amit még a halál után is érdemes volna nézni?

A furcsaság csak azután következett, mikor az öreg postamesterre már ráütötte a stemplijét a halál és el is vitte a maga gyorspostáján. Akkor ugyanis az történt, hogy Szeged és Hódmezővásárhely közös költője írt róla egy huszonnyolcoldalas verset és azt ki is nyomatta Grün Orbánnal, a híres szegedi tipográfussal a következő cím alatt:

— Halálnak Tüköré, mellyben minden haldokló meglátja képét, vagy ama halhatatlanok országába e siralom völgyéből elköltözött nemes, nemzetes, vitézlő hosszúpályi Kováts István szatymazi királyi postamester testamentumlevele.

Kicsit hosszú a cím, de rövidebbet igazán nem lehet kívánni az olyan poétától, akinek ez volt a hétköznapi neve: hódmezei cserei Berei Szinyei Farkas András, az emélyi múzsák és farkasok barátja, a vén Kósáné banoktársa, stb. A stb. azt jelenti, hogy ünnepi használatra volt neki hosszabb neve is. A magyar bibliográfia több munkáját ismeri ötvennél s azokon vagy harminc variációban található az öreg peregrinus neve. A vallásban is igen szerette a változatosságot. Reformátusnak született Hódmezővásárhelyen, a debreceni kollégiumból csapták ki, mint Csokonait, Egerben és Kalocsán azonban felvette a catholica religió-t, némi kis korozsmával együtt, amit mindkét helyen az érseki kassza fedezett. Közben lutheránus is volt, unitárius is, a szerint, hogy mikor

milyen hitű uraság kastélyában találtatódott. (A zsidó hitet éppen azért nem vette föl, mivel a zsidóknak még akkor nem volt kastélyuk. Legföljebb a kastély udvarára eresztették be őket, de oda is csak szórakozás okából. Tudniillik, hogy rájuk uszithassák a kutyát.)

Politikai nézeteihez se ragaszkodott makacsabban az erdélyi múzsák és farkasok barátja, mint a lelke üdvösségéhez. E tekintetben egészen modern magyar hazafi volt. Egyszer „a mostan országló felséges koronás fejünk, Első Ferenc Austriai császár, úgy azon virtusokkal és angyali erkölcsökkel, mint megannyi napkeleti gyöngyökkel tündöklő, rubintkő módjára ragyogó, a karbunkulusnál ékesebb Mária Ludovica hercegasszony örömére” szentelt mennyegzői inneplés-t, máskor meg a poklok fenekén mártogatta meg a Habsburgokat mindenféle csúnya lekvárban, ami nagyon tetszett a vidéki komposzesszoroknak. (Ugyan éjfél után már a főispánoknak is tetszett, mert a lojalitás mindenkoron csak éjfélig volt kötelező.) Bármely irányban mozgott is azonban a költő befele, a salláriumot mindig bevasalta a hallgatóság. Hol a nádor felesége, az „elférjzett Alexandra Pavlovna cs. kir. kisasszony” ajándékozta meg egy „tengeri tsigából mívelt tompák fedelű pikszissel”, amely aranyakkal volt kibélelve, hol a fővenyi vízimolnár akasztott a nyakába egy oldal szalonnát. E tekintetben nem volt válogatós a költőtárs, a Franciscus császárral csak úgy szóba állt, mint az egri vargával. A császár gráciáját így nyugtázza egyik versében:

Íme első Ferentz, hazánk monárkája
 Száz forintot küldött Bécsből le Budára,
 Hogy azt fordítanak hazámnak hasznára
 Es a könyveimnek nyomtattatására.

És a versnek mindjárt utána nyomtattatja a latin nyelvű kvietanciá-t is száz rénes forintokról, amelyet Absque omni defectu felvett. (Meri-e valaki azt mondani, hogy a Habsburgok nem pártolták az irodalmat.) Ettől fogva aztán „magyar udvari poéta”-nak nevezi magát, noha addig is sok szép címe volt már: „a nyelv és erkölcs pallérozó ja”, „kardinális őeminenciája penzionátusa”, „Zabolcsban egy nemes Teleknek örökös ura”, „ama régi számkivettetéséből visszahívott Názónak tanítványa, atyja javainak eltékozlásáért Istennek zarándoklója, az igazság kimondásáért e világnak mártírja.”

Bejáratos volt a palatínushoz is, akinek mindig személyesen ajánlotta fel, ha egy-egy új könyve megjelent. (A legtöbbet maga szedte kis kéziszajtóján, sőt rézmetszetekkel is maga ékesítette.) Egyszer, mikor a nádorhoz igyekezett, elejbe állt a várkertben az országbíró s kivallatta, mi szándékban jár.

— Hát kend poéta? — kérdezte tőle csodálkozva.

— Igenis, kegyelmes uram, sőt képes vagyok akármit ex abrupto rhythmis expressare.

— No, ütött le az országbíró egy cserebogarát, amely a homlokához csapódott — mondjon kend hát hamar egy verset erről a nemtelen féregről!

A költő csak egyet köhintett s már akkor mondta is:

Jézus Mária, Szent József,
Nincs a világon annyi sneff,
Mint a mennyi cserebogár,
Futva repül, mint az agár.

A versben nem sok a poétái szépség, de hát utóvégre alkalmi vers, azért csak a hivatalos költők ódái-
val szabad összemérni. (Hát még ha azokat is rögtönözni kellene!)

Nemcsak a főrangú méltóságokat kultiválta azonban „a haza tudósa és a két magyar haza becsület-
beli szolgálja”. Tartotta a barátságot a kurtaneme-
sekkel, szolgabírákkal, sőt az érdeemes lábbelikészítő-
iparral is. Igaz, hogy ezt az utóbbit meg is bánta,
amint egy eposzából megesmérheti az utókor.

Ha Szakosi Jánost ismered Egerben,
Tsizmát vásárlottam attól ottlétemben.
Éppen hogy a Tzéhbe készíté remekét,
Katonának fogja a Város gyerekét.
Én azért felvettem tollamat érette,
írván az Érsekhez levelet mellette.
W halálos törből így mentém ki fíjját,
Vártam, hogy duplául meg is adja díjját.

De bizony a varga a költőnek is csakúgy hatodfél
német forintért adta a fisléder csizmát, mint másnak

és azért a költő egész életére elfordult a bőripari szakmától.

Megfogadtam még ott ez idő jártával,
Soha többet én jót nem teszek vargával...

Ez bizony egészen a megrovási kalandok műfajába tartozik, de azért a hosszú vezetéknevű András költőben mégse kell a táblabíró-világ Hazafi Veray Jánosát látni. Egy kicsit bolond volt, egy kicsit szédülő volt ugyan a hazának e régi vándordalnoka is, de nem volt egészen tanulatlan és nem volt egészen tehetségtelen se. Tudott bánni a laurus-szal, az echóval és a helikoni költészet egyéb szerelvényeivel, a humora is tart valami távoli atyafiságot a Vitéz Mihályéval, a halhatatlan peregrinuséval. Csak éppen hogy ő nem tudott repülni, legfeljebb tolakodó piaci légy módjára, aki nélkül sokadalom meg nem eshetett: se főúri esküvő, se gazdag temetés, se diétái gyűlés, se akasztás. A kócos hajú, hórihorgas garabonciás — saját maga által rézbe metszett arcképe mutatja ilyennek — aransujtásos piros atillában, csizmába gyúrt nadrágban, fehér huszárköponyegben és magastetejű jakobinus-kalapban mindenütt ott volt, mindenből „ihletet merített” és — megint egy modern vonás benne — mindenkitől előlegeket szedett fel megjelenendő könyveire. (Csakhogy az o könyvei valóban meg is jelentek.) Persze kastélyokból sokat kidobták, csárdákban sokat megrakták, volt olyan faluháza is, ahol deresre húzták, — de ez neki

mind téma volt és így hatvanéves koráig nem fogyott ki a témából.

Akkor is csak azért fogyott ki, mert Dabason némi nézeteltérése támadt holmi vámosokkal és vita közben a hivatalos emberek leharapták a költő ujját, éppen azt, amelyikkel költeni szokott. Így elnyomrodva halt meg Vásárhelyen egy szárazmalomban s mivel Lendvay Márton éppen ott pregrinált akkor a truppjával, a haza vándordalnokát színészek énekelték át a másvilágra.

András költő nem került be az irodalomtörténetbe, nem is állítom egy szóval se, hogy odavaló, de ha én egyszer nagyon ráérő ember lennék, tán regényfigurát is csinálnék a hányt-vetett életű költőtársból, akinek Halál Tüköré-t pár éve a véletlen sodorta hozzám s bár elég volt egyszer elolvasnom, majdnem kívülről tudom, olyan mulatságos bú-dal. A bibliográfia nem ismeri ezt a füzetét, talán nem is maradt belőle több ez egy példánynál. Kár lett volna, ha ez is elveszelődik, mert klasszikus képviselője a halotti búcsúztatók amúgy is igen szíwidámító műfajának. Nem lehet azt mosolygás nélkül megállni, ahogy a szatymazi postamester elköszön Isten teremtett világtól. Először saját úri famíliájától, aztán a református paptól („szíves emberem volt tiszteletes Dorka, minden embert benyel a halál éh torka”), a Károlyi-uradalom tisztjeitől („Schmid Pál, Sztriha János és több uradalmi tiszteteket gyászolják az én sírom halmi”) és így vonja le a végső konzekvenciát:

Halálpostán megyünk el a más Világra,
Itt csak születettünk sok nyomorúságra!
Így, halandó ember, ne tsudálkozz azon,
Hogy a postamester is meghalt Szatymazon!

A magam részéről szót fogadok és nem csodálkozom rajta, hogy még a szatymazi postamester se él örökké. Inkább azon tűnődöm el, milyen különös az, hogy száz év múltán íme tárcát írok a szatymazi postamesterről, akiről rég senki se tud már a világon s én se tudnék, ha a költő meg nem írja a Hálálnak Tüköré-t. Tanulság: háztulajdonosok, pékek, boltosok, kocsmárosok, miniszterek, vicispánok, csizmadiák és mindenféle hatalmas postamesterek, becsüljétek meg a költőket, ha azt akarjátok, hogy még száz év múlva is kukorékoljon rólatok a kakas!

A MADARÁSZTÓI SZÉP ASSZONY

Osztrovszky József, meg Szluha Ágoston — a hatvanas években országosan ismert szegedi név mind a kettő, magisztrátusbeli emberek, hajdan szabadsághősök és később hatvanhetes követek — kint nyúlászgattak a határban, a madarásztói parlagokon. Rájuk esteledett, mielőtt a kirendelt városi kocsni kiérkezett volna értük s a két úr bosszúsan nézett össze. Mitévők legyenek már most? Az a kötérelvő bizonyosan újborkóstoláson akadt el valamelyik tanyán. Gyalogszerrel a város messze van, majd harminc kilométer, parasztkocsin hazazötyögni a november-éjszakában fölér a halállal, a kutyateremtésit az útügyi hatóságoknak.

— Mégis csak keresni kellene valahol egy világos ablakot — hajtotta fel Osztrovszky a bekecse gallériját — engem majd megvesz az isten hidege. Mit gondolsz, Guszti?

Szluha megsóválta a fejét.

— Hiszen ha a töltésünk el nem fogyott volna!

— No? Nem értelek. Csak nem akarsz éjszakának idején is lövöldözni.

— Azt sohase lehet tudni, pajtás, ebben a betyáros világban. Ha idekint kell éjszakáznunk, szívesebben

hálok bokorban, mint tanyai vetett ágyban. Itt mindenki orgazda és mindenütt betyár-herberg van.

Addig tanakodott a két úr, míg abban állapotott meg, bogy legjobb lesz bezörgetni a madarásztói csárdába. Tudniillik úgy vert a hír, hogy „Sándor” is odajár felejtkezni az egész vezérkarával, ha a „hivatalos ügyek” kifárasztották. Hát ott legalább kapcabetyártól nincs mit tartani, már pedig csak azok a félősek. Rózsa Sándortól szegedi hatósági embernek nincs mit ijedezni. Tudja az, mi az úri becsület, legfeljebb az lesz a baj, hogy egész éjszaka húzatja a vendégeinek.

A madarásztói csárdának három szobája volt. Középen az ivó a kecskelábú asztallal, mindenféle csiribiri nép számára. Jobbra-balra vetettágyas vendégszoba, amilyen az előkelőségeknek dukál. Akár betyárnak, akár perzekútornak.

Most szabad volt mind a két szoba. A csárdás úgy tudja, Sándor valahol szemlén van a kerületében, alighanem Kisteleken.

— Nem lössz itten most semmi baj, nyugodalmas éjszakája lössz a tekintetes uraknak, alhatnak, mint az édös tej, röggelig.

— Hát valami harapnivaló? Egy kis hirtelen-hamar jó?

Az is akad. Szalonna, tojás, kolbász, de még bőrösmalac is, ha nem restelnek várakozni az uraságok.

Ami az időt illette, abból futotta. Nem lehetett több kilenc óránál.

— Hát akkor csak a bőrösmalac éljen! Legalább a várakozással is telik az idő.

A két úr aztán letarisznyázott az ivóban. Ott hánytak-vetették a közdolgokat a rabvállató kareos mellett, míg elkészült a hirtelen-hamar jó.

— Á, — fülelt föl egyszerre Osztrovszky — mintha kocsizörgést hallanék.

Szluha is hallgatódzott, aztán megrázta a fejét.

— Nem a mienk. Parasztszekér. De az se erre a vidékre való.

Alighanem ezt tartották a kutyák is, mert éktelen üvöltözéssel fogadták az udvarba bekanyarodó szerket.

— Nem lehet kivenni semmit — törölgette Osztrovszky a kezeféjével a párás ablakot.

— Valami eltévedt vásáros tót — ásított Szluha.

De nyitva is maradt a szája, ahogy kipattant az ajtó és berobbant rajta a „tévedt tót”.

Olyan szép asszony volt az, hogy arra csakugyan tátva kellett maradni minden férfiszájnak. Magas, gömbölyű, ahol kell, mégis karcsú. Pici lába, picikeze, felvetett vonalú picipiros szája, halvány arca, lobogó fekete szeme. Az a típusú szép asszony, akit akkor úgy hívtak, hogy delnő.

Igaz, hogy a delnők nem igen szoktak cifra subában járni, se a suba alatt selyem salikendőt hordani a derekukon, de hát ki tud a szép asszonyok gusztusán eligazodni? Az bizonyos, hogy egész kiállása, fejevetése, szeme jártatása, hangja hordozása mind a disztिंगvált magyar úriasszonyra vallott.

— Van külön szobája, csárdás? — teszi föl a kérdést azon a hangon, amelyen a társaságbeli nő a cse-

lédfélével szóbaáll. Olyan magától értetődő barátságos göggel.

— Igenis, van, ténsasszony — nyitotta ki az el nem foglalt szoba ajtaját a csárdás.

— Jó. Majd ide adja be a vacsorát is. Három tojás rántottát. Bort nem iszom.

Ezt már a küszöbről mondta, végigvillantva a szénét a két úrfélén. Se kíváncsian, se kacéran, se félénken, se dölyfösen, csak úgy közömbösen, ahogy megnézi az ember az útjába került tárgyat, még ha nem érdeklő is. Aztán becsapta az ajtót nagy csattanással s ki se nyitotta addig, míg a vacsorával nem kopogtatott a csárdás. Akkor is csak a szép, gömbölyű, fehér karját nyújtotta ki, aztán hallatszott, ahogy ráfordítja a kulcsot a zárra.

A két úrnak egyszerre kiment a szeméből az álom. Nekielevenedett szemmel kacsintottak össze. Úgy, ahogy urak szoktak, ha szép asszony van az ajtó mögött.

— No, Guszti? — pödörgette a bajszát Osztrovszky. Szluha is rántott egyet a mellénye alján. Azzal az ösztönös gesztussal, amivel a férfi mindig kihúzza magát, ha azt érzi, hogy van miért.

— Kecskeméti suba van rajta. A kendője is kecskeméti esen van kötve. Ki lehet, ugyan ki lehet?

Kivallatták a kocsist, de attól nem lettek okosabbak. A fahitű félegyházi paraszt nem tudott mást, csak annyit, hogy őt a szentlászlói csárdánál fogadta meg a ténsasszony kétnapi útra. Hajnalban mennek tovább Szabadka felé.

— Hm, hátha nem lesz az olyan sürgős — rántotta meg kényesen a vállát Szluha.

— Ugyan eredj! — szólt rá hirtelen ingerültséggel Osztrovszky. — Nem szatymazi kendermagos tyúk ez, hogy akárki kukorékolására meglapuljon.

A két barát kezdte egymást nagyon elszótalanodva nézegetni, úgy félszemmel. Másik szemük egyre az ajtót leste, nyílik-e még egyszer.

Az ajtó nem nyílt, halálos csönd volt odabent, hanem azért a két úr egyszerre vérehagyott arccal meredt egymásra.

— Lódobogás!

— Még pedig nem is egy lóé!

— Betyárok!

Mind a ketten fölkapták a sarokba támasztott puskájukat. Izgalmukban eszükbe se jutott, hogy elfogyott a töltésük.

Szerencsére nem is lett rá szükség. Nem betyárok dobogtak, hanem perzekútorok. Egy lovashadnagy hat legénnyel. Hárman a kijárást őrizték, a többi bedúródott a szobába, elől a hadnagy.

— Pszt! — intett a fölemelt ujjával s fölkapva a faggyúvilágot, szemügyre vette a két szegedi urat. Nem erre a vidékre való ember volt, nem csapta magát háptákba, idegesen fordult a csárdáshoz:

— Ki van még a házban?

— Ki van? Hát én, mög az asszony, mög az öreg-tata.

— Nem azt kérdeztem. Szállóvendég?

— Az is van. De az csak egy ténsasszony.

— Magas, feketeszemű? Cifra subában, selyemkendőben?

— Rittig, — helyeselt a csárdás — tán üsmerőse a mönyecske? Az a szobája, ni, éntőlem bemöhet hozzá, ha beereszti.

A perzekútorhadnagy odaugrott az ajtóhoz, rántott a kilincsen akkorát, hogy a markába szakadt, aztán elordította magát:

— Törjétek be az ajtót!

A három legény nekivetette a vállát az ajtónak, az recsegett-rofogott, odabent eldördült egy pisztoly, a golyó az ajtón keresztül a falba fűrődött s mielőtt folytatása következett volna, az ajtó nagy csörömpöléssel bezuhant a szobába s vele az egyik perzekútorlegény is.

A másik pillanatban már jött is kifelé. Nem is jött, hanem röpült. A kardos, puskás nehéz ember úgy vágódott neki orral a falnak, hogy attól többet kapott.

Mire föltápáskodott, akkorra a második kihajított kollégája verte le lábáról, aztán kettejüket a harmadikkal ütötte le a szép asszony, úgy forgatván azt gömbölyű két karjával, mint a polyvászsákot.

— Vagytok-e még többen, kutyák, azt angyalotok ne legyen!

Azzal ki az ajtón, kigyulladt arccal, pisztollyal, késsel a derekán, el-elakadva a birkózásban leszakadozott rokolyában.

Az ereszet alatt az őrállók karjába szaladt ugyan,

de nyilván azokat is föltaszígalta, mert dühös káromkodás, össze-vissza dobogás hallatszott.

— Utána! Utána!

Az ivóból is kitódultak a fogdmegek. Szluha elkapta a hadnagy karját.

— Szluha vagyok, a szegedi főkapitány.

— Bánja a hóhér! — taszította félre amaz.

— Ki ez a kapitális menyecske, öcsémuram?

— Bogár Imre! — ordította vissza futtában a hadnagy.

Már akkor negyedik napja üldözték a betyárt Pest megye perzekútorai, Vadkerttől kezdve Kecskeméten keresztül a kun pusztákig. Ott már majdnem megszorították, mikor kecskeméti menyecske képében ki-surrant a kezükből.

Még két napig tartott a hajsza. A többit aztán már a népballada mondja el:

Zavaros a Tisza,
Nem akar higgadni,
Az a híres Bogár Imre
Átal akar menni...

Ugyan elmondta Tóth Mór is, aki tisztiügyész volt akkor a pestmegyei törvényszéken és följegyezte, hogy milyen meleg ünneplésben részesítette a pesti nemzet a ballada hőst. A Múzeum-körúton, — akkor Országútnak hívták — meg az Üllői-úton vitték a törvényfára, a régi lóversenyter mögötti dombra. Meg se vasalták, bokrétát tartott a kezében és szólt neki

nagyharang, kisharang, a Ferenciek templomáé, meg a József fiúárvaházé.

— A hosszú kocsisor első fogatán ült a szép halovány Bogár-fiú, papjával az oldalán. Kocsija telve koszorúval, útja hintve virággal, az ablakok ezréből kíváncsi népség fejei kandikálnak a menetre s zokogó hölgyek könnyeivel vegyesen hullanak alá a koszorúk, csokrok, virágok a legszebb betyár elé.

Huszonháromesztendő volt akkor Bogár Imre, utolsó sarja egy nagynevű betyár dinasztiának. Hatan voltak a Bogarak, az apa és öt fia s egyik se olyan halállal halt meg, amit tisztességesnek szokás mondani.

*

A madarásztói csárda romjainak a helyén ásatok, a búzatarlón. Egyebet nem találtam eddig, csak ezt a történetet a madarásztói szép asszonyról.

MÉG EGYSZER A MADARÁSZTÓI CSÁRDÁS

Ősök után kutattam a múzeumi ásóval a határunkban, a néhai madarásztól csárda körül. Ősöket ugyan nem igen találtam, hanem öreg pásztoemberektől összeszededtem a híres csárda történetét s tárcát írtam belőle. Az annak a rendje, hogy az ilyen nevezetes intézmény ne múljon el nyom nélkül. Így legalább az utókor se tehet szemrehányást se a múzeumigazgatónak, se az újságírónak, hogy mire nézte a világot, ha még a madarásztói csárda emlékezetét se adta át az utókornak. Holott olyan nagy emberek is megfordultak benne, mint Rózsa Sándor s olyan történelmi levegője volt annak, mint a följebb való esztendőkből a pesti Britannianak.

Hát az utókortól nem félek, azt csak kielégíteném én valahogy, hanem a jelenkori kritika máris jelentkezik. K. Szabó Ambrus nyugalmazott uradalmi mérnök úr, akinek a kezébe csak most jutott el a régi tárcsa, szemrehányást tesz nekem miatta egy más-különbösen nagyon szeretetreméltó hangú levélben. Hogyha már minden tüesköt-bogarat összeszedtem a lebontott öreg csárdáról, miért nem írtam meg azt is, ami az ő apjával történt ottan. Mikor pedig az a leg-érdekesebb história.

Beismerem, ez nem szép volt tőlem, de nem egészen én vagyok benne a hibás. Hiszen eddig azt se tudtam, hogy K. Szabó Ambrus úr e világon van, hát arról hogy tudhattam volna, hogy neki olyan apja volt, akivel nevezetes kaland esett meg a madarásztói csárdában! De most már, hogy tudom, megírom vonakodás nélkül.

K. Szabó Ambrus úrnak az apja uradalmi inspektor volt a hatvanas években, azoknak is az elején, mikor Ferenc Jóska volt a császár és Paplógó József volt a madarásztói csárdás. Valami tátorján idő bekergette az inspektor négylovas hin tó ját a csárdába, még pedig éjjeli szállásra, mivel úgy látszott, reggelig se áll el a rengés, csattogás, meg a villámmal világító sötétség. Már pedig akkor olyan világ volt, hogy ezen a tájon fényes délben sem volt bátorságos az utazás. (Ezen a tájon tudniillik nem Ferenc Jóska í uralkodott, hanem a mi fiúnk, a Sándor.)

Paplógó uram igen mogorván fogadta a vendéget s arra a kérdésére, hogy van-e valami harapnivaló, azt felelte, hogy van ménkű. (Volt is, mert abban a percben hasította kétfelé a csárda előtt álló öreg csomoros nyárfát.)

— Hát egy kis szalonna?

— Van, de avas.

— Palástul vetem én a gyomrom annak is. Hát egy messzöly borocska volna-e?

— Van, de hernyós.

— Annak is megfelelek én.

Bíz ez egy kicsit meggondolatlan vállalkozás volt,

de azért már csak állta az inspektor úr, amit kimondott. A szalonnának ugyan csak a felét tudta lenyelni, a többit a csizmaszárba rebbentette, hogy meg ne bántsa a mérges csárdást, de a messzőly bort egy hajtásra a gallér mögé eresztette, hogy mentül előbb túlessen rajta. Akkor aztán megrázkódott s hogy dolga végzetlen ne térjen nyugovóra, megkérdezte a csárdást, hogy mivel tartozik.

— Éppen húsz forint — csinálta a számadást kréta nélkül az érdemes hotelier.

— Tessék? — tátotta el a száját az inspektor.

— Húsz forint. Megmondtam magának — nézett farkasszemet a csapláros a vendéggel. — Vagy nem ért az úr magyarul?

De az inspektor nagyon is értett magyarul. Húsz forintért bizony ő el nem földelteti magát ezzel a haramia-nézésű vademberrel, akiről szemmel látni, hogy egy tálból cseresznyézik a betyárokkal. Csak egyet füttyent s a varjú se károg többet az ember után.

Az inspektor előgombolta a húsz forintot s foga-
tott abban a percben. Inkább nekivágott a zivatar-
nak, semhogy a zsványfeszekben töltse az éjszakát.
Persze azt is megfogadta, hogy nem fordul többet a
csárda felé ebben az életben.

De hát az inspektornak szándékát csak úgy a bol-
dog Isten bírja, mint a szegény emberét. Nem telt
bele egy esztendő, az inspektor kocsiját megint be-
kergette a rossz idő a madarásztói csárdába. Azaz,
hogy a kocsis a gazdája megkérdése nélkül kanya-

rodott be a kocsiállásba s mire az inspektor kifelé tudakolta volna az utat, akkorára odatoppant Paplógó uram. Mézes volt a szava, nevetett a képe, mint a bazsarózsa.

— Hozta Isten a tekintetes urat, de régön láttuk erre mifelénk!

— No, most se a magam jószántából lát — morgott az inspektor. — Nézze kend, már megyünk is!

— Nem innen, uram, egy tapodtat se! — állt a kocsi elé szétvetett karokkal a kocsmáros. — Csak nem tőrszi a tekintetes úr csúffá a házamat?

— No hát akkor itt a színben pihentetünk egy kicsit — fanyalgott az inspektor. — Hoci csak azt az elemózsiás tarisznyát, Matyi!

Most nőtt csak meg a taraja Paplógó uramnak!

— Azt szeretném én látni, hogy az én csárdámban valaki a magáét fogyassza! Mindjárt leszúrok egy malacot a tekintetes úrnak. Mög a túróslepényt se veti tán mög?

Mit volt mit tenni, az inspektor úr azt gondolta magában, hogyha már szurkálás lesz, inkább a malacba essen a kár, mint őbenne. Kifogatott a Matyival és megadta magát a sorsnak, amely nem is látzott olyan elviselhetetlenek. Fölséges volt a malacpörkölt, hallatlan tökéletes a túróslepény és olyan bor mellé, hogy az nem teremhetett ezen a vidéken. A püspök vállalhatta volna misebornak, bizonyosan valami templomot verhetek fel érte a zsványok. De micsoda árt kell majd ezért fizetni!

Vacsora után az inspektor fogatni akart, de a csárdás nevetve támaszkodott neki az ajtónak.

— Nincs, akinek parancsoljon az úr. Olyan részeg a kocsis, hogy ágy helyett az itató-vályúba feküdt bele, úgy pöcköltem föl a fejét egy káposztásküvel, hogy bele ne fulladjon a jó embőr. Muszáj itt éjszakázni a tekintetes úrnak.

— Nagyon nemszeretem hely pedig ez — csavargatta a nyakát a tekintetes úr. — Úgy ver a híre, hogy a betyárok is járatosak erre.

A csapláros édesen elmosolyodott. — Jó embörök azok, nem bántják a másik jó embört. De mög ha fél a tekintetes úr, fejszével strázsálok a küszöbén.

No csak ez a biztatás kellett az inspektornak. Egész éjszaka le nem hunyta a szemét. Ha a betyárokat megfelejtette, a vacsora ára nem hagyta nyugodni. Egy százas tán ki se futja, ha az avas szalonnáért, meg a bicskanyitogató lőréeért húsz pengő volt a sarc.

De hát azért csak megvirradt baj nélkül. A kocsis is kialudta a krepuláját a vályúban, Paplógó uram is kotyogós butellával jött pálinkás jóreggelt kívánni, mégpedig dió-pálinkást. Az inspektor összeégette vele egy kicsit a torkát, aztán elővette a bugyellárist.

— Mivel tartozok?

— Kinek? — meresztett nagy szemet a csárdás.

— Kinek? Hát kendnek. A vacsoráért, meg a szállásért.

— Neköm ugyan nem — rázta a fejét nagy meggyőződéssel Paplógó uram. — Inkább én adok a tekintetes úrnak tizenkilenc forint nyolcvannyolc kraj-

cárt. Ennyi jár vissza a húsz pöngőből, akit a múltkor tetszőt fizetni. Ehun hoztam is már ebben az acskóban.

— Nem értem.

— De hogy nem. A multi vacsora tizönkét krajcárt kóstált.

— Hát akkor mért fizettetett velem húsz forintot?

— Azért, mert annyira volt szükségöm. Nem bírtam volna másképp az árendát kifizetni a városnak. De most mögadam, nézze, ami visszajár, a mostani vacsorát mög fogadja el a tekintetes úr kamatba.

Ilyen ember volt a madarásztói csárdás — mondja K. Szabó Ambrus úr. Én meg elhiszem neki, ámbár úgy rémlik, mintha ezzel a históriával már olvasókönyvben is találkoztam volna. De hát az mindegy. Nagyobb baj annál, hogy a madarásztói csárdás nem csinált iskolát. Azaz, hogy ezt se lehet mondani. Első kiadású madarásztói csárdások ma is találhatók falun — városan. Csak olyan nem akad, aki egy esztendő múlva visszaadjon a vacsora árából.

VALLATÓ VACSORA

Molnár János híres csendbiztos volt valamikor a mi határunkban. Mikor én összebarátkoztam vele, harminc esztendővel ezelőtt, már akkor megroskadt egy kicsit, de a rabvallató tekintete még akkor is kibírhatatlan volt.

— No, öcsém, ízlik-e a bárányleves? — szögezte rám a rabvallatót azon a tanyai ebéden, amit ő rendelt meg a tiszteletemre Szépenlépő Bogár Pirosnál. (Körülbelül egyidős lehetett a szépenlépése a csendbiztos rabijesztgető tekintetével.)

— Hát ilyennel még nem találkoztam az életben — vallottam ravaszul, ami éppen olyan kötelező a kezdő riporterre, mint öreg perzekutorra a sastekintet. — A maga nemében a legideálisabb leves a világon.

Én nemcsak ravaszul mondtam, hanem szívből is. Máig is azt hiszem, olyan ideális faggyú-levest az utolsó budai basa evett utoljára Magyarországon.

— No, még egy tányérral, öcsém. Sose lesz belőled újságíró, ha ilyen szégyenlős maradsz. Szándmög már, Piros lelköm, azt a nyavalyást.

Még háromszor szánta meg Piros s akkor is megszidta a perzekutor, hogy ötödik tányérra való már

nem maradt a tálban. Kinézte belőlem a híres rabvállató szem, hogy még annak is megfelelttem volna.

El lehet gondolni, mit produkált ez a szem, mikor Szerenesés Fekete Jóskára szegeződött rá, aki szintén híres ember volt a maga idejében, noha másirányú pályán működött. Jóska a marhalopás terén szerzett magának maradandó érdemeket és ezen a réven sűrűn érintkezett a csendbiztossal. Elég meghitt viszony volt köztük s ámbár Jóska sok bosszúságot szerzett a perzekutornak, amit ő nem kevesebb kellemetlenséggel fizetett vissza, azt lehet mondani, hogy kölcsönösen becsülték egymást. Aki diplomaták memoárjait olvasta, az tudja, hogy ilyen esetek nem ritkák a világi életben.

A nagykövetek is vacsorára szokták meghívni, akinek a veséjébe akarnak látni s így támadt egyszer a perzekutornak is az a gondolata, hogy vacsorára invitálja meg magához a betyárt. A Tiszaparton jutott ez eszébe, ahogy meglátta a kis mokány embert, aki éppen a halászoknak segített bárkát tisztítani. Hivatalon kívül ilyen szolgálatkész ember volt a betyár.

— No, Jóska, gyere velem — nyugasztotta rá a vállára a kezét a biztos.

Jóska megrettent, de csak azért, mert nehezeltette a vállán a biztos nagy markát. Amúgy a lelkiismerete most tiszta volt. Egy vetélt borjú se vetett rá árnyékot.

— Mögyök én, tekintetes uram, hogyne mönnék — mondta készségesen és egy kicsit följebb tolt

homlokán a kajla kalapot. Nagy tisztesség az egy szegény betyár legénynek, ha úgy mehet végig a perzekutorral az utcán, hogy még csak hátra sincs kötve a keze.

De bizony érte Jóskát egyéb tisztesség is. Ahogy hazáérték, a csendbiztos meggyújtotta a gyertyát s asztalhoz tessékelte Jóskát.

— No, ülj le, fiam.

A betyárnak kezdett melege lenni. Akármeddig nézett vissza a pályáján, sose történt vele, hogy ülve vallatták volna. Gyanakvó szemmel oldalogta körül a kopott bőrszéket.

— Ne félj, Jóska, nem harap, — nevetett a biztos — hanem nézd, inkább te harapj egy kicsit.

Azzal kivett az almáriomból egy tányér rántott-csirkét és odatolta Jóska elé.

— No, legény, van-e bicskád? Hát persze, hogy van, micsoda betyár volnál, ha még bicskád se volna! No, ne kérsd magad, mint éjfélkor a menyasszony, hanem láss hozzá, ha hidegen is vállalod a rántott-csirkét.

A betyár azonban csak csóválta a fejét.

— Ejnye-hejnye, tekintetös uram.

— No, mondom, ne uraztasd magad, hanem töltsd meg az oldalközt. Ne félj, nem halsz meg tőle.

— Nem is azért, tekintetös uram, — nézett sunyítva a betyár — hanem hogy mivel érdemöltem én mög ezt az embőrségötf

— Ne búsulj, fiam, majd megérdemlöd mingyárt.

Azt mondd el érte neköm, hogy hogyan szoktál te lopni.

A betyár keresztet vetett.

— Isten őrizz, tekintetes uram. Hát mán a tekintetes úr is marhalopásra akarja adni magát?

— Szamár! — nevette el magát a biztos. — Hát már hogy gondolsz olyant? Csak úgy barátilag töszöm föl a kérdést. Hiszön ilyen vén fejjel már csak nem kezdök új mestörségöt.

— Nem is való mán az ilyenkor — döfött a tányérbe Jóska megvidámodva a halbicskával. — Én is suttyó gyerök voltam, mikor az első próbát töttem.

— Hogy volt az, édös fiam?

— Úgy, tekintetös uram, hogy marhapásztor voltam, de mint ésszel élő embör, hamarosan rágyöttem arra, hogy többre mén az embör marhalopással, mint marhaörzéssel. Tíz pöngöt se láttam együtt, míg a szömem ki nem nyílt, de aztán csak jóra fordult a sorom. Mingy árt az első ökörhajtással mögkerestem ötven pöngöt. El is danoltam még azon az éceakán a madarászi csárdába.

— Emlékszök én arra, Jóska. Te is emlékezhetsz rá, mert jó helyben hagyattalak, mikor először a kezemre kerültél.

— Hát hordtam egy hónapig a kékjét, tekintetös uram — mosolygott a betyár és kedvetelten turkált a tálban a bicskahegygel.

— Úgy, úgy, gyerököm, csak válogasd a nagyját, mert bíz ezek apró jércikék voltak. Hát osztán ki

szokott neked segíteni, Jóska? Csak úgy barátilag kérdezőm.

— Neköm, tekintetes úr? Nem segít neköm sönki a jó Istenön kívül.

— Te embör, te! Ne káromold az Istent!

— Én? Hogy káromolnám? — tiltakozott a betyár. — Nem vagyok én káromkodós embör. Osztán mög a jó Istennek se igön lóhet velem baja, mert mindig megszokott segíteni. Akinek egy-két ökre van, azét én sose bántottam, a nagygazdának mög se több, se kevesebb egy ökörrel.

— No, no — fújta a biztos a füstöt. — Aztán hány ökröt loptál már össze, gyerököm?

— Tudja a Jézus. Nem nagyon számolgattam én azokat. De nem sok hijja lóhet a kétszáznak.

— Aztán hányszor vesztöttél rajta?

— Azt már mög tudom mondani, kérömszépen. Kilencszer kerültem a törvény kezeire össze-vissza.

— Ügyes embör vagy te, Jóska — bókolt a biztos.

A betyár azonban szerényen rángatta panyókára a vállát.

— Nem én vagyok ügyes, tekintetös uram, hanem azok a szamarak, akik az ökröket őrzik. Nézze, legutóbb is hogy jártam! Tekintetös úrnak mán csak elmondom, barátilag.

— Mondjad, fiam, mondjad! — villant fel a perzekutor szeme. De csak az almáriumra villant. Egy üveg piros bort állított az asztalra. — Ne mondd, Jóska, hogy úgy veszejtelek el, mint ördög a fele-ségét.

A betyár húzott egyet az üvegből és most adja vissza az elismerést.

— Jó kis bora van a tekintetes úrnak.

— Ne arról beszélj, lelköm, gyerököm. Azt mondd el, hogy mi volt az a legutóbbi eset? De azért ne hagyj ám itt ezt a kis körömfaladékot se.

— Az? — tömte magába Jóska az aprócska csülköket. — Jó kis eset volt az, kéröm. Az első kakaszókor ki akarom vezetni az istállóból az ökröt, hát nem fölébred a bérös! Mi akarsz? — kérdezi mérgesen. — Hát mit akarnék, mondok, szögény hajcsár vagyok, eltévelyödtem, itt akarok möghálni, bekötöm éccakára ezt az ökröt a jászolhoz, ha mögengedő. Dehogy engedőm, — pattog a bérös — ha a gazda röggel észrevöszí, mögpiszkol érte, tisztuljon kend innen vele! — Mögyök mán, édös fiam, mögyök, — mondom neki — csak ne haragudjál! Hát nem is haragudott a külüfejű, mert még az ajtót is ő nyitotta ki.

Nevetett a betyár, nevette a perzekutor is, de azért utoljára mégis csak rávetve Jóskára a rab vallató szemét.

— Aztán hová vezetted azt az ökröt, Jóska fiam?

Jóska időváltozást- érzett. Egy kicsinyég megállt benne az ütő. Aztán összeszedte magát és vállat vont.

— Vannak a magamfajta embernek többféle helyei.

— Azokat szeretném én tudni, Jóska.

— Azokat nem mondhatom én mög, tekintetös úr. Böcsület dolga az.

- Ötven pengőt kapsz minden orgazdáért.
- Ötven pengőt? — bólintott Jóska. — Szép pénz. De nem becsület.
- Ha pedig nem vallasz, akkor tüstént vasra-
veretlek.
- Már akkor állt a perzekutor. Szúrt a szeme, mint a vasvilla. A betyár lehajtotta a fejét.
- Hát mit tőgyek, tekintetös uram?
- Igyál Jóska, és beszélj.
- No, írja az úr — szegte föl dacosan fejét a betyár. — De maga felel érte az Isten előtt, ha bocs-
telenségre kényszerít.
- Vállalom, fiam, csak monddjad.
- Tessék. Kesdy Szabó András, Majsa.
- Jó pipa, ösmeröm. Mondd csak tovább.
- Penecilus Tót János, Makó.
- Tovább!
- Csábi Mátyás, Vásárhely.
- Van-e még?
- Csenki Rafael, Félegyháza.
- Lösz-e még?
- Tán öleg is most mán ebből ennyi.
- Hát egyelőre öleg, fiam. Köszönöm a szí-
vességöd.
- Én is a tekintetös úrét — nézett Jóska a tálba, hogy hát azt a három combocskát ki eszi már most meg?
- Papírba tösszük fiam, vidd haza — mondta ba-
rátságosan a tekintetes úr és beleesavargatta egy
protokollumba a rántott húst.

— Isten fizesse mög a szívességét — mondta a betyár meghatva.

Ezen aztán elnevette magát a perzekutor. Ez nem is lett volna baj, ha föl nem fújta volna a két piros képét és az öklével ráütve ki nem mondta volna:

— Brekeke.

— Tessék? — sápadt el a betyár és a gyomrához kapott.

— Bíz ez így van, Jóska — rázta a kacagás a tekintetes urat. — Ne haragudj, de ez egyszer nem igazi csirkét ettél, azt hittem, te is szereted a békát.

A betyár nyöszörögve támolgott ki az ajtón. A perzekutor pedig boldogan tette el magát másnapra. Félóra múlva azonban ráverték az ablakot.

— Ki az?

— Én vagyok. Szöröncsés Fekete Jóska.

— No, mi baj már megint, Jóska?

— Mögkéröm a tekintetes urat, ne haragudjon, de az eccör nem igazi nevöket mondtam be. Ugyan van köztük egy igazi is, a majsai, de azt mög mán öt esztendeje eltemették.

NAGYESZŰ KRIPÓCIAK

Ez még a régi jó világban történt, mikor nekünk termettek a Kárpátok a karácsonyfát.

A—y Péter nyírségi kiskirály volt, de a királysága szanaszét feküdt az országban. Itt is egy erdeje, amott is egy pusztája, egyik hagyaték ősöktől, roknoiktól, a másik szerzemény, ki kártyán, ki asszonyon. (Hosszúéletű, nagy asszonyszaggató urak voltak az A—yak, Péter úr is bárom asszonyt nyútt el, s őt csak a negyedik szaggatta el.)

De akármilyen jól bírta magát a nyíri kiskirály, hírül se emlegették annyit a vagyonáról, mint a tréfáiról.

— Többet ér egy tréfa száz temetésnél — ez volt a szavajárása s ebben igen csak igazat ad neki minden okos ember. Hanem abban már nem volt igaza, hogy ott is üzte a tréfát, ahol nem kellett volna. Ebben nem volt előtte semmi személyválogatás. Neki mindegy volt, ha úr, ha szegény, mindenkit csúffá tett, aki útjába akadt.

Akkor is az eszét járta, mikor egyszer nyárvégén valami fölvidéki fürdőhelyről kocsikázott hazafelé. Kocsisgúnyát szedett magára s úgy megsüvegelte úton-útfélen a jámbor tótokat, hogy alig győztek neki visszaköszönetni.

Valamelyik fatornyos falucska határában úgy megbecsülték a tisztességtudásáért, hogy még füstölt túróval is megkínálták. Mert hogy éppen a reggeli falatozásnál érte a falubelieket, akik a zabocskájukat aratgatták.

Péter úr belekóstolt a túróba tisztesség okáért, a zabkenyérbe is beleharapott, aztán azt kérdezte, ki ebben a faluban a legnagyobb úr?

— Én volnék — lépett elő a legnagyobb bocskora ember. — Uhrin Matyejnak hívnak. Én vagyok itt a bíró.

— No szép úri név, — bólogatott a kocsis -.— bizonyosan ehhez mérték kelmédnek a földet is.

— Dejszen, jó ember, — nyögött nagyot Matyej — kifelejtett minket az Istenke, mikor földet osztogatott. Egynek adta ezt mind.

— Hát ki itt a gazda?

— Nagy úr az, földi, láthatatlan, mint az Isten, — emelte meg Matyej a taslakalapját — A—y Péternek hívják.

A—y Pétert hirtelen megköhögtette a füstölt túró. Hm, mégis csak könnyelműség az, hogy ő ennek a falujának soha színét se látta. Pedig szép darab földecske ez. Igaz, hogy az ember zabnál egyebet nem termelhet rajta, de termelt az úristen akkora fenyőerdőt, hogy gyalog meg nem kerülné egy százasért.

Hanem azért nem szólt egyebet, csak megköszönte a vendégséget s azt kérdezte, milyen volt a termés az idén.

— Ojjé? — vigyorgott Matyej boldogan — annyi a zab, hogy az idén még kalácsot is süthetünk belőle.

Péter úr aztán kocsira kapott s csak úgy vissza-szóltában kérdezte meg, minek hívják ezt a falut?

— Kripócnak.

Otthon aztán utána járatott Kripócnak. Kiderült, hogy az odavaló tótok nagyon derék emberek, de még most is adósak a tavalyi árendával is.

A—y Péter nem az az ember volt, aki az ilyesmiért megharagudjon. Inkább örült neki, hogy megint alkalma van megjátszani magát s elővette az íródeákját.

— Hamar valami szép levelet a kripóciaknak, öcsém-uram. Írja meg nekik, hallottam, milyen szép termésük volt az idén. Ennek öröme megengedem nekik, hogy ebben az esztendőben kétszer arathassanak.

Nevetett A—y Péter az ötletének, de csak akkor jött meg igazán a jókedve, mikor meghozta a posta az Uhrin Matyej választát. Hogy alásan köszönik a szíves engedelmet, majd máskor is kérnek a nagyságos úr jóakaratóból.

A földesúr csak úgy rengett a kacagástól. Megint bekurjantotta az Íródeákját.

— Írja meg nekik, öcsém-uram, hogy ha már két aratást engedtem az idén, most már az árendát is duplán fizessék.

Hát nem is lett abban semmi hiányosság. Igaz, hogy csak advent első hetire állítottak be a tótok a dupla árendával, de legalább harmadmagával maga Matyej tette tiszteletét. Nem győztek hálálkodni az

úrnak, akiben a viláért se ismerték volna fel azt a bizonyos kocsiszt. Hiszen a szemüket se merték fölvetni, olyan alázatosak voltak.

— Menjetez már no, — háritotta el őket Péter úr — szót se érdemel az egész.

— De nem mehetünk, mert van még egy nagy kéré-sünk — motyogta a szónok zavarodottan.

— Mi lehet az? Ki vele! — nyitotta kerekre a földes úr szemét a csodálkozás.

— Szeretnénk egy kis karácsonyfának valót szedni a kripóci fenyvesben.

— Szamarak, hát mit kéritek ezt? — mosolygott A—y. — Amennyit csak jól esik.

Csak akkor futotta el a méreg, mikor Matyej írás-ban kérte az engedelmet.

— Mit, hogy én azért az egy-két hitvány gallyért betintázzam az ujjamat?

De a kripóciakat addig nem lehetett kitessekélni, míg a kezükben nem volt az írott engedelem. Vághat-nak karácsonyfát, amennyi tetszik.

Fél óra múlva elfelejtette Kripócot bíróstul, bocskorostul. Nem is jutott eszébe, vagy öt esztendei», akkor is csak azért, mert akkorra már nem maradt más eladni valója. Eladta potom pénzért az erdőt valami nyíregyházi szálfásnak, csak azt kötötte ki, hogy még egyszer kivadássza magát benne.

Egy hét múlva meg is érkezett Kripóera vagy tizedmagával, nyírségi vadászokkal. Kripócot meg is találták bocskorosaival egyetemben, de a fenyves nem volt sehoh. Leúszott a Garamon az egész. A tótok

mind kivágták a fenyőket karácsonyfának s eladták szerteséjjel az országban. Annyit pénzelték belőle, hogy többet ért tíz aranynál. S egy szót se lehetett szólni, mert írás volt a kezükben.

Ez volt az egyetlen tréfa, amit A—y Péter nem tudott visszaadni. Esztendő múlva Pesten halt meg a szegények házában.

A CSÓKAI CSATA

Se szere, se száma annak a sok szép könyvnek, amit a magyar szabadságharcról írtak. Hát még a megíratlan történet mennyi, amit csak egyes vidékek szájhagyománya őrzött meg! Erdő az, nem berek, tenger az, nem patak, vagy legalább az lehetett, míg újabb zord idők el nem temették a negyvennyolcat, meg a negyvenkilencet.

Ezek közül a megíratlan hagyományok közül való a csókái csata is. Akkor hallottam, mikor még kerek volt a magyar világ. Aki mesélte, Farkas Szilárd, az én regényembe is belementett csókái papom, már meghalt. De Krsztpogocsin Vládó szerb nemzetbeli célszerű szegény ember, aki meghitelesítette a történetet, még él s tanú rá, hogy akármilyen hihetetlennek hangzik, így volt, ahogy következik.

A csókái csata különben történetnek olyan kicsike, amilyen kicsike falunak Csóka.

Odaát Torontálban, a Tisza mentén gubbaszt ez a jámbor kis falu, aminek úgy tudom a nagy változásokban se változott meg a neve. Csöndes, békességes magyarok lakták negyvennyolcban. Jó macskaugrás hozzá egy másik kis falu: Szanád. Azt meg csöndes, békességes szerbek lakták.

Csókai magyaroknak szanádi szerbeknek soha világléletükben semmi bajuk nem volt egymással. A szanádi asszonyok a csókai Tiszára jártak le vízért, a csókai gyerekek pedig a szanádi füzesbe jártak át szedrezni. S mikor a fiatal magyar szabadságnak ellensége támadt, a járásbeli emberek mind a két faluból elmentek az egy hazát szolgálni. Akik meg otthon maradtak, azok szántogattak, vetegettek szép békeségben s amikor pihenőre tértek, igaz szívvel könyörögtek az Istenhez, hogy minél előbb vezéreljen haza mindenkit a maga tűzhelyéhez.

Mire azonban kalászkok aranyát lengette a szél a búzamezőkön, nem volt, aki learassa őket. Az embereknek eszükbe se jutott a földanya, aki kenyérral fizeti meg a sebeket, amiket gyermekei ekével hasítanak rajta. Piacon, utcasarkon karéjba verődtek az emberek, s lángolt a szemük, égett az arcuk a haragtól.

— A rácok az ellenséghez álltak! — rázták az öklüket a csókái magyarok.— Mink vagyunk itthon érők akarnak kiirtani bennünket í

— Az ám, ha hagynánk magunkat!

— Cudar világ lesz — súgtak-búgtak a szanádi szerbek. — A magyarok földönfutókká akarnak tenni bennünket.

— Az ám, ha hagynánk magunkat!

S a szanádi asszonyok nem jártak többé vízért a csókái Tiszára, pedig nagyon forró volt a nyár. S a csókái gyerekek nem mentek többet szedrezni a sza-

nádi füzesbe, pedig a szeder sohase volt olyan nagyszemű, mint azon a nyáron.

Mikor a pittypalattyok legszebben szóltak a ringó vetésben, Csókán is, Szanádon is leszedték az emberek a padlásablakból a kaszát, ki is fenték élesre, de nem bűzát aratni, hanem embert kaszálni.

Verőfényes, áldott nyári délután volt, mikor a két falu megindult egymás ellen.

— Hát a kis bice-bócától el se búcsúzik kelmed? — törülgette a könnyét a csókai bíróné, mikor az ura az oldalára kötözgette az isten tudja hol szerzett rozsdás kardot.

A kis bice-boca Mariska volt, virágszemű kislányuk a csókai bíróéknak s búcsúzott volna is tőle az apja, de Mariskának egyszerre nyoma veszett. Százan százegyfelé szaladtak keresni, elszéledt az egész falu, de nem lelték se hírét, se hamvát. Öreg este lett, mire megint összeverődtek a népek s akkorra beesteledett a csatának is.

— Bizonyosan a rácok kezére került! — hörögte kétségbeesetten a bíró. — Hanem most már az Isten legyen nekik irgalmas!

De hát a szanádiaknak se volt álmuk azon az éjszakán. Mert az ő bírójuk Milicája is elveszett éppen a hadbaindulás előtt. Ég nyelte-e, föld nyelte-e, nem találták sehol, pedig mindent tűvé tettek érte.

— Biztos, hogy a csókái magyarok csalták el, forduljon el tőlük a csillagos ég! — törülgette verejtékes homlokát az apa. S egész éjszaka talpon állva leste, lehet-e már indulni kegyetlen hadba.

Harmathullajtó hajnalhasadásra már mind a két falu odakint volt a mezőkön. Még a kutyák se maradtak otthon. Ott sündörögtek a gazdáik körül s meg nem tudták érteni, miért kapnak annyi rúgást.

A piros hajnalsugarak vidáman táncoltak az éles kaszákon, a nádasokban kelepelő gólyák barátságosan kívánták egymásnak kedves egészségére az éjszakai nyugodalmat s hajnali pirosság, gólyakelepelés, pitty-palattyszó mind ezt mondta:

— Emberek, szeressétek egymást, mint ahogy a Teremtő mindnyájatokat szeret.

Az embereken azonban nem fogott a hajnal szava. Kemény léptekkel marsoltak előre s összehúzott szemöldökkel lestek, feketéllik-e már előttük az ellenség.

Éppen a határdomb tövében értek össze. Nem is ők, hanem a csókái, meg a szanádi kutyák. S mikor az emberek már lekapták a vállukról a kaszát, a szanádi bíró szűrébe is belekapott a Bodri kutya, a csókái bíró nadrágját is megrángatta a Tisza kutya,

— Hamm, hamm, hammar, hamm, hamm, hammar! — bízatták előre a gazdáikat.

A két haragos ember odalépekedett az árokpartra s hirtelen visszahökkent mindakettő. Az árok fenekén, a lapulevelek alatt ott aludt édesen Marika, meg Milica. A nagy hadikészülődésben elbódorogtak hazulról, aztán összetalálkoztak és eltévedtek a vetések közt. Ahol az este rájuk borult, el is aludtak, egymásra borulva, mint az oltáron az írott angyalok. Marika szanádi búzavirágokat szorongatott a csöpp

tenyerében, Milica fekete hajában csókái pipacsok piroslottak. S mind a kettőnek maszatos arcocskáján harmatgyöngyök ragyogtak, amiket a tiszta kék ég hullajtott rájuk.

A két apa szét akarta rángatni az alvó gyerekeket. Mind a kettő felnyitotta a szemét s még összébb bújtak álmosan hunyorgó pillákkal.

Marika szólalt meg előbb. Elfintorította a bimbószáját és rámutatott az apja kardjára:

— Ejnye, de csúnya nagy bicskája van édesapámnak, ugyan tessék elhajítani.

És a csókái bíró elhajította a rozsdás kardot.

— Ejnye, édesapám, — utánozta Milica is a pajtását — minek hordozza a vállán azt a nagy botot?

Erre a szanádi bíró is elhajította az öreg mordályt s helyette Marikát kapta az ölébe. A csókái bíró meg Milicát ölelte magához s egymás kezét fogva állt a két vezér a két sereg közé.

De lett is erre olyan örömríadal, hogy a szanádi varjak mind a csókái határba repültek tőle, a csókái csókák meg a szanádiba.

Ilyen szép csata volt a csókai csata.

MÉHES BÁNHIDY

Én már csak híriből ismertem a nevezetes kiskun urat, de az ámbitusos háza udvarára még be-bekukucsáltam, mint futkározó utcagyerek. Ugyan a ház most is megvan még s ma is a legméltóságosabb úriház a kiskunok földjén.

Negyvenkilencben nagy ijedelmet keltett ebben a házban a Haynau híre. No nem Bánhidy Gergely uramat ijesztette meg, hanem a feleségét, az öreg nagyaszonyt. A nemzeti urat már azért se ijeszthette meg a hír, mert nem is hallotta. Nagyot hallott mind a két fülére s amúgy se forgolódott már akkoriban a világban. Kivette belőle a részét régen. Még harcban, háborúban is vitézkedett valaha, de az nagyon régen volt, még a győri szaladáskor, mikor Napoleon előtt az utolsó vizsgát tette a nemesi insurrekció.

— Mindegy az, — sóhajtozott magában a nagyaszony — mégis csak baj lesz abból, ha háborúszagot érez az én apókám. Előkeresi a padlásról a kardját s le se teszi addig, míg azt a Haynaut meg nem döföli vele.

Ahogy ezt így elgondolja magában, egyszer csak zörgetnek a kapun. Tíz-tizenkét félegyházi sihederlegényke, csupa úri nemből való, Tarjányiak, Móéárok, Harmosok, Makárok, mind iszonyúan föl-

fegyverkezve, ki rossz karabéllyal, ki egyenesre vert kaszával. Azt hallották, hogy Haynau már bevonult Kecskemétre, hát ők meg akarják állítani Pákánál s az a kívánságuk, hogy Gergely bácsi vezesse őket a hadba, mint katonaviselt ember. Vén sástól tanulnak a fiatalok.

— No repülni én is megtanítalak benneteket, eb-adta kölykei! — csattant föl a nagyasszony s közéjük rohant a lekvárkeverő kanállal. De el is szeleltek az ifjú insurgensek úgy, hogy meg se álltak Pákáig. Már akkor inkább csak Haynauval szállnak szembe, mint a Bánhidyi Gergely sárkányával.

A nagyasszony pedig, ahogy egy kicsit kifújta a mérgét, lesétált a kertbe az öreg úrhoz. Olyan édesen szunyókált a lócán a nagy diófa alatt, hogy szinte sajnálta felkölteni:

— Apókám, — kiabált a fülébe a tenyeréből csinált tölcséren keresztül — baj van!

— Mi baj, mi? — riadt föl az öreg úr s marokra fogta a lóca végéhez támasztott rézfokosát.

— Azt beszélik, az a kutya Haynau itt ténfereg a környéken.

— Itt? Ugyan mit kereshet itt? — nyílt kerekre a Gergely úr mély ráncba húzódott szeme.

— Rosszat sejtek, apókám — mondta ártatlan ravaszsgal az asszony. Attól félek, hogy a méhese-met akarják megdézsmálni ezek a lator vasas-németek a kis tanyán. Bizonyosan a fülébe jutott valahogy annak a Haynau-nak, hogy nincs több olyan édes mé? a világon, mint a mienk.

— Ejnye, ejnye? — tűnődött el apó. — Hát aztán mit tegyünk most már?

— Én bizony legjobbnak gondolnám, ha kelmed odakint hetelne. Tudom, hogy az a betyár Haynau akkor nem merne oda szemtelenkedni.

— Ez csakugyan legjobb lesz — győződött bele az öreg úr az igazságba. S ha odahozná az ördög, akkor is majd megtanítom én rá, hogy hány a nyolc. Csak a kardomat hozzátok le a padról.

— Ördögöt már no — intette le szigorúan a nagyaszony. — Hát nem tudja már, hogy régen dohányvágót csináltatott belüle? Ne ilyen gyerekségeken törje a fejét, hanem inkább arra gondoljon, hogy rajzás ideje van, jól résen legyen kelmed. Ha a rajt elszalasztja, a szemem elé ne kerüljön többet!

Pedig nem törődött a jó lélek se rajjal, se mézzel, csak Gergely apót akarta elrejteni a hadiraj elől. A galambosi Kis-tanyára ki nem hallatszik az, hírt meg nem visz abba a vadonba a madár se.

Hát hiszen az nem is vitt, hanem vitt a föld. Harmadnap éppen a rajt csalogatta be Gergely apó a tejjel bepermetezett kasba, mikor egyszerre csak reszketni kezdett a lába alatt a föld.

— Fene teremti, hiszen ez ágyúdörgés — forgatta a fejét a néhai insurgens s körülnézett a fokosa után. Ott feküdt az a hárságyon, de az öreg úr nem nyúlhatott érte. Ha most leteszi a kast, ahány méhecske van benne, az annyi felé repül a világba! Akkor pedig ő nem kerülhet többet az asszony szeme elé.

De hát aki egyszer Napóleonnal is hadakozott,

annak csak bizsereg a lába, ha ágyúszót érez. Legalább látni szeretett volna valamit Gergely apó s neki lódult a kecskeméti útnak. De nagyhamar meglassúdott, mert nagyon zsidongtak a kas odalán a méhecskék. S mintha mind azt zsidongták volna:

— Ha a rajt elereszti kelmed, a szemem elé ne kerüljön!

Jó félórányit ballagott, mikor egyszer csak nagy por keveredik az országúton.

— Nini, tán itt a Haynau! — húzódott félre az árokba Gergely apó a rajjal.

Hát nem Haynau volt, csak a szele. Hat vasas német fogta körül a lekonyult orrú kis-kun legényeket s hajtotta őket füttyörészve. Valami pléhgalléros tiszt patallérozott előttük, aki elnevette magát, mikor a méhes öreg embert meglátta az árokparton. Hátra is fordult a bajtársaihoz, mondott is nekik valamit, amire azok is elnevezték magukat.

Bánhidy Gergely nem hallotta, mit mondott a német. Ha hallotta volna, se lett volna tőle okosabb, mert egy szót se értett madárnyelven. De azt megértette, hogy őrajta mulatnak s ettől egyszerre lángot vetett a képe. Kiugrott az árokból és elkáromkodta magát:

— Az erre-arráját annak a krumplisnudlin hízott keresztapátoknak, hát hogy mertek tik engem ki-nevetni! — s azzal úgy vágta a méhkest a pléhnyakú fejéhez, hogy az alul egyszerre kiszaladt a föld.

A német először az arcába kapott; mire a kardjá-

hoz kapott volna, akkorra már azzal az öreg Bánhidy kommandírozott.

— Csülökre, gyerekek! — ordított a kis-kun legényekre.

A gyerekek követték a jó példát. A hirtelen kavardásban rávetették magukat a vasasokra, elkapkodták a fegyverüket s összevagdosták mind a hatot s mindjárt el is kaparták őket a buckák alá.

— No, most már segítsetek összefogni a méheimet — vezényelte aztán Gergely apó. De hát azoknak beszélhetett. Vállra kapták az öreget s vitték haza olyan diadallal, hogy fölbredt rá álmából a Nagy-utca. A félváros odagyűlt a Bánhidy-kúria elé s verték a nagykaput szörnyű lármával.

Mire azonban megnyílt a kapu s kilépett a ház úrnője a nagy lekvárkavaró kanállal, akkorra a nemzetes úrnak nyoma veszett. Meglépett, ahogy a legények válláról leszabadult. Halálra rémült a nagyasszony s csak akkor mosolyodott el, mikor elmondták neki a Bánhidy Gergely uram vitézkedése történetét.

— Fogjatok hamar, gyerünk a kis tanyára!

Szép piros hajnalon ért ki a nagyasszony s a szép piros hajnalban Gergely úr csakugyan ott szunyókált a méhesben. Ijedten rezzent fel, mikor a vendéget meglátta.

— Ejnye, — motyogta zavarodottan — már éppen befogtam volna a rajt. Éppen csak a királynő hibádzott még, mikor fölébresztettek.

S Gergely apó úgy, de úgy meg volt ijedve, hogy a nagyasszony sehogy se tudott haragos képet vágni. Nevetve veregette meg az öreg hős piros arcát.

— Majd otthon számolunk, apókám!

Otthon-e? Mire hazaértek, annyi volt az ámbituson hordóban, csöbörben, vödörben a méz, hogy alig tudtak tőle beférni. A Tarjányiak, Mócárok, Harmosok, Makárok minden méhe Bánhidyéknak termetté a mézet azon a nyáron s a nagyasszonynak nem volt miért számon kérni a nemzetes úrtól az elszalajtott rajt.

HARKABUSZ, A FILOZÓFIA DOKTORA

I.

Két esztendővel volt a háború előtt, éppen újesztendő napján, mikor Harkabusz tanár úr hozzánk került a filozófia professzorának. Úgy szemre nem látszott ugyan akkora talentumnak, mint Pythagoras, de maga kedveltető nyájas modorába, igazi gavallér föllépésébe egyszerre beleszerettünk.

Ez a valami, nem a talentum, ámbár hiszen mi a talentumnak is mindig megadtuk a magáét. De mi hasznát vettük például az öreg Bicóknak, aki Harkabusz előtt volt a filozófia professzora? Azon messziről látszott a talentum, mert akkora szakálla volt, mint Darwinnak s egyszer a lányegylet kultúrestélyén az élőképekben föl is akartuk léptetni Pythagorasnak. (Ez a szerkesztő ötlete volt, akinek Pythagoras volt a legkedvesebb filozófusa s vasárnap mindig öbelőle idézett a vezércikkeiben. így azután sikerült ia neki városunkban valóságos Pythagoras-kultuszt teremteni évek során át való kitartó munkával. Önzetlen fáradozásának az volt a legszebb gyümölcse, mikor Szvácsik lakatos azzal fejezte be a katolikus autonómiai nagy-

gyűlésén mondott beszédét: „mert Pythagoras is megmondotta már, igen tisztelt közönség, hogy vagy legyen autonómia, vagy ne legyen autonómia!”)

Sajnos, az öreg Bieók, hiába volt harminc éven át a filozófia tanára, társadalmilag egyáltalán nem volt hasznosítható. Kikergette a szerkesztőt az ötletével együtt és az egész küldöttség fülehallatára leszamarazta. Kínos botrány volt az s a kaszinóban el is hátróztuk, hogy fényes elégtételt adunk Pythagorasnak és a szerkesztőnek. Valószínűleg bojkott alá helyeztük volna Bicókot s néminemű nehézség csak abban volt, hogy a vén troglodytha a nélkül se jött közénk soha, a tulajdon tanártársaival se érintkezett s csak a süket pedellussal ereszkedett szóba, aki a kosztját hordta neki a Bikából s a fehérneműjét elvitte a Hattyú-gőzmosódába.

Az előkelő köröket hetekig foglalkoztató problémát végre az öreg professzor maga oldotta meg úgy, hogy meghalt. Ezért aztán meg is bocsátottunk neki, a temetésére is elmentünk, sőt a szerkesztő nagyon szép nekrológot is írt róla, amely így végződött:

„Ráillett a szerény tudósra Pythagoras ismert mondása: ha a mi századunk tényleg a haladás százada, ennek a haladásnak a szárnyaiban a filozófusok az evezőtollak.”

Ez nagyon szép mondás volt Pythagorastól, de még szebb dolog volt a szerkesztőtől, hogy így engesztelő fátyolt borított arra az áldatlan afférra, amelyből természetesen a filozófiának kellett győzedelmesen kikerülni.

Őszintén szólva, azonban csak akkor bocsátottunk meg szívből az öreg Bicóknak, amikor megláttuk Harkabusz Ferdinándot, az inas-vállas fiatalembert, szép piros képével, kenderszín bajával. Az a hír előzte meg, hogy nagyon jó fej, azért kommandálta be hozzánk a püspöki aula. Mi első látásra annak örültünk, hogy nagyon szép fej. Amikor az első nap sorba vizitelt az iskola fenntartó hatóságát, a helyi intelligenciát, Bója Dániel ügyvéd úréktól kezdve Szundy kalaposéig, sehelse találták helyét az édes beszédű, szerényen hajlongó fiatalembernek, aki mindenütt föltalálja magát és mindenkinek a nyelvén tudott. Ahol nagyon erőltették, ott szemhunyorítás nélkül megivott öt pohárka törkölypálinkát is, de ahol borral kínálták, ott se mondta, hogy 6 ebéd előtt nem szokott bort inni. Bóna Madus például, a vaskereskedőék komoly, megállapodott ítéletű egyetlen lánya azért találta elragadónak, mert nem hozta zavarba az, hogy a szalonban mind a négy széken ült egy-egy macska. Harkabusz tanár úr egyszerűen az ölébe vett egy macskát, úgy ült a helyére és nem porolgatta le előbb a zsebkendőjével a macska helyét, mint ahogy a helyettes adóellenőr tette, amikor ott járt háztűznézőbe. (Madus természetesen kosarat is adott neki, mert Madus nagyon sokat adott a finomságra. A szó köztünk maradjon, Madus talán túlságosan válogatós is volt, azért járt úgy el fölötte egy kicsit az idő.)

Általában úgy alakult ki a közvélemény este a kaszinóban, hogy ilyen filozófia-professzor míg nem járt

nálunk s hogy ebből az emberből még nagy nevezetesege lesz városunknak.

(Tudnivaló pedig, hogy a mi városunknak már falukorában is megvolt a maga országos nevezetessége. Tudniillik Fényes Elek azt jegyezte fel róla a negyvenes években a geográfiai lexikonában, hogy lakosai részben marhalopásból élnek. A kaszinó könyvtárában, ahol különben az újabb idők megnövekedett kultúr-szomja alig hagyott könyvet, ezt az egy könyvet ma is külön lakat alatt tartjuk, mint a régi dicsőség emlékét. Mert magának a dicsőségnek bizony véget vetett a haladó civilizáció. A vadvirágos legelőket feltörte az ekevas és nincs többé honnan lopni marhát. De meg ha volna is, nagyon kipallérozódtak az erkölcsünk, mióta városi rangra emelkedtünk. Ezen tény-körülménynek első helyen nevezendő rugója — így olvasható ez kaszinói elnökünk háború előtti utolsó évi jelentésében — eszményi nívón álló gimnáziumunk, amelynek párjára nem akadni hazánk évlapjaiban. Ez szórói-szóra így igaz. Ide hordják tudniillik az ország összes középiskoláiból a kicsapott úri gyerekeket. S büszkén mondhatjuk, hogy nem tudnának belőlük anynyit hozni, amennyinek mi kvártélyt ne tudnánk adni.

Sajnos, ma-holnap ez is régi dicsőség lesz. Mióta hazánk megkisebbedett, azóta kultúrfor-galmunk nagyon megcsappant, úgy hogy ma-holnap iskolánk kénytelen lesz a helyi rossz gyermekekre szorítkozni, úgy látszik, másfelé mindenütt megjavultak az úri fiúk erkölcsői. Ilyen körülmények közt csak a másik nevezetességünk marad meg, még pedig úgy, hogy

növekvő arányokat mutat. Ez a másik nevezetességünk az, hogy nagyon sok az eladó lányunk. Akkor se fogynánk ki belőlük, ha az egész megye tőlünk házasodnék.)

II.

Talán egy kicsit ebben az utóbbi nevezetességünkben található a magyarázata annak, hogy Harkabusz tanár urat olyan kitüntető szívésséggel fogadta a honorácior-osztály.

Bános szabóék kijelentették, hogy a tanár úr minden vasárnap náluk fog ebédelni. Ne is tessék szabadkozni, nagy sértés volna a meghívás előtt kitérni, az tradíció ebben a családban, hogy a tudományos körökkel mindig főt kell tartani a barátságot. (Két tanár veje már van Bános szabónak, de még négy lánya várja, aki bekösse a fejüket.)

Kelemen boltosék viszont minden csütörtökön vacsorára látják szívesen a tanár urat. Verka kisaszszony olyankor szokta a verseit felolvasni egy válogatott társaságnak, de végtelen boldog, hogy most egy igazán megértő lélekre talál. Hiszen egészen bizonyos, hogy másfelé is hívni fogják a tanár urat, de tessék elhinni, hogy egy olyan finom lény, mint ő, valószínű oázisnak fogja érezni a csütörtök-estét.

Bójáéknál csak kártyázni lehet s elég szomorú, hogy ebben az erkölcstelen mulatságban már Malvinka is résztvesz, pedig különben még a rántást se tudja megkavarni. (Igaz, hogy azért három völe-

génye volt már, de mind a három ott hagyta, mert idejekorán megtudta, hogy Bója Dánielnek már a rajtavalója se az övé, úgy el van adósodva.)

Szvácsikéknál se olyan a légkör, hogy abban igazi úriember jól érezhetné magát. Ott olyan ivások vannak minden szombat este, hogy csak a vasárnap-reggel veti végüket és Szvácsik Panni e miatt mindig elkésve mén a nagymisére. Ugyan az is lehet, akarva késik el, hogy mindenki őt nézze, mikor végig billeg a padsorok közt, ide-oda forgatva a fejét, mint egy gyöngytyúk.

— Hiszen neked egy versed is van enrol, kis lányom, — csillant meg anyai büszkeséggel a Kelemenné szeme.

— Ó, az csak egy allegória, anyuci — legyintett kedves önkicsinyléssel, Verka.

De azért felolvasta az allegóriát, amely így végződik:

Réce, ruca áll, áll,
Csak a gyöngytyúk kárál.

Harbakusz tanár úr szavát adta rá, hogy Tompa Mihály óta nem írtak ilyen allegóriát s ő egyetlen csütörtök-estét nem fog elmulasztani, ha ilyen gyönyörűségekben lesz része. Merő udvariasságból elfogadta azonban a Bóják meghívását is, meg a Szvácsikékét is, nem mondott nemet a doktoréknak sem, akiknél Esztonka kisasszony arra tanította meg, hogy akivel koccint az ember, annak a szeme közé kell nézni s kezet adott a patikárusnak is, aki azzal

hívta meg ebédre minden szerdára, hogy ő ugyan özvegyember, de meri mondani, hogy úgy nem főznek az egész városban, mint az ő kis lánya, Nellike, aki olyan nagy gazdasszonynak, amilyen kicsi termetre.

— De tetszik tudni tanár úr, ez se baj, — tette hozzá tréfás kacintással — mert ahogy Blaháné dalolta valamikor: „az asszony egy szükséges rossz”, már pedig a rosszbul annál jobb, mentül kisebb. Mem igaz tanár úr?

A tanár úr azt mondta, hogy de bíz igaz és még készen se lett a bemutatkozó vizitjeivel, mikor már több volt az ebédre és vacsorára való meghívása, mint amennyi egy hétből futja. Rostás pékékhöz már csak feketére bírt elígérkezni, ellenben el kellett fogadnia Rostás Pirosnak az ajánlatát, hogy virággal mindig ő fogja ellátni az ablakait.

— Hiába is ellenkezne, tanár úr, magának muszáj szeretni a virágokat, mert az arcára is rá van írva, hogy jó ember, már pedig a jó embernek szeretni kell a virágot, mint Petőfi megírta.

À tanár úr nem ellenkezett, inkább kedvesen mosolygott és így tett akkor is, mikor az öreg Pislicár Máté — hajdanában gombkötő, mióta azonban kigazdult, gazdasági szenátor — áperte kimondta az igazságot, ahogy intelligens emberhez illik:

— Meg kell házasodni, kedves professzor uram, az a dolognak a fáciája. Az ragasztja ide a mi földünkhöz, mindjárt más szívvel leszünk hozzá, ha tudjuk, hogy nem lesz belőle vándormadár. Csak körül kell

nézni ebben a mi parasztvárosunkban, akad ám itt azért mívelt hölgy is.

Pislieár Tilduska, akinek még a fekete hajában libegett egy-két konfetti-pillangója a Szilveszteri-bálnak, egész a szemealjáig elpirosodott, a filozófia tanára pedig csókolni való zavarodottsággal sütötte le a szépen fésült, közép frizurás fejét:

— Magam is abban a szándékban volnék, szenátor uram, hogy szeretnék itt megragadni. Eluntam már a sátoros cigány módjára való életet.

Tilduska tovább vörösödött, a haja tövéig, Pislieár apa pedig szeretettel veregette meg a jószándékú filozófus vállát.

— Isten segítse meg a szándékában, öcsémuram. Most pedig, ha úgy tetszik, gyerünk föl a liceumba, nézzünk körül lakás irányában.

III.

A földszintes iskolaépülethez kétoldalt emeletes szárnyat húzatott a magisztrátus professzori lakásoknak. A keletnek néző jobbszárnyon volt a csapda, fönt az első emeleten. Egymásbanyíló gyönyörű öt szoba, ellakhatna benne a király is, ha valamikor professzorkodásra szorulna.

Azaz, hogy beszéljünk őszintén. Hiszen azóta már csakugyan megesett, hogy a király is elhajléltalándott, szegény feje, járt is erre felénk az istenadta, de bizony ebbe a kvártélyba hiába kérezkedett volna, ide

be nem eresztettük volna. Mert ezt a lakást mink már akkor is legényembereknek szántuk, amikor építettük. Ha családos pedagógust sodort közénk a balsorsa, azt bedugtuk valahová a földszintre. Igaz, hogy az sötét is, nedves is egy kicsit, de családos embernek jó azért, legalább nem esik le a gyerek az emeletről. Ebbe a fejedelmi hodályba — így szoktuk ezt mondani, alázatos kevélységgel dörzsölvén össze a kezünket — csak olyan reményteljes fiatalokat telepítünk, mint Harkabusz úr, aki még nem kozmás, ahogy Bójáné szokta mondani, illetve akiből még lehet gálickő, amint Kelemen boltos mondja, azaz hogy, aki nem kapta be még a patkószeget, amint a Bóna Madus vaskereskedő-apja kifejezi magát, vagyis akibe még nem ment bele a varrótú, ahogy Bános szabó szokta magyarázni. Ami mind annyit tesz, hogy itt csak az kap kvártélyt, akiben megvethetjük reménységünk horgonyát, hogy helyben házasodik. Ha azután csakugyan megragad a lépen és megszabadított valakit a leányaink közül a pártától, akkor kitesszük a szűrét a nagyszerű lakásból, hogy a csapda megint üresen álljon. Nem is igen van rá eset, hogy vonakodna kiköltözni az ifjú férj, mert hiszen most már ő is közénk tartozik s neki is érdeke, hogy leányainknak férjet fogjunk. Aki miközénk beházasodik, az még mindent elkövetett, hogy sorsát más se kerülhesse el.

Persze Pislicárnak volt annyi esze, hogy nem erről beszélt Harkabusznak, hanem a lakás nagyszerűségére hívta fel a figyelmét:

— Nézze, kedves professzor öcsém, micsoda gang!

Még ilyet nem pipáltam, pedig én sokfelé megfordultam vándor. .. ahaha ... ehhehe... öhööhööö...

Hirtelen köhögés fogta el az öreget. Azt akarta mondani, hogy sok szép vidéket bejárt ő gombkötő vándorlegény korában, de szerencsére eszébe jutott neki a felesége intelme, hogy a gombkötőmúltat nem muszáj mindenkinek az orrára kötni. Ezért aztán így folytatta:

— Mondom, sokfelé megfordultam én, vándorolgván szerte-széjjel, ahogy az már vele jár a hivatalommal, de mondhatom öcsémuramnak, hogy másfelé építeni sem tudnak ilyen szép gangot.

— Szép, szép, kérem alássan, — bólintgatott a filozófia professzora — de ha beüvegeznék, kétszer annyit jrne.

— A számból vette ki a szót, öcsémuram. Már beszéltünk róla a tanácsban. Tudjuk mink azt, barátom, mi dukál az ilyen szívünk szerint való embernek. Üveges folyosó, vadszőlő a falára. Annak az árnyékában szeret híveselni az asszony, meg a kis csemeték, hehehe.

Harkabusz úr félrehúzta a száját csöndes nevetésre. Hangosan ugyanis nem volt érdemes nevetni, mert úgyse hallotta volna senki. Már akkor a szenátor úr fent bujkált a spájzban, annak a jelességeit festegetvén a tárgy fontosságához illő lelkesedéssel.

— Ez meg valóságos csarnok kérem. Misét lehetne benne mondani. Tágas, világos, levegős. Itt ugyan lesz hova rakni a temérdek beföttet. Se a télire való szőlő

itt meg nem rohad. Remek keeskecsecsű terem áll a lugason, a lószaggató-partban, kedveli-e öcsémuram? Öcsémuramat azonban még a konyhán szorította új hazája társadalmának két oszlopa, akik éppen akkor fordultak be az utca sarkára, mikor Pislicár bevon-szolta magával a líceum kapuján a filozófia új taná-rát. Veszedelmet orrontottak abban, ha a gombkötő egymaga tartja a karmai közt a fiatalembert, akit a gondviselés közprédául adott városunk úri családjai-nak, ennélfogva utánuk eredtek.

; Különben a két vezető közül az egyik, Basa Balázs, katonai nyilvántartási jegyző volt, aki mindig csibnk-kal szokott járni az utcán is. Nem szíttá a esi bukót az utcán, mert talpig úriember volt és különben sem do-hányozott soha életében, csak éppen magával hordta beszélő címer gyanánt. Tudniillik a családi szájhagyo-mány szerint Basa Balázsnak az őse nagyváradi basa volt, akiről azonban egyéb örökség nem maradt, mint a csibuk, meg a veres orr. A szerkesztő, aki egyébként városi levéltáros volt s mint ilyen mindenkiről tudta, hogy kinek a csikaja-borja volt, ennek a tradíciónak semmi írásos nyomát nem találta. Ellenben hitelesen megállapította, hogy egy Basa nevű lakosa már 1808-ban is volt városunknak s valószínű, hogy Basa Ba-lázs ennek a leszármazottja. Ez az ős Basa azonban nem nagyváradi basa volt, hanem a város bábája, akit az egykorú tanácsi protokollumok Basa Erzsébetnek neveznek. E szerint Basa Balázsnak nem csibukot kel-lene magával hordania, hanem gyermek-kelengyét s azt lii szem, az őseiért még azt is megtenné, ha korunk

meg tudna barátkozni azzal a gondolattal, hogy egyes kivételes egyéniségeknek joguk legyen ne az ősapjuktól, hanem az ősanyjuktól örökölni a vezetéknévüket. A másik úr, aki a konyhán mutatkozott be Harkabusznak, Bieber Náci volt, városunk mézeskalácsosa és a soványító-szanatórium igazgatója. Másfélesztendeig neveltünk a helyőrségi parancsnoknak azon a fényes ötletén, hogy Biebert elnevezte a soványító szanatórium igazgatójának, tekintettel arra, hogy ő kosztolta az intézet bennlakó növendékeit. Meg is látszott rajta, mert olyan hasat eresztett, hogy tán még Pythagoras is elcsudálkozott volna rajta. Ragadvány-nevén úgy is hívták, hogy Disznó Bieber, de ez a név nemcsak a kövérsége miatt ragadt rá, hanem egyszer az történt, hogy Bieber boros fejjel azt találta mondani a kaszinóban, hogy az ő földjében olyan kukorica terem, amittől kétszer olyan sebesen hízik a disznó, mint más ember kukoricájától.

— Hiszi a pici — kottyant bele az asztal végétől Keserű bognár.

— Hát pedig azt elhiheted, komám, — nézett rá szigorúan Bieber — mert Borbála-napkor fogtam kukoricára azt a malacot, amit tőled vettem, de fél fejembem fogadok, hogy már meghaladja az egy mázsát.

Szó szót ért, utoljára megegyezett a két koma abban, hogyha a disznó nem üti meg a mázsát, akkor Bieber ingyen odaadja Keserűnek, de ha több az egy mázsánál, akkor Keserű annyi tízpengőt fizet Biebernek, ahány kiló föle van a mázsának. Föl is kerekedte abban a nyomban s elhajtották a vita tárgyát a

város mázsájára. Mire azonban odaértek, akkorra már besötétedett s a mázsamester nem akarta vállalni a mérést. Bieber azonban félrehúzta s teljes társadalmi súlyának latbavetésével kieszközte, hogy a mázsamester kinyitotta a mázsaház kapuját és szabad bejárást engedett a disznónak, amely elég közömbös lelkülettel feküdt föl a mázsára, nyilván azért, mert a sötétben nem látta gazdája és volt gazdája gondbaborult arcát és így nem jött tudatára személye perdöntő fontosságának.

A mázsamester elsercentett egy szál gyufát és az érdektelen bíró tárgyilagos hangján jelentette az eredményt:

— Kétszáznegyven kiló.

— No, hallja az úr! — csattant fel diadalmasan a Bieber hangja a sötétből.

A bognár nem felelt semmit, hanem maga is gyufát gyújtván, odabotorkált a mázsához. Szólni nem szólt semmit, hanem azzal hitelesítette a mázsamester által bementett számot, hogy nagyot rúgott a disznóba. És jól beletalálhatott a sötétben is, mert szegény állat szinte emberi hangon jaidította el magát.

— Holnap megkapja a pénzét, vesszen meg tőle! — kiáltotta vissza az ajtóból.

Másnap reggel azonban beállított a bognárhoz a mázsamester és azon kezdte, hogy ő világéletében mindig becsületes ember volt és ha Keserű úr nem sajnál tőle száz forintot, most is becsületes ember lesz és mond Keserű úrnak olyant, ami megér neki ezernégy-száz pengőt. A bognár, aki már kiolvasta a Bieber

számára a száznegyven kilónak megfelelő tízpengőket, kiguberálta a száz forintot. Erre a becsületében megerősödött mázsamester bevallotta, hogy a hízó nem nyomott csak nyolcvan kilót s a mázsa azért mutatott annyit, mert Bieber uram a maga százhatvan kilójával odafeküdt a disznó mellé. Amit már csak azért sem tagadhat le, mert Keserű uram a sötétben ő beléje talált belerúgni a disznó helyett, úgy, hogy alig bírt hazasántikálni és bizonyosan most is hideg vízzel borogatja a vékonyát.

Így lett Bieber Náciból Disznó Bieber és ezért szoktunk a kaszinóban jókedvünknek röfögéssel adni kifejezést, ha a távozó mézeskalácsos behúzta maga után az ajtót.

IV.

Harkabusz természetesen nem volt még annyira tájékozott közéletünkben, hogy ilyen intimitásokról is tudott volna, ennél fogva tiszteletteljes hajlongással fogadta a két urat, akik közül a jegyző mindjárt a konyha kitűnő beosztására hívta fel a filozófus figyelmét. A tűzhely nem a közepén terpeszkedik, hanem a sarokba van építve, ő, Basa Balázs, azt hiszi, hogy ez a célszerű elrendezés még a török időkből való hagyomány. Úgy tudja, hogy hajdan a török nagyuraknak, például a váradi basának a konyhája szakasztott így volt építve, ott is sarokban volt a tűzhely.

A mézeskalácsos nem tűrhette, hogy a jegyző mindjárt első találkozásra megszédítse a gyanútlan fiatal-

embert a nagy nemből való származása legendájával, ezért szükségesnek látta közbeszólni:

— Nem ebben van a kunszt, kérem szépen. Hanem abban, hogy ez a tűzhely olyan tűzhely, amilyen még-egy nem létezik. Alig kell benne tüzelni, egy jó gyújtat fa megfőzi az egész ebédet s ez legalább száz forint megtakarítás egy esztendőben.

— Száz forint pedig nagy pénz — mondta ártatlan képpel a jegyző s ő igazán nem tehetett róla, hogy a mézeskalácsosnak egyszerre előntötte a vér az ábrázatát.

— Nem azért mondom, kérem szépen, mintha dicsekedni akarnék — mondta alázatos hangon. — En csak afféle célszerű szegény ember vagyok, aki nem adok semmit arra, kinek miféle rokonsága van. De ezt a tűzhelyet az én sógorom rakta, a Podus kályhás. Egyszerű kályhás, kérem szépen, de az egy valódi Pythagoras a maga szakmájában, ahogy a szerkesztő barátom mondani szokta. A mellett gazdag ember, áll vagy ötvenezerig. S ami legfőbb, nincs neki senkije, se kicsi, se nagy, mindene a Bieber Piroskára néz, az én egyetlen kislányomra.

Basa Balázs, akit megkímélt ugyan az Isten a lánygyermektől, de megvert a felesége két hűgával, szeretett volna valami csipős megjegyzést tenni, de hirtelesen nem jutott eszébe semmi. Szerencsére akkorára előbújt Pislicár uram a spájzból és olyan köhögés vett rajta erőt, ahogy a Bieber Piroska, neve megütötte a fülét, hogy helybeli ember mindjárt kihallotta belőle a rőfögést.

A mézeskalácsosban el is állt az ütő egyszerre, hanem váratlanul megszólalt Harkabusz azon a magakedveltető lány hangon, ami úgy esik az embernek, mintha bársonnyal simogatnák.

— Remek ez a konyha, uraim, remek, de mégis van benne egy kis hiányosság. Nem látom benne a vízvezetékét sehol. Csak nem az udvarról kell felkannázni a vizet? Mert az mindjárt megdrágítja a eselédért legalább két forinttal.

A jelenlevő előkelőségek sok tapasztalásban megelégedett szeme örvendve villant össze. Ez a mi emberünk! Ezt az Isten is közénk teremtette! No de ilyen! Még a cselédekre is gondja van! Aranyember! Ezt már csak megbecsüljük, emberek!

Megnyugtatták, hogy a vízvezeték a legkevesebb. A jövő héten úgyszólván lesz az iskola felügyelő-bizottságának. Egy-két szó és rendben van az egész. Eddig is csak azért nem csinálták meg, mert nem volt kinek. Lakott már ebben egy-két tanár, de mindjárt kinéztük belőle, egyikből is, másikból is, hogy no, ez se a mi fiúnk. Nem is lett rendes ember egyikből se, mind Pestre házasodott el. Már pedig tudnivaló, hogy „Pest feketére fest”.

Mire beértek a szobákba, akkorra kifáradtak az urak a kérdésben. Csak a nyelvük csettegetésével biztatták Harkabuszt lelkesedésre.

— Ez, ez! Ezek az ablakok! Ki lehetne rajtuk hajítani egy kredencet is, ha az asszony megmérgecsinálna az embert. Szerencsére a mi vidékünkön nem teremnek olyan asszonyok.

— De ez a gyönyörű kilátás a Cigánytóra!

— Hát még a festés a mennyezeten!

— Kérem, mikor az öreg püspök — iskolatársa volt a feleségem nagybátyjának — ezt az ebédlőt meglátta, azt mondta, hogy ha valamivel fiatalabb volna, lennéne a reverendát és beházasodna közénk professzornak ennek az ebédlőnek a kedvéért!

— Hát még a hálószoba! Ilyenben nem alszik még a török császár se, pedig éppen vasárnap olvastam a Pesti Hírlap tavalyi naptárában, hogy csak azt sajnálta az egész országból, mikor elkergették. Ezt kell megnézni, édes öcsém!

Az édes öcsém azonban leült az ebédlőbe az ablakpárkányra, ölébe eresztette a kezeit, bal vállára hajtotta rendkívül kedves szabású fejét és megszólalt. Hangja tompán kongott a nagy üres hodályban.

— Uraim! Adjanak nekem csak egyetlenegy szobácskát. Mentül kisebbet, annál jobb.

Az urak megdöbbenve néztek össze. Csalódtak volna ebben az emberben? Nem az az ügyes, alkalmas, élelmes legény volna, akinek sejtették?

Harkabusz egyre szívhez szólóbb hangon folytatta:

— Uraim, én csak filozófiára vagyok berendezkedve, de ötszobás lakásra nem.

A katonai jegyző arca kiderült.

— Szép tudomány az, kérem, csak élni kell vele tudni. Pythagorasnak, hiszen ezt tetszik tudni, az volt a szavajárása, hogy filozófiával és sonkával az egész világot be lehet járni.

— Úgy is van — bizonyította az egykori gombkötő,

Pislicár szenátor uram. — En tudom tapasztalatból, mert bizony én is sok földet bejártam így vándor... ehhehehe ... öhhööhöhhö ... vándordiak koromban.

A mézeskalácsos nem szólt semmit, csak a fejével igenelt rá, hogy bizony ez így van. Pedig a „zóna” megriasztotta egy kicsit. Azt sejtette ki a fiatalember elszólásából, hogy itt alighanem kutya van a kertben s mereven nézte a Harkabusz sima homlokát, mintha a házasság bélyegét keresné rajta.

Hanem aztán megnyugodott, mikor a nagyeszű Pislicár kijelentette, hogy a tanár úrnak semmi oka sincs az aggódásra,

— Láttunk már mink mást is ebben a napban — kacintott ravaszul. — Lássá, mikor az igazgatónk ilyen fiatal tanárnak került ide, mint öcsémuram, váltó-ruhája alig volt neki, mégis, mi lett belőle! Nagy jövőendő van itt az ilyen ügyes fiatal ember előtt !

Harkabusz megilletődve hajtogatta magát az urak előtt és fölkerlte őket, hogy rendelkezzenek vele legjobb belátásuk szerint. Örökre hálás lesz, kegyes jótevői iránt, ha lehetővé teszik neki, hogy végre fészket rakhasson magának.

Ügy állapodtak meg, hogy míg a legszükségesebb holmik be nem szerződnek, Harkabuszt a kaszinóba kvártélyozzák be. Már azon este ott is vacsorázott. Új pátriája minden valamire való embere kirukkolt a tiszteletére s jó éjfélig elbeszélgettek csöndes szivar-szónál. Harkabusz majd összeroskadt a bókók és a kitüntető figyelemnyilvánítások halmaza alatt. Mind-

nyájan megtisztelték pertu barátságukkal, a gombkötő még homlokon is csókolta, „ámbár”, mondta huncutul, „nem akarja elvenni a helyet a más szája elől”. Csak az öreg pap nézett Harkabuszra valami savanyú szánalommal és egy óvatlan pillanatban oda is sügta neki:

— Fiatalember, vigyázzon magára, mert én ismerem az én úri barátaimat. Ezek meg fogják magát házasítani.

— Alig hiszem, hogy sikerüljön nekik — felelte Harkabusz arcátlan határozottsággal. De mindjárt meg is bánta, mert szelíd, megadó mosollyal vetette utána a többit. — Egyébként, főúr, az igazi filozóf elszánt lélekkel néz a sors csapásai felé.

V.

A sors azonban, úgy látszik, a hóna alá fogta Ilarkabuszt. Mire kitavaszkodott, akkorra annyi volt az ajándék-bútora, hogy nemcsak a szobákat telték meg, hanem már a padlásra is jutott belőlük. A beüvegezett folyosó bejáratánál gyönyörű műpálma vetett hűvös árnyékot. Odébb két szembenálló lábas tükör többszörözte meg a filozófus erősen gömbölyödésnek indult természetét, mikor le s fel sétálgatott nehéz tépelődésekbe merülten.

Hova menjen ebédre a sok vendégcsalogató ház közül? Bójáék már egész kifosztották a szalonjukat a kedvéért, oda nem érdemes menni. Banosék egy nagy

futószőnyeget akarnak ráerőszakolni, de minek az már neki? Hiszen úgy sem tudja hová tenni. Csacsadéréknál mindig elsózza ugyan Lonti kisasszony az ételt, — rendezett tanácsú városokban még mindig divatja van a flört ezen nemének — azonban az öreg Csacsadéron áll, hogy lesz-e Harkabuszból malomegyesületi pénztárnok. Eh, évi háromszáz pengőforintért mégis csak érdemes lemaratni a nyelvéről a bőrt egy igazi filozófusnak !

A malomegyesületi pénztárnokság különben nem az első lépcsője volt annak a szédítő karriernek, amelyet Harkabusz egy esztendő alatt megfutott. Minden hónapban új famíliát kultivált, a nélkül, hogy a régieket elhanyagolta volna és mindenhová sikerült neki egy gyökérszálat beereszteni. El lehet mondani, hogy még Pythagoras se látott olyan tarack-füvet, amelynek annyi gyökérszála volna, mint amennyit Harkabusz tudott produkálni. A korcsolya-egylet, a bortermelőszövetkezet, a harang-bizottság, az úri dalárda, a temetkezési társulat és mindazon hasonló intézmények, amelyek tulajdonképpen elviselhetővé, sőt élvezetessé teszik a társadalmi életet, azok egytől-egyig mind megadóztak a Harkabuszba helyezett szép reményeknek.

Az ördög tudja aztán, hogy esett, de ezek a szép remények sehogyse akartak kibimbózni. A filozófia professzorának szeretetreméltósága egyre új területeket hódított meg, ő maga azonban nemcsak foglyul nem esett, de még csak meg se sebesült sehol. A legszemérmertlenebb célzásokra is csak egy szemérmes

mosoly volt a felelet, azonban sehol egy következményterhes szót el nem ejtett. Leányaink körében egyre erősebb lett az a vélemény, hogy Harkabusznak kőből van a szíve, akár Isten rendelése, akár egy súlyosabb szerelmi csalódás következtében. Szerkesztőnk, akit a professzor népszerűsége egy időre kissé háttérbe szorított, erre cinikus mosollyal azt szokta mondani:

— Már Pythagoras azt tanította, hogy kutya harapását szőrével kell gyógyítani. Ha Harkabusz úr igazi filozófus volna, ehhez tartaná magát. De ez az úr közönséges középiskolai tanár, akinek még filozófiai doktorátusa sincs, pedig még a filozófia doktora is hol van Pythagorastól!

(Szerkesztőnknek ez a cinizmusa annál jogosultabb volt, mert mindannyian tudtuk róla, hogy ő csak bizonyos formahibák miatt nem lett a filozófia egyetemi tanára. Tudniillik nem gimnáziumot végzett, hanem polgári iskolát, annak is csak a két első osztályát, mert akkor rájött, hogy az igazi nagy szellem nem tűri az iskola nyűgét és beállt nyomdász-inasnak, mint Franklin Benjamin. Természetesen csak a magyar vi; szonyok mostohaságán múlt, hogy még mindig nincs olyan világhíre, mint Franklin Benjáminnak volt. De azért végleges ítéletet még nem lehet mondani, mert Franklin se volt a maga idejében olyan híres ember, mint száz évvel később.)

Elég az hozzá, hogy éppen esztendeje volt a Harkabusz közénk érkezésének, amikor döntő lépésre szánták el magukat azok a tényezők, amelyek méltán

formálhattak legtöbb justt a filozófia professzorához. Felbízatták Pislicárt, hogy vegye fogtomra a fiatal urat. Ami lesz, az lesz, de most már valljon szint. Azaz, hogy ki a farbával, ahogy Bójáné szokta mondani, illetve vasvilla-e, vagy laskavágó, ahogy a vaskereskedő szavajárása tartja, vagyis hogy gáesi posztó-e vagy ördögbőr, a Bános szabó metaforákban bővelkedő nyelvén. Pislicár szenátor egy este a kaszinóban a plénum előtt fogta fülön Harkabuszt:

— Hát barátom-uram, mondja már meg, meg szokta-e már ezt a mi fatornyos falunkat?

— De bizony akkor se mennék el belőle, ha kergetnének, kedves Máté bátyám. (Általános derűtség, örvendő oldalbakönyöklések.)

— No, ennek igazán örülünk. De mink se eresztenénk ám. Hanem attól félünk, elrántja innen valamely mágnes. Szeretnénk örökre itt ragasztani köztünk. Tudja már, úgy, ahogy az első nap mondtam. Emlékszik rá, úgy-e, amit akkor mondtam, mikor betette hozzánk a lábát? (Bosszús mozgás. Árulás! — dörögik a hátulsó sorokban.) Asszony kellene a házhoz, a jóreggelét neki! (Általános élénk helyeslés.)

Harkabusz szemmel látható megilletődéssel válaszolt. Szinte belepirult a beszédbe.

— Angyal szólt urambátyámból. Magam is érzem, hogy nem bírom ki tovább asszony nélkül. Nem is vetek neki három-négy hétnél többet, hogy asszonyt hozok a házhoz. (Viharos éljenzés.) Csak egészen rendbe akarok jönni a beruházkodással, mert nem akarom nincsetlenségbe hozni az asszonyt. Már pedig az

ilyesmi lassan megy, mert tetszik tudni, a szegény ember vízzel főz, bottal ránt.

Akármilyen mosolygós volt az arca, az utolsó szavakat olyan keserűséggel ejtette ki, mintha nem is ő húzna salláriumot huszonhárom helyről. Hanem azért mégegyszer megéljenezték s aztán mindenki sietett haza a nagy hírrel: Harkabusz házasodik! Most aztán ki a horoggal, lányok!

„VI

Másnap reggel, ahogy Harkabusz bement a tanári szobába, ott is egyszerre az érdeklődés homlokterébe került. Mert úgy van az falun-városon, hogy legőszintébb öröm a káröröm s házasember akkor örül a legőszintébben, mikor a másik ember is házasodik.

— Pajtás, — ütött a vállára medvetalpformájú tenyerével a mathezeos professzor — mondhatom neked, hogy ebben a cudar világban csak a házasságban találni mennyeien tiszta gyönyöröket. Az este is olyan malacpapríkást főzött a feleségem, hogy mind a tíz körmöm megnyaltam utána.

Ez ugyan nem igen látszott meg a körmein, de a Harkabusz figyelmét nem is az kötötte le.

— Hol vettétek a malacot, kedves kollégám?

— Dora hentes korrigálta ki vele a fia szekundáját. Harkabusz óra után lesétált a Békásba Dora henteséhez. A hentes éppen szemlét tartott az ólak felett.

— Harkabusz tanár vagyok.

— Igen? — billentette meg a sapkája szélét a hentes. — Van szerencsém hírből ismerni a tanár urat.

— A fiát én is tanítom.

Erre már elsápadt a hentes s egész sapkaleemeléssel kérdezte meg, hogy mivel szolgálhat.

— Egy malackát szeretnék nézni.

— Kérem alásan. Éppen ehol vannak az öthetesek. Nagyon finom pecsenye-malacok.

— Nagyobbacsokát szeretnék. Olyan másfelmázsás megfelelne.

— Kérem alásan. Ez a barna százötven kiló, étellel. Éppen tegnap vettem. Megfelel-e ez?

— Hát minden esetre jobban, megfelel, mint a fia., kedves barátom.

— Gyengécske a gyerek, úgy-e, kérem alásan?

— Nono, hiszen majd megjavul. Reméljük, megjavul. Ja igen, aztán mi lesz ennek a jószágának az ára? Remélem, nekem se számítja drágábban, mint Kicsik kollégámnak számította a malacot.

Dora hentes világeletében nagyon értelmes ember | volt. Még azt is megígérte, hogy a maga intézi el a disznóölést, mert hogy a tanár úrnak úgy sincsen, aki értsen hozzá.

— Majd lesz, — mosolygott Harkabusz — most már bizonyosan lesz.

Délután-kért az igazgatótól kétheti szabadságot „családi ügyben”.

— Nono, — mosolygott a direktor — ezt már ismerjük, mikor az ember házasodni akar,, előbb mindig van egy kis elintézni valója.

Két hét múlva a direktor sürgőnyt kapott, amit azonnal maga vitt át a kaszinóba. „Ma este érkezem, Harkabusz.”

A vonat este nyolckor érkezett, de a kaszinó már hétkor ott szorongott a perronon. Mindenki kezet akart szorítani Harbakusszal, mikor az utolsó legény-útjárói megérkezik. Jaj, csak már ilyenkor ne történne valami vasúti szerencsétlenség.

Nem történt semmi. A szokott késéssel pontosan berobogott a vonat s az első, aki leugrott róla, Harkabusz volt. Lelkes éljenzés fogadta s elérékenyedve emelte meg kalapját.

— Uraim, jól esik ez a kitüntetés, de talán szerénytelenség nélkül mondhatom, meg is érdemeltem. Egy esztendei kitartó munka után ma letettem a filozófiai doktorátust, szerkesztő barátomat talán érdekelni fogja, hogy éppen az ő kedvenc filozófusáról, Pythagorasról szolt a doktori disszertáció. Önök nem is gondolják, mennyi önfeláldozással szereztem én meg a babért. Hogy a tanulásba akadályozva ne legyek, egy esztendeig nélkülöztem a családomat, amelyet ezennel van szerencsém bemutatni s az önök soha meg nem hálálható jóindulatába ajánlani.

Ezzel udvariasan leemelt a kocsiról egy gömbölyű hölgyet, akinek mindkét karján egy-egy pufók legényke szendergett. Elgyötörte az istenadtákat a hosszú út Árva megyétől mihozzánkig.

A kaszinó néma meghajlással köszöntötte a Harkabusz-családot, csak Pislicár szorított akkorát a szer-

kesztő karján, hogy az majd elharapta a nyelvét kínjában.

— Barátom, — sziszegte dühösen — ezt az embert megbecsüljük a város érdekében, mert erről még különb dolgokat fog följegyezni a história, mint amit Fényes Elek följegyzett dicsőült őseinkről.

IPARMŰVÉSZET

Lehattunk már olyan hároméves házasod, mikor úgy fölvitte Isten a dolgunkat, hogy ingó birtokállományunkat szőnyeggel is gyarapíthattuk. Én ugyan el lettem volna nála nélkül akkor is, de az asszony, úgylis mint a költő hitvese, unta már, hogy én mindig csak az álmok perzsaszőnyegét terítgetem elébe. Hiszen szép az is, de csak addig, míg friss. S bíz az a harmadik esztendőre már színét hagyja, a széle is kirójtollik, a moly is kilyuggatja, pecsétek is kerülköznek rajta, egyszóval meglehetősen antikká válik. Már pedig ha antik, akkor perzsa legyen.

— Néztem is egyet a kirakatban — tűzte napi-rendre az asszony a kérdést — aránylag nem is drága.

Hároméves férj már tisztában van vele, mit jelent az, ha valami aránylag nem is drága. Megállt benem az ütő a réműlettől.

— Remek darabot lehet venni tíz forintért.

— Tíz forint? — szisszentem föl, lévén tíz forint ötödrésze összjövedelmemnek. — Azt hiszem, a perzsaszőnyeget Dárius királynak találták föl.

— Lehet kapni részletre is — mondta nyugodtan a feleségem.

Én erre csak annyit mondtam, hogy Dárius király

még most is élne, ha rá nem csábította volna magát a részletfizetésre. De ezt csak mint historikus mondtam, nem mint érdekelt fél. Minek provokáltam volna vitát? Házasabályaink szerint mindkettőnknek van ugyan szavazati joga, de szavazategyenlőség esetén az asszony dönt. Jobbnak láttam meglépni a szavazás előtt ősi kastélyunkba, a Daru-utcába.

A legjobbkor mentem. A vár úrnője, szegény édesanyám, éppen fűteni való szalmát hozott le a padlásról, de olyan nagyot nyalábolt, hogy megakadt vele a padlásajtóban.

— Segíts már, kis fiam, levenni ezt a patracot, mert nem férek tőle se be, se ki — kiáltott le szegénykém.

A patrac az a pokróc volt, amibe belenyalábolta a szalmát. Ismertem én ezt gyerekkorom óta, hiszen takargattak bele engem is eleget, de sohase vettem rá ügyet.

Most azonban megihletett a veszedelem, amely részletfizetés alakjában tűnt föl háztartásunk horizontján.

— Édesanyám, — öleltem le a drágámat a szalmával együtt a padlás szájából — nem adhatná nekünk ezt a rossz pokrócot ?

Persze, hogy nekem adta s negyedóra múlva már lettem a családi tűzhely oltárára.

— Tessék, itt a valódi antik szőnyeg.

— Hol vetted? — ugrott a nyakamba a feleségem.

— Az nem tartozik rád — mondtam kevélyen. — A fő az, hogy amit kimondtál, rögtön előteremtettem. Ilyen ember vagyok én.

— Hát antiknak antik, azt látom — simogatta az asszony a pokrócot gyanakodva. — De nézd, milyen különös csomózása van neki. Olyan, mintha rongypokróc volna.

Máig se vagyok járatos a textil-ismében. Csak a Penelope vásznáról tudom, hogy készült s olyasmit sejtek, hogy mindazok a kézimunkák úgy készülnek, amiket az asszonyok akkor vesznek elő, mikor délutáni vendég van a háznál. De azért megnyugtattam az asszonyt, hogy az ilyen fajta szőnyegnek éppen ez a csomózás adja meg az értékét.

— Hát milyen fajta szőnyeg ez tulajdonképpen?

— Pusi-fajta — jelentettem ki fölényesen s azt hiszem, nagyon imponáltam vele az asszonymak, pedig az igazságot se bántottam meg.

Mert a szőnyeget valóban Pusi Pál takácsmester követte el valaha, helybéli iparművész, városunk szülötte. Én ugyan már nem ismertem, de hallottam róla, hogy az Isten is festőnek teremtette, csak az apja nevelt belőle takácsot. (Rekompenzációjául annak a sok festőnek, akit az Isten is takácsnak teremtett.) Olvastam én a híres piktorok életrajzát, de olyan invenciót még Giorgo Vasari se pipált, mint a Pusi Pálé volt. Fiatal korában megfestette Dobozi Mihályt és hitvesét, úgy ahogy a kalendáriumban látta, régi szép fametszetben. Hátral az égő vár, az előtérben Dobozi Mihály, fehér lovon, életnagyságban, ahogy a kardbicskát bele akarja vágni hitvese hókeblébe. De olyan hókebleket még nem látott a világ, amilyeneket Pusi Pál szerkesztett. És most ezeket

tegye tönkre az a marcona férfi a békanyúzójával! Pusi Pálnak nem volt szíve ilyen istentelenséghez segédkezet nyújtani. Viszont a történeti hűséget se akarta megsérteni. Mit tett volna ilyen esetben Rubens, vagy Tiziano? Pusi Pál azt tette, hogy hevenyészett egy harmadik keblét is Dobozi Mihálynénak. Olyant, amelyikért már nem kár, ha átfúrja is a gyilkos penge.

Azt már én nem tudom megmondani, hogy hova lett ez a kuriózus kép, hanem azt tudom, hogy a művész akkor is kedvelte ifjúkori témáját, mikor a festői pályát a takácsiparral cserélte fel. S a honi műkritika vegye tudomásul, hogy ha akár abroszban, akár ágyterítőben, akár rongypokrócban olyan mordférfivel találkozik, aki egy háromkeblű hölgyet ráncigál magával, az a Pusi Pál mester műhelyéből került ki. Mondhatom, sokkal egyénibb alkotások, mint a Gilles Gobelin kárpitjai.

Azt is meg kell azonban vallanom, hogy sok idő eltelt addig, míg tudatára ébredtem szerzeményem műbecsének. Valahogy a műalkotásokkal is úgy van az ember, mint az asszonyokkal: bizonyos élemedetebb kor kívántatódik ahhoz, hogy érdek nélkül tesznek. Nekem azért tetszett a szőnyegem, mert mint szobadíszt is használhattam mindenféle praktikus célra. Mikor gobelin gyanánt ékesítette a falat az íróasztalom mellett, akkor a tollamat törülgettem a Dobozi Mihályné rokolyájába s ez nekem is jól esett, meg a kárpitnak is. Sötétebb tónust nyert vele. Mikor lábszőnyeggé érett, nem kellett attól félnem, hogy

fölborul a házibéke, ha ráhull a szivarhamu. Arról nem is beszélek, hogy a hamu stíلبelileg is nagyon följavította az égő vár művészi hatását. Ez akkor vált egészen bizonyossá, mikor a pokrócot a kályha elé osztottuk be szolgálattételre.

Tudni kell, hogy én nemcsak melegszen a kályha tűzénél, hanem szivarra is gyújtok nála. Nem akarok egyéni szempontokat vegyíteni ebbe az esztétikai tanulmányba, azért nem feszegetem azt a kérdést, hogy melyik szerepe fontosabb a kályhának. Való igaz az, hogy nekem sokat elalszik a szivarom és mindig a másik kabátom zsebében van a gyufám. Öngyújtó ugyan egész fiókkal volna a kezem ügyében, de az öngyújtót csak gyufával tudom meggyújtani, mint ahogy a töltőtollam is csak akkor fogad szót, ha tintába mártogatom. Már most ki lehetne csöngetni a konyhába, hogy hozzanak be gyufát, de ennek csak addig van értelme, míg olyan cselédünk van, aki még nem töltötte ki az egy hetet és nincs tisztában a helyi viszonyokkal. A második héten már minden cselédünk a helyzet magaslatára emelkedik és a füle botját se mozdítja, ha én visítatom a csengőt. A manó tudja, miről ösmerszik ez meg, de mindig megérvik.

— Szaladjon, Mari, csöngetnek — mondja a feleségem.

— Nem, csak a tekintetes úr csönget — mondja Mari az igazat ismerő lélek nyugalmával és nem mozdul.

Ezért van aztán, hogy minden öt percben a kályha elé guggolok és a rácson keresztül bedugom a sziva-

romát a parázsba. Ez mindig sikerül, hanem a pipára gyújtás már körülményesebb dolog. Olyankor nem a pipa megy be, hanem a parázs jön ki s némelyik kint is marad végérvényesen. Már nem a pipában, hanem a pokrócon, amely az utóbbi évek folyamán nagy átalakuláson ment keresztül ezen művelkedések következtében. Dobozi Mihály hitvese szerencsen nővé változott és a dobozi vár olyan alaposan leégett, hogy csak itt-ott maradt egy-egy üszkös rom belőle.

De hát az igazi érték romjaiban is megtartja delejő erejét. Természetesen csak a szakember szemében. Annak pedig, szerencsére, nem vagyunk híjával.

A napokban meglátogatott egy sokoldalú barátom. Etnográfus, nyelvész, régész, műtörténész, historikus. Legalább negyvenyolc oldala van neki, mint a tetraoktaédernek, a gyémánt kristályalakjának. A negyvenyolcadik oldala az, hogy politikus. Most is ezzel a negyvenyolcadik oldalával járt itt, de hát én hozzám rossz helyre jött. Az én ablakomból nem látni mást, csak a Cassiopeia-csillag aranyszékét, oda pedig nem eresztünk politikust.

— Nem élek politikával, pajtás — mondom neki mosolyogva és helyreigazítom a lábammal összegyűrt szőnyegem. (Éppen a feje nem látszott Dobozi Mihálynak. Mintha ő is rájött volna a magányos éjszákák töprengésében, hogy csak fej nélkül lehet karriert csinálni.)

A tetraoktaéder odanézett és rámriadt:

— Te ember! Micsoda szőnyeged van neked? Nem hamisítvány ez?

— Nem, dehogy! — tiltakoztam nevetve. — Valódi Pusi-szőnyeg.

A barátom megkapta a vállamat.

— Valódi Pus-hi? Barátom, az nagy dinasztia volt.

— Hát az — bólintottam. Csakugyan nagy is volt, úgy emlékszem, tizenegy gyereke volt Pusi takácsnak.

— De hát honnan ismered te őket?

— Na hallod! — legyintett a barátom. — Az összes kínai dinasztiákat felsorolom neked a Mingektől a Csingekig. A Pus-hi dinasztia körülbelül a hatodik századra esik. Ez a lovas ...

Le akartam leplezni a lovast, de a számra tette a kezét.

— Egy szót se, kérlek. Már mindent tudok. Emlékszel az Attila-kincs arany korsójára?

— Igen, úgy rémlik.

— Hát ott van ez a lovas, fiam. Cipeli magával a nőt. Eddig azt tartották, hogy Belár alán király leányát. Fenét. Itt van ni, valami szaracén kalifa lányát rabolta el. No most beszéljen az a sok pupák! Mindig mondtam én, hogy a török-magyar összeköttetés már Perzsiában megkezdődött. Csupa Szasszanidamotívum, barátom. Nézd ezt a lovat. Ez a típus csak köves pusztákon él, ott valahol a perzsa—afgán határon. Nagyszerű! Hiszen ez a hamadani vár! Persze, persze, most jövök rá, hogy én ezt a szőnyeget valamikor a teheráni múzeumban láttam! Teee! Nekem bevallhatod!

Hímeztem-hámoztam, vallottam is, nem is, mert nehéz helyzetben van az ember, mikor ennyi szaktudás-

sal találkozik. Utoljára megszánt a barátom és kiségtett a zavaromból.

— Jobb is, ha semmit se mondasz. Nem tartozol számat adni senkinek. Az a fő, hogy ez a műkincs magyar kézben van. Csak egyet kérek tőled: engedd meg, hogy lefotografálhassam. Csak magánhasználatra, becsületistenemre! Csak egyre kérlek, hogy ne válj meg tőle semmi kincsért! Megígéred?

Meg. Nemcsak négyszemközt, hanem itt a nyilvánosság előtt is. Míg élek, nem válok meg a Szasszanidák pokrócától, hanem ezen gyújtok rá az utolsó pipára is. S ami megmarad belőle, azt rátestálom az országházra, — ne mondhassák rólam, hogy semmi se maradt utánam a nemzetemre.

GYILKOSSÁG ELŐTT

Nem vagyok vérengző természetű ember s nem tápláltam soha titkos szimpátiát se a vérben dolgozók iránt. Az utolsó vérontás, aminek tanúja voltam, körülbelül negyven évvel ezelőtt történt, mikor az apám sajátkezűleg szúrta le a disznót gyertyaszentelőre. De azt se láttam, mert nagyon sötét volt és nem mertem elmenni a kútig, csak az eresztét alól hallgatództam. De amit hallottam, az elég volt nekem erre az életre. Nem tudok a világirodalomban költőt, magamat is beleértve, aki úgy ki tudta volna festeni a fájdalmat, mint egy disznó hattyúdala. Én azt hallani fogom akkor is, mikor már legkedvesebb költőim számára ia megsüketülök. De ez ne szomorítsa el az érdekelteket. Hiszen ők nem tehetnek róla, hogy a költői alapeszme nem okoz akkora fájdalmat, mint a disznóölő kés, amely korábbi életpályáján rendszeren bajonet volt és csak a katonai kincstár érzékeny megkárosításával jutott polgári foglalkozáshoz.

Egyszóval, sohase éreztem hivatást a gyilkosi pályára, bár a történetek után elismerem, hogy a legideálisabb nyárspolgárban is benne lappang a gyilkos. De ahhoz, hogy előbújjon belőle, az szükséges, hogy az ideális nyárspolgár fölkeressen egy tengerparti klimatikus gyógyhelyet, még pedig olyant, ahol a ván-

kosok kicsinyek, laposak és kemények, úgy hogy szükség esetén mint gyűrődésszákák is szolgálhassák az európai polgáriasodást.

Mert nem tudom ugyan nyomon követni a bennem tartózkodó gyilkos fejlődésének minden fázisát, de az a gyanúm, hogy az ott kezdődött, ahol a nyakam kicsavarodott a vánkossal való elkeresedett, de egyenlőtlen erővel vívott harcban. Az én fejem ugyan elég kemény fej, de az olasz tengeri hotelek vánkosai az otrantói csata kartácsainak vasforgácsaival vannak töltve. Ez volt az első gondolatom, amikor a harcot föladtam és felültem az ágyban. Lehet, hogy újra kezdtem volna, de valahol a folyosó végén becsaptak egy ajtót. Nincs az a hajóágyú, amelyik ekkorát szólhatna. Bum-bum-bumm, egyik ajtó a másik után. A parancsnoki hídon állandóan szól a csengő. Telefont próbálnak a vadállatok reggel hatkor. Hi-hi-hi-hi-sss-sss-viu-viu-viu... A gránátok csipognak. De az is lehet, hogy az a bojnyik londiner csipogtatja a camerierát cipópuculás közben. Határozottan nőnemű visítása van a gránátnak. Csönd. Úgy látszik, az otrantói ütközet békekötéssel végződött. Én is megkísérlem a béketárgyalást a vánkosaimmal. Tágítok egy kis gödröt a fejemmel a vas-reszelékben. Valaki elbömböli magát az ablak alatt:

— Mercoledì!

Az hát, mercoledì. Szerda. Annak a csirkefogó Mercuriusnak a napja, a boltosok és pénzváltók istenének. Veszett volna a bölcsőjében az Olimpuson, most nem volna olyan drága a líra. Hát szerda van, a dies atra.

A bélyeges nap a napok közt. Kain ezen a napon ütötte agyon Ábelt, ami csak úgy történhetett meg, hogy Ádám is ezen a napon vette feleségül Évát.

Ha szerda van, akkor hiábavaló minden iparkodás. A legokosabb felöltözni. Azon nem is csodálkozom, hogy az inggomb begurul az ágy alá s a fésű az íróasztal virszíniás fiókjából, a hajkefe meg a vizeskanocsóból kerül elő, holott én tegnap mindkettőt a sárcipőbe tettem, hogy kéznél legyen. (A neszesszer-koffert hamvvedernek használom; vannak ugyan e célra békateknők is a szobában, gyöngy ház játéka haliotiszok, de azokat nincs szívem bepiszkolni.) Ellenben lehetetlen álmélkodás nélkül megállni azt a természeti tünetnyt, hogy az odolos víz kéken jön ki a szájból, holott fehérén ment be. Kékvérű vagyok — gondolja az ember s keserű ízt érez a szájában. Persze ezt is csak most kell megtudnom, negyvennyolc éves koromban, mikor már belerögződtem abba, hogy mégis csak legjobban áll nekem a demokrácia. Így vagyok én mindennel. Megad nekem a sors mindent, de mindent tíz évvel később, mint kellene.

Igaz, hogy mire beleigazodik az ember a nyakkenőjébe és kihuneutkodja, hogy a világ éles szemei elől rejtve maradjon az a lyuk, amit éppen most égetett rajta, akkora kiderül, hogy mitől kékült meg a vére. Attól, hogy tegnap anzicet akart festeni, hogy megmutassa az Adriának, milyennek kell lenni a kor színvonalán álló modern tengernek, s a szájmosó pohárba lötykölte bele a berlini-kékes pemzlit, aztán elfelejtette kiönteni az ichort. De most már minden mindegy, a

szerda démona nem ereszt ki többet denevér-karmai közül. A csokoládénak epeíze van és a vermut olyan utálatosan édes, mint a krumplícukor. A szivarom nem szelel, pedig a tüzes végivel is beveszem a számba és Tegethof admirális, aki teljes díszben ül a portás-, fülkében, irgalmatlanul fenékbe lövi a végső reményt is:

— Kein Brief.

Ezt ugyan tudhattam volna magamtól is. Éppen ma nincs sehol a kerek világon egy jótét lélek, aki meg-simogatna és megfogna az örvény szélén, hogy ne szomorkodj, öreg, fekszel ám még te puha vánkoson, meg nemcsak a csirkefogó Mercuriusnak van ám napja, venerdi is lesz ám még a világon. Nem, nincs semmi fehér vitorla a látóhatáron, a kehes Robinsont mindenki magára hagyta bordaközi nyilallásaival a vadak közt.

A lungomaren köszöntem kilenc ismeretlen hölgynek és nem köszöntem három ismerősnek. Meghara-gudtam egy aranyos szárnyú légyre, hogy mit repked és dühös lettem a kaméliasfára, hogy mit áll egy helyben rebbenés nélkül. Mennyivel szebb volna az, ha a legyek maradnának egy helyben és a virágok gyüsz-mékelnének. Az ember kikönyökölné az ablakán és oda várná helybe a jácintokat, meg a tulipánfákat. Aztán a tengert is reformálni kellene. Először, hogy ne kékvíz-kép legyen, mert az mindig a szennyest juttatja az eszébe az embernek, hanem meggypiros, másodszor, hogy ne cethal legyen benne, hanem béka. A cethal kukaállat, ellenben a béka született program-

zenész. A tavasz bubája békakurottyolás nélkül éppolyan tökéletesen, mint a torokfájás hipermangán nélkül. Szégyelje magát ez a tenger, meg ez a térzene, — mi ez a domaszéki tóhoz képest! És hozzá abban szolid libák úszkálnak, itt meg csak sirályok svihákoskodnak.

— Nézd, Dudi, — izeg-mozog a szomszéd padon egy fiatalasszony — csokolódnak a sirályok. Jaj, milyen édesek!

A Dudi egy potykaszemű fiatalember, azaz hogy két potyka-szeme van, de csak az egyiket látni, mert a másikat ravaszul összehúzza. Ez a művelet, amelyet a magyar nyelv szótára kacsintásnak nevez, ifjú emberek nyelvén azt jelenti, hogy rögtön készek sirályosdit játszani. Ostobák. Hiszen a sirályok csak a döglött halat szedik ki egymás szájából.

Magukra akarom hagyni a korlátolt embereket, de megpillantottam a tömegben Tegethof admirálist, amint sasszemét körülhordja az emberóceánon. Biztos, hogy engem keres expressz-levéllel. No, hát csak hadd keressen, most már meg se moccanok, csak a sapkám húzom mélyebben a szemembe. Érdekes látvány lesz, amint flegmatfeus fejbiccentéssel veszem tudomásul, hogy expressz-levéllel keresnek. Nekem nem sürgős — fogja mondani hűvös fejbiccentésem. Ez egy igazi úr — fogják mondani az emberek.

De Tegethof admirális nem áll meg mellettem, csak úgy félvállról veti oéa elhaladtában:

— Kein Brief.

Hát mit akar ez az ember értőlem? Ezért jött ki a Kurplatzra, hogy engem mindenki előtt nevetségessé tegyen? Fölugrok és futok haza, mint Orestes a fúriák elől. De a fúriák gyorsabbak voltak, mint én. Amint cipőm megcsikordult a portásfülke előtt, az admirális kidugta vigyorgó arcát és provokálóan rázta mind a két kezét:

— Kein Brief.

Azt hiszem, ebben a percben ugrott bennem talpra a gyilkos, de én még nem eszméltem rá. Az ebéd foglalt el, amely különféle problémát hozott magával. Az egyik az volt, hogy mit csinálnék én, ha öt percre Isten lehetnék. Kikeresném a legmagasabb ciprust és annak a hegyibe kötném fel, aki a kaporlevest kitálalta. A másik az volt, hogy mit érdemel az, aki a karmonádlival krumplisnudlit és ribiszke-lekvárt tálal össze? Jobb megoldást nem találtam, minthogy az a szörnyeteg állíttassák ribizli-lekvárba úgy, hogy csak a feje maradjon ki belőle, az pedig hajigáltassék agyon krumplis-nudlival. Ezzel a turáni bosszúval lekvittelnék az öreg Thonuzoba halálát is, akit első szent királyunk kegyes buzgalmában elevenen elásott.

Éntőlem az ilyen gondolatok mindig távol állottak. Ezekért már a gyilkosra hárítom a felelősséget, aki elől én menekülni akartam. Nekiültem annak a tudományos értekezésnek, amelyen már hetek óta dolgozom: hogyan lehetne tavasszal a gyülmöcsfák hímvirágainak és nővirágainak egymáshoz való viszonyát erkölcsösebbé tenni, különös tekintettel Linné rend-

szerére és a hazai viszonyokra? Azonban a papír szállás volt, a toll, mintha gáncsolni akarná nemes intencióimat, keresztbetette a lábát és az olasz tintáról meg kellett állapítanom, hogy ezt még Tacitus íróársamnak possajtották, Krisztus után egynehányban, de akkor is fejlett lehetett már az üzleti érzék, mert a gubacsot kilopták belőle. Szóval, a munka nem ment és a gondolatok nem jöttek. Kiosontam az erdőbe és a mindenféle sündisznólevelű adriai flóra ölen mélyen elgondolkoztam az emberi élet gyötrelmén és hiába-valóságán. Az, hogy végül csalánba hemperedtem, nem vetett véget idevágó gondolataimnak, csak fáj-dalmasabbá tette őket.

Amikor hazaértem, a portás-fülkében csönd volt és félárbocra eresztve pislogott a lámpa. Jobb érzésem azt sugallta, hogy kísértsem meg a lábujjhegyen járást. Nem ért semmit. Az admirális főlegyenesedett, méltóságosan szalutált és a fekete posztóval bevont dob hangján jelentette:

— Kein Brief.

Nem sejtette a boldogtalan, hogy saját halálos ítéletét mondja ki. Igaz, hogy én se sejtettem, csak amikor a szobába léptem és be akartam csukni az ablakot. Az újhoid görbe sarlója úgy villogott az égen, mint egy arany kris. így hívják azt a görbe kést, amit a Bzenzibilisebb lelkű malájok embertársaik oldalába mártanak, ha a pesszimista világnézet erőt vesz rajtuk. A hold-kris bele is volt vágva egy gömbölyű felhőbe, éppen úgy gömbölyödött, mint az admirális haja.

Ezt már nem én láttam így, hanem a gyilkos, akít a nagy események életrehívtak bennem. Az én utolsó, meglehetősen megdöbbsent gondolatom az volt, hogy mégis van előérzet. Nem hiába köszörültem én ki otthon a Jánossal a bicskám. Még mondta is, hogy tán valami kisebb szivarvágót keresne ki a fegyvertárból, ne cipeljem azt a nagy kard-bicskát, hiszen nem rablók közé megyek.

— Nem, János, — ragaszkodtam a markolatos bicskához — utas ember sohse tudhatja, melyik hotelben száll meg.

Hát erre kellett a kardbicska. Sic fata tulere. Csak azt tudnám, hol van. Fölgyújtom a villanyt. Bele-nézek a tükörbe és elriadok magamtól. Ez nem az én rendes, becsületes, konstruktív esernyőcsináló-arcom. Ez egy maláj üstföldözónak a képe, aki mindenre el van szánva. Nekem fogalmam sincs róla, merre lehet a bicska, de ő biztosra nyúl az írómappába és fölkapja a gyilkos acélt.

Persze a megvadult maláj nem vette észre, hogy az írómappán rajta van a tintásüveg. Csak akkor kapott a fejéhez, mikor az üveg koccant egy kicsit és kibugygyant belőle a tinta, rá a szép pirosbársony abroszra, amelyen egyszerre jó kéttenyérynvi fölttá szaladt szét.

A gyilkos gyáván körülnézett. Az volt az első gondolata, hogy kire lehetne ezt ráfogni. De ez volt az utolsó is. Amint rájött arra, hogy a becsületes énem nyakába varrhatja a dolgot, rögtön elenyészett és magamra hagyott.

Hát ami engem illet, nagyon megijedtem. Egy pil-

lanatra az az érzésem volt, hogy otthon vagyok. Főlkaptam az üveget, lekaptam az abroszt és rádobtam a dívánra. De hamar rájöttem, hogy van erre a célra alkalmasabb hely is, és szaladtam vele a vetett ágyra. Nem is eredmény nélkül, mert a tinta tetemesebb részét a paplan szívta magába s mire az ablakon lógattam ki a ragály terjesztő asztalterítőt, akkorra már alig csepegett belőle a tinta.

— Csakhogy nagyobb baj nem lett — sóhajtottam megnyugodva s csak vetkőzés közben vettem észre, hogy van itten nagyobb baj is. Amerre futkostam az abrosszal, mindenütt elcsepegtettem a tintát s olyan a parkett a tintapettyektől, mint valami nagyon egyéni tervezésű mozaik¹

Hát én ezekkel nem hállok együtt. Elővettem a szapant meg a hajkefét és nekiestem a legnagyobb folt-nak. Az a meglepetés ért, hogy olasz tintában több a gubacs, mint kellene, ennél fogva éppoly eltörölhetetlen jegyet hagy a parketten, mint a lelken a házasság. Csak a környéke fehéredett ki, úgy hogy szivarhamuval kellett barnára pácolnom, a folt maga még feketébben ütözött ki rajta.

Rám hajnalodott, mire főlegyenesedtem a kuporgásból és végigtekintettem a terepet. Mintha valamit halványodtak volna a bűnjelek. De lehet, hogy csak az én szememben s nem tudom, a szobaasszonyok szeme olyan szerkezetű-e, mint a vendégeké.

Egyet azonban bizonyosan tudok. Soha nem fogok gyilkosságot elkövetni, mert ha a tintával ennyi baj van, mennyi lehet a vérrrel !

ANDRÁS MEGCSALÓDIK

A Tisza még aludt, olyan mélyen, hogy arra se ébredt fel, mikor jeget vágtak a hátából. A gátőr is aludt, mert mi a ménkút csinált volna mást, mikor a gát úgy elbújt a hófúvásban, mintha szégyelte volna magát, hogy ő olyan poszt, akinek nincs mit őrzeni. A mérnök urak is alhattak, ha úgy tartotta kedvük, bent a messzi városban és semmi okuk se volt azt álmodni, hogy félreverik a harangot.

A réti ember azonban ébren volt és már Mátyásnapkor tudta, hogy az idén baj lesz a vízzel. Az Isten tudja, ki mondta meg neki. Vízrajzi jelentésekkel ő nem él, a rádió ide különben se szolgál ki s újság tíz esztendeje járt utoljára a kezében, mikor kaszakövet vett a tavaszi vásárban s azt az illető jó ember abba csomagolta be. Hanem az égen és földön voltak mindenféle jelenségek, amikből érteni kell ésszel élő embernek. A réti ember különös madarakat látott a szalmakazal tetején, amelyek nem járatosak ebben a tartományban. Búvármadarakat formáztak, de olyan fülük volt, mint a vöcsöknek és úgy sírtak, mint a szélkiáltók. Annak is kellett valamit jelenteni, hogy a hold egész télen udvarral járt minden telesekor és úgy mutatta Szent Dávidot és Cieellét, mintha fírhang mögé húzódtak volna. Hát az mitől lehetett, hogy mi-

kor a fekete eperfát kivágta kútágasnak, a fagyűrük helyén olyan morzsalékot talált benne, mint az elrothadt szij?

— No, Virgonc, — mondta a kutyájának — ezt bontsd ki, ha jó fogad van!

Magányos öreg létére csak a Virgonccal beszélgethetett a réti ember. Ugyan beszélt ő a naphoz is, ha nem akart felkelni, a szélhez is, ha nem akart lefeküdni, a tűzhöz is, ha az ázott venyige nem akart meggyulladni, továbbá a cserebogárkukacot is megfeddette, hogy ugyan hogy hízhatott már olyan éktelen kövérré, de felelni csak a Virgonc szokott neki, mint lelkes állat. Ezúttal a Virgonc csak ásított, annak jeleül, hogy a fák élettana még most nem érdekli.

— Majd annak is eljön az ideje... gazdám — ezt mondta a farka billegetésével.

Igen, mikor nyiladozik az idő, levét ereszt a föld és az fõlszalad a fiatal fákba, olyankor szoktak elõjönni a kitelelt nyulak, mezõrendõri kihágásokat elkövetni és olyankor szokott Virgonc nyulászati tanulmányokat végezni. Áz idén azonban késõn született meg a tavasz és akkor is vetéltnek. A vizecskék ugyan elobugyogtak, itt-ott meg is szaladtak a földéken, a fák is kezdték nyitogatni a szemüket, de nyulat nem lehetett látni. Mind elhurcolkodott a rétrõl a partosabb helyekre.

— Megkapták a hírt — bólíntott a réti ember és nemsokára õ is megkapta a hírt.

Álmában megjelent neki az édesapja, akire már vagy ötven esztendeje nem gondolt a réti ember, mert

mindig volt neki egyéb gondja. Az is réti ember volt s hetvenkilencben halt meg, a vízkor, ezen a tanyán. Ez a mostani réti ember akkor suhancár gyerek volt s neki kellett volna a csikót behúzni a házba, mikor a víz fölvette az udvart, de nem bírt a megriadt jószággal, örült, hogy maga ki bírt evickélni az árból. Az apja azonban, aki a tehénnel vergődött, nem nagyon örült, hanem elkáromkodta magát és utána ugrott a csikónak. A farkát el is kapta, de mindjárt le is merült vele együtt s valami nagy sodorba kerülhetett, mert sose lett meg többet.

Most, hogy ott állt a fia ágya mellett, szép pirosképű, fiatalos embert formázott, inge, gatyája felgyűrve, úgy, ahogy akkor a vízbe ugrott.

— Adj egy pipa dohányt, Andris — ez volt az első szava és előhúzta a gatyakorcbul a kis tajtékpipát.

A réti ember egyszerre megismerte a pipát a einzésiről és az is eszibe jutott, hogy akkor ejtette le az apja a köszörűköre, mikor a tetőt nádalták. El is csodálkozott rajta, hogy öreg ember létére neki még ilyen is eszébe jut, de azon még jobban ámulatba esett, hogy az apja rá akar gyújtani.

— Hát a másvilágon is lehet pipálni? — kérdezto csak úgy fektibül.

— Csakis, — intett az apja — hászön máskép hogy löhetne kibírni?

— Nono, — intett ki a dunna alul a réti ember — ott az acskó a lócán.

A halott réti ember elkezdett tapogatni, de nem találta a zacskót.

— Nincs itt — mondta mérgesen.

— Akkor leeshetett, — mondta a fiú s kiugrott az ágybul — majd mindjárt masinát gyújtok.

— Egy — mondta a halott és elfújta a föllobbant masinát.

— Kettő — fújta el a másodikat is.

A hatodikat aztán nem bántotta. Nagy világosság lett s a réti ember észrevette, hogy milyen öreg, eres kéz az övé az apjáé mellett. A halott pedig meglátta a lóca alatt a zacskót.

— Vödd föl, Andris! — parancsolta.

Lehajolt és odakapott a zacskóhoz, olyan könnyedén, mint ahogy ilyesmit fel szokás kapni. De nem bírta fölvenni.

— Hát ezt mi lelte? — egyenesedett föl.

— Egy! — számolt a halott. — Markold mög jobban!

De markolhatta azt, csak nem engedett.

— Kettő! Rántsд mög, Andris!

Ötször veselkedett neki hiába, hatodszorra pukkant egyet a zacskó, mint mikor a hordó kilövi magából a dugót, egy kis kerek lyuk támadt a helyén, azon elkezdett kifelé bugyogni a víz, egyszerre elöntötte a szobát s már a szájáig ért a réti embernek, mire fölébredt.

A réti ember másnap fölmászott a nagy jegenyére, annak a hegyibe odalátszott a Tisza. Egy-két jégtábla úszott még rajta, de a komp már megindult. Átment a faluba, a boltba.

— Sütés lesz, András bácsi? — kérdezte a boltosné — elfogyott a kenyere?

S már fördöste is egy kis stanieliba az élesztőt.

— Csak felit adja a tésasszony a röndösnek — mondta a réti ember. — Három könyérre valót.

— No? — csodálkozott az asszony.

— Olég lössz az hat hétre.

— Hát mi lesz hat hét múlva?

— Nagy szaladás. Itt lössz a víz.

— Szent Isten, ne ijesztgessen, András bácsi!

András nem akart ijesztgetni senkit. Visszafelé menet nagy volt a diéta a kompon, hogy csinál-e a víz kontrabontot az idén, vagy nem? Két ember fogadott is egy liter borba. András nem vegyeledett bele a disputába, szó nélkül húzta a kompkötelet. A víz se igen zajongott, de nagyon habzott a széle, mint búcsúkor a jó ser.

András tudta, amit tudott. Nem kedvelte a kenyérsütést, csak muszájból adta rá magát, mióta asszony nélkül maradt. Hogy kevesebb legyen a vesződség, hat kenyeret sütött egyszerre, fölrakta őket a polcra, az eresztét alá, hogy rá ne dohosodjanak s hetenként szétlocsolt rajtuk egy kanta vizet, hogy rá ne száradjanak. Most nem kellett őket kánikulától féltetni, mind a három kenyeret az ágy alá dugta.

Mire az elsőnek végire ért, már a padlás szájából is meg lehetett látni a vizet, nem kellett érte fát mászni. A réten megindult a szántás, András szomszédjai is munkába fogtak, a vizen túlról való falusi emberek. Az öreg, máskor a legfrissebb a réten, az

idén nem törte magát. Egész nap a padlás szájában pipálgatott és nézte a sebesedő vizet.

— Hát kend, András bácsi, — köszönt oda egyik-másik arra vetődő szomszéd — urizál?

— Ráérök.

— Szántani? Mán is elkéstünk vele. Vagy kend bukfencöt akar vetni az idén a földj ibe?

— Én még várakszok.

Nem a végrehajtót várta, de az jött meg. Sok zenebonás szegényember van a réten. Nincs a parasztban semmi belátás az idén.

Andrással nem volt semmi viloncia. Maga vezette ki az istállóbul a tehenet és mikor az rábődült az idegenekre, csendesítően megveregette a farát.

— Mindögy az, Bimbó.

A végrehajtót pedig megkérdezte:

— Hát a Keselyt nem viszi el?

— Majd a nyáron — köpte az dühösen a szót. Azt hitte, csúfolódik vele a gazda.

Mire a második kenyér megszegésére került a sor, a víz már a nyúlgátat legelte. A fehér hablovak mindenféle feketeségeket röpítettek. Némelyikről ki lehetett venni már a ház végiből is; hogy ajtó vagy asztal. Egy háztetőt is látott András, annak kellett lenni, de igen messze vidékről való lehetett, ahol más dívatuk van a házaknak.

A réten abba hagyták a szántást, de azért soha ekkora nyüzsgölődés nem volt, mint most. Lovat, marhát, disznót, birkát hajtottak a komp felé. Kocsi-számra vitték az aprójószágot. Ijedt emberek lebon-

tották a tanyájukat s mentették a tetőt, a deszkát, a téglát, a kerítést. Mindenkinék elég volt a maga baja, Andrásra ügyet se vetett senki. Már akkor hasig ért a lovaknak a víz, mikor valaki bekurjantott hozzá:

— Gyek kend velünk, András bácsi! Aszongyák, holnap már nem jár a komp!

— Nem ám! — kiáltott vissza András — mán is éri a víz a kötelet, siessetek!

Akkor gondolta meg magát, mikor a kocsi már a kanyarodónál locsogott. Ejnye, ejnye, hátha a Keselyt elvitték volna!

Kivezette az öreg lovat az istállóból és megcsapkodta a hasát az ostorral.

— Eredj no, hátha valaki pártod fogja!

A ló megiramodott, de az udvar széléből visszafordult. Ott a kerítés már beledőlt a vízbe. Szaladt a másik oldalra, onnan is visszahökkenetette a víz. Jajveszélő nyerítéssel tartott a házajtónak.

— Ne te ne, — csapkodta meg András az ostornyéllal — hát lögyél eszödön!

Addig verte, míg a ló bele nem ereszkedett a vízbe. Kis darabot kellett neki úszni, aztán már vitte a víz, amerre neki tetszett. Egy ideig vissza-visszaforgatta a fejét fájdalmas nyerítéssel, aztán már csak a nyerítése hallatszott, ahogy a fűzfák koronája közé ért. De az is lehet, hogy az már csak András fülének a képzelődése volt. Nagyon összeszokott a réti ember a lóval s nem azért nem siratta meg, mintha szégyelte volna, hanem, mert neki nem volt törvénye a sírás.

— No, Virgonc, hát te mire végződ? — kereste a kutyát. De a kutya még csak nem is vakkantott semmi hívogatóra. Volt neki magához való esze, idejében meglépett.

Másnap reggel már vízbe lépett András az ágyból. Csak bokáig ért s délig nem sokat emelkedett. A réti ember kényelmesen felhurcolkodhatott a háztetőre. Fölvitte a subáját, az utolsó kenyeret, a maradék szalonnáját, sót-paprikát. Az ennivalót bekötötte a kéménybe, aztán belegubózkodott a subába, szétvetett lábbal eligazkodott a tető nyergén, a hátát nekivette a kéménynek és szundított egyet. Jó nagyot, mert kicsillagosodott az ég, mire fölébredt. Rágyújtott, hallgatódzott, nézelődött. Mást nem hallott, csak a víz locsogását, de látni sok mindent látott, ami addig láthatatlan volt. A vízözönt is látta, ahogy gyerekkorában a kis bibliában. Csakhogy akkor a bárka úszott a vizén, most meg nem úszik semmi.

— Mert akkor a Nőé uralkodott, — ezzel a gondolattal bóbiskolt el — most meg az Antikrisztus uralkodik.

Kireggellett és csakugyan nem úszott egyéb a vizén, csak egy sárga koponya, amit valami őstemetőből moshatott ki a víz. András azonban tőknek nézte a koponyát, mint ahogy a népek gyakran emberfejnek nézik a tekőt. Nem sok ügyet vetett rá és onnan a kémény mellől nem is láthatta, hogy a koponya beúszik a háza nyitvahagyott ajtaján. Csak arra nézett körül, hogy kutya morog valahol, de már nem is morog, hanem csakhol nagyon mérgesen.

— A Virgonc! — ismert rá és elkáromkodta magát. Noé is bizonyosan így tett, mikor észrevette, hogy a kutyája kimaradt a bárkából.

Hol lehet az az istenverte eb? A csaholás a házból hallatszott, a kéményen jól kiszolgált a hang. De mit ugathat? Ez nem az ijedtség hangja, hanem a haragé. No, de ez már szükölés! Már csak mégse mondhasa a Virgonc, hogy akkor nem törődött vele, mikor elérkezett a világ vége. Hiszen úgy lehet, már csak ketten maradtak az egész világból.

— Virgonc ! Virgonc ! — kiáltott be a kéményen.

Ha valaha öröm volt teremtett állat hangjában, a Virgonc feleletében az volt.

András lemászott a tetőről. A hónaljáig ért a víz, föl-föl is kapta, de azért csak beviaskodta magát az ajtón.

— Hamm-hamm-hammar ! — köszöntötte a kutya a kemence tetejéről, elázottan, mint a kiöntött ürge. Úgy kellett lenni, hogy mikor megorrontotta a veszedelmet, bebújt a kuckóba, onnan fölkapaszkodott a vízből a kemencenyakra s azon dühödött föl, hogy a koponya incselkedett vele a víz színén.

— No gyere, te szégyentelen! — nyalábolta le András a kutyát, aztán leoldozta a tulajdon nyakra-valóját, abba belepólyálta s úgy kötötte a vállára.

— No, így talán szöröncsét próbálhatunk! — mondta neki.

Leszaggatott néhány kéve nádat a tetőről, mire meg tudott kapaszkodni, de utoljára csak fölért. Megszalonnáztatta a kutyát, aztán a suba alá bújtatta az

ölébe s ő maga csak akkor kenyerezett meg. Jól is esett s az se volt baj, hogy megszomjazott utána.

— Estig helyembe gyön az ital, — méresikélte a szemével a vizet — addig lóhet egyet humni.

Nagy kurjongatásra ébredt föl.

— Hé, ember! Öreg!

Egy csónak úszott oda a tetőhöz. Úri csónak, két úrféle emberrel.

— Nini, vizibubák! — csodálkozott rájuk András. Andrásék így hívták a regattistákat.

— No, ne a szemit meresztgesse kend. hanem szálljon be! — kiáltottak rá.

— Minek szállnék?

— Elment az esze kendnek? Hát nem akar menekülni?

— Mőnekülni? Hát hova lóhet itt mőnekülni?

— Ne számárokodj on kend ! Hát a faluba !

— A víz oda is csak bemén.

— Akkor meg majd a városba, Szegedre.

— Az se ér sőmmit — rázta a fejét András. — Az is vízé lössz.

A vizibubák elnevezték magukat.

— Ejnye, de kutyahitű ember kend. Akkor elviszszük Félegyházára. Oda már csak nem mén be a víz.

— Be az — bólíntott András — mindenüvé. Nem ősmerek maguk a Tiszát. Ötven esztendeig csőndben van, de akkor föllázad és a legmagosabb högyet is möghaladja egy őllel. így végezte ezt az Isten a Tiszáarul.

Alig bírták leráncigálni a tetőről, aztán megfordultak a falu felé. A réti ember nem szólt az egész úton. Csak mikor kikötöttek a falunál és meghallotta, hogy egy centit apadt a víz, csak akkor szólalt meg, szemrehányóan fordulva a Tisza felé:

— Hát nem löhet már hinni neköd se!

RACIONALIZÁLÁS MIFELÉNK

A racionalizálás most olyan divat az egész világon, mint amilyen néhány esztendővel ezelőtt a Tutankamen ő felsége volt, Isten nyugtassa szegényt. Szívből örülök neki, marosak azért is, mert a mi számunkra, magyarokéra ennél testhezállóbb divatot el se tudok képzelni. Ki van próbálva, sőt igazság szerint miénk a prioritás. Mink már ötven évvel ezelőtt racionalizáltunk. Még pedig a ciroktermelést racionalizáltuk. Sőt akkor se hazudok, ha azt mondom, hogy meg-racionalizáltuk a cirkot. Hangsúly van itt az ige-kötőn. S azt jelenti, hogy amit mink racionalizáltunk, az aztán megvan racionalizálva.

A nyolcvanas évek derekán Széchenyi Pál volt a magyar földművelés, ipar és kereskedelem minisztere. Természetesen nem egymásután, hanem egyszerre s ez már magában is racionalizálás volt. Mert így nem kellett attól félni, hogy ha az egyik szakma minisztere megorrol a másikéra, abból mindjárt kormányválság lesz. Aztán meg ha Ferenc József egyszerre lehetett osztrák császár, magyar király és jeruzsálemi király, Széchenyi Pál is elbírhatótt három tárcát. Amelyek közül kettő különben is csak olyan jeruzsálemi királyság volt.

Széchenyi Pálról, mint szakemberről lesz szó ebben a közgazdaságtörténeti tanulmányban, de elég jeles ember volt ő politikusnak is. Először azért, mert ellenzéki oldalról került a miniszteri székbe. Igaz, hogy mérsékelt ellenzéki oldaláról, de az sokkal jobban fájdtotta akkor a Tisza Kálmán fejét, mint a szélsőbali ortodoxia. Éppen azért, amilyen nagy volt az öröm a Pál gróf fordulásán a kormánypártban, olyan nagy volt az elkeseredés a mérsékelt ellenzéken.

— Áruló, áruló! — süvöltötték a temperámén tu - mosabb kurucok nyílt ülésben is.

Amire a miniszter szintén nyílt ülésben jelentette ki, hogy nem érti ezt az indignálódást.

— Hiszen azért, hogy beléptem a kormánypártba, fizetem én a tagdíjat a mérsékelt ellenzéki körben is! — főzte le az ellenzéket.

A másik nevezetessége az volt, hogy mikor Rudolf trónörökös megnyitotta az 1885-ös kiállítást és Árpád vérének nevezte magát, az országot pedig imádott hazájának, akkor a miniszter ország-világ szemeláttára — kezetsókolt az ifjú embernek.

Egészen bizonyos, hogy nem volt ebben semmi szentimentalizmus, csak a magyar ember naiv meghatottsága, aki nem tudott hova lenni az örömtől, hogy Habsburg-szájból ilyen is lehetett hallani. A legaulikusabb magyarban is mindig volt valami Tiboréból, de az asztalverdesésre csak akkor került sor, mikor senki se látta. Ha azonban jó szót kapott Tiborc, akkor vége volt minden önfegyelmezésnek, tele szaladt a szeme könnyel és megcsókolta a nagyúr kezét.

De hát a politika politika és az ellenzék úgy találta, hogy az alattvalói hódolásnak ez a formája már nem szokásos Európában. Olay Lajos képviselő interpellálta meg a minisztert, igaz-e, hogy a kézcsók megeseett.

A miniszter nyomban felelt az interpellációra, ezzel az egyetlen szóval:

— Igaz.

— Tudomásul méltóztatik venni a választ a képviselő úrnak? — kérdezte a szokott elnöki sablonnal a jó öreg Péchy Tamás.

— Nem veszem tudomásul — dörögte Olay Lajos és igen mérgesen leült, meg nem tudván érteni, mi nevetnivalót talál azon még a saját pártja is, hogy egy ellenzéki képviselő rendületlenül teljesíti a kötelességét.

A harmadik emlékezetes dolgot már mint szakminiszter cselekedte Széchenyi Pál. Ő racionalizáltatta Torontálban a ciroktenyésztést.

— Képzeljétek, — panaszkolta egyszer a klubban — milyen nehéz ebben az országban keresztülvinni a legjobb eszmét is. Elhatároztam, hogy rászoktatom a parasztot a seprő-cirok helyett az olasz-cirokra. Szára, magja, szakálla, mind sokkal jobban kifizeti magát, mint a paraszt-ciroké és a külföldön is nagyszerűen lehetne értékesíteni.

— Mennyi új adót bír el? — vetette oda a kártya mellől Szapáry Gyula, a pénzügyminiszter.

— Nem fizethetnéd ki vele a mai veszteségedet! — legyintett fanyarul a földművelésügyi miniszter. —

Hozattam egy vagon vetőmagot Olaszországból, de nem a seprő lesz vele nagyobb, hanem a deficit. Felét leküldtem a pátriámba, Somogyba, meg a Bácskába, de azt jelentik az alispánok, hogy nem kell a gazdáknak ingyen se. Most majd főzethetek belőle pálinkát.

— Tíz biztos mandátum a románok közt — vigasztalta a minisztert Beöthy Aldzsi a magyar politika drága humorával.

(Csak most tudjuk, milyen drága volt az a humor, amelynek Mikszáth Kálmán volt a kincstárosa.)

A kibicelők közt ott volt Tallián Béla is, azidőben torontáli alispán, akit igen nagyramenendő embernek tartottak — ha leszokik a karperec-hordásról. Le is szokott róla, lett belőle igen derék földművelésügyi miniszter, az égszakadás, földindulás után itt húzódt meg Szegeden. Minden délelőtt itt sportolt a kultúrpalota előtt a másik öreg kegyelmessel, Kállay Alberttel. Úgy értem a sportot, hogy tízszer-tizenötször megmászta a házunk kocsifeljáróját, aminél magasabb heggyel városunk nem rendelkezik s innen sóhajtott haza, Tiszántúlra, Törökkanizsa felé.

Elég az hozzá, hogy a torontáli alispán szíve megese a földművelés miniszterén s felajánlkozott neki a ciroktenyésztés racionalizálására. A sváb paraszttal meg lehet az ilyesmit csinálni, az nem olyan kutya-hitű, mint a magyar, kap mindenben, ami hasznot ígér.

— Csak küldesd le azt az olasz vetőmagot, kegyelmes uram, a többit majd elvégzik az én szolgabiráim.

— Előbb ott lesz a cirok, mint te — szorongatta

a kezét a miniszter — s bizonyísten, aranyba foglaltalak, mint a nemzet jótevőjét, ha sikerül a dolog.

Nagyszerűen sikerült minden. A vonat nem siklott ki a kincssel — ezért is jó az, ha a földművelési miniszter egy tából eszik a kereskedelmivel — Talián pedig összeharancsolta Becskerekre a szolgabírókat, szétoztotta köztük az olasz cirkot az impériumuk nagysága arányában s meghagyta nekik, hogy minden szem el legyen vetve, mikor pedig majd aratásra kerül a sor, neki okvetetlen hírt adjanak. Mert azt ő maga is látni akarja, de még a minisztert is lecsalja rá.

Nem kellett aratásig várni. Júniusban már jelentték a szolgabírók, hogy baj van a cirokkal.

— Micsoda baj? Tán nem kelt ki?

— De bizony az a baj, hogy nagyon is kikelt. Még csak júniusban vagyunk és a cirok máris három méter magas. Hát még októberig mi lesz abból! Azt mondják a svábok, ezt a cirkot csak létráról lehet learatni !

— Nohát mondjátok meg a sváboknak, hogy szamarak — nevetett fölényesen az alispán. — Hiszen éppen ebből látni, hogy valódi olasz-cirokról van szó. Hát nem tudjátok, hogy például Flórenc alig látszik ki a cirokföldek közül?

Hát bizony szegény magyar szolgabírók nem igen szoktak tanulmányutakat tenni a flórenci cirokföldekre. De legalább büszkék lehettek arra, hogy nekik olyan alispánjuk van, aki még ezt is tudja

A nyár derekán azonban megint beállítottak a szolgabírók.

— Nagy baj lesz ebből, alispán úr,

— No?

— Akkora már a cirok, hogy Flórenc se látszana ki belőle.

— Igazán? Nagyszerű, mit tud produkálni ez a torontáli föld.

— Igen, de a cirok nem akar produkálni. A parasztcirok már érett is, de ez még nem is szakállasodik.

— Ti is olyan szamarak vagytok, mint a svábjaitok — fortyant föl Tallián. — Hát nem megmondtam már, hogy ez az igazi olasz-cirok.

— Igen, igen, de hát a sváb mind azt kérdezi tőlünk, hogy mikor lesz már szakálla?

— Az alispán egy kicsit gondba esett.

— Mikor lesz, mikor lesz? Nézzétek csak, mondjátok meg nekik, hogy először bajuszosodni kell, csak azután lehet szakállasodni. Persze, ezt nehéz a svábbal megértetni, mert annak se bajusza, se szakálla. Eh, mondjátok nekik, amit akartok, de engem most már ne nyaggassatok addig, míg aratni nem lehet.

ősz elején valami papi gyűlés volt Kanizsán, amit egyházi nyelven úgy hívnak, hogy corona. Az azt követő barátkozásra hivatalos volt az alispán is, őt ültették az asztalfőre, onnan hallotta úgy fülhegygel, hogy az asztal végén ülő falusi papok a cirkot emlegetik.

— Mi van a cirokkal, főtisztelendők? — szólt oda nekik gyanút fogva.

Az volt vele, hogy a svábok egy-két faluban megszenteltették a cirokföldet.

— Mi az ördögnek?

— Éppen az ördögöt okolják, nagyságos alispán úr. Azt mondják, attól bunkósodik a cirok. Az Isten hírével való ciroknak nem bunkója női, hanem szakálla.

Tallián megnyugtatta a klérust, hogy az olasz-ciroknak ez a természete; hanem ő maga nyugtalanodni kezdett. Másnap magához kéretett egy-két szolgabíró és kivallatta őket a cirokracionalizálás legutolsó fázisáról. Azok megerősítették a papok előadását. Akkora bunkók nőttek az úri cirok végéből, hogy egyszerre megvilágosodott előttük a honfoglalást követő kalandozások kora. Ha már akkor is ilyen természete volt az olasz-ciroknak, szegény őseinket alighanem ilyen bunkókkal hagyatta helyben Berengárius király a brentai csatában.

Az alispán ez egyszer nem mert határozott nyilatkozatot tenni a számárrá minősítés irányában.

— Megálljatok gyerekek, a jövő héten úgyis dolgom van a földművelésiben, lehozom a minisztert, nézze meg a cirok ját a maga szemével.

Föl is ment Pestre, szót is értett a miniszterrel, meg is egyezték benne, hogy másnap találkoznak a szalonkocsiban, de reggelre beállított az egyik torontáli szolgabíró az alispán szállására.

— Ne fáradjatok, nagyságos uram, megvolt már a cirok-szüret.

— Nem tudatok vele várni — mérgeskedett az alispán.

— Mink vártunk volna, de a cirok nem várt. Úgy látszik, az olasz-ciroknak az a természete, hogy maga szüreteli meg magát. Ebben az őszi kánikulában föl-pattantak a bunkók és annyi magot kiráztak magukból, hogy kátyút lehetne vele tölteni. Hoztam is egy zacskóval, deputáljátok meg, ilyen-e a magja az olasz-ciroknak. Én inkább kölesnek nézném, de annak se becsületes.

Tallián vitte a zacskót a földművelési miniszterhez.

— Ez-e az olasz-cirok kegyelmes uram?

— Annak kell lenni, fiam, mert az termetté. Különben a jó fene jobban tudja, én sose láttam. Majd kerítünk valami okos embert hozzá.

Hivatott is egy-két földművelésügyi tanácsost, de azok azt mondták, ez nem az ő reszortjuk, az olasz-cirok kereskedelmi cikk.

— No, jó, hogy közel van a kereskedelmi minisztérium.

De a cirok-bíróságot ott se vállalta senki. Utoljára az egyetemről kerítettek valami botanikust, aki kide-rítette, hogy az olasz-cirok nem — *Andropogon*, hanem *Pennisetum*.

— Hát aztán? — vonogatta a vállát a két nagyúr,
— *Cirok: cirok*.

— Nem egészen — csóválta a fejét kellő tisztelettel a tudós. — Az egyik, az első, az csakugyan cirok.

Csakhogy ez nem az egyik, hanem a másik, a Pennisetum. Ez nem a cirok, hanem köles, még pedig szerecsen-köles.

— De hát hogy a ménköbe lett az olasz-cirokból szerecsen-köles ?

Alighanem úgy, hogy az olasz magkereskedő vagy az olasz vasutas elcserélte a vagonokat s azt indította el Magyarországnak, ami Tripolisznak volt szánva.

— De az nem baj, — kereste a tudós a vigasztalás igéit — ez is hasznos növény, ebből csinálják a szerecsenek a kuzkusz-kását.

Hiába beszélt, nem honosították meg a szerecsen-kölest Magyarországon. Amit okosan is tettek, mert különben most azt mondanák az ellenségeink, hogy szerecsen világ van nálunk.

EGY SKATULYA SZIVAR

A csempésztörténetek virágkora a háború első éveire esett, mikor maga a csempészet még csak csecsemőkorát élte. Ez a kitűnő iparág csak a békében vett igazán tüneményes lendületet, viszont a csempésztörténetek most már elvesztették minden érdekességüket. Az ember ásítózva hallgatja őket s jól nevelt és illendőségtudó ember ma már nem is dicsekszik virtuos csempészkalandokkal. Nemcsak üzleti érdekből nem, hanem azért se, mert tisztában van vele, hogy újat úgy se tud mondani. Ki van próbálva és kritikailag megvizsgálva minden módszer, ötlet és lelemény, oknyomozólag ismertetve minden eset, akár megtörtént, akár csak kieszelt.

Az a csempésztörténet azonban, amit én tudok, nem egészen megy egy kaptafára a többivel. Nem velem történt, mert én már sok mindent próbáltam az életben, de fináncsal még nem kezdtem ki. Annyira gyáva vagyok, hogy mindig a hideg ráz még Kőbányán is, ha egy-két tengeri csigát hozok haza az olasz útról. (Notabene, ezeket az abbáziai és velencei emlékeket mindig valamelyik pesti bazárban veszem meg.)

A történet hőse egészen komoly ember, országgyűlési képviselő. De azért olvasni is szokott s legalább ebben az eg3ben a Deák Ferenc tradícióihoz tartja

magát. Az öreg úr, mint mondják, nagyon szerette a maga idejebeli ponyvaregényeket. Az én képviselőm bolondja Edgar Wallace-nak. Egyszer azt is kitalálta szalajtani a száján, hogy kedvenc írójáért még németül is hajlandó volna megtanulni. Nagyon csodálkozott aztán rajta, hogy ez a közkedvelt klasszikus angol. Azt hitte, ilyen huncut csak a német lehet.

Elég az hozzá, hogy a képviselőnek a gránicon túlról vagy másfél milliót érő apró smukkot kellett volna hazahozni. Nagy táskákkal jött ugyan, de persze a kincseket egyikbe se merte belerakni. Ruhabélés, eipőtalp, stb. mind a csempészet őskorából való sablon s akinek rossz a lelkiismerete, az mindjárt elárulja magát a motozásnál. Ellenben a Wallace-stúdiumokból megtanulván, hogy mindig az van legjobban elrejtve, ami szem előtt van, zseniális ötlete támadt. Vett negyven darab vastag britannika-szivart, azok közül néhányat eltört a hasán, de úgy, hogy azért egészben maradjanak, kioperált belőlük egy kis dohányt, a helyükre begyömösölte a brilliánsokat, aztán skatulyába rakta őket, szépen négy sorba, persze alulra a „törötték”-et. Akkor aztán a dobozt a hóna alá fogva szállt be a kupéba, ott pedig az ölébe vette.

— Így ni, — mondta az útitársainak — elláttam magam szép, száraz, ropogós, pettyes szivarral, minálunk mostanában ilyent látni se lehet.

— De hát hogy tetszik azt gondolni, hogy ennyi szivarral majd beeresztik a képviselő urat? — kérdezték tőle.

A képviselő úr nagyon indignálódva felelt:

— Természetes, hogy megfizetem a vámot. Képviselő létemre csak nem adom magam csempészetre?

Az induláskor nem is volt semmi baj, valami hivatalos vizsgáló átszaladt a nem éppen népes vonaton, de nem akadékoskodott senkivel, gondolva, majd elvégzik azt a magyar kollégák. Hamarosan leszállottak a vicinális utasok is s a szivaros ember a dobozzal az ölében éppen szundikálni kezdett, mikor az egyik kis állomáson ajtót nyitott rá a kalauz. Nem magának nyitotta, nagy hajlongások közt egy mordképű főfináncot bocsátott be, akinek az volt az első kérdése, mi van a csomagokban?

A képviselő ravasz férfi, mint ahogy illik is annak, aki annyi destruktív regényen köszörülte az elméjét. Úgy tesz, mintha meg volna ijedve s hebegve mondja, hogy ő már egyszer levizsgázott s különben se duggat semmi tilalmasat. Azt várja, hogy a főfinánc most már majd gyanúsnak találja a poggyászt s ügyet se vet a kincses szivarskatulyára.

A számítás be is vált, a finánc gyanút fogott, de persze tökéletlenül, mert nyilván nem képezte ki magát a szakirodalomban.

— Ellenőr vagyok, kérem kibontani a csomagokat. Egyelőre azt a nagy koffert kérem.

A képviselő tovább játszotta az ijedtet. Hümmögött, a fületövét vakarta, a nyakát csavargatta s olyan vörösre krákofta magát, mintha csak a rossz lelkiismeret feküdt volna keresztbe a torkán. Olyan tökéletesen megjátszotta a bűnöst, hogy a zord finánc

szíve megesett a bajbajutott emberen. A helyett, hogy inkvizítori kötelességét teljesítette volna, azt mondta neki egész barátságosan:

— Tudja mit, uram ? Én nem molesztálom önt tovább. Elhiszem, hogy nem visz semmi tilalmas dolgot, s viszontszolgáltatul csak egyet kérek. Adja nekem azt a stakulya szivart. Ne értsen félre, nem ingyen kívánom, szívesen megfizetem az árát. Ebben a pocsok kis faluban napok óta nem tudok semmilyen szivarhoz jutni, pedig még itt kell hetelnem. Megért engem, úgy-e, mint egyik dohányos ember a másikat?

Persze, hogy megértette. A homlokát egyszerre kiverte a verejték s most már őszintén dadogott:

— Kérem ... alásan kérem ... tessék csak... nem is tudom, mivel érdelem... hanem ezek rossz szivarok ... Világért se ... ne tessék ... nem szelelnék ... Tiszta mérég. Tetszik látni, hogy izzadok én is. Széngázmérgezés. Nikotinmérgezés ... Jaj...

— Nem tesz semmit, — mosolygott az ellenőr — én még sose voltam megmérgezve. Legalább ezt is megpróbálom egyszer. Inkább nikotinmérégtől meghalni, mint nikotin nélkül élni. Hehehe.

A képviselő a kétségbeesés energiájával tiltakozott:

— Azt én a lelkemre nem vehetem. Tetszik tudni, milyen bolond világ van. Még diplomáciai bonyodalom támadna belőle. Hanem tudja mit, kérem? Holnapra én már visszajövök. Becsületemre! Hozok önnek egy doboz valódi havannát. Az ilyen derék ember megérdemli. De kérem, ha én mondom! Becsület-

istenemre! Nagyszerű összeköttetésem vannak egy dohánygyárigazgatóval.

— Annál jobb önnek, — makacskodott a finánc — pár óra múlva már kárpótolhatja magát.

— De mi lesz addig énvelem, kérem? — szorította magához az utas a skatulyát. — Olyan vad dohányost nem látott ön, mint én vagyok. Én még mikor eszem is dohányzom. Becsületemre! Aztán én éjszaka érek haza, mit csinálok másnapig? Nekem akkor is a számban lóg a szivar, ha alszom. Orvosi rendeletre ! Olyant még nem tetszett látni, mint én vagyok. Énrólam már előadást is tartottak a klinikán ...

— De kérem, — nevette el magát a finánc — hát hány szivar van abban a skatulyában? Hiszen én nem akarom halálba kergetni, csak egy pár napra való szivart kérek.

— Hja, persze, persze, — sóhajtotta igazán boldogan a képviselő és kinyitotta a dobozt. — Negyven szivarom van, testvériesen megfelezem. Tessék parancsolni. Pardon, ez repedt, cseréljük ki, így ni!

A finánc a pénztárcáját kereste, de a képviselő megfogta a kezét.

— Szó sincs róla. Örülök, hogy kisegíthetem. Tessék ezt olyan szolgálatnak tekinteni, amit egyik úriember mindig szívesen megtesz a másiknak.

A finánc nem tudott szalutálni, mert mind a két marka tele volt dohánytorpedókkal, csak a fejét hajította meg hálásan. Az ajtót is a nagylelkű úriember nyitotta ki neki. Úgy is hagyta, mert forró fejének jól esett a friss levegő.

Nagyot lélekzett, ahogy magára maradt, de még ki se törülközött rendesen a hideg verejtékből, mikor megint belépett a finánc, markában a szivarokkal.

— Nézze, kérem, — mentegetődzött udvariasan — ne tartson tolakodónak, ha még kérem valamire. Tele van a zsebem mindenfélével, nem tudom hová rakni a szivart. Ön úgyis elfelezte, amije volt, — adja nekem skatulyástól, ami benne maradt, én meg visszadom ezeket, ön könnyebben be tudja őket valahová rakni.

A vonat kezdett nyögni, huzakodni, ahogy indulás előtt szokta. A képviselő alig tudott hebegni:

— De kérem... a doboz... ez olyan doboz...

— Ha annyira ragaszkodni tetszik hozzá, — mosolygott a finánc — holnap, ha visszafelé jön, itt várom vele az állomáson. Pardon!

Azzal se szó, se beszéd többet, ledobta a markában lévő szivarokat az ülésre, kikapta a képviselő hóna alól a dobozt s leugrott vele a megindult vonatról.

De most már legalább szalutált a felszabadult kezével.

NÓTAKERESÉS

Persze, nem a nótát kerestem, mert az már régen nem tartozik az én ügykörömbé. Én már csak az Atilla királyt keresem, azt is csak akkor, ha nagyon muszájtenak rá tanyai véreim. Ezer esztendőn keresztül eszébe se jutott senkinek se az Isten ostora, mostanában meg mindenütt vele álmodnak az alföldi tanyákon. No, ne tessék benne semmi szimbolikus értelmet keresni! Sokkal igazibb értelem van benne. Minden szegény emberre ráférne az a két-három lapát arany, amit az Atillának feje alá ágyazott a háza népe.

Sokfelé jelentkezett a nagy úr az őszön, hol a lova nyerítését hallották a föld alól, hol a karikásostora pattogását, de olyan tökéletesen sehol se jelentette ki magát, mint Luklábú Vecsernyés Lőrinc krumpliföldjén.

— Nézze, — dobbantotta meg Lőrinc a bocskorával a fölradt posza-homokot, amikor elkalauzolt a tett-helyre — itt van jelönlétben az Atilla.

— No, — mondom — tán fölvetette a kapa a sarkantyúját?

— Hiszön, ha csak annyi volna! — legyintett le Lőrinc, mint afféle értetlen városit, aki azt hiszi, hogy sarkantyú teszi a királyt. — Hanem azt mondja mög

inkább, bogy mért nem teröm mög ezön a kerök folton a krumpli?

— Hát ez a jelenség?

— Hát ez. Senki az ég világon még azt mög nem mondta, bogy hová lössz innen a krumpli! Mert tuggya, mögered azt itt is, mög is nyöl olyan mo-gyományira, de aztán, éppen mire ipörödni köllene neki, mintha elfűjták volna a földből.

— Hát csak nem gondolja, hogy Atila király huzigálja le magához a kend krumpliját? — nevettem el magam bosszúsan. — Ahogy én ismerem a hunok királyát, csak a kolbászát szedegetné az a paprikás krumplinak is.

Persze hogy a krumpliföldön sincs igaza annak, aki haragszik! Lőrinc az igazat ismerő lélek nyugalmával néz rám, kiszabadítván a homlokát a sapkából.

— Nézze, tisztölöm, böcsülöm magát is, de már ezt a mérnek úr mégis csak jobban tudja.

— Melyik mérnök úr?

— Aki az utat méricskélte itt, a följobbvaló esztendőkbén.

— Micsoda följobbvaló esztendőkbén?

— A vízkor. Ötvenegynéhány esztendeje.

Lőrinc jó ember. Látja elszomorodásomat a mérnök úrral való összehasonlítás miatt, azért siet a vigasztalással:

— Hiszön maga nem töhet rúla, mert magának úgy-e nincsen napacel-ja?

— Nincs, az csakugyan nincsen.

— Na lássa ! Üneki pedig volt, de tuggya, az olyan

fényös volt, hogy ha a nap belesütött, azt emböri szöm ki nem bírta.

Kezdem sejteni, hogy a napacel nem valami östüráni káromkodás. Fém-tükör lehet, aminek az értelmes szittyák értelmes nevet adnak.

— Aztán mit tud az a napacel ?

— Azt tuggya, hogy avval bele löhet látni a föld gyomrába. Az mutatta mög azt is, hogy ezön a helyön van a kriptáj, amölyikbe az Atilla el van temetve a szolgálati fegyverével együtt. A pap ott áll fölötte a szentséggel, körülötte mög tizönkét cseh vitéz leborulva imádja.

Erre csakugyan nem mondhattam mást, mint hogy: „nézzük no!” Sokért nem adtam volna, ha Attilát ebben a szokatlan miliőben megláthatom. És nagyon kicsibe múlt, hogy meg nem láttam. A Lőrinc felesége rontotta el az egészet. Éppen koccant valamiben az ásó, mikor szüle odatotyogott az ételhordóval. De hogy még nem harangoztak delet a csőszök, szüle letette az ételt a kukoricaszár tövébe, aztán lekuporodott a kihányt föld tetejébe, onnan nézett le Lőrincre a gödörbe.

— Jézus Máriám, — sóhajtottá el magát — csak nem kendőt akari tán elvermölni ez az úr ebbe a rőt-tető mély gödörbe?

Ez persze csak úgy volt mondva, hogy a szó több legyen vele, de Lőrinc nagyon mérgesen horkantott ki a veremből.

— A szentségöd ne lögyön, Róza, mindjárt széthasítom a fejedet! Éppen cseszte az ásó a kriptáj olda-

lát, mikor megszólaltál! Most már akár abba hagyjam, úgyis mögötte a fene az egészet, mert tovább csoszszant a szavadtól az Atilla. Hiszön tuggyuk a világ-krónikákból, hogy ez a fejedelmöm végképpen nem szüvelhette az asszonyszömélyöket !

Egyéb haszon csakugyan nem is lett az ásatásból, mint ez az eddig ismeretlen értékes adat Attila karakteréhez. Maga a hún király azonban végérvényesen „elcosszant” a krumpliföldről, pedig estig vallattuk a homokot. Már úgy ezer esztendőös törvény szerint: a paraszt dolgozott, az úr meg nézte.

De azért én jobban kifáradtam a nézelődésben, mint Lőrinc a munkában. Sebesen a gallér mögé hánytam azt a hirtelenhamar-jót, amit a szüle vacsorára kavart s ásitva tudakoltam a vackot.

Már a Szent János-áldást koccintottuk az új borral, mikor valami nótazümmögés üti meg a fülem az udvar felől. Közeledik, távolodik, elhal, éppen csak két értelmes sort bírtam belőle elfogni:

Végig möntem, végig möntem a gyem töltésön,
Elvesztöttem, elvesztettem pirosnyelű későm...

Egyszerre kiment az álom a szememből. Hopp, ez valami nagyon régi új nóta lehet! Semmi népköltési gyűjteményből nem ismerem. Ezt hazavisszük, mint folklor-leletet az Atilla helyett!

— Meg lehetne keríteni ennek a nótának a gazdáját?

— Hát hogyan lehetne, — mondják — ez a Vőnekiék bérese volt.

De azt is hozzáteszik, hogy azzal nem sokra megyek, mert csak olyan suhancár legényke, még katonasorban sincs. Hanem, ha kedvelem a nótát, mindjárt átszalad Lőrinc az Illés sógorért, az most a nóta-fa ebben a tartományban. Penecilus-Börcsök Illés, odavolt a Doberdőbe is, tán őismerem is.

— Nem, — mondom — ismerni nem ismerem, de nagyon megköszönném neki, ha kiadná a tudományát.

— Hát majd próbát tőszünk, — tüsténkedett Lőrinc — csak nehéz szóra hozni, tuggya, különösen így úrfélének. Mert nehéz természetű embör az Illés, mióta új hitű lött.

— Nazarénus?

— Olyasféle. De nem az a régi újhitű, hanem új-módi. Az olasz rabságból tanulta ki ezt a hitöt a sógor.

Úgy látszik, engem nem nézett úrfélének Illés, mert szóba állt velem. Még attól sem riadt meg, amikor borral kínárium; csak úgy emberségből, mert tudtam, hogy az ő hite tiltja az italt.

— Köszönöm, — nyúlt a pohárhoz — nem vetöm mög a kínálást.

— Nini, — csodálkoztam rá — hát a maga felekezete is megissza már a bort?

— Nem, nem issza mög, de én kiegyesültem velük.

— Hogy-hogy?

— Hát tuggya úgy, hogy én mögiszom a bort, de nem koccintok...

Nagy elismeréssel néztem Illésre, mint a nazarénus vallás gyakorlati reformátorára és most már egész nekibátorodva tettem föl a kérdést:

— Hát aztán van-e valami szép nóta ebben a borban?

— Akár röggelig — mosolyodott rám az újhítú, apró, fekete szeméből.

— Hamar hát a szépiből !

A nóta-fa nem kérette magát. Egy kicsit félrebillentette a fejét és rákezdté:

— La donna e mobile ...

És csakugyan fújta éjfélig. Csupa olasz operát, amiket kétesztendő palermói fogságban szedett össze a füle. Persze érteni egy szót se értett belőlük, az olasz szót is egy kis szegedi zamattal ejtette, de azért szép volt az így is nagyon!

— Kár, — mondom bor és nóta fogytán — hogy ez a szép danoló tehetsége így elveszelődik a tanyán. Ha városban produkálná magát, megélné belőle.

Az újhítú felszegte a fejét:

— Itten is mögböcsülnek engöm a népek. Én vagyok az előénekös a gyülekezetben.

— De csak nem ezeket énekelik az Isten dicsőségére?

— Csakis! — nézett rám büszkén a reformátor. — Legalább nem mondassák a máshitűek, hogy mink nem tudunk deákul...

ANDALÚZIA CSILLAGA VAGY A VILÁG ÍGY MEGYÉN

A fürdőhelyen azon. a nyáron sok volt a méltóságos úr és kevés a borraivaló. Ezirányú tájékozódásomat a főúrtól szereztem, aki megtisztelt azzal, hogy olykor leereszkedett szerény asztalomhoz az étterem sarkában, amely négy ajtón keresztül kapta az üdítő szelet.

— Úgy-e, nincs ennél cúgosabb helyük? — tapogatóztam a főúrnál, igyekezve némi malíciát keverni a hangomba.

— El tetszett találni — vigyorgott rám barátságosan, aztán végigpillantotta rajtam gyakorlott szemét. — De, úgylátszik, uraságodnak az ilyesmi nem árt. Uraságod, nemdebár, vándor méhésztanító?

— Ördöge van, hogy kitalálta — vigyorodtam rá vissza s ezzel a fidélis hanggal végkép megvettem a szívét. Nem mondom, nem ütött hátba, csak a szemével veregette meg a vállamat s biztosított róla, hogy egy pillanatra se nézett kormányfőtanácsosnak.

Minden jel azt mutatta, hogy ezt nem merő hízégből mondta s hogy a személyzet emberismeret dolgában nem maradt mögötte a főúrnak. A sörömet csak harmadik rendelésre kaptam meg; mire az ét-

lapot kisürgettem, akkorára már csak füstölt oldalas maradt rajta savanyú káposztával, ami nyár derekán igazán csak vándor méhészek által élvezhető; s a feketém fele mindig kilötykolódott a csészealjba, mire szembesítették velem De azt be kell ismernem, hogy nem a cukor szorította ki helyéből a kávé.

Én azonban sohase szoktam zúgolódni sorsom ellen s ez igazán mind nem bántott volna. Hanem az szíven talált, hogy az én asztalomat a virágdíszből is kisémmizték. Minden asztalon állt egy vadonatúj altwien-váza azokkal a strandkosztümös istennőkkel, akik koszorús bikákkal táncolják a klasszikus tangót s a vázákba minden harmadnap friss petúniát raktak. Nekem nem jutott se váza, se virág.

Gondoltam, hogy előterjesztést intézek a főúrhoz, de idejében kigyúlt bennem az, amit Bacon az értelem száraz fényének nevez. A virágigénylés alapján esetleg költőnek néznek s akkor még annyi becsületem se lesz, mint egy vándor méhésznek; minden spe-nótot énelem etetnek meg.

Hát nem kértem virágot, hanem szereztem magamnak. Szedtem a csordajárásban egy nyaláb ökörfarkkórót. Gyönyörű, öles példányok voltak, nagy sárga csillagokkal, valóságos lobogó kéngyertyák. (Lehet is, hogy azok világítanak éjfélkor a csordajárás kíséreteinek, a hazajáró tehéneknek. Mert hiszen egész logikus, hogy ha vannak hazajáró gulyások, akkor kell lenni tehénkísérteteknek is. Ezekről csak azért nem szokás beszélni, mert különben ezeket is lefoglalnák adóba. De hiába tagadták, a fürdővendégek számára

szerkesztett tej az én föltevésemet igazolja. Azt csak árnyék-tehenek hozhatják létre.)

A vadon virágait beleállítottam a sörös-kriglinibe, megittam vízzel — sajnos, csak azzal, ami a borban volt, mert tiszta vizet ilyen előkelő helyen röstel kérni az ember — s megkértem a pikkolót, hogy tűrje meg az asztalon őket.

— Krmásson — nyugtatott meg a gyerek előírásosan. A vándorkabaréktól tanulta, hiszen a természet sokszor utánozza a művészetet.

Soha életemben még ilyen jól nem esett a füstölt oldalas savanyú káposztával, mint most. Éreztem, hogy egy pillanatra az érdeklődés homlokterébe kerültem. A petúniás asztalok hölgyei mind az én asztalom vidám-sárga virágszillagait nézték.

— Kikaptunk ma uraságod miatt a méltóságos aszszonytól — vágott a főúr fizetéskor félszemével a tükörrel szemben álló nagy asztal felé —, hogy miért kap uraságod extra virágot. Mondtam, hogy uraságod bizonyosan maga hozta.

— Igen, — vörösödtem el egy kicsit — a várkertben szedtem.

— A várkertben? — állt meg a főúr kezében a ceruza. — Uraságod? A várkertben?

— Hát persze — tértem magamhoz. — Iskolatársam volt valamikor a herceg.

Igazság szerint a nevét se nagyon tudtam a hercegnek. Csak azt hallottam róla, hogy valami olasz indigéna, aki nem barátkozik senkivel s különös hó-bortoknak él a magas kőfalakkal elzárt kastélyban,

amelynek padlása bebalzsamozott kutya-tetemekkel van tele. Nem igen kellett attól félnem, hogy az exellenea meg fog hazudolni.

— Persze, persze — tünődött el a főúr s most köszönte meg először a borraivalót egy fejbiccentéssel.

A méltóságos asszonynak nagyon kecses járása volt s mindig kilestem rá az újságom mögül, mikor elhaladt mellettem. Másnap azonban nagy meglepetés ért, mikor a lapot az arcom elé igazítottam. A méltóságos asszony hirtelen perdült egyet, úgyhogy az ernyője hegye nekiütődjön az újságnak.

— Pardon, pardon — mondtuk egyszerre mind a ketten. A méltóságos asszony aztán mindjárt rátért a tárgyra.

— De bájos virága van a tanár úrnak. Ugyebár, ez orchidea ?

— I... igen — nyeltem egyet. De csak azért, mert az előkelőség mindig dadogóvá tesz. Azzal tisztában voltam, hogy egy várkertből nem kerülhet ki más virág, mint orchis.

Fogtam az egész marék kórót és a csepegő szárazakat belesavartam az újságba.

— Parancsoljon, méltóságos asszonyom.

— Nagyon kedves, — bölintott barátságosan — de talán mégse fosztom meg tőle. Ilyen ritkaságtól.

— Ó, van ott több is, ahol ez termett — hajlongtam finom mosollyal. — Négy-öt grupp is tele van az Andalúzia csillagá-val.

— Úgy hívják? — csodálkozott el. — Hát nem orchiden?

— De igen. Csak, méltóztatik tudni sokféle orchidea van. Ez az Andalúzia csillaga. Stella Vandallorum.

— Milyen bájos neve van!

A petúnia kidobódott az altwien vázából és helyébe került az ökörfarkkóró. Én pedig, mikor másnap délben beállítottam a frissen szedett csokorral a csorda járásból, nem találtam az asztalomat a négy ajtó vidékén.

Emide tettük — magyarázta kedvesen maga a főnök. — Remélem, öméltóságáék közelében jobban kegyeskedik magát érezni.

Egészen jól remélte a főnök úr. Öméltóságáék ugyan még nem vonultak be, de a jobb szomszédom addig is egy aranyosrényű oroszlán volt, a bal szomszédom egy fekete párduc. Kénytelen vagyok a hasonlataimat az Andalúzia csillagához mérni, amelyet mindenféle fondorlatokkal elszeretreméltóskodtak tőlem, — mire az ételhordó bátorkodott figyelmembe ajánlani a borjú-diót uborkasalátával. A méltóságos asszony ugyan egy kicsit hűvösen biccentett, mikor észrevette, hogy a várkert orchideáiból másnak is juttattam, de én nem mutattam semmi megbánást. Elég hangosan suttogtam el a fekete párducnak valami szerelmi regényt búskomor barátomról, a hercegről. Talán ennek köszönhettem, hogy a méltóságos asszony elmenet megállt az asztalomnál és alkalmat adott rá, hogy a méltóságos kisasszonnyal is kezet szoríthassak.

— Milyen egészen exotikus illatú ez az Andalúzia

csillaga — mártogatta az orrocskáját a molyhos csillagokba, míg egész sárga lett a poruktól.

Az ökörfarkkórónak valóban nagyon exotikus illata van. A nép egyszerű gyermekei azért használják molyúzó szernek. El is magyaráztam mindjárt, hogy ez a napsütötte damaszkuszi rétek illata. Onnan hozta a tüneményes virág magját Andalúziába a herceg valamelyik őse még a keresztesháborúkban.

Másnap külön tányéron vászonszalvétát szervíroztak az asztalomra. (Addig csak papírszalvétával honorálták társadalmi állásomat.) Egy hét múlva pertu voltam minden méltóságos úrral és minden hölgynek én fejtettem meg az álmát freudi alapon.

A második hét végén búcsúebédet rendeztek a tiszteletemre. Éppen ideje volt, mert a csordajárást már rég letaroltam s másfél órára kellett elkutyagolnom az Andalúzia csillagáért.

Természetesen a búcsúlakomán csupa ökörfarkkóróval volt terítve az asztal. A félig tréfás, félig megható búcsúztatót a méltóságos úr mondotta, gomblyukában ökörfarkkóróvirággal. Indítványára egyhangúlag kimondták, hogy jövő nyáron megint találkozunk, mint Andalúzia Csillaga Társaság.

Sokáig elfecsegtünk a fekete mellett s utána utoljára kísértem el sétálni a méltóságos asszonyt. Szokatlanul elcsavarogtunk s már a napszállat piroslott az arcunkon, mikor visszafordultunk. Megállt a szívem verése, mert észrevettem, hogy a dülőút egy ökörfarkkórós parlagra kanyarodik.

— Tudja, mi az a zöld sugár? — próbáltam a mél-

tóságos asszony figyelmét a naplementére terelni egy kétségbeesett optikai előadással Jules Verne nyomán. De lehetetlen volt meg nem látnia a napáldozat máglyafényében lobogó virággyertyákat.

— Ez szép — mutatott rájuk a méltóságos asszony, aztán hirtelen megállt. — Nini, nézze, hogy hasonlítanak ezek az Andalúzia csillagához *?

— Hát igen, sárgák ezek is, — néztem az órámat — de ez csak közönséges gyom. Ökörfarkkórónak hívják.

— Nos, olyan is ez, mint a neve — fordult nevetve a méltóságos asszony a lemenő nap felé. — Hallatlan, milyen otromba neveket tudnak kitalálni a virágaiknak ezek a parasztok.

ESTELI DAL HAJNAL MATYIKÁRÓL

Az Úristen a Lelkek Kertjében sétált s valahonnan egy kis fehér lélek szállt rá a kezeféjére. Olyan kicsi és olyan fehér, mint a gyermekfülánc röpdülő bóbítája.

Noha az Úristen látta, hogy ez nem nagy nemből való lélek, mégis csak rámosolyodott a kis bóbítára, mert neki minden lélek egyformán kedves, akár meleg-házi lélek, akár csak olyan árokparti. Aztán ráfújta a kezeféjére:

— Eredj le a földre, bóbíta-lélek s legyen ott belőled Hajnal Matyika.

Hogy mi végre teremtette a jó Isten ezt a Hajnal Matyikát, azt csak ő tudhatja. Talán valami titkos betűt is íratott a homlokára, csillagalakút, vagy keresztet formázót — Hajnal András azt nem látta meg, ugyan hiába is látta volna, mert nem volt írástudó ember. Ő csak azt vette észre, hogy a kicsinek homlokába nőtt haj van, mint a kis csikónak s ezen a szíve is nevetett, meg a szeme is.

— Kis csikóm, te! — dörgölte hozzá a bajuszát a ráncos kis archoz.

— Soká szalad még az, apja — szabadította ki a pólyát az apa kezéből az anya.

— Nem vetök neki három esztendőt, hogy mán a talicska előtt szalad — emelte föl a fejét Hajnal

András, de nagyon büszkén. — Mög is varrom neki a hámot még ma.

Ha Hajnal András király lett volna, egy ezredet adott volna az egyórás fiának és generálisruhát szánt volna neki háromesztendős korára. De Hajnal András kubikos volt és fantáziája nem ért tovább a talicskája kerekénél. Nagyon jó jelnek vette, mikor a gyerek először elvirdította magát.

— No, hát nem úgy csikorog, mint a taligakerék í Mondom én, hogy csikónak teremtette ezt az Isten.

A kubikos nemzet nyelvén azt a gyereket hívják csikónak, aki a talicska elé van fogva és segít azt húzni az apjának, mikor a gödörből kitalicskázza a földet a partnak támasztott deszkafeljáróhoz. A csikó leginkább csak a maga bőrébe van öltözve, de azonfölül hámot és nyaklót is visel. A művelt publikum Afrika-utazók könyveiben is lát ilyen képeket.

*

Mikor a csikó jelölt egyesztendős lett, becsukták a téglagyarat, amelynek agyagjába Isten a kubikosok kényerét rejtette. Gazdasági válság — irkálták az újságok; a fenének kellene megenni az urakat — mondták a kubikosok. Hajnal András nem nyilvánított véleményt semilyen irányban, hanem a gyereket beleültette a talicskába, az iszákot rászíjazta az aszszony hátára s megindult világgá, mint afféle szemes ember. A gyár keze-lába helyett a maga ura-gazdája lett. Önálló vállalkozó. Kikopván az agyagból, a homokon, szolgálta az emberiség közjavát. Vándorolt a

pusztákon, a tanyák közt és a szőlőkben s ahol vermet ástak, falat vertek, halmokat hordtak le, vagy semlyékeket töltöttek fel, ott mindenütt szerencsét próbált. Igen olcsó ajánlattevő volt, kenyeret, szalonnát kért magának, meg az asszonynak, de szegény helyen a szalonnát is elengedte, ha megváltották egy csésze tejjel, a csikó jelölt istápolására. Az ugyan már a zöldhagymát is elcsámcsogta, meg a nyers sárgarépból is kicuppogta az édeset, de mégis csak a tejcskét nyeldegélte legmohóbban. Az anya teje elapadt ugyan, de szoptató asszonyok szíve sokszor megesett a kis bogáron s ezt néha ráadásnak adták, máshol beszámították a napszámba. Duzzadt tőgyű kecskére is rászabadították néha az éhes kis szájat s ha tehénistállóban éjszakáztak meg, akkor nem lehet letagadni, megesett, hogy megrövidítették a szopós borjút. De ezt Hajnal András mindig jóvátette, mert az ilyen helyen nagyobb lendülettel taposta a vályognak való sarat.

És Matyika, akiben hét határ asszonyainak és állatainak a teje vált hússá és vérré, úgy nekigömbölyödött, hogy meg lehetett volna rajzolni mintának a csecsemővédelmi plakátokra. Gagyarászva, csorogva, víjogva, a maga madár hangjainak örülve úgy ült a talicskában, mint valami diadalszekéren, feleselve a kubikos trófeákkal, az ásóval, lapáttal, csákánnyal, amelyek lépten-nyomon összekoccantak a gűbbenős dűlőutakon.

— Ki rí? Ki rí? Ki rí? — kérdezte a talicskakerék, ahogy viaskodott a szétomló poszahomokkal.

Ez a kérdés agyán nem nagyot illet egy diadal-szekérhez, amely az élet elpusztíthatatlanságának szimbóluma gyanánt zötyögött a homokon, de azért nem volt indokolatlan, mert Hajnal Andrásné valóban el-elsírdogálta magát, ahogy meggörnyedt háttal cipelte az iszákot a családjá után. Egy nagy kubikos-dinasztia sarjadéka volt ő, anyja; öreganyja, dédanyja mind a kubikos asszonyok rendes életét élte, reggeltől estig vetette a téglát, este főzte a lebbencs-levest, éjszaka mosta a szennyest, foltozta a foltot — nem lehetett azt szívfájás nélkül megállni, hogy ő ilyen cigányéletre jutott.

De csak olyan nyilaié szívfájás volt ez s mindjárt elmúlt, ha Matyika kidugta a fejét a trófeák közül és rávigyorodott a szülőjére:

— Tu-tuees!

— Rozmaringom, violám, pipi madaram — bűgött vissza Hajnal Andrásné a nevető gerlicefiókra

Mire Matyika kétesztendő lett, akkorra Hajnal András ingatlant szerzett magának, noha nem olyant, amit a statisztikai évkönyv a nemzeti vagyon gyarapodása gyanánt szokott elkönyvelni. Megegyezett egy emberséges gazdával, hogy lekubikolja a halmát, ha tíz esztendőre bérbeadja neki az udvara sarkát, a kutyaól meg a disznóól közt. Ott épített magának egy kis putrit a kubikos gyeptéglából, gáztetőt is csinált rá s most már elmondhatta, hogy otthon van, hogy hazulról megy el munkába és haza megy munka után.

Ettől kezdve azonban nem sokat volt otthon Hajnal András. Elköhögösödött, a köhögés rászoktatta az italtra s mentől többet ivott, annál jobban köhögött. Először csak egy-két napra maradozott el, aztán egy-két hétig nem ment haza, egyszer aztán nyomaveszett egészen. A pusztabíró csendőrt küldött az asszonyért s valami írásból felolvasta neki, hogy az urát kifogták a Tiszából s itt meg itt már el is temették.

Özvegy Hajnal Andrásné egyszer-kétszer még álmodott a halottal s az kezdetben azt jelentette, hogy olyankor egész napra megfájósodott a feje, de később már csak esőt jelentett. Utoljára aztán elmúlt ez is. A halott beleunt a haza járásba s az élő fáradt volt álmodni. Ha este elvágódott a szalmavacakra, hajnalig úgy feküdt, mint a holttetem. Matyika alig tudta felnyivákolni:

— Édösz, édösz... Keljön föl. Tenéjte töllene a sęp-tezsembe.

*

Ha szükösen is, mindig akadt egy kis kenyérke a Matyika szép-kezébe. Hála érte annak a nagyon jó Istennek, aki nemcsak magnóliát, meg rózsát teremtett, hanem folyófüvet is, porcsint is, acatot is, balangót is. Ezek az áldott virágok, amelyeknek a magját az Úristen bizonyosan külön angyalokkal szórátja el a tavaszi éjszakákon a tárt ölü mezők felett, külön is rájuk parancsolván, hogy sokasodjanak és szaporodjanak. Mert mi lenne az özvegy Hajnal Andrásnéből, ha kigyomlálandó gazok nem teremnének a gaz-

dagok földjén? Ezeknek köszönhetik a Matyikák, hogy minden áldott nap megkeres kerek ötven fillért az édesanyjuk, ami nagyon szép létfenntartási eszköze két ember életének, csak okosan kell vele bánni. Mert télire is csak félre kell valamit tenni, meg az ünnepnapokra is, ha már annyiban elhibázta a teremtést az a nagyon jó Úristen, hogy ezeket se felejtette ki belőle. Mert ha jót akart volna tenni a szegény gyomláló asszonnyal, akkor több acatot és kevesebb ünnepet teremtett volna.

De ezt nem panaszul sóhajtott a özvegy kübikosné, csak a lelkén könnyített vele, mikor senki se hallotta. Zokszóval senkinek terhére nem volt, igaz, hogy asszonyi tereferékbe se vegyült bele. Ha megállt egy-két percre a kezében az acatoló kés, az csak addig volt, míg kipillantott a paszta végére, a dülőútra, ahol Matyika elhelyeztetett a nagy diófa alá és oltalmába ajánlatott a sárgarigóknak. Ott óraszámra elüldögélt, hol a méhekkal döngicsélvén versenyt, hol a földi békákkal nézvéen farkasszemet.

— Mit csinálsz, csikajom? — kiáltott oda neki az anyja, ha nagyon elcsöndesedett a gyerek.

A válasz mindig ez volt:

— Matita dódoz, Matita dódoz.

S ilyenkor egy fadarabbal 6 is úgy döfölte a földet, mint az acatolók.

S nem volt olyan napszámoslány vagy asszony, aki déli kenyerezéskor egy falatot ne dugott volna a Matyika piros szájába. Ki szalonnát, ki zöldpaprika ki hideg hajába főtt krumplit, kinek hogy en-

gedte a tehetsége. S mikor a kubikosné este hatjaiba kötötte a gyereket, hogy könnyebb legyen vinni, mindig összekaptak rajta a segítségek. S egész hazáig tele volt kacagással a dülőút:

— Puttonyt vögyenek, puttonyt vögyenek!

#

Matyika már a negyedik esztendejébe fordult, mikor a szombatesti fürdetésnél egyszer azt vette észre az asszony, hogy a sima kis háton megakad a keze valami csomósodásban.

— Teremtő szent Isten, mi lehet ez? — állt meg a szíveverése.

Nézte a rossz kis petróleumlámpával, piros udvara nem volt a csomónak, kelés nem lehetett, óvatosan megnyomogatta.

— Fáj-e, kis szívem?

— Nem fáj netöm, — nevetett a gyerek — mi fájnál

Az asszony egy kicsit megnyugodott. Az a gondolata támadt, hogy tán minden négyesztendős gyerekek meg szokott csomósodni a háta. Vasárnap délután sorra kérdezte az asszonyokat, mit tudnak effelől. Egyik se tapasztalt még ilyent. De mind tudott ellene valamit, ki szenteltvizet, ki ráolvasást.

Rákövetkező szombaton megint fürdetés volt. A csomó mintha meglappadt volna, fájni most se fájt, de a gyerek válla előre kushadt s nem bírta kiegyenesíteni a hátát. Másnap a fejét fájlalta, aztán a fülére jajgatott. Mikor a fülfájásból fülgyenedés lett, az

asszony a hátára kapta a gyereket és bevitte a faluba az orvoshoz.

Az orvos össze-vissza tapogatta, forgatta Matyikát, aztán írást adott az asszonynak.

— Menjen be vele a városba, ott majd megmutatják, hol van a klinika. A tanár uraknak adja oda ezt az írást. Lehet, hogy ott fogják a gyereket, úgy készítsen neki fehérműt.

Mire hazaértek, az asszony halálraváltabb volt, mint a gyerek. De azért nem feküdt le egész éjszaka. Két inge volt, széthasogatta az egyiket s abból félceit a gyerekek fehérműt. Hajnalban aztán fölrázta az ártatlant. Gondolta, jobb lesz a harmattal elindulni, így is dél lesz, mire beér a városba.

Hetipiacos nap volt, sok kocsi elhaladt mellette, de egyikre se hívták fel. Amelyiken ismerős gazda ült, az, amikor beérte, elfordított fejjel nézte az eget, hogy ugyan lesz-e eső. S csak akkor pislantott vissza félszemmel, mikor már meghaladta, hogy ugyan mivel cipekszik az a rongyos asszony?

A klinikán azonban jó szívvel voltak hozzá. Elvették tőle a gyereket, aki ugyan visított, mint a szíven-szúrt malac, de amikor egy falovat adtak neki, mindjárt megbékült.

— Ne féljen semmit, jóasszony, van ugyan egy kis baj, de azért meggyógyítjuk a fiát. Félesztendő mülva úgy szalad, mint a csikó.

Azt is kinyilvánították, mi a baj. Csonttubarózsát, vagy mit mondtak. Özvegy Hajnalné ebben egészen

megnyugodott. Amelyik betegségnek ilyen szép virágneve van, arra bizonyosan van orvosság.

— Minden vasárnap meglátogathatja — veregették meg a vállát s még az ingecskéket se fogadták el. Azt mondták, a klinikán ellátják azzal is.

*

Az első vasárnap egy összemarék pipacsbimbóval állított be özvegy Hajnalné a klinikára. Annak a zsengéje kedves csemege a tanyai gyerekeknek.

Egy kicsit elszomorodott, mikor letétették vele a csemegét és a lelkére kötötték, hogy ha bemén a gyerekekhez, ne nagyon ugráltassa, mert gipszben fekszik, hogy kiegyenesedjen a kis háta.

Kicsit meghókult Matyika, de amúgy nem panaszkodott semmiről. Inkább dicsekedett, hogy már ver-set is tanult. El h mondta mindjárt.

Jönd a lelte mindönnek
S én mödfelelet ennet.

— Őszöm a csöpp szádat — esett ki a könny Hajnalné szeméből.

A hetedik vasárnap azt mondta neki a főorvos, hogy most már más beteg gyerekeknek kell a hely s Matyika akkor is meggyógyul, ha otthon ápolják, csak gipsz-ágyban kell tartani.

— Minekünk csak szalmanyoszolyánk van — ijedt meg az asszony.

— Adunk mink mindent, ami keli — bátorította a főorvos s elmagyarázta neki, hogyan kell báni a gipszkötéssel.

— Megértette, jó asszony?

— Mög, főorvos úr, az Isten áldja mög a hozzávaló jóságát — igyekezett elkapni az özvegy a megáldott kezét. S hogy az nem sikerült, föl akarta nyalábolni Matyikát gipszágyastól. S mikor rákiáltottak, hogy hova gondol, kocsi kell ennek, megtántorodott,

— Kocsi? Hát hol vonnék én kocsit?

Aztán fölsillant a szeme.

— Ugyan a kubikos-talicskában hazatolhatom.

— Majd ezt is elintézzük, lelkem — ígérte a főorvos.

S a maga autókocsiján vitette haza Matyikát a putriba. Még azt is megparancsolta a kocsisnak, ugyan az is úriember volt, hogy ő vigye be a karján Matyikát az ágyba.

*

Özvegy Hajnal Andrásné rákallantnyúzta az ajtót Matyikára, mikor munkába ment s keresztet vetett rá, úgy ajánlotta a radnai szent szűz oltalmába. Persze foganosabb lett volna a keresztvetés, ha a Máriácska képe ott lett volna a falon, de csak a faráma volt ott, mert a Máriácska szent képét kirotasztotta belőle a penész.

Így se lett azért semmi baj, mert Matyika értelmes kis legény s mozdulatlan, hanyattfekve is el tudott mulatni. Az ablaknak csúfolt lyuk párkánvára oda-

szállt egy madár. A madarat nem látni, csak a farkát billegeti be s arról lehet találgatni, hogy cinege-e vagy szarka. Hosszúlábú kaszás-pók iramlík végig a mellén. A szabad balkezelével kitépi a lábát és elnézdegéli, hogy milyen soká kaszál az. A puli mérgesen ugat kint az udvaron. Vagy cigányt érez, vagy fináncot, ugyan melyik zörgeti majd meg az ajtót? A puli elhallgat, nem jött senki. Matyikának le-lecsukódik a szeme. Egy fecskefarkú pille bevágódik az ablakon, körülrepkedi a fejét s majd kiveri a szemét. Bizonyosan lenvirágnak nézi a bolond. Az ágy végében valami zizereg a szalmában. Egér. Matyika már tudja, hogy mikor az előjön, dél van. Balkezelével a feje alá nyúl és előveszi a kenyerét. Morzsolgat belőle magának is, meg az egérkének is. Aztán az egérke visszamegy a szalmába, Matyika pedig elkezd csavargatni annak a rossz katonaköponyegnek a gombját, ami a feje alá van gyűrve vánkosnak, ezen elalszik. Néha föl se ébred estig, akkor is csak arra, hogy édesanyja simogatja a fejét:

— Kis szívem, nézd-e, itt a jó tejecske.

Mert most tehéntartó gazdánál napszámoskodik özvegy Hajnalné és tejbe kéri a fele napszámot.

Mégis a tej csinálta a veszedelmet. Egy nagy fekete kandúr beszokott a tej szagra s úgy elszemtelenedett, hogy napközben is ki- s beugrált az ablaklyukon. Matyika egyszer arra ébredt fel, hogy viszi a macska a feje alól a kenyeret. Elfelejtkezett a bajáról, utána kapott a tolvajnak s gipszkötéssel lefordult az ágyról.

— De csak elvöttem tőle — mutatta kérkedve a kis markába szorított kenyeret, mikor Hajnalné este fölcsedte a földről. Addig arcra bukva feküdt ott. De a kenyeret nem eresztette el. Kemény legény ez a Hajnal Matyika, ha a hátgerincét elgörbítette is a csonttubarózsa.

*

A Krisztus hét sebére való hivatkozással szerzett kölcsönkocsin vitte be a gyereket a városba, de most nem akartak vele szóbaállni a jó orvos urak, akik eddig úgy felkarolták.

— Maga nem anya, hanem gyermekgyilkos, — mondták neki felháborodva — hát így tudott az egyetlen gyerekére vigyázni? Megérdemelné, hogy rendőrkézre adjuk.

— Tögyék azt, nagyságos főorvos urak, — esett térdre özvegy Hajnal Andrásné — csak a gyerökömnek fogják pártját. Ontsák ki a verőmet még ebben az órában, ha attól összeforr a csontja.

Nem ontották a vérét, nem adták rendőrkézre, mikor elmondta nekik az élete sorát. Megint ágyat vettek Matyikának s megbiztatták az asszonyt, hogy nem mondják föl neki a kvártélyt, míg föl nem gyógyul.

Két hét múlva idézőt kapott a faluházára. Írás jött a városból, hogy vegyék fogtomra özvegy Hajnal Andrásné, van-e bizonyáglevele róla, hogy magyar honos volt az ura. Mert ha nem az volt, akkor mehet Matyikával oda, ahol a part szakad.

Csillagfényes este van, ahogy ezt a történetet eljajveszékeli nekem Hajnal András özvegye. Áldott békesség abban a világban, amit nem az ember teremtet. A pittypalattyok vernek és hegedülnek a tücskök.

¹ — Azt mondják, ott van a hiba, hogy az uram a Bácskában született. Hát mit tudom én, hol született. Nem értöm én ezt, kéröm. Hát hogyan lőtt volna magyar honos, mikor magyar embör volt, nem is tudott máskép. Hát aki kubikos, az nem magyar bonos? Nem az én eszömhöz való ez. Hogy engömet azért togyenek szöröncsétlenné, mert röndös, hitös aramtul szültem a gyermekömet? Úgy-e, ha rossz életü löttem volna és orozva költ fattyat vetöttem volna az árokparton, akkor befogadnák a gyerökömet és nem kérnék a bizonyáglevelet, hogy magyar honos volt-e az apja, vagy se? Hol az az Isten, aki itt igazságot tesz?

Mit mondjak neki? Szavaljam Matyikával, hogy „rend a lelke mindennek”? Mondjam neki, hogy az Isten messze van, a csillagok fölött és idelent fajvédelem van? Nem szólok semmit, mert nekem se eszemhez való dolog ez.

HÓANGYAL

Nem bírtam halottak-napján fölkeresni azt a két kis földbirtokot, amelynek egyharmada engem illet — egyik a szolnoki temetőben van, másik a félegyháziban. Nyavalyából, bajból úgy bevásároltam, hogy nem is tudom, mikor vihetem meg az adót a halottaimnak. A helyett teszem a fejfájukra ezt a történetet — érezzék belőle, hogy voltam én ott, ha ott nem jártam is.

Halottak-estéjén összeverődünk néhányan, magamforma lefeléballagók, akiknek nem olyan messzi már a messzi. A halottakról beszélgettünk, a fehéredő fejek óvatosságával, inkább a „nem tudom”, mint a „nem hiszem” jegyében. Hogy tudnak-e rólunk és nyújtják-e felénk a kezüket? ők kapaszkodnak-e mibelénk, vagy mink kapunk tőlük segítséget olyankor, mikor a véletlenek szoktunk hálálkodni, mert megmentett bennünket valami rossztól, amit elkerülhetetlennek láttunk, vagy az ölünkbe dobott valami jót, amit nem vártunk? Mi az a „véletlen”? Nem az az „ismeretlen isten”-e, akinek oltára előtt elámult Szent Pál Phaleros kikötőjében és az igazságot hirdette Theseus városának? Nem a halottak keze van-e benne azokban a „véletlenekében, amelyek néha megfordítják sorsunkat?

A halk vitát nem döntötte el, de befejezte a történet, amelyet a szobrász mondott el, galambósz hajával és kerek fehér szakállával, régi görög szobrászok hermáira emlékeztető öreg ember, A történet az ő története. Én azért mondom el a magam hangján, hogy legalább erről rámismerjenek azok, akiknek szántam.

*

Gyerekkoromban sohase gondoltam rá, hogy szobrász leszek. Azt se tudtam, mi az a szobrász. Sok mindenféle mester volt a városunkban, de ilyen nem, Se ilyen cifra szó a mi uccánkban nem volt járatos.

— Varjúnak varjú a fia — ez volt a szavajárása édesapámnak. S mivel ő takácsmester volt, én is annak indultam. Mindig ott sündörögtem a szövőszék körül s óraszámra el tudtam hallgatni a kattogását. Addig, míg el nem aludtam rajta. Olyan édeseket nem is álmodok többé, mint ott lehetett, a szövőszék árnyékában.

Ötödik évemben lehettem, mikor utoljára szundikáltam a szövőszék mellett. A nagy csöndességre ébredtem föl. Apám ott ült a padon, egyik kezével fogta a vetélőt, másikkal a serkentő-madzagot, úgy-hogy még csak nem is pillantott.

— Édesapám! — szólítottam meg egy kicsit zavarodottan.

Nem szólt, megfogtam a kezét. Hideg volt, mint a jég s ahogy ijedten megrántottam, nagy koppanás-

sal esett ki belőle a vetelő. Csodáltam, hogy nem hajolt le érte és kiszóltam a konyhába édesanyámnak:

— Szülém, apám nyilván meghalt.

Különösebb ijedelem nélkül mondtam, mert nem igen tudtam még, mi az a halál, a mi házunkban nem járt addig. Azt hittem, az az egész, hogy az ember nyitott szemmel alszik.

Csak az anyám jajveszékelésére fakadtam sírva s csak akkor szorult össze a szívem, mikor a koporsót kivittük a temetőbe. Haragudtam, hogy olyan mély gödörbe teszik, de azzal nyugtattam magamat, hogy másnap majd fölkaparom én ezt a sok földet a kis kapámmal.

Másnap azonban eljött értem a keresztapám, aki esztergályos volt és elvitt őhözjuk. Ott voltam egy hétig és megtanultam csigát esztergályozni. Elhatároztam, hogy esztergályos leszek és rá se gondoltam többet a temetőre.

Amikor megint hazavittek, nem ismertem rá a házunkra. Nem volt az udvarán kert s annak a sarkában az a vadrózsabokor, amely kívül piros, belül sárga virágokat termett. Ilyent se láttam azóta, csak itt egy budai kertben. Most az idén vágják ki, azt mondták, poloskaszaga van a virágjának. Pedig én úgy emlékszem rá, olyan jószagú virág nem volt több a világon.

A szövőszéket se találtam a szobában. Mosóláb terpszkedett a sarokban, azon teknő, a szoba tele gőzzel, a falakon csurgott a pára.

Elfűlt a lélekzetem, ahogy megszólaltam:

— Vissza akarok menni a szép házunkba.

Szülém letette a ruhát, amit öblögetett, a szívére szorított és elmondta, bogy most már nincs szép házunk, kertünk, semmink se. Szegények vagyunk, mert a bank nem hagyott meg mást, csak engem neki és őt nekem.

— Akkor ki akarok menni az apámhoz! — toporzékoltam nekivadultan.

Sohase felejttem el, micsoda ijedelemmel szorított magához az anyám.

— Lelkem-gyermekem, akkor várd meg, míg kimosom ezt a kis ruhát, aztán majd együtt megyünk a temetőbe. Hátha találunk valami ma ásott sírt, amibe még nem költözött bele a lakó.

Azt nem egészen értettem, mit mond, de láttam, hogy ki vannak sírva a szemei. Hirtelen megsajnáltam. Nem emlegettem többet az apámat és tájára se mentem a temetőnek.

Nagy nyomorúságunkban éledgeltünk vagy két esztendeig. Most már tudom, hogy nyomorúság volt, de akkor nem tudtam. Örültem annak, hogy az édesanyám mosóasszony, mert így mindig meleg volt nálunk, meg este is szivárványt lehetett látni a gyertya körül a sűrű vízpáratól.

Föl is tettem magamban, hogy én is mosóember leszek, ha megnövök.

Bele is kellett ebbe a mesterségbe tanulnom, akár akartam, akár nem. Szülém elkezdett köhécselni, akkor úgy mondták ezt, száraz-betegség. Néha úgy erőt vett rajta a köhögés, hogy le kellett neki feküdni

a lócára. Olyankor nem nagyon ügyes kezemmel én csavartam ki helyette a vizes ruhát.

Koromhoz képest — nyolcadikba fordultam már — túlságosan is ügyetlen voltam s anyám üzletfelei, többnyire mesterlegények, nem akarták eleganciájukat a humanizmusnak feláldozni. Csak az öreg muzsikus cigányra mostam már, aki vak volt, vezetgetni kellett, annak már úgy is jó volt az ing, ahogy én helybenhagytam.

Fogyott a kenyérünk, mint a holdvilág s anyám fogyott, mint a megszegett kenyér. Most már nem a lócán feküdt, hanem a szalmayosolyán bontotta el magának az ágyat. De úgy, hogy nekem is helyet csinált maga mellett.

— Gyere, kis fiam, melegítsük egymást egy kicsit.

Már akkor tudtam rettegni a haláltól és éjszakára mindig odatoltam az ajtó elé a mosószéket, hogy a kaszás ember be ne tudjon jönni rajta. Ilyennek képzeltem, mert a halotti-társulat fekete lobogóján is így volt kihímezve ezüstből.

Nem ért semmit, a halál be tudott jönni máshol is. Tán a törött ablakon, tán a megrepedt falakon, de valahol csak belopódzott. Szülém odahúzott magához, utoljára megfésülte a kócos hajamat, megcsókolta a homlokomat és azt mondta:

— Kis fiam, én most kimegyek édesapádhoz, de azért ne félj, sohase hagylak el. Most pedig tedd meg, amire kérlek, hívd a keresztanyádat. De ne szaladj, mert akkor megizzadsz és mindjárt megfájóso-

dik a torkod. Igaz, ha keresztanyád eljön veled, majd mutasd meg neki a ládafiában azt a barna papirost és mondd meg neki, hogy ki ne hajítsa. Sárga-fehér cukor van benne és neked csak avval hasznos a herbatea.

Mire visszaértünk keresztanyámmal, már este volt és szülém lelke a csillagok közül integetett le rám.

— Ne félj, sohase hagylak el!

Látni nem láttam, de tudom, hogy ott van és vigyáz rám, ahogy megígérte. Ez a hit meg is békített egy kicsit. A temetésen csak azért fakadtam sírva, mert az öregasszonyok is mind sírtak. A jó emberek, akik magukhoz vettek, nem győztek rajta csodálkozni, milyen nyugodt vagyok.

De egy hét múlva elhagyott a nyugalmam. Nem éreztem szülém magam körül, hát kimentem hozzá a temetőbe.

Zimankós téli nap volt, majd megvett a hideg, ahogy a behavazott homokosgödörök közt bukdácsoltam. Csurgott a könnyem, mire a szülém sírjára rátaláltam. A „nagy ágy”-at az édesapámmal együtt vetették meg neki s ahogy ráborultam a havas halomra, az ő szavát is hallottam:

— Ügyes gyerek vagy, hogy ki tudtál hozzánk jönni.

Persze csak cinegék bujkáltak a száraz csipkebokron s csak a szél ütögette össze az ecetfák zúzmaracérnás ágait, én mégis hallgatódzva néztem körül, És nagyon megfájdult a szívem, mikor észre-

vettem, hogy köröskörül minden síron van kő, csak az én szüleimén nincs.

Megakadt a szemem egy kis kőházon, amelyiknek kereszt volt a tetején. (Még akkor nem tudtam, hogy kriptának hívják az ilyent.) Fehér kőangyal állt az ajtajában, olyan, mint a templomban az oltár mellett, de ez a szájára tette az ujját, mintha azt akarná mondani:

— Csitt! Idebent alszanak!

— Nini — gondoltam magamban — ilyent én is tudnék csinálni.

S már akkor hempergettem, gyúrtam, formáztam a havat a sírunk felett és nem éreztem semmi hideget. Inkább égett arcom, kezem, mint a parázs, mire készen lett a térdeplő hóangyal.

Akkor hangot hallottam a hátam mögött:

— Nézd csak, ez a kis kölyök kész szobrász.

A kripta gazdája volt, kereskedő ember, aki a feleségével valami évforduló-napon látogatta meg a halottakat. Kivallatott, ki vagyok, mi vagyok s neki köszönhettem, hogy tíz év múlva márványangyalt faraghattam a szüleim sírjára.

A halottak nélkül sohase lett volna belőlem szobrász.

NEM ETTE MEG A FARKAS...

Vagy inkább azon kezdjem, hogy a meteorológiai tudomány szerint az enyhe télnek három típusa van? Az egyik az, mikor a légnyomás délen magas és északon alacsony. A másik az, mikor a légnyomás nyugaton magas és keleten alacsony. A harmadik az, mikor hazánkat sűrűn látogatják a depressziók és olyan jól érzik magukat benne, hogy biztatni kell őket, ahogy a ötömösi ember szokta a ragadós vendéget:

— Vackolj, asszony, feküdj, lány, öcsémuram is majd csak elmögy már.

Sajnálom, hogy a szinoptikus térképek izobárvonalait is ide nem rajzolhatom, mert azokba aztán végkép belezavarodna a nyájas olvasó és én nagyon imponálnék neki, mert azt hinné, hogy értek a meteorológiához. Pedig a szó köztünk maradjon, amit az enyhe tél három típusáról írtam, abból csak egyet értek és azt se értem. Amit értek, az az, hogy a sűrű és hosszú depressziókból enyhe tél lesz. Amit pedig nem értek, az az, hogy akkor mért nincs minálunk örök tavasz? Hiszen ami a depressziót illeti, az nemcsak sűrűn látogatja hazánkat, hanem már itt is lakik nálunk néhány esztendő óta. Ez olyan szemmel látható igazság, hogy még a Meteorológiai Intézet se

mondhat mást, pedig igazán nom beszéltem vele össze.

A régi világban a meteorológia is könnyebb tudomány volt, mint most, nem hiába, hogy akkor még légtünettannak hívták. Még én is hallottam gyerekkoromban, hogy mi szokta okozni a száraz esztendőt. Az, hogy a magyar boszorkányok Szent Mihály napján fognak egy békát, azt eladják a törökországi boszorkányoknak, azok leássák a magyar kuttykurtytot tizenhárom öl mélységbe, fölébe tesznek egy fél téglát s míg azt egy ártatlan hajadon véletlenül tovább nem rúgja onnan, addig minálunk nem esik se eső, se hó. Hát ez exakt tudomány volt és sokkal könnyebben megértette a magamformájú tudatlan ember is, mint az izobárok, meg a ciklonokat és anticiklonokat. De ebben a mai elistentelenedett világban ez a tudomány is megbukott a többivel együtt. Boszorkányokat utóvégre még lehetne találni, de már ha exportüzletre adják magukat, nem békát exportálnak, hanem ártatlan hajadonokat. Azt hiszem, a békára nem is adnának kiviteli engedélyt, mert azt itthon kell tartanunk nemzeti érdekből. Ha már mi magyarok a végre vagyunk a földön, hogy mindig mivelünk etessék meg a békát, legalább annyi örömünk legyen meg, hogy a magunkét nyeldessük.

Így aztán a régi exakt meteorológiából nem maradt meg egyéb, mint a címűi írott tantétel, az, hogy „nem eszi meg a farkas a telet”. Ami annyit jelent, hogy csinálhatnak a tisztelt izobárok, amit akarnak, okos ember nem ád rájuk semmit, hanem a farkas-

hoz igazodik, mint légtünettani tényezőhöz. Engem legalább arra oktattak azok a népek, akikkel a tavasz beköszöntése napján mozit játszottunk a tundrákon. Már mint itt a szomszédban, túl a Tiszán, öt virzsínia-szivarnyira Szegedtől. Ősök mozgólódását jelentette egy derék főbíró Csanád északkeleti sarkából, néhai magyarokét, akik rozsdás kardokat, törött zablákat tologattak fel a földből — szegények azt hitték, olyan világ van itt most, hogy érdemes érte feltörekedni. Megvolt bennem a jószándék, hogy szót értek velük s elmagyarázzam nekik, milyen jó most annak, aki alszik, de hogy mire mentem volna velük, nem tudom. Szép szelíd tavaszban indultam ki közējük, napos domboldalra álmodtam magam a megolvasott sarkú vendégszobában, piros cickórok közt hevertem és kék pille szállt a mellemre s mire kinyitottam rá a szemem, itt volt a tél, amit nem evett meg a farkas.

— Akár szánkón mehetnél haza — takargatott a gazdám mindenféle csuhákba és csuklyákba.

Igen, az szép lett volna, csengős tarantász, vagy rénszarvas-fogat illett volna a tébolyult buránához, amelyben a kárhozatból kiszabadult lelkek hátborzongató üvöltéssel tördösték a fákat és szaggatták a tetőket; igen, akkor Sztrogoff Mihálynak éreztük volna magunkat és meg se álltunk volna férfiszívünk szerelméig, akinek tán még a neve is eszünkbe jutott volna, ha jemcsik ül a bakon. De ebben a tartományban nem járatos a tarantász, itt csak motoros áll rendelkezésre és a közlekedési technikának ez a vív-

mánya sokkal előbb megállt a végcélnál, sőt sokkal többször megállt, mint a menetrend kívánta. Mindennütt megállt, ahol a burána táviró- és telefon-oszlopokat döntögetett a sínekre, csak úgy játékból, eldobott gyufaszálak módjára és ezt sok-sok kilométeren keresztül megcselekedte. Eleinte csak a vasutasok ugráltak le mozit játszani, de aztán hogy az éjszaka is ránkfeketedett, a nemzeti munkaerő is igénybevéttetett.

— Aki nem akar itt virradni, az ne sajnálja teste fáradtságát a közjótól — hordozta körül a véres kardot a jemicsik, aki a motorost igazgatja.

Nem lehetne mondani, hogy a nemzet túlzott lelkesedéssel karolta volna fel az eszmét. Aki úrféle volt a motoroson, az még csak vállalta a váratlan téli sportot, de a nemzet ősbibb rétege a passzív rezisztencia elvét követte.

— Nem vagyunk mink martonosi embörök — szolt ki egy Öreg magyar a szór közül. Nemcsak a tulajdon szőre közül, hanem a birkáé közül is, amely sapka alakjában tartózkodott tatár fején.

Ha martonosi ember lett volna köztünk, az okvetlenül bicskát rántott volna erre az aposztrofálásra, amelyben némi lecsökkentése foglaltatik a martonosi nemzet elmetehetségének. Martonos addig, míg Magyarországhoz tartozandó volt, Szegedtől délre találthatódott a Tisza partján. Ugyan most is ott találthatódik, de abból most már se neki nem sok haszna van, se nekünk. Más volt az akkor, mikor le is hajóztunk, föl is hajóztunk s lefelé a víz vitte a hajót

a szegedi portékával, fölfelé meg ember vontatta a parton a martonosi portékával. Hát ebben az időben történt, — úgy mondják — hogy a martonosi ember megkiáltotta a hajókormányost:

— Hé, mennyiért visznek be Szögedébe?

— Ha beül kend a hajóba, akkor ötven krajcár, de ha húzi kend a parton, akkor csak húsz krajcár — kiáltotta vissza a kormányos.

— No, akkor inkább csak húzom — gyürekezett neki a martonosi ember a vontatókötélnek s kiguberrálván a húsz krajcárt, igen örült neki, hogy Ő most megtakarított harmincat.

A történet elmondását csendes derűtség fogadja. Nagy egyetértés támad a tekintetben, hogy nem vagyunk martonosi emberek. Megváltottuk a jegyet, ezzel megadtuk a motorosnak a magáét, az most már az ő dolga, tud-e menni vagy nem.

— De hát értsék meg kendtök, hogy akadály van az útban — rimánkodik a vasutas.

— Nono, — mondja egy tutaj bajuszú szittyá — arra való a segél-mozdony, hogy fölszabadítsa az utat.

— Jó, jó, de az se repülőgép, hanem sínen jár, ő se bír haladni az oszlopoktul.

— Ráérünk a szalonnaaggatástul — ásítja valaki a sarokból.

— De reggelre meggebednek kendtek a hidegtül — tesz próbát a vasutas az ijesztgetéssel.

Egy csikorgós hang visszamordul:

— Hát azt gondolja, otthon melegebb van? Ott is csak a maga bődössége melegíti a szögény embört.

A vasutas mérgesen kimegy. A belül maradók közt nem mérgeskedik senki. Csöndesen beszélgetnek a nyomorúságról. Kitül, mikor, mit vitt el a végrehajtó. De indulatoskodás nincs. Mindig az volt a világ sora, hogy szűr vágta a fát, ködmön hordta rakásra, kaput-rokk melegegett mellette.

Az úrfélék visszazállingóznak a kocsiba, havasan, vizesen, jégtűk hegyétől égő arccal, ki káromkodva, ki nevetve. A motor kattogni kezd, a vonat megindult.

— Így már ügön — mondja a báránybórsapkás tatár. — Néha az úrnak is lőhet hasznát venni, fene bele.

Fenyegető csönd támad. Az úrfélék azt méregetik, hányan vannak amazok. A nem úrfélék azt lesik, mer-e valaki pisszenni a kaputrokkosok közül. Nem pisszen senki. Az úrféléből kevesebb van. Aztán a körülmények se nagyon alkalmasak a polgárháborúra. Sose lehet tudni, a tántorgó oszlopok közül mikor zuhan rá valamelyik a kis játékvasútra.

— Hopp! — kiáltja el magát a vonatvezető és kétségbeesetten fékez. Abban a pillanatban dől ki recsegve egy oszlop, keresztül a síneken.

A motor megáll. A vasutasok leugrálnak. Az egyik visszajön és bekurjant az ajtón.

— No gyerünk, embörök!

Nem mozdul senki. Most már az úrféle se akar martonosi ember lenni. Azért se. A tutajbajuszú kárörömmel mondja:

— Hát itt alszunk, no.

Egy rongyos ember végigvágja magát az utolsó padon, ahová már csak haldokolva ér a lámpafény.

— De bizisten, jobb itt, mint otthon. A nyoszolyát még újesztendőkor fölvtágtam tűzre, mikor megszorodott az asszony. Azóta a földön fekszünk.

Tarisznyát igazít a feje alá és kinyújtja a lábát komótosan. Valami komája lehet, aki nevetve rá szól:

— Úgy nézöm, Misa, nem hibádzik itt neköd más, csak az asszony.

A sarokból, ahol a nyújtózkodó láb megkoppant, nyöszörgés hallatszik. Csecsemőgyerek nyöszörgése.

— Nene, — húzza vissza az ember a lábát — észre se vöttem, hogy ott is van valaki.

— Csak én vagyok — mondja egy alázatos, ijedt asszonyhang. Tessék csak, kérem szépen, már idább húztam egy kicsit.

A kalauz odavilágít a lámpájával. Mindenki odanéz. Az asszony is úrféle lehet, mert kalapja van. De más úrféle már nincs rajta. A nagykendője alatt butyrot szorongat, amelyik mozog.

— Ez is új esztendőre született — mondja és bocsánatkérően mosolyog hozzá. De úgy mosolyog, hogy kicsordul a könnye. — A kórházba viszem szegénykét, de nem tudom, megéri-e a reggelt.

— Ejnye-ejnye — tápázkodik föl a rongyos ember. — Nem sértöttem tán meg az asszonyságot? Nézze, inkább ide üljön, mert ott az ablakon nagyon sívít be a szél.

Fönláll, kinéz az ablakon, aztán fölveti a fejét:

— No?

Ezt nem az asszonytól kérdezi, hanem a magaformájú nemzettől. A báránybőrsüveges a markába köp.

— No, csülökre, embörök!

Még egy-két kilométeren birkóznunk kell az oszlopokkal, de oda se nézünk neki. Nem érezzük semmi súlyukat, hogy egyszerre veselkedünk neki, úrfélék és parasztok.

ISMERŐS TÖRTÉNETEK

Ülünk Rózsashegyi Kálmánnal a kocsmában, csupa meghitt barátok és örülünk neki, hogy jól érzi magát, már a kis pipáját is elővette. Jóízút beszélgetünk, meglehetősen üres a szála, ahogy mostanában szokás. Egy-egy asztalnál darvadoznak még tükörből fészülködő emberek.

— Jó így inkognitóban, gyerekek — mondja a drága vendég és végigsimítja ezüst sörényét.

A legjobbkor emlegeti az inkognitót, éppen most orozkodik oda a virágkisáradás és ibolyát, nárciszt, jácintot rak elé.

— Azok a nagyságos urak parancsolták — mutat az egyik asztal felé, ahol két úri ember éli világát.

Mindnyájan örülünk neki, hogy így szeretik Kálmánt Szegeden a fehér személyek, — tudniillik mindkét úriembernek a haja fehérbe van már öltözve — csak ő kelleetlenkedik egy kicsit.

— Mire való már ez? — hárítja át a virágot a mellette ülő asszonyokra. — Bizonyosan maguknak volt ez szánva.

Jön azonban a primás és tisztelettel megkérdi a méltóságos urat, melyik a legkedvesebb nótája?

— Nem vagyok én olyan nótás ember — rázza meg

a fejét a méltóságos úr. — Maga összetéveszt engem valakivel, fiam.

A primás habozik egy kicsit.

— Azok az urak parancsolták. De én is véltem a méltóságos úrra.

— Mondom, fiam, hogy tévedésben van maga. Bankigazgató vagyok én. Maga kinek nézett?

— Rózsahegyi Kálmánnak — hangzik a határozott felelet. — A színpadon is egészen ilyennek tetszik lenni.

Ez kritika is, még pedig olyan, amiben teljes hódolat tartózkodik. Az inkognitót sértés volna tovább is fönntartani. Megmondjuk a primásnak, hogy egészen jól sikerült az összetévesztés s erre még bátrabban kérdi a mester legkedvesebb nótáját.

— Húzza, fiam, amit akar s nekem az lesz a legkedvesebb — mondja kedvesen a mester s a cigány rákezdi:

Eltörött a hegedűm ...

Ezt se lehetett volna jobban eltalálni, mert ez a legszegedibb nóta. B éken Antalé a szöveg, Dankóé a muzsika s Rózsahegyi Kálmán énekelte el legelsőnek ott a Jókai-villában, ahol Bankó komponálta, vagy negyven évvel ezelőtt.

Negyven év... Egy kicsit elandalodunk. A szomszéd asztalnál az egyik fehérhajú úr feláll és emeli poharát:

— Nem adhatja azt vissza a nemzet Rózsahegyi Kálmánnak, amit Rózsahegyi Kálmán ad a nemzetnek.

- Nem vélek rájuk — néz oda a mester.
 Elmosolyodunk és megkérdezzük:
 — Mennyit adsz a nemzetnek, Kálmán?
 — Hogy mennyit adok? Nem értem.
 — Ügy, hogy adóba mennyit adsz?
 — Elég sokat, fene bele. Mért kérditek?
 — Mert ezek a derék emberek, akik ezúttal a szegedi nemzetet reprezentálják, adóvégrehajtók. Nekünk elég jó ismerőseink.

Így indultak meg az ismerős-történetek, amik mindnyájunkkal megessenek, országjáró vándorcigányokkal.

I.

Újházi Ede sétál az Andrássy-úton. Szembe jön vele egy elegáns úr, messziről elébe veteti a kezét.

— Fogadjunk egy trabukóba, Edus, hogy nem ismeresz !

— Nyert ön — felelte Újházi gondolkodás nélkül, átnyújtotta a trabukót az elegáns úrnak és nyugodtan tovább ment.

II.

Megyek a Kossuth Lajos-utcán, — ezt már Rózsahegyi Kálmán meséli — mikor rám szól egy rendes habitusú kortárs, de igazi szívbeli örömmel.

— Szervusz, drága Kálmánom.

— Szervusz, kedves — mondom neki. Megemeli a kalapját, én is az enyémet. Nyújtja a kezét, én is az

enyémet. Rázza a kezem, mint szivattyús kutat, én is az övét.

— Megengeded, hogy elkísérjelek egy kicsit.

— No, az igazán kedves lesz tőled.

À karomba kapaszkodik és azon kezdi, mennyi minden történt, mióta nem találkoztunk. A Málcsi néni is meghalt.

— Meg, szegény — mondom szánakozó szívvel.

— És a Karcsi megházasodott.

— Meg, szegény — felelem erre is ugyanazzal az őszinte szánalommal.

— De ennek legalább volt értelme, kérlek.

Nem tudhattam meg, hogy a Karcsi elhatározásának mi értelme volt, mert közben elértük a Magyar utcát, abból kiugrott egy úr, aki egyszerre köszöntött mind a kettőnknek, úgy, hogy szervusztok, azzal belekapaszkodott a másik karomba, sajnált valami Menyust, aki nagyon boldog volna, ha most itt lehetne velünk, viszont az első villamosmegállónál ő is elhagyott bennünket, „pardon, szervusztok, ötre Bé-láéknál kell lennem”, kiáltotta s felugrott a már induló kocsira.

A másik barátom, az első, a Málcsi néni és Karcsi sorsfordulatairól referáló megrántotta a karom:

— Te, Kálmán, nem mondanád meg nekem, ki volt ez az úr?

— Te, — mondtam neki barátságosan — nem mondanád meg nekem legalább azt, hogy te kicsoda vagy?

— Nagyszerű, — ütött a vállamra — te mindig ilyen jó kedélyben vagy és mindig ugratsz engem!

Azzal heherészve elvált tőlem a Ferenciek templománál, de olyan jókedvűen forgott rám vissza, hogy attól rettegtem, eltalálja ütni valami autó s én, ha a fejem elütik, akkor se tudom ennek a kedves barátomnak a nevét megmondani.

III.

Én meg az Akadémiáról jöttem le a múlt hetekben a Petőfi-Társaság közgyűléséről s ebédre voltam valahová híva s máris nagy késést kellett behoznom, futólépésben vágtam neki a Bálvány-utcának. Egyszer csak rám kiált valaki a másik oldalról.

— Szervusz, Ferikém!

— Szervusz, szervusz! — integetek át neki s rohannék tovább. De nem lehet ám, mert méltatlankodva szólnak rám.

— Ejnye, ejnye, őt esztendőben egyszer találkoznak s akkor is elszaladnál a szegény ember mellett.

Hát mégis csak muszáj a kociút közepén egy kézszorításra megállni ezzel a szegény emberrel, aki különben szép pirospozsgás férfiú s egyáltalán nem látszik szánalomraméltónak. A kézszorítás meleg, de a tekintetemben bujkálhat valami áruló zavar.

— Hát igazán megsértesz azzal, hogy nem emlékszel rám?

Jaj, dehogy sértenék meg ilyen drága jó embert! Megolajozom a memóriámat. Csakugyan meg is száll valami ihlet. Nem tudom, ki ez az úr, de akire emlé-

keztet, annak tudom a nevét. Bizonyosan annak valami rokona.

— Májér vagy — ragaszkodom a kezéhez és az ihletemhez.

Persze nem minden ihlet szerencsés.

— Kovács Géza vagyok én, pajtás. Tanár ebben, meg ebben az iskolában. Öt évvel ezelőtt én köszöntöttelek fel a Spolaricsban, ezen, meg ezen a székfoglalódon.

Hogyne, hogyne, rimázkodva kérem a bocsánatot és igazán szégyenlem is magam egész a Bálvány-utca sarkáig. Ott van egy kis trafik, oda beszaladok a szégyenemet felejteni. Egy óra múlva jól elmúlt, jönnek-mennek a füsttel élő emberek, kirándulók, beszerzik az egész délutánra valót, két mirjamot, vagy egy memfiszt, ahogy futja mostanában a jó házból való szegény kis pesti asszonyoknak, sőt élemedettebb pesti uraknak is. Én szivarban turkálók, jócskán ki van már szinelve a skatulya, sok benne a törött, megkérem a trafikost, legyen olyan kedves, bontson új csomagot.

— Hát mégis csak te vagy? — toppan elélem egy magamformájú hagyottszín férfiú. — Nem mertem rád fogni, még a hangodat nem hallottam. No, mondom, ez sose öregszik meg. Márhogya hangod.

Nono, mintha törvény kötelezné rá, hogy ezt külön húzza alá, nehogy félreértsem. Ej, ez fene tapintatos ember. Annál melegebben szorítom meg a kezét.

— Kedves töled, hogy rám ismertél.

— Az nem nagy kunszt — azt mondja. — Vala-

melyik nap is láttam a lányomnál az arcképedet, az újságból vágta ki, de az régi képed lehet. Hanem te mondd meg, hogy én ki vagyok. Igaz, hogy van húsz éve, mikor utoljára találkoztunk, de én nem változtam úgy meg, mint te.

A manó vigye el, ez mindig gorombáskodik. No majd én visszagorombáskodok.

— Májér vagy, pajtás — ütök a vállára.

Sikerült szíven találnom. Zöldinek hívják és szücs volt a nagybátyja Félegyházán. Kissé hűvösen búcsúzik el tőlem, én pedig taxiba ülök, egyrészt, mert messzellettem a Damjanich-utcát, másrészt, mert nem akarok több Májérral találkozni.

Ahogy kiszállok a taxiból és besuttyanóban vagyok a kapun, egy nagy mahomet ember visszaránt az utcára.

— Ez egyszer nem szabadulsz, Ferencem.

— ó, kérlek — nézek rá vasvillaszemmel. — Mindig örülök, ha látlak.

— Tudom, tudom, de azért látom a szemedről, szeretné tudni, ki vagyok.

— Rosszul látod — mosolygok rá vérfagyasztón.

— No, most lássuk azt a híres memóriát!

Hát lásd meg! Dühösen rámordulok.

— Májér vagy!

Fölkapott, mint egy kis gyereket, úgy ölelt magához.

— És tényleg rám ismertél! Nyolc év után! Nem is képezed, milyen büszke vagyok rá. Még a feleségem is boldog lesz, ha elmondom neki. Úgyis mindig azt

mondja, ha szóba kerülsz, hogy rég elfelejtettél már te minket.

Vérszemet kaptam. A felesége is? Nyolc év után? Ohó, hiszen én ezeknek vendége voltam, mikor fölolvastam náluk.

— Nohát mondd meg a nagyságos asszonynak, hogy nem vagyok én olyan felejtős ember, még azt is tudom, hogy Májer vagy Losoncról.

— Dehogy, — zuttyantott le meglehetősen barátság-talanul az aszfaltra — soha életemben nem jártam ott. Én Májer vagyok Pestről.

Én ugyan nem felejttem el többet, de attól félek, ezután mindig elfordítja a fejét, ha találkozunk.

KÖLTŐ KERESTETIK

Lehet annak vagy tíz esztendeje, hogy levelet kaptam a most már néhai Tarnay Alajostól, a finom és nemes zeneköltőtől, aki különben a Zeneakadémia népszerű professzora is volt.

Hogy egyik szavamat a másikba öltsem, nem minden finom és nemes zeneköltő népszerű professor. Szegény Kacsóh Pongrác például a legrettegettebb inkvizítorok közül való volt. Elvből szigorúskodott, még akkor is, ha a szíve teleszaladt könnyel, vagy nevetéssel. Egyszer ebből megható történet is lett. Valamelyik tanítványát rajtakapta szegény Gráci, hogy egész óra alatt babrál valamivel a padban, az előtte ülő háta mögött. Egypárszor rákopogott, aztán idegesen rákiáltott:

— Mivel játszik maga ott? Rögtön hozza ide!

A bűnös odakeszegelt a katedrához és lehajtott fejjel nyújtotta át a zsebóráját.

— Ezt igazgattam.

Nem az órát, hanem az óra födelének a belsőlapjába igazgatta bele valami ragasztó szerrel a Kacsóh Pongrác képét, amit valami újságból vágott ki.

Gráci becsattantotta az órát és komoran adta vissza a bűnösnek.

— Az iskola nem arra való, hogy ilyen szamárságokkal lopják a napot. Takarodjék a helyére — édes fiam!

Tehát levelet kaptam a népszerű zeneprofesszortól,

arra kert, engedjem meg, hogy megzenésítse egy versemet, amely évek óta zsong a lelkében és most már ki akar szabadulni belőle. Kassán olvasta annak-idején, valami szépasszony kézírásában, aki kimásolta valamelyik újságból és annyira megkapta, hogy nem tud szabadulni tőle. Pedig szeretne már túlesni rajta, most már kicsordulóban van, csak éppen az én szerzői engedelmem kell hozzá.

Idáig a dolog rendben is lett volna. A költő dalának a zene a szárnya és a Tarnay mesterszárnyával repülni nagy tisztesség. Adtam volna is én az engedelmet két kézzel — csak az volt a baj, hogy a mester a megzenésítendő szöveget is mellékelte. Úgy kezdődött, hogy

Valahol a Szajnaparton
Találtak egy selyemkendőt...

Hát akárki írta ezt a verset, az költő volt, csak-hogy ez a költő nem én voltam. Nem is emlékszem rá, hogy hallottam vagy olvastam volna valaha, mert akkor nem felejtettem volna el. Meg is írtam a mesternek, hogy énnálam rossz helyen kereskedik. Olyan tiszta, bájos ez a kis vers, mint egy szép kis gyerek, akivel úgy van az ember, hogy nem bánná, ha ő volna az apja, dehát vállalni mégse vállalhatja, mikor nem az. Én sose jártam versben a Szajnaparton, a Tiszántúl kezdtem és megálltam a Körösnél. Aztán, ha jártam volna is, az én műzsám nem hagyogatózott volna el selyemkendőt, csak olyan parasztos kanavászt, de azt is nagyon meggondolta volna, mert ismer bizonyos felsőbb hatóságot, amely szigorúan számon tartja a

zsebkendőket. (Ámbár elveszíteni még mindig jobb őket, mint betintázni. Mert az elvesztést ismeretlen tettesekre lehet fogni, de a betintázásért személyesen felelős az állítólagos családfő.)

Azóta persze rég elfelejtettem az egész ügyet, sőt, hála Istennek, a versírásról is sikerült végérvényesen leszokni. Annál nagyobb volt a meglepetésem, mikor évek múlva bekopogtatott hozzám egy abbéfejű elegáns márkí, azt mondja, hogy ő Tarnay Alajos, előhív a zsebéből egy kéziratot és leteszi elém az asztalra:

— Vállalod-e már ?

Megnézem: hát még mindig a Szajnaparton talált selyemkendő.

— Dehogyan vállalom.

— Gondoltam, hátha csak megfejtetted, de azóta eszedbe jutott és ráismertél az édes gyerekedre.

— Nem, nem vagyok én olyan sokgyerekű ember, hogy ne tudnám őket számon tartani. Aztán meg minden irka-firkáját elfelejtheti az ember, de a versét nem, az más, mint a próza. A prózának fönt van a gyökere, mint a fenyőfának, a vers mélyen gyökeredik, mint az akác.

Azóta megint elmúlt egy-két esztendő, sőt most már elmúlt Tarnay Lojzi is — és a szajnaparti selyemkendő megint itt fekszik az asztalomon. Már mint a vers gépelt kézírata. Sörényi Sándor küldi Budapestről, aki fiatal zeneszerzőnek írja magát és érthetőnek találja, ha én nem ismerem. De biztosra veszi, hogy ország-világ meg fogja ismerni a nevét, ha megengedem neki, hogy a vershez muzsikát csináljon.

Hát az sokszor megesett már velem, hogy gazdátlan kutyák hozzám szegődtek és fájt a szívem, mert el kellett őket magamtól tappognom a kapuba. Az is elég gyakran megesik, hogy a magam ebével találkozom más pórázán, hol szépen fészült vers, hol gubancos próza alakjában s annak én mindig örülök, hogy van olyan jótételek, aki pártját fogja jószágomnak, de egy szóval se mondom senkinek, hogy észrevettem. De már olyan jó ember mégse vagyok, hogy azt is szó nélkül megállj am, ha egy gazdátlan vers szegődik hozzám. Tessék jelentkezni, tisztelt költő társadalom. Nem kell félni, ebből csak dicsőség lesz, de baj nem lesz.

Nem olyan szöveg az, mint a Falu Tamás Halott erdő-je, amihez szintén Tarnay csinált egyszer valami rekviemes muzsikát, amelyik éppen olyan szívbemarakoló, mint a vers. Beledidereg az ember, míg a költő felkiált, hogy minden halott falevélhez egy külön pap álljon s a hervadt halottnál külön prédikáljon.

— Elég, Lojzi! — dörrent bele egy felvidéki nemes úr, akinek a törökvilágból maradt kúriáján Tarnay melódiái szóltak az avarra, feketedő éjszakában.

— Nem akarom többet hallani a Halott erdő-t.

— Dehát mi történt? — döbrent meg a mester.

— Az, hogy az egyházközségi előljáróság, amely áll a papból, a kántorból, harangozóból, 700 pengő egyházi adót vetett ki rám! Most már gondold el, mi lenne abból, ha minden falevélre egy pap jutna! Egy falevél nem maradna az egész dominiumomból.

TISZTELETES ÚR HARAGJA

A levelényi tiszteletest életében csak egyszer látták haragudni, akkor is csak a templomkert rózsái látták, meg a rajtuk legelgető méhecskék. Ugyancsak csóválták is virágfejüket a rózsák, a méhecskék is mind azt dongták, hogy ilyent még nem értek, mióta a szárnyuk kihatott.

— Hát igenis, haragszom, — mondta szigorú ráncba szedett homlokkal a tiszteletes úr és rácsapott a pipaszárral a mohos márványpadra, amin a kőrisek árnyékában üldögélt.

De meg is simogatta a padot mindjárt, mintha bocsánatot akarna kérni tőle. Harminc év óta szokta ő innen nézdegélni a világot, a messze kéklő hegyeket, a pirostetejű házikókat a völgyben, a gyepen ugránczó báránykákat és az égen úszkáló felhőfalkákat. Azalatt bizony úgy megszerette az öreg padot, mintha lelkes állat lett volna. A rózsákkal, a méhekkal pedig úgy el tudott beszélgetni, mint aki bizonyos benne, hogy értik a szavát. És lehet is, hogy értették, mert most is, amint elkezdett beszélni, egyszerre széjj elébb nyitották kelyhüket a rózsák és abba hagyták a döngicsélést a méhek.

— Hát igen, — mormogta keserűen a tiszteletes úr — hát való az, amit ez az öreg Gál Andrásné csinál?

Hetvenkét esztendő s öregasszony létére minden vasárnap elalszik a templomban, mint valami ölbeli gyerek. Hát hallott már ilyent valaki?

— Nem, ilyent nem hallott — susogták a rózsák és döngicsélték a méhek.

Sőt az öreg kőrisek koronáján is átfutott valami halk rezdülés, bár őket senkise kérdezte s ez még jobban fölbátorította a tiszteletes urat. Most már egész nekitüzesedett a haragnak és hangosan áradt szelíd szájából a haragos panasz:

— Minden ígehirdetést keresztülalszik, ahogy beül a harmadik padba, sóhajt egyet-kettőt s rögtön bóbiskolni kezd. Nem hall egy hangot se az Úr igéiből. No, de rápirítok, ha meglátom, rá én. Megmondom neki a lelkemen valót, ha meglátom, meg én.

Abban a percben ijedten kapta le a fejét. Öreg Gál Andrásné közeledett feléje. Két báránykát szorongatva a hóna alatt, fáradtan, döcögött át a templomkertben.

Tiszteletes úrnak mintha egyszerre elfújták volna a haragját. Kinyitotta a kapcsos ódon bibliát s úgy belemerült, mintha se látna, se hallana.

— Hátha nem vesz észre, — gondolta magában — akkor nem kell megpirongatnom. Mert hiába, csak nem illik énhozzám a perlekedés.

De már akkor rávetődött öreg Gál Andrásné reszketős fejű árnyéka a bibliára.

— Tegyük úgy, mintha aludnánk — fogta le észínek szemeit a tiszteletes.

Nem árt az semmit. Öreg Gál Andrásné olyan hangos jónapot kívánt, hogy erre még a murmutérnek is fel kellett volna ébredni álmából. Tiszteletes uram is felvetette a szemét. Össze is szedte a bátorságát és rászólt szigorúan az öregasszonyra:

— Szülém, tudja-e kelmed, hogy ma vasárnap van? Hát azt tudja-e, hogy a vasárnapot meg kell szentelni?

A szüle egy kicsit együgyűen mosolygott. Nem egészen értette az istenadta, mit mond a tiszteletes úr. De annak nagyon örült, hogy ilyen nyájasan megszólította, őt, a szegény gyapjúnyíró asszonyt, akinek semmi érdeme sincs erre a nagy tisztességre.

— Igenis, lelkem-galambom, tiszteletes uram, — hajtotta meg alázatosan a sárgakendős fejét — csak megúsztatom ezt a két báránykát, aztán sietek vissza a templomba. Prédikációra okvetetlen ideérek.

Elmosolyodott erre a tiszteletes és barátságosan simogatta meg a báránykákat.

— Jó, jó, szülém, csak azért nem kell szaladni, nem való már az az ilyen öreg testnek.

— Majd kipihenem magam a templomban — nézett föl vidám bizakodással az öregasszony. — Tudja, lelkem-galambom, én mindig az istenházában szoktam kipihenni magamat. Hétköznap lótok-futok, talpalok mindig, nincs nekem megállásnyi időm se, nem is természetem a henyélés. Hanem itt a templomban, az én padomban, itt mindig megnyugszik testem-lelkem.

Megint elmosolyodott a tiszteletes úr és egy kicsit keményebbre vette a szót:

— Tudom én azt, szülikém. Aludni is láttam ám én már kelmédet az Isten házában. Az pedig nagy vétek ám, tudja-e?

Gál Andrásné törődött öreg szeméből egyszerre megeredt a könny.

— Jaj, Istenkém, sohse gondoltam én arra, hogy olyankor talán nem is jól cselekszem! Én mindig azt gondoltam, lelkem-galambom, hogy olyankor a jó Isten küldi rám az álmot. Mert én nagyon szépeket szoktam ám ott álmodni a pad sarkában. Lelkem jó uram mindig odaül mellém álmomban, mint ahogy életében is mindig ott ült. Két szép legényfiam is oda támaszkodik a padhoz és énekelik a szent zsoltárokat, mint azelőtt, még a háborúban oda nem maradtak. Menyecske-lányom is ott térdel az első sorban, szép fekete selyemkendővel a fején, amelyikben eltemették. Kis unokám is ott bogárizik az oltár mögött, ki-kikukucska a nevető szeme, nem győzők neki integetni, hogy megharagszik ám az Istenke, ha a házában pajkoskodnak. Úgy bizony. Nincs már nekem senkim a világon, olyan vagyok, mint a megszedett tőke, — de látja, lelkem tiszteletes uram — vasárnap itt a templomban mindig együtt vagyok azokkal, akiket eltemettem.

Bégetni kezdtek a báránykák, megiramodott velük a szüle, de visszaszólt a templomkert kapujából:

— Mindjárt jövök vissza, instálom. A beszédre bizonyosan visszaérek.

Tiszteletes uram sokáig nézdegélt öreg Gál Andrásné után. Aztán beballagott a méhesbe, kihozta on-

nan a kis vánkost, amin ő maga szokott szenderegni ebéd után és bevitte a templomba.

A harmadik padba tette be, a sarokba, öreg Gál Andrásné helyére és még meg is simogatta, mondván:

— Nagyon szépeket álmodjon rajtad a szüle!

Ez a levelényi tiszteletes haragjának igaz története.

MILETT BELŐLED, MATYIKA?

Mikor: pár esztendeje Marseilleben csavarogtam, az egyik utca sarkán megemeltem a kalapom.

— Hát téged mi lelt? — csodálkoztak rám az útitársaim.

Indokolt volt a kérdés, mert már akkor harmadik hete olyan urak voltunk, hogy nem emeltünk kalapot senkinek,

— Az öreg Dumas atyusnak köszöntem — magyaráztam ki magam és másodszor is megemeltem a kalapom, de most még a fejemet is meghajtottam.

— Hát ez kinek szólt? — nevettek a cimborák.

— Ez pedig a franciáknak. Csak nekik támadhat ilyen ötletük.

— Milyen?

— Hát nem látjátok az utca jelző táblát?

Az utca a kikötő felé vezetett, a végéről látni lehetett az If szigetet, ahonnan Dantes Edmund barátunk csodálatos karrierje elindult s az utca a Monte Christo nevét viseli. Hogy Dumas utcatulajdonos-e Marseilleben, azt nem tudom, de hogy a regénye hősét érte ilyen tisztesség, az többet ér mindennél. Azt hiszem, az elhíttetés művészetét még így sehol se becstülték meg a világon. Hiszen nem mondom, az is valami, ha az ember el tudja hitetni az utókorral, hogy

ő nagy ember volt és ezért megszobrozzák. De hogy valaki a kitalált alakjait tudja élővé tenni a kortársak szemében, az még ennél is nagyobb dolog. Abban csakugyan van valami a teremtésből.

Azóta hazai példájával is találkoztam az elhíttetés művészetének. Gondolom, Zsigmond Ferenc szép Jókai-életrajzában. Valaki egyszer Márián osztrán járva mindenáron meg akarta nézni azt a cellát, amelyben az Aranyember Brazovics kisasszonya raboskodott. Hiába magyarázták és bizonyították neki, hogy az csak a Jókai kitalálása volt és ilyen nevű úrhölgy sohase szerencsételte a fegyházat. Azt mondta, hogy olyant nem lehet kitalálni s inkább hitt Jókainak, mint a fegyházi törzskönyveknek és a maga szemének.

Magam is tudnék egyet-mást mesélni róla az én kis szappanbuborékfúvó zugolyomból, hogy milyen bajba keveri néha az embert, amit kitalál. Mikor pár esztendeje egy falusi postáskisasszonyból regény hősnőt esináltam, félesztendeig nem volt nyugtom a jó embereimtől, meg a jó asszonyaimtól, hogy ki volt az a szép Angyalka, akibe úgy belebodorodtam. Ő volt a regényem egyetlen légbőlkapott alakja. A többieket: a papot, a doktort, a jegyzőt élő emberekről mintáztam s azokat nem kérte tőlem számon senki. Hanem akit kitaláltam, a felől még most is vallatnak. Két dunántúli kislány még nemrégiben is biztosított róla, hogy nagy részvéttel van irántam és sohase bocsátja meg a postáskisasszonynak, amit ellenem vétett.

Pedig Isten látja a lelkem, soha egyéb kapcsolata-

torn nem volt postáskisasszonyokkal, minthogy azt is megátkozták, aki írni tanított. Hogy ha már tanított, akkor mért nem tanított meg olvashatóan írni.

Most azonban nagyobb dologról van szó. Bizonyos Matyikáról, akiről én valamikor történetet írtam az Én Újságom-ba. Lehet annak már vagy huszonöt esztendeje, ennél fogva most már nem sokat tudok róla. Sőt őszintén szólva tökéletesen elfelejtettem néhány századmagával együtt. Úgy vagyok berendezkedve, hogy aki a tollam alól kiszaladt, ahhoz nekem tovább semmi közöm, éljen, ahogy tud, én nem viselem gondját többet. A juharfa is így ereszti szárnyára a gyermekeit, meg a tüskerózsa is a pelyhes bóbítáit és nem tekintget utánuk, hogy mi lesz belőlük. Ez talán nem szép a juharfától és a tüskerózsától és talán éntőlem se szép, aki annyira viszem a gondatlanságot, hogy soha nyomtatásban semmiféle dolgomat el nem olvasom. Azt hiszem, más író is így van vele s ez nagyon bölcs rendelése a természetnek. Mi lenne belőlünk, ha az egész családunkat magunkkal kellene hurcolnunk? Még én is beletévelyodnék, ha Szél ángyótól Hőbiárt basáig minden alakom körülöttem lebzselne, pedig én nem is vagyok nagycsaládú ember. De tessék Dumasra, meg Jókaira gondolni! Nem is beszélve Dickensről, akít már Taine azzal csúfolt ki, hogy amennyi szerelmest összead, azok benépesíthetnék az egész földet!

Hát így van ez jól; magukra kell hagynunk, akik tőlünk eredtek, boldoguljanak a világi életben a maguk emberségéből s éljenek huszonnégy órát, vagy

növekedjenek érettségi tétellé, ez már az ő dolguk. Én, ha ráérnék és ők rám hallgatnának, azt a tanácsot adnám nekik, hogy ne tengjen túl az ambíciójuk és ne igyekezzenek úgynevezett örök útitársak lenni. Jobb elmúlni egy mosolyban a fáradt emberek arcán, vagy egy könnyben az elfásult szíveken, minthogy ötven év múlva egy fiatal fej csüggedten bukjon le egy ív fehér papírra, amelyet egy regény alapeszméjével, vagy egy regényhős jellemzésével kellene befejezteni.

Ez a szóbanforgó Matyika azonban, úgy látszik, kemény és akaratos fiú volt, nyilván nem sok szorult bele az én természetemből. Születése pillanatában eltűnt a szemem elől és csak néhány évvel ezelőtt bukant fel újra. Az én legkitartóbb levelezőim, a szerencsi iskolások, akik húszával, harmincával küldik nekem minden esztendőben meleg kis szívük simogatását — ők adták fel nekem legelőször a kérdést, hogy mi lett Matyikából azóta?

Nem tudtam felelni, mert nem is igen értettem, miféle Matyikáról kellene számot adnom. De azóta a debreceni gyerekektől is érkeztek hasonló irányú tudakozódások, Kecskemét is meghúzta a kabátom ujját, a békéscsabai kerti iskola is felvilágosítást kért, a dunántúli gyermektársadalom is megmozdult, pest-megyei falusi iskolák is elővettek. Így kezdett aztán életem derengeni harminc esztendő ködéből Matyika sápadt kis arca, akit Kuckó diák néven is emlegettek kis barátaim. Az is kiderült a levelekből, hogy valami nagyon derék fiúcska lehet ez a Matyika, az

valahogy becsúsztott az elemi iskolás olvasókönyvekbe, sőt bevette magát azokba a meleg kis szívekbe is, amelyek örök zálogai annak, hogy mégse fog a föld soha kihűlni.

Amikor ennyire tisztázódott Matyika személyazonossága, szerettem volna élete egyéb ténykörülményeiről is tájékozódni. Rászántam magam egy kis házikörözésre. De ez csak elvi elhatározás volt, amely gyakorlatilag nem bizonyult keresztülvihetőnek. Hivatalból annyi leltárt kell vezetnem, hogy a magam dolgainak nagyon rendetlen számtartója vagyok s fiókjaim, szekrényeim annyira tele vannak az ősök hagyatékaival, hogy a magam írásai kiszorulnak belőlük és szétzülленek, mint a puli nélkül lelegelő bérá-nyok. Az olvasókönyveimnek pedig évek óta színét se láttam, a szegedi iskolákból pedig nem kérhetem őket kölcsön, mert ott nem használatosak. Ezt nem panasz-képpen mondom, mert így találok nagyon helyén- valónak a dolgot. Annak van értelme, hogy a kanadai magyar iskolákban egy szegedi ember írásait olvas- sák a szegedi parasztról. De mi értelme volna ennek Szegeden?

Rám nézve csak azért van jelentősége a dolognak, hogy ezért nem tudok biztosat Matyikáról és mivel élete anteaktáit nem ismerem, nem tudom megmon- dani azt se, mi lett belőle azután, mikor az iskola padjairól kikerült.

De talán jobb is ezt nem feszegetni. Az a Matyika, akinek én adtam életet, mint Kuckó diáknak, kis fa- lusi iskolágyerek volt, nyolc-tíz éves lehetett. Most

olyan harmincötéves volna; Egészen bizonyos, hogy már tavaly se tudott volna adót fizetni, a tehenét rég elvitték volna, a tanyájából kilakoltatták volna s ha fel nem kötötte volna magát, most bent ténferegne a városban és szedegetne a szemétládákban. Talán éppen a kultúrpalota előtt. Talán ő volna az a rongyos ember, akinek tegnap odaadtam az égő szivarom s aki, mikor három lépésre elhaladtam, azt mondja a másik rongyosnak:

— Úgy lőhet, már ezön a télön lekéredzik rula a bunda is. Ő mán hordta öleget, most már majd én viselöm.

... Nem, mégse esik jól az embernek ilyen állapotban látni huszonöt esztendő múltán a tulajdon elfelejtett gyerekét.

Kis pajtásaim, szerte az országban, talán egyezünk ki abban, hogy Matyika nem ért emberkort. Meghalt szegény még a háború előtt. Sokkal jobban járt, mintha most azt hinné magáról, hogy ő él.

MAJÁLIS

Vasúti bakterház, levelesedő izabella-szőlővel befuttatva. Föltételes megálló a legutolsó klassziszból. Jegyet itt nem adnak, csak harmadik osztályút, hallj a-kendteknek valót. Urak tekintetéstől fölfelé itt még föltételesen se állnak meg. A háteret és az oldalteret virágzó almafák szegik be, amelyeknek szeméből kicsit későn ment ki az álom az idén. Az előtér a pályatest, most jelent meg rajta a pályáőr, hóna alatt a kis piros zászlóval. Megvolt a jelzés, nyolc perc múlva itt a vonat, le kell eresztetni jobbról-balról a sorompót. Az országút felől mezítlábas, fiatal menyecske liheg, négyesztendős-forma gyereket húz maga után, mind a kettő fehér, mint a vászonzacskó, egy kis zöld árnyalattal. Lehet, hogy tüdőbajosok, de az is lehet, hogy ha nem hajába főtt krumplin vitaminozták volna át a telet, akkor nem volnának tüdőbajosok.

— Nem kell úgy szaladni — csöndesíti őket az őr és megnézi az óráját. — Van még hat perc.

— Jajis ... jajis ... — fuldokolja az asszony. Alighanem jajistenemet akar mondani. — De még jegyet is... Jajis ...

— Az is meglesz — mondja a bakter és áttemeli a gyereket a sorompón, csak úgy félkarjával.

Pedig nem gyerekeMBER már a piroszászlós bakter.

Szürke a haja és egy kicsit rogyott a tartása. De az ilyen kis anyagyász se teher. Lehelyezi mellém a padra és kezébe adja a piros zászlót. Átsüti egy kis suta mosolygás az arcát.

— Hozom neked a jegyet. Addig te legyél a bakter.

Az országút felől, a fák mögül nagy kurjongatás hallatszik. Nem tudom kivenni a hangból, lányok-e, fiatal gyerekek-e, de akármicsodák, fiatalok és jókedvűek, jó hallgatni a zszibongásukat. Jókedvűek, mert a „harminckettes bakát” kultiválják. Csakhogy ők nem gyalog masíroznak, hanem valami autófélén. Olyan üzleti-forma kocsi, valami teherszállító alkalmatosság. A fiúk lehetnek tízen-tizenketten, intézeti uniformisuk van és hetyke kis sapkájuk.

— Városi deákok — mondja a menyecske. Nem nekem mondja, csak éppen, hogy mondja: ha akarom, én is meghallhatom. Attól függ, nagyralátó úrféle vagyok-e, vagy csak olyan szegény vándorló. Nem vagyok úrféle, se nagyralátó. Megbólintom a fejem és magamévá teszem a menyecske véleményét.

— Az ám, majálisoznak. Kiszabadultak szegénykék egy kicsit a napra.

— Jó nekik, — mondja az asszony és egy kicsit bánatosan húzza végig szélkifújta kezét kis kölyke ritkásszőke haján — milyen piros a képük!

Szeretnék neki valami biztatót hazudni arról, hogy majd lesz még ilyen piros az ő kis vászonzacskójának a képe is, de rosszkor fogok hozzá. A gyerek köhint egyet-kettőt, a piros zászló kicsúszik a kezéből, feje odabillen az anyja ölébe, egy darabig rázza a köhögés

s ahogy fölemelkedik, kis nyálpecsét marad a fehér kötényen. Olyan piros, mint a zászló.

Az őr éppen akkor jön ki a jeggyel, mikor a gépszekér hozzákoccan egy kicsit a sorompóhoz. Egy jó-kiállású legényke, nagyocska már, olyan vigyázóféle lehet, leugrik az ördögszekérről és odadobban az őr elé:

— Nem ereszt át bennünket! Maguk tán már akkor lezárják az utat, mikor a vonat még éppen csak hogy elindult Pestről?

— Ami szabál, szabál — von vállat az őr.

— De attól csak áteresztethet bennünket?

— Nem lehet, fiatalúr. Hiszen már látszik a vonat.

— Ugyan! Addig mink háromszor is átmegyünk!

— Értse meg, hogy nem lehet — mondja az ember nagyon nyugodtan, de nagyon határozottan.

A gyerekek eddig csendesen várták a kocsi tetején a diplomáciai tárgyalás biztosra vett eredményét. Most haragos csipogásba törnek ki.

— Nem kell annyit dumálni, gyertünk!

— Csö-önd! — kiált rájuk a vezérük.

De a jövő nemzedéke már nagyon föl van lelkesedve. Össze-vissza kiabálnak.

— Hát mit okoskodik ott az a tata!

— Nekünk akar parancsolni?

— A zanyád!

— Majd elhelyeztetem, ha főnök leszek!

Ez nagyon jó tréfa, közderültséget kelt, érdemes megismételni. Az őr ugyan nem nevet, de nem is haragszik. Öreg ember már ő arra, hogy az ilyen csele-

fendi beszédet meghallgassa. Néz mereven a vonat elé, amely meglehetősen ambícióatlanul közeledik.

— Ez is vonat?—kiáltja az egyik gyerek és megdudáltatja az autót. — Fogadjunk, hogy a mi kocsinkkal az árokba lehetne fordítani!

Ebben mindenki egyetért, de egy másik kis sihernek még eredetibb ötlete támad.

— Tudjátok mit? Lőjük le a kalauzt, akkor mindjárt gyorsabban megy a vonat.

— Nem a kalauzt, te számár, hanem a mozdonyvezetőt — indítványozza a másik.

— Vagy ezt a tátit, amért nem eresztett át bennünket.

Persze, csupa ártatlan locsogás, ami nem törí csontját se vonatnak, se kalauznak, se bakternek. Tudom ezt én is s eszemágában sincs öreges mordsággal vasra-veretni a jókedvű kis csikókat, akik nem tisztelik a tekintélyt, ha az csak az öreg vasúti bakter vászon-zubbonyát hordja. Csak éppen eltűnődöm azon, hogy milyen nagyot fordult a világ az én gyerekkorom óta. Ugyan lehet, hogy nemcsak fordult, hanem fejlődött is, én azt is beismerhetem. Nekünk ilyen korunkban fogalmunk se volt róla, hogy át is lehet helyezettetni valakit, ha nem jár kedvünkben s hogy a kalauz lelővésével növelni lehet a menetsebességet. Nem emlékszem rá, hogy mielőttünk valaha is kiejtették volna ezt a szót, hogy tekintélytisztelet, de azért a mi szemünkben a vasúti bakter csak olyan tekintély volt, mint az állomásfőnök. Mindenki az volt, akiről tudtuk, hogy kötelességet teljesít.

Lehet, hogy reakciós ember vagyok, mikor ilyene-
ket gondolok, az is lehet, hogy az öregségem acsarog
a fiatalokra, akik jókedvűek, pirosképűek, danolósak
— akárhogy van, érzem, hogy melegem van és kiabál-
hatnékom. Csak én nekem idő kell hozzá, míg rászá-
nom magam arra, hogy most aztán igazán kimuta-
tom a haragomat — s akkorra itt a vonat. Egy pilla-
natra megáll, a magyar állam két szolgája köszönti
egymást s mire észbekapok, a vonat már el is indul.

— Hát az úr? — néz rám a bakter. — Nem ezzel
akart menni?

— Nem, dehogy, — rázom a fejemet — mert bor-
zasztó szégyelném, ha az őr észrevenné a gyámolta-
lanságomat — én nem ezzel akartam, de hát ezzel a
szegény asszonnyal mi van?

A pirozászlós ember is csak most jön rá, hogy a
másik utasa is lemaradt. A menyecske a pad előtt
guggol, arcával a gyerekre bukva, aki lecsukott szem-
mel dől a padnak, kis sápadt feje oldalt szegve, mint
a halott fecskefióké.

— Menyecske, menyecske! — rázom az asszonyt.

Az őr szalad a tócsához, amely a talpfák közt bor-
zolódik a szélben, két marka közt hozza a hideg má-
jusi esővizet, loccsant belőle az asszony arcába is, a
gyerekébe is.

— No mi az, jó asszony?

A menyecske megborzong, egyszerre nyitja föl a
szemét a gyerekekkel, összemosolyognak, aztán össze-
kapaszkodnak.

— No, nincs már semmi baj se — mondja az őr s

csak most jut eszébe, hogy a sorompó még mindig nincs fölhúzva. A városi fiatalok csöndben könyökölik végig, mint ahogy fönt a sürgönydrótot a tollászkodó madarak.

— Mi volt az, bácsi? — kérdi a vigyázó.

— Egy szegény béresasszony, Örzi nevezetű, szív-szorításos a gyereke.

Lassan mondja, mert az epilepsziáról nem való hangosan beszélni. Meg minek szomorítani még azzal is az Örzi nevezetűt, mikor elég annak a maga baja?

— Andris bácsi, — kérdezi a menyecske, de olyan ijedten, hogy alig érteni a szavát — mikor mén most mán a másik vonat?

— Az? — vonja meg a vállát a bakter. — Az majd éjfél után. De addig még időzhet itten, menyecske. Lesz itten ágy is maguknak.

— Nem lehet — mondja az asszony és fölnyalabolja a gyereket. — Addig gyalog is beértünk a városba. Nagy természete van az uramnak, így is agyonver, hogy megkéstem.

A madarak is összebújnak a sürgöny dróton, a gyerekek is a sorompón. A vigyázó előlép.

— Mink bevinnénk magát, asszony, ha megférne velünk.

Az asszonynak megretten a szeme.

— Nagy alkalmatlanság lenne az a fiatal uraknak.

— Dehogy! Ne törődjön maga azzal! Előbb bent leszünk, mint a vonat! Legalább nem veri meg az ura! — csipognak össze-vissza s már segítik is föl az asszonyt a kocsira.

Hiába nem futja a helyből, akárhogy összeszorulnak. Egy fiúnak le kell maradni. Hogy ne egymagában tévelyegjen be a fátylasodó mezőkön, lehuppan mellé a másik is. Most már hárman fogódzunk össze.

— Ti-it, ti-it, tit! — süvölt az autó sípja.

A bakter fölhúzza a sorompót és a kis piros zászlóval tiszteleg a rozoga kocsinak, mint a legkomolyabb expressz-vonatnak. Én pedig tisztelgek a tollammal az öreg vasúti bakternek, mint a nagy államgépezet legparányibb kerekének.

Nem lesz itt, emberek semmi hiba, csak mindenütt helyén legyen a váltó és sorompó és helyén legyen esze és szíve az ország minden bakterának.

TÖRTÉNET AZ EGYIK CSALÓRÓL

Azért mondom, hogy az egyikről, mert a másiktól is tudok történetet. Szeretek róluk beszélni így, tél elején, mikor a jó Isten elparancsolja az égről a napocskát, a földi rongyosok és éhesek oltalmazó ját és szabadjára engedi a rémítőket, a ködöket, szeleket, havakat. Mért ne hozakodnék elő ilyenkor e két különös csalóval? Hátha a jó Isten csak azért parancsolja el ilyenkor a napot az égről, hogy addig, míg a rémítőknek engedi át a földet, az emberek szívében süssön ki a nap és onnan oltalmazza a rongyosokat és éheseket?

Az egyik csalót Palkónak hívták, ugyan még tán most is úgy hívják, — Törőcsik Palkónak, Lehet, hogy van is, aki találkozott már vele, ha egybeütt nem, a kis iskolás gyerekei olvasókönyvében. Mert Törőcsik Palkó oda is bejutott, a többi nevezetes emberek közé és én voltam benne a ludas, hogy bejutott. De ott egy kicsit simítani kellett a Palkó bűnén, úgy, ahogy a tanterv kívánja, itt elmondom úgy, ahogy történt.

Palkó abban az időben valamelyik újságosbolt fittyfirittyé volt, aki a mi utcánkban beadogatta az

újságokat a világi dolgok iránt érdeklődő nemzetnek s ezért rendes fizetést húzott a bódéstól, mint nagyvállalkozótól. Minden tíz lap kézbesítéséért kapott három szem sültgesztenyét, amelyek közül csak egy volt férges. Amikor én tudomást szereztem a dolgról, marékra is fogtam a bátorságom és erős támadást intéztem a nagytőke ellen, annál is inkább, mert kiderült róla, hogy álláshalmozó. Ez a sarki nagytőke a bódében újságot árult és a bódé előtt gesztenyét sütött s ehhez képest csakugyan elég rongyos is volt.

— Ugyan kérem, — legyintett mérgesen — csak nem kívánja tőlem az úr, hogy gesztenyével zabáltassak meg egy ötesztendős kölyköt? Mikor én ötesztendős voltam, örültem, ha a gazdám hajába főtt krumpelit vágott hozzám. Mert én is a létminimumon kezdtem, kérem alásan.

Ezt a fölmagzott és kiművelt ember kettős göggyével mondta a nagytőke és láttam, hogy a Palkó három szem gesztenyéje is veszélyben forog, ha tovább is buzgok az érdekében. Siettem tehát kiengesztelni a nagytőkét. Ötszáz korona árú gesztenyét vettem tőle egyszerre — mert az még a koronás világban volt — megkértem, hogy a fittyfirittynek szánt férgeket is számítsa az enyémeek közé s csak azután merem megkérdezni, nincs tán panasza a gyerek ellen?

Jólelkű elnézéssel válaszolt.

— Ölég fúrge a gyerök, úgy mögshaladja az emeletüket is, mint a pocok, csak abbul van a baj, hogy írástudatlan és néha mögcsereéli az újságlapokat. Tet-

szik tudni, a munkásújságot viszi föl az emeletre a táblabíró úrnak és a táblabíró úr lapját hajítja be a pincelakásba a suszternek.

Isten bocsássa bűnömet, én azt gondolom, nem is olyan nagy hiba ez, mert így tudja meg az ember, mit gondolnak róla a másik parton s majd aztán ahhoz képest forgatja magát a világi életben. De szólni nem szoltam semmit, csak elhatároztam, hogy ezek után jobban föltekintem a hüvelykpicí férfiút, aki ilyen kiegyenlítő hivatást teljesít az emberi társadalomban.

Másnap reggel magam mentem ki az előszobába, mikor megnyikkant a csengő, amit Palkó csak az ujja leghegyével ért föl, ha nagyon ágaskodott is. A fején zöldellett valami kerek, arról ki lehetett találni, hogy valamikor kalap volt. Nyakától térdéig szürkéllett valami, ami egykor alighanem kabát gyanánt védett valakit. Hanem hogy mi az, ami a térdétől a lába fejét takaró sárig kékellik, azt nem lehetett ki-találni, azt meg kellett kérdezni.

— Mi az a kék a lábad szárán, te csiripiszli?

— A büröm — mondotta Palkó, egy kicsit csodálkozva. No hát, hogy egy úriember még ezt se éri föl ésszel!

— Te mezítláb jársz, te gyerek? Ebben a sárban, latyakban, jegesedő hóleben?

— Csakis — hangzott a válasz, kérdés és panaszkodás nélkül.

Annyi eszem már volt, hogy nem firtattam,

miért. Inkább a feleségem kérdeztem meg, nem volna-e egy pár rossz cipő a háznál?

— Rossz mindig akad — mosolygott egy kicsit melán házam úrnője, lepillantván a tulajdon cipőjére.

— Ide komolyabb cipő kell, fiam, nem olyan, amelyik azt mondja, hogy „csissz-csossz”, hanem amelyik azt mondja, hogy „kopp, kopp”.

Olyan is került s két pár meleg harisnyával, nyiszlett vászonkendőkkel megbélelve nem is volt túlságos nagy a dagadó, fagyott kis lábakra. „Kopp, kopp”, keményen és önérzetesen koppantak a cipők a kőlépcsőkön s nem tudom, a régi gazdájuk nem jobban örült-e nekik, mint az új. Egy hétig nem láttam Palkót, de a kopogását mindig füleltem, ha jött, ha ment.

Egy hét múlva azonban éppen akkor álltam az ablakhoz, mikor a fittyfiritty a mi kapunkon kilódulva, átvágott az utca másik oldalára. Palkó ez? Annak kell lenni, az újságok ott vannak a hóna alatt, a zöld is rajta fityeg, a szürke is rajta lityeg. De nem Palkó az még se, hiszen annak cipője van. Ez pedig térdtől lefelé kékbe van öltözve, a tulajdon bőribe. Hívom a feleségem is, nem érti a dolgot ő se. Tegnap még a lábán volt a gyerekek a cipő, rá is szólt, hogy topogja le róla a sarat, mikor bejön a kávéját meginni.

— És ma?

Ma nem látta. Ma a Mari kávéztatta meg. Hát a Mari mit tud? De nem tudott semmit, csak morgott.

Ő bizony nem szokta nézegetni azt a kis békát, ugyan mit akar vele a tekintetös úr? Mari tanyai eredés, öt évvel ezelőtt ő is ilyen mocskos kis béka volt, mert nagy eső járt ott, hol ő született, de öt év nagy idő s Mari most már olyan fõnt hordja az orrát, mintha ő hajtaná a Göncöl szekerét.

Másnap én kávéztattam Palkót. Be lehetett eresztetni, mert a sárkaparóval leszedette a talpáról a jeges sarat. De nem a cipője talpáról, hanem a tulajdon magáéról. Csakugyan mezítláb volt.

— Hol a cipő, Palkó?

— A Lajcsi lábán, — rebbent egyet a szeme.

— Ki az a Lajcsi?

— A bátyám.

— Elvette tőled?

— Nem. Odaadtam neki.

— Mért adtad oda?

— Neki jobban köll.

— Miért kell jobban?

— Az ű lába jobban fázik, mert nagyobb, mint az enyém.

No ez olyan igazság, amivel nem lehet vitába szállni. Most már a ház úrnőjének cipője került a Palkó lábára, melyre méla mosollyal nézett. Míg a feleségem a lábát öltöztette a kis emberizinknek, én megráztam a vállát.

— Palkó, ha én még egyszer cipő nélkül látlak a télen, akkor megmondom a gazdádnek, hogy csupa férges gesztenyével fizessen téged. Megértetted-e?

Megértette. Egész karácsony reggeléig nem volt semmi baj. Akkor se azért, mintha Palkó lábán nem lett volna cipő. Rajta volt, még pedig szép ünnep-lősre kifényesítve; sár se fogta be, mert csonttá fa-gyott a föld.

— Fázol-e, Palkó?

— Nem fázok én.

— Hát az angyal járt-e felétek?

— Nem járt az, — vigyorodott el — de azért neköm van. Kaptam a Mitetszik botos úrtól.

Egy kis csokoládéangyalt húzott elő az inge derekából, szétlibbentvén magán a néhai kabátot. Csak a mosolygás egy kicsit lehervadt az arcáról. Az angyalka szétmászott a meleg bőrön s több ragadt belőle Palkónak a hasára, mint az ujjaira.

— No ne búsulj, Palkó, hanem nyisd ki a zsebeidet. Van-e sok zsebed?

Volt, hála Istennek, volt, belül több, mint kívül. Ahol a rongyos bélés elvált a rongyos posztótól, az mind zseb volt s azt mind teletömködtük angyalfiával. Tréfából még hozzá ezüstrojtot is csavargattunk a gyerek nyakába, abból a fajtából, amelyik az angyalok haját jelképezi a karácsonyfán.

— No Palkó, most már magad is elmehetsz angyalnak! Hány házad van még?

Már csak egy volt, de az kétemeletes, soknépű, az utca másik oldalán, szemben a miénkkel.

— No, ha ott is dolgoz végezted, gyere vissza. Majd keresünk még neked valamit a karácsonyfa alatt.

Arra számítottam, hogy akkorra az unokám kezében okvetetlen pusztulása lesz vagy egy gipsz nyuszinak, vagy a posztómackónak, de Palkónak öröm lesz az egy kis csorbával is.

Palkó azonban megcsóválta a fejét. Nem jöhet ő már vissza.

— Miért te?

— Csak.

Ha egy kis gyerek azt mondja, hogy „csak”, az majd olyan, mintha egy asszony mondaná. Faggatásnak ott semmi értelme sincs.

— Hát akkor eredj dolgodra, — nyitottam ki neki az ajtót, egy kicsit bosszúsan. De azért csak odaálltam leskelődni az ablakhoz. Ugyan hány perc alatt röpüli be Palkó angyal azt a nagy házat?

Beletelt öt perc, míg a gyerek a mi kapunk alól kivágódott. Még pedig cipő nélkül. Meztelen talpacskáit sebesen kapkodta a hidegtől sütős aszfalton. De azért mégis csak elkaptam, mielőtt a nagy házba besuttyant volna. Nagyon megrettent, hogy a vállához értem s mind a két kis vörös kézzel odakapott az ezüsthajhoz, az újságok kihullottak a hóna alól az aszfaltra.

— Palkó, hová lett a cipőd?

— Levetöttem.

— Minek vetetted le? Hol vetetted le?

— Ott a — mutatott át a kapunkra. — Imre meg fölhúzta.

— Ki az az Imre?

— A bátyám. Ministrálni mönt a kápolnába, oszt a harangozó megmondta neki, bogy meztéláb ne menjön többet, mert akkor kikergeti.

Hát igen, hogyne, a harangozónak is igaza van. Karácsony napján nem lehet meztéláb állni Isten ő szent felsége elé.

— Hány bátyád van neked, kis Törőcsik?

— Csak négy. De húgom is van kettő.

Bizony, annyi lábat nem győztünk meg a magunk rossz cipőivel. Végig kellett sarcolnunk az egész házat, de sehol se csapták be előttünk az ajtót, mert ebben az egyben egyek vagyunk mindnyájan, akármilyen újságot olvasunk. Télvíz idején, ha egyebünk nincs is, rossz cipője mindnyájunknak kerül. Még ha néha a tulajdon lábunkról kell is lehúznunk.

A MÁSIK CSALÓ

A másik csaló neve: Pétör. írhatnám Péternek is, de akkor mi lesz a történeti hitellel? Pétör az ő neve, senki se hívja másnak és ha valami tudatlan ember Péternek szólítja, arra nem ért. Tudom magamról, mert én már kipróbáltam. Bent jártam az iskolájukban és megkérdeztem, melyikük az a híres Péter: ötvenkét gyerek közül egy se vállalta. Nem a hírességet, hanem a Péterséget. Ezt abból hiszem, hogy arra se állt föl senki, mikor azt mondtam:

— Mert én ezt a körtét akarom odagurítani annak a Péternek, akit keresek.

A Pétereket a körte se szédítette meg. Pedig akkora körte volt, hogy négy Péter is beleharaphatott volna egyszerre az aprajából. De hát akit nem annak hívnak, az nem nyújthatja az ujját.

— Hát nem itt van az a bizonyos csaló Péter? — kérdezem a tanító úrtól.

— Dehogynem, — mosolyog a tanító úr — csak nem jól tetszett föltenni a kérdést. Pétörök fölállni!

Fölugrott hat gyerek, Pétör nevezetű valamennyi.

— Melyik ezek közül most már az én Pétöröm?

— Ez ni — mutatott rá a tanító úr a legrongyosabbra. — Mondd meg a nevedet, Pétör fiam, szép értelmesen.

— Deák Pétör.

Mintha a magam gyerekhangja csendült volna vissza negyven egynehány omladék esztendő elejéről. Amúgy is formázza Pétör a magam kisiskolás korát. Éppen olyan tatárképű, éppen olyan fésűt nem álló bozontú, no meg éppen olyan rongyoskás. Ha össze-melegszünk, lehet hogy le is fényképeztetem s kielégítem a képével azokat a jó lelkeket, akik ifjúkori ábrázatom után érdeklődnek.

— Aztán, tudsz-e te olvasni valami szépet, Pétör?

— Tudok.

— No, akkor olvass!

— De mit olvassak?

— Hát az olvasókönyvedet.

— Az ám, ha vóna.

— No, kérd el a szomszédodét és nyisd föl akárhol — segíti ki a tanító úr.

Pétör szót fogad és éppen arra az olvasmányra nyit, amelyik a világháborúról szól. Borzasztó szép olvasmány, nyolc és kilencéves gyermekek örömeire szerkesztve. Így kezdődik:

— Alig pergett le ezer év az idők rokkáján, a balsors nagy megpróbáltatásnak tette ki imádott hazánkat. I. Ferenc József uralkodása alatt kitört a vészteljes és végzetterhes világháború.

Pétörnek tagadhatatlanul okozott némi gyötrelmet a vészteljes és végzetterhes mondat, amiből szemmel láthatóan csak az idők rókája tetszett neki, mert azt háromszor is előlről kezdte. De azért végigküzdötte emberül az egészet, csak egy kicsit beleizzadt.

— No, most csukd be a könyvet — vezényelt a tanító úr. — El tudnád-e mondani, amit olvastál, Pétőr fiam?

Nem Pétőr fiam ijedt meg, hanem én. Megkaptam a tanító úr karját.

— Kedves barátom-uram, hiszen én se tudnám elmondani, de még tán az se, aki írta. Pedig megérdemelné a lapátra való, hogy kívülről meg kelljen neki tanulni a saját olvasmányát. Hanem majd mást kérdezek én ettől a híres Pétőrtől. Azt mondd meg nekem, pajtás, tudod-e, ki volt az az első Ferenc József?

— Igen is, tudom.

— Mondjad, no!

— A Ferenc Jóska.

— Jól van, Pétőr. Úgy-e megvan a képe otthon nálatok?

— Mög. Az édősapám apja, aki vót, annak az ob-sit-levelin.

— Megállj, Pétőr, látom, hogy ügyes gyerek vagy. Most még csak azt kérdezem tőled, hogy mért mon-dod Ferenc Jóskát első Ferenc Józsefnek?

Pétőr egyet szippant és egyet nyel. Aztán még egy-szer szippant, de most már nem nyel hozzá. Kivágja lelkesen, milyen elhatározásra jutott. Még pedig tel-jes mondatban, ahogy a pedagógiai becsület kívánja:

— Azért mondom Ferenc Jóskát első Ferenc Jó-zsefnek, mert a legelső magyar ember a király.

Pétőr ezt fölszegzett fejjel mondja, az orra he-

gyén is látszik, hogy igen meg van elégedve magával, a tanító úr azonban kicsit zavartan mosolyog.

— Igen, tetszik tudni, ez mint jelmondat, vastag betűkkel van nyomtatva az olvasókönyvben.

A tanító úr azonban nem hagyja magát, se Pétört. Mindenáron ki akarja belőle szikráztatni a talentumot. Melyik a legelmeleesítőbb köszörűkő? Persze, hogy a nyelvtan. Pétörnek tehát a nyelvek mezején kell valami káprázatosat termelni.

— Mondj hamar valami időhatározó mondatot!

Pétör fölnéz a feje fölé, ott nem talál semmit.

Aztán az ablakra veti okos kis szemét és ott megtalálja, amit keres. Az ablakot befogta a pára, nem lehet rajta kilátni, ennélfogva Pétör így határozza meg az időt:

— Kutya hideg van odakint.

Ez olyan szabályos időhatározás, mintha az esőcsináló intézet adná, de azért a tanító úr nincs megelégedve s neki a maga szempontjából igaza lehet. De nekem is igazam van a magam szempontjából, mikor odanyomom a nagy körtét a Pétör markába. Mert én csak arról akartam meggyőződni, hogy csakugyan létezik-e az a Pétör, akiről hallottam egy történetet, amelyik egészen olyan, mintha én találtam volna ki. És hogy ér-e ez a Pétör annyit, amennyit az a másik, a Palkó? Azt én nem bánom, hogy Pétör egyelőre másképp határozza meg az időt, mint az Akadémia nyelvudományi osztálya. Beérem annyival is, hogy Pétör van és Pétör nagyon értelmes gyerek, holott már harmadik esztendeje fúrja, faragja, gyalulja,

csiszolja az eszét az ötárosos emberek számára rendeztetett és szabott tudomány.

Igen és Pétör még most se unta meg az iskolát, sőt minden reggel késedelem nélkül megjelenik benne. Pétör nagyon is szeret itt lenni, talán még jobban, mint otthon és minden oka megvan rá, hogy telente így kedvelje a tudományok csarnokát. Először is itt melegebb van, mint otthon. Másodszor itt borzasztó sok gyerek van és Pétör olyan, mint a bárány: nagyon szeret sokadmagával lenni. Harmadszor itt úgy bánnak az emberrel, hogy az édes szülője se keresi annyira kedvét, mostanában még tejjel is megitatják, akár az úri gyerekeket. Szép kis csészékben adják a tejet, van rajta nefelejcs-virág is s nagyon jó azt a kézbe fogni, mert olyan jó sütős, hogy a dermedt vörös kis ujjacskák egyszerre fölengednek rajta.

No, Pétört mégis a tej keverte gyanúba és juttatta olyan díszítő jelzőhöz, ami szokatlan a világtörténelemben, noha nyilván sok alakja megszolgált a világtörténelemnek. Az egyszerű Pétörből a tej miatt lett Pétör, a csaló.

A gyanú a tanító úrban ébredt föl, aki talán kelletnél szerelmesebb ugyan az időhatározókba és a többi neveléstudományi köszörűkövekbe, de azért aranyból van a szíve. A tanító úr, akinek mindenütt ott a szeme, azt vette észre, hogy Pétör és a tej közt zavaros a viszony. A többi gyerek, ahogy megkapja a részét az ingyentejből, elbánik vele mindjárt a helyszínén. Pétör azonban egy idő óta sajátságos

stratégiát vett alkalmazásba. Tudniillik, amikor megkapja a teli csészét, akkor elvörösödik az örömtől és orrcimpái reszketnek a gyönyörűségtől, ahogy szívja be a jó meleg párát. Szívja, szívja, de azonközben egyre visszavonulóban van az ajtó felé s mire odaér, akkorra már fehérebb az arcocskája, mint a fal. Egyszerre aztán Pétör elvesz s néha öt perc is beletelik, mire újra felbukkan kócos buksija a látóhatáron. Az ábrázata egyre vörösebb lesz, ahogy közelebb kerül az asztalhoz, ami attól lehet, hogy roppant elszántsággal szopogatja ki a esészikéből az utolsó csöpöket.

A tanító urat persze ilyen ravasz fondorlattal nem lehet megcsalni. A tanító úr megsejtette, hogy Pétör embőr nem szereti a tejet, de mivel tudja, hogy az ilyesmit nem lehet nyilvánosságra hozni, hát titokban leeresztgeti a tejecskét az udvaron a csatornába. Mert bizonyos, hogy Pétör az emeletről az udvarra szökik le tejivás örvivel, elárulja a hideg arcocskája.

Végre eljött a nap, mikor Pétör üzelmei teljes mi-voltukban napvilágra kerültek. A tanító úr figyelte minden mozdulatát. Lassan somfordált a gyerek az ajtóig, de a lépcsőn már nyargalva ment lefelé, tenyerét a csésze szájára tapasztva.

Mire a tanító úr utolérte, Pétör már ott térdelt a kapusarokban s öntögette befelé a tejet egy nagykendőbe. Beható vizsgálat kiderítette, hogy a nagykendő alól két kis lábacsában, fölül pedig egy gémberedett kis arcocskában végződött.

— Ki ez, Pétör? kérdezte a tanító úr.

Pétör — szégyen, nem szégyen — nagyon megijedt. Reszketett a szája széle.

— Marika.

— Húgod?

— Az — mondta Pétör és férfiasan sírásra fakadt.

— Mindig el szokott kísérteni, oszt itt várja meg, még hozom a tejet.

Már akkor sírt Marika is és a tanító úr addig tiltotta kettőjüknek a sírást, míg az ő könnye is ki nem csordult.

— Hány nap csaltál már meg, Pétör? — kérdezte a fiút.

— Öt — mutatta Pétör az ujjain, mert szólni még nem tudott a sírástól.

Öt nagy csatát nyert meg Pétör az éhes kis gyomra ellen. Ha én Isten volnék, nekem nagyobb örömem volna ebben a teremtésben, mint a vészteljes és végzetterhes világháború összes nagy hadvezéreiben.

*

Ne haragudjatok meg, emberek, hogy mikor úgy tele van a világ tökéletes nagy csalókkal, én erről a tökéletlen két kis csalóról írtam. De látjátok, arra gondoltam, ti is örülni fogtok neki, hogy vannak még olyan csalók is, akik nem magukért csalnak, csak magukat csalják meg a testvéreikért.

MARIKA ÜNNEPLŐBE-TÉTELE

I.

Nem, azt nem lehet mondani, hogy Marika rossz gyerek volt, se rossz gyerek, se csúnya virág nines a világon. Még a tulajdon édesanyja se találhatott Marikában egyéb hibát, minthogy egy kicsit vadas volt, akár a padláson neveledett macskafiók. Nyilván karolt volna is, ha simogató szándék kerülgeti, de Marikát sohase simogatta meg senki, még a tulajdon édesanyja se. Volt egy kis bátyja Marikának, Imrus nevezetű, fehérbőrű, mint a vakart hal és kékszemű, mint a mosott égbolt. Azt még hétesztendős korában is föl-fölkapta az anyja, ducolgatta a karján és csókolta szemét-száját.

— Te hét szépség, te, — kecesegett neki — mintha csak a száján köpött volna ki az apád.

Marika még csak ötödik esztendejébe fordult, de neki sohase jutott az anyacsókból. Bogárszeme volt a kislánynak és kondorfekete haja s már akkor is elforgatta tőle a fejét az anyja, mikor a teknőben ringatta. Mikor ő született, akkor már nem volt ura az édesanyjának és Marika igazság szerint nem is született, ő csak ágy lett, mint a vadrózsa a temető árkában. Orozva költ, apa nélkül, fekete szeplőnek és fe-

ketek hajúnak és ezért nem tudott soha jó szívvel nézni rá az anyja.

Hiszen esett már meg ilyen mással is, nagyobb nemből való fehérszeméllyel is s ki nevetett, ki sírt rajta, kit milyennek teremtett az Isten. A Marika anyját olyannak teremtette, hogy ő szégyelte magát a halott ura előtt. Máskülönben nem tartozott számadással senkinek s nem is számoltatta senki. Nem forgolódtott ő úri népek közt, csak magaformájúak közt s azok tudják, hogy esendő az ember.

II.

A halott cselédember volt s az előzvegyült Modolt kitették a kapásházból. Egy darabig hányódott-vetődött, mint afféle napszámosasszony, ugyan a tapasztást is kitanulta, a kettőzés is kézire esett s mindig akadt valami szárnyék, ahol meghúzódhatott a gyerekekkel. Hol emberségből adták, hol arravaló nézvést, hogy Modol még szemrevaló asszony volt s az ilyennek mindig kerül szánója. Mikor azonban a baj elérte, beleutált a cigányéletbe s azt is felgondolta magában, hogy a két gyerek két nehéz kölönc lesz a kenyérkeresésben. Havibúcsúkor térdenállva fogadta meg a fekete-Máriának, hogy megjobbítja az életét, ha megsegíti abban, hogy ő is a maga fészkeben húzhasssa meg magát a porontyaival, mint a nádíróka, vagy a cinegemadár. Nem bánja ő, ha akkora lesz is, mint egy kutyaól, csak a maga gazdája lehessen benne

és becsukhassa az ajtaját garázda emberek elől, akik gazdátlan jószágot látnak az özvegyasszonyban.

Már most, ha a fekete-Mária nézetté ki vele azt a fűtetejű kunyhót, amelyik a pusztai temető szélén gubbaszkodott, az nagyon különös gondolat volt a Szűz Anyától. Mert a Szűz Anya tudhatta, hogy az a düledező sárviskó a temetőcsőszé, azt pedig nem ok nélkül hívták Lator Andrásnak, noha a pusztabíró-nál Nagy András néven volt belajstromozva.

Nem afféle városi temetőcsősz volt ez az András, aki abból él, hogy rendben tartja a halottakat. Andrásnak tizenkét hold volt a nevére telekkönyvelve ; ugyan tizenhárom holdat örökölt, de az ő halmát nézte ki a szolgabíró, hogy abban legalkalmasabb a nagy ágyat megvetni azoknak a pusztaiaknak, akik kilépnek az élők tartományából. András nem akart ujjathúzni a felsőbbiséggel, eladta a halmát, de kikötötte, hogy a felsőbbiség őt teszi meg temetőcsősznek és ezért száz pengőt fizet neki egy esztendőre. Továbbá vállalta azt is, hogy hajnalban, délben és este meghúzza a temető harangját, mert valamiből csak meg kell tudni a népeknek, mikor van ideje a keresztvetésnek és az Üdvözlégy elmondásának. Ez Istennek tetsző művelkedés volt ugyan, de András nem érte be az Isten tetszésével, ezért is kivasalt húsz pengőt az egyházi felsőbbiségből. Továbbá, ha nem csurrant, csöppent valami Andrásnak a temetésekből is. Nemcsak mint sírásó szolgált a közt, hanem ha a szűkség úgy kívánta, el is nóbiskálta a halottat, noha ez tilalmas cselekedet, a pap úr dolga. A pap urat

azonban negyven kilométerről kell ide kikocsikáztatni s azt nem mindenki győzi fuvarral és pénzzel. A pap úr ezért meghatalmazta a tanító urat, hogy amelyik pusztai halott nem bírja el a nagy sarcot, annak ő adja meg a végtisztességet, persze nem olyan nagy áron, de valódi deák nyelven, hogy semmi rövidséget ne szenvedjen a megboldogult. Andrást ugyan nem hatalmazta föl senki, de viszont nem is vette fogtomra senki, ha hébe-hóba ő is elbánt egy-egy kislottal. Leginkább hóba, nagy telek idején, mikor se pap, se tanító nem találta volna az utat s nem is lett volna értelme a nagy törekedésnek egy-egy ártatlan kis lélekért, akit úgyszólván sarokra nyitott kapuval várt a mennyország. Igaz, hogy András nem tudott deákul imádkozni, de énekelni tudott, még pedig olaszul, ahogy a hadifogságban tanulta s ha egy kicsit szittyia dialektusban ejtette is az olasz szót, ez a tudománya nagyon fölvitte a tekintélyét a népek szemében. Erre még büszkébbek voltak, mint arra, hogy nekik olyan temetőcsőszük van, aki ezüst-metáliát szolgált a háborúban. Valamiféle írása is volt erről a tisztaszoba falán, berámázva Kossuth atyánk és Rudolf trónörökös képe közt, de az alighanem törökül volt, még a szolgabíró úr se tudta elolvasni, pedig az ugyan próbálgatta követválasztáskor, azonban igen akadozott a nyelve. Hanem a metáliát mindenki láthatta, mert azt még a hétköznapló-ruhájára is kitűzte András, olyan becsben tartotta.

Igazán nem volt semmi kivetnivaló ebben az Andrában, csak éppen, hogy az asszonyfélét nagyon

lépkedte. Azért lett a neve a népek száján Lator András. De viláért se rossz végből, csak úgy figurából. Utóvégre mindenki úgy éli világát, ahogy akarja s ha Andrásnak ilyen a gusztusa, kinek mi köze hozzá? Ebet kapni, csak korpa legyen s ő győzi korpával, lisztel, szalonnával, tarhonyával. Igaz, hogy megjöhetett volna már az esze, mert keselyedik haja, bajusza, de őrajta nem fog az idő. Lám, hogy megjátszotta magát a pulival is. Kis fekete szőrgombóc, rendes ember az ilyent Cigánynak vagy Bogárnak hívja. Ő más névre szoktatta, de ez csak akkor derült ki, mikor a finánc megkérdezte tőle:

— Hogy hívják a kutyát, András?

— Aminek tégöd.

A hivatalos ember fölhorkant. A kardbicskájához kapkodott s csak akkor nevette el magát, mint aki éretlen piszkébe harap, mikor András kimagyarázkodott, hogy nem sértegette ő a hivatalos tekintélyt, hanem a pulinak csakugyan ez a becsületes neve. Nem Cigány, nem Bogár, hanem Aminektégöd.

Magukban élő embereknek szokott ilyen pihent eszük lenni, akiket nem csigáz el se asszony, se gyerek.

III.

Lator András bevezette Modolt a tisztaszobába, nem is a padkára ültette, hanem a kanapéra, annak is a belső sarkába tessékelt s maga is odaült mellé.

— Régön kiszömeltelek én mán tégöd, hé — tette a vállára a kezét.

— Engöm? — mosolyodott el az asszony. — Én mög a kend gunyhóját szemeltem ki, hát majd csak megértsük egymást.

— A putrit? — mutatott ki András az ablakon. — Mit akarsz vele?

— Ki akarom árendálni.

— Nem lelkös állatnak való az, te.

— Neköm jó. Mögférök benne a két gyerökkömmel.

Az ember odatolta az areát az asszony arcához.

— Osztán mit szántál érte?

— Hát ahogy mögögyezünk. Egy hold földdel vöném ki. Korai babnak, salátának, piaci veteménynek. Mög a temető is köllene. Székfűszödésre. Mi árát szabja kend így együtt?

Az ember pirosra nevette magát és megszorította az asszony vállát.

— Felesbe, lelköm, felesbe.

— Hogyhogy felesbe? — húzódott odébb az asszonyj?.

— Úgy, hogy idegyüsz hozzám felesnek. Nem a putriba, hanem a házamba. Ertöd-e?

— Érteni értöm, de nem töhetöm — csóválta meg az asszony a fejét. — Két gyerökkel hogy löhetnék én a kend felesége?

Az ember fölszegte a fejét és megsodorva a bajuszát, rákacsintott az asszonyra .

— Nem úgy gondoltam, hé.

— Hát hogy?

— Ne tötesd magad, galambom. Olyan menyecske vagy te, aki möglépte mán száz fű hosszát.

Modol nem háborodott föl, csak szorosabbra kötötte az állán a kendőt.

— Az mán elmúlt, ne emlegesse kend. Azt mondja meg, mi árendát kívánna.

— Mán mondom is! — nyalábolta át az ember karja az asszonyt.

— Én mög azt mondom, ne járja kend az eszét — csattant nagyot az asszony keze az ember karján.

— Ejnye, az angyalodat! — villant meg a csósz szeme s a lator rávetette magát az asszonyra. Az pedig lökött rajta akkorát, hogy leesett a kalapja s hátranyaklott feje hozzákoppant az ablakpárkányhoz.

Más baj nem is történt. Mire az asszony elért a kilincsig, az ember föltette a kalapját és helyreigazította az eszét is.

— Neköm mindegy — rángatta a vállát. — Ha te olyan nagy iparasszony löttél, neköm abba nincs szavam. Száz pöngő az árenda.

Modol visszafordult és megmondta, hogy annyit nem adhat. Megegyeztek hatvanöt pengőben, egy pár csirkében és tíz tojásban.

TV.

Modol csakugyan nagyon bevált iparasszonynak. Dolgozott látástól vakulásig a veteményeivel, aratás után gereblyézte a tarjóvirágot, télen kukoricát mor-

zolt, tollat fosztott és beletanult a seprűkötésbe is. Mikor az esztendő letelt és kifizetett árendát, porciót, még vagyona is maradt, kicsi híján tizenkét pengő. Abból kiruházta a kékszemű Imrust, még leffentyűs bőrsapkát is vett neki a városban és olyan iskolábjáró csattos táskát, amilyent még nem is láttak a tanyán. Ő maga a régi rongyait viselte, karácsonyra is, húsvétra is, arra jók voltak, hogy pucéran ne hagyják, másra meg mire kellett volna neki? Szomszédolni nem járt, noha már egy órányira talált volna trécselő asszonyt, se órá senki ajtót nem nyitott a temetőszéli sárgunyhóban. Olyan élete volt, amilyent kívánt s most már nem nyögte fel magát álmából, ha a fia apjával álmodott. Nappal azonban óhatatlan volt, hogy meg ne lássa a Mariska bogárszemét és fekete haját s olyankor mindig átszaladt rajta a kedvetlenség.

Azt nem lehet mondani, hogy egy rossz szóval is bántotta volna a kis hívatlan-lettet, csak jó szót nem tudott neki adni. Éhezni se éhezette, csak a kenyérnek a belesét adta a fiúnak, sárgarépának a húsosát, azt is hámozva; a lány kenyérnek a hajasát, répának a fását kapta, néha azt is csak úgy homokosan.

— Erigy lötyköld mög a vályúban.

Imrust szombat esténként fűrésztötte is, törülgette is, Marikát ahogy kikapta a teknőből, markába nyomta a törülközőt:

— No, hamar, ne szuszogd el az éjszakát. Oszt jól betakarózz, úgyis mindég kahogsz.

Imrus az anyjával aludt, attól melegedett, a kicsit

az öreg macska melegítette a lócán, a rossz subából vetett vackon. De ha nagyon köhögött, Modol kiszállt az ágyból, odatapogatódzott hozzá a sötétben és szorosán belecsavarta a zsákpatracba.

Az asszony tudta, hogy nem szereti a feketeszemű kislányt, de sohase jutott eszébe, hogy ezzel tán vétkezik is. Nem volt szeme arra, hogy egyszer is meglássa az árnyékot a fekete szemnek ragyogó tükrében s talán nem is volt azokban árnyék. A pipitéres mezők voltak bennük, a mézesvirágú akácok, a gyíkok és bogarak, a lipék és sárgarigók s a sok kis fakereszt, amelyek úgy tárták szét a karjukat, mintha ők is kisgyerekek volnának, mint Marika. A harangláb mellett volt egy nagy kereszt is, egy bádog Jézuska, de arra nem szeretett fölnézegetni Marika. A kis kereszttekhez tudott beszélgetni, csakúgy mint a gyíkokkal és a dongó darazsakkal, de a nagy előtt elállt a szava.

— No, mit félsz, hiszön ez a Jézuska — nevetett Imrus, a deák.

— Nem köll neköm a Jézuska — futott be a kislány a sarjú ecetfák sűreijébe.

Marika azt találta, hogy a Jézuska úgy néz, mint a többi nagy emberek s félt, hogy utána kiált, mint az anyja szokott vagy a csósz, aki elkurjongatta őket a sírok közül, ha nagyon zsvajogtak. Marika úgy gondolta, hogy amint minden nagy kutya harapós, minden felnőtt ember mérges s ehhez tartotta magát a társadalmi érintkezésben. Igaz, hogy nagy kutyát többet látott, mint nagy embert. Csak olyankor, ha

néha kiálltak az anyjokkal temetést nézni. Ilyenkor megesett, hogy egy-egy barátságos ember lehajolt hozzá.

— Hát tégöd hogy hívnak, kis szemők?

Marikát hőssé tette az ijedség, mint katonát a muszáj. El mert bújni az anyja kötője mögé, noha tudta, hogy nem lesz ott maradása.

— No, mit vádaskodsz? — ráncigálta elő Modol.

— Ekkora gyerekek csak mög tudja mán mondani, mi-nek hívják.

Meg is mondta, morcos szófogadással.

—Majika.

—Aztán ki Marikája vagy te? — faggatták tovább a népek.

Erre már nem tehetett egyebet Marika, minthogy elszaladt, mint akit ostorral megváltak. A népek nevettek, Modol is elmosolyodott. Nem jutott neki eszébe, hogy a feketeszemű gyereket sohase tanította rá senki, kinek a Marikája.

V

A második árendás esztendő nagyon elfajzott az elsőtől. Amire eső kellett volna, azt elpörkölte a nap, ami meleget kívánt, azt kirothasztotta az eső s nagyon elhatalmasodtak a porkukacok is. Modonak megint el kellett állni napszámba, hogy kiteremtse a muszájt s mire kitisztázta magát az árendából meg az adóból, akkorra olyan vendég állított be a fütetejű

házba, aki elől hiábavaló bezárni az ajtót. A kékeszemű gyerek halt meg kanyaróban s Modolnak csak azért nem ment el az esze, mert a temetésre pénzt kellett szerezni. A tanító úr ugyan Isten nevében is elkántálta volna, mert igen szerette Imrust, de Modol Isten ellen való vétéknek tartotta volna a papot elspórolni a kis halottól. Pénzzé tett mindent, amit lehetett, még a magpulykáit is elpredálta, hogy ne legyen semmi hiányosság. A halott embernek igazán nem lehetett szava, amikor a mennyek kapujában találkozott a kisfiával, akit egész odáig kísért a deákimádság. Úrigyereket mutatott a szép ruhájában, a leffentyűs sapkában s vitte magával még a táskát is, benne meg a kiskönyvet, amiből az apa láthatta, hogy a gyerek többre vitte, mint ő.

A temetés után úgy érezte Modol, hogy csak a fekete-Mária képe előtt tudja magát kisírni, aki szent tenyerébe szedi az asszonyok töredelmeit. Az nagy út volt, be a városba s Modol alig vonszolta magát, mire odarokkadt a csodatevő kép elé. De a Boldogságos úgy rámosolyodott, hogy megkönnyebbedett tőle a szíve s visszafelé egész megfrissült a lába.

Csak akkor szakadt föl szívéen a seb, mikor otthon eleibe szaladt a feketeszemű gyerek, akit úgy megfélejtett, mintha a világon se volna.

— Édősanyám — vetette szét két elapadt kis karját.

Marika sohase tett még ilyent ötesztendő életében. A fekete-Mária súgta ezt neki? Vagy magától röpiült

a mindig magános kis szív az elvilágtalanodott anyaszívre ?

Modol magához ölelte a feketeszemű gyereket, de eljajdította magát:

— Ó, te, te, te... hogy mért nem tégödöt kívánt el az Úristen az én édös kis fiam helyott!

Aztán habart valami vacsorát és az ölébe vette Marikát, úgy etette volna. De a kislány elforgatta fejét a kanáltól. Fázásról panaszkodott, pedig forró volt a feje. Modol magához vette az ágyba, de a sütős kis test hányta-vetette magát az idegen helyen. El kellett vinni a padra, a vacokba.

Egy hét múlva meghalt Marika, mint szófogadás-hoz szokott kislány. Modol elfásodva tette keresztbe a két kis kezét és szenteltvízbe mártott ujjával keresztet írt a homlokára. Aztán elkattogott a harmadik dülőbe, vett a boltostól egy cukrosládát, de csak öt tojást bírt fizetni érte, öttel adós maradt. A ládába alulra szalmát tett, arra száraz székfűvirágot, azt beterítette egy firhanggal s úgy fektette bele Marikát. Gyógyfücsomagoláshoz való selyempapírból nyírt neki szemfödelet is, aztán átment a csőszhöz.

— Mögint halomás történt.

— A lánygyerök?

— Az.

— No, az kis hely ön elfér. Az Imrus mellé, úgy-et

— Mögfér vele.

— Köröszt se köll másik?

Modol egy kis gond után megrázta a fejét.

— Most nincs mibül. Papra se telik. Tanítóra se.

— Értöm — bólintott a csősz. — Én is bedughatom, nem sokbul áll.

— Mit számít kend érte?

— A sír ötven péz.

— Csak?

— Hát. A kinyitása. A behúzás egy pöngő. Az énekért — no, azért mög, amit szántál.

Modol lehorgasztotta a fejét. Nem szomorúan, csak elfásodottan.

— Nincs neköm most a rajtamvalónál ögyebem.

Az ember végignézett a leromlott elsárgult, meg-ráncosodott asszonyon. Elcsodálkozott rajta, hogy megváltozott. Mint húsvétra a pogácsaalma.

— Majd mögadhadd a tavaszi veteményből. Addig elvárhatok. Ugyan a gémjelöntést se hagyjuk ki. Azt majd a pappal, mög a doktorral köll eligazítanom, oda-vissza elherdállok rá egy napot. Neköd mint árendásomnak négy pöngőbe számítom mög.

Modol erre is csak ráintett. Az ajtóból szólt vissza.

— Mikor hozhatom?

— Úgy napszállat felé.

Ősz vége felé hamar odaér a nap, ahol a szegény ember megkente hájjal az eget. Sötétedett, mire Marikát letették a nagy ágyba. Modol elmondta fönhangon a Miatyánkot, az Üdvözlégy et, a Hiszekegyet, aztán magában az Isten tíz és az anyaszentegyház öt parancsolatját, többet nem tudott a katekizmusból, Addig sepegte, míg a csősz elvirginált valami olasz éneket. Két fekete varjú minisztrált neki a vadkörte-fáról.

Mire jóéjszakát mondtak egymásnak, nagypelyhű hó kezdett hullongálni. Marikát élteben-holtában először takarta meleg paplan.

VI.

Beletelt egy hét, mire Modol a sok álmatlankodás közt rájött, hogy nagy bűnös asszony ő, de nem a halott ura miatt, hanem a halott kislánya miatt. Megmeképzett előtte Marika, úgy, ahogy a koporsóládába tette, a rongyos ingben, a rossz ördögbőrszoknyácskában. Imrus szerencsés volt, mert azt várta az apja a mennyország kapujában, de a feketeszemű kislányt nem várta senki. Az angyalok rá se néznek a kis rongyosra, nem fogják meg a kis kezét, sohase vezetik az Isten színe elé. Elhagyatott lesz, mint idelent volt. Hová szalad szegényke abban a nagy idegenségben, ha fölkérdézi a Szűz Anya:

— Ki Marikája vagy, te kis szemők?

Modol észre se vette, hogy kiszáradt szeméből csordogálni kezdenek a könnyek. Magáraszedte, ami meleg rongya volt, bezárta a putrit és megindult az öles hó úttalan útján. A csósz éppen delet húzott, rákiáltott a harangláb mellől:

— Hát te, te hova bódorogsz ebben a krisztustalan időben?

— A városba mögyök.

— Mi dolgod benne ilyenkor?”

— Szolgálatba állok.

A csősz belekáromkodott az Angelusba.

— Hát a gazdasággal mi lösz?

— Mire kimén a föld fagya, möggyüvök.

A csősz azt mondta erre mérgesen, hogy „möhetsz mán te akárhuva, szépségös”, de Modol már akkor messze bukdácsolt a hóban.

Éjszaka a puli fölugatta a gazdáját. De nem a házban ugatott, hanem a guliba körül. Muszáj volt megnézni, mi leli. A vitézségi érmes emberen végigfutott a hideg, ahogy az ajtóban hallgatódzott. Olyan zörgés dübögött ki a házból, mintha szakajtókat borogatnának föl.

— Ki van odabent? — verte a csősz az ajtót.

Nem felelt senki, de valami megkocanította a tentyérnyi ablakot. A csősz addig rázta, míg a kallantyúja lecsúszott s akkor belökte az ablakot. A bent felejtett öreg macska ugrott ki rajta nagy nyivákolással.

— Vessz mög gazdástól ! — vágta utána a csősz a botját.

Többet aztán eszébe se jutott neki Modol egész Zsuzsánna-napig, amikor kötelességük megszólalni a pacsirtáknak és kiadni az ordrét a havaknak, hogy most már elég volt, takarodjanak el a tavasz útjából. Pacsirtát ugyan nem hallott a csősz, de mécsvilágot látott kipislogni a putri ablakán. Odalopakodott és belesett rajta. Ott ült az asszony az asztalnál és valami ruhafélét terigetett szét rajta. A csősznek nem nagy jártassága volt ebben a tudományban, de annyit látott, hogy gyerekek való holmik.

— No, Modol, — zörgette meg az ablakot — möggyüttél a nagy szörzésbül? Teliszörözted-e a zsákot?

Az asszony fölugrott és úgy állt az ablak elé, hogy ne lehessen látni a? asztalt. Nem akarta elérteni a mocskolódó beszédet, nyugodtan felelt.

— Megmondtam, hogy üdőben itt löszök. Hogy áll a föld? Löhet-e mán veteményezni ?

Most már a csősz is rendesre fogta a szót, mert nyomás beszédűnek találta az asszonyt.

— Úgy nézöm, hamarosan kimén a föld fagya. Itt olyan két sukfosforma vót, de fele mán kiengedett.

VII.

Lator csősz arra ébredt föl, hogy csönd van, amikor kutyaugatásnak kellene lenni. Úgy volt nevelve az Aminek tégöd, hogy ő vakkantsa fel a gazdát, mire hajnal kell harangozni. Ez ugyan kakasnak való hivatal, de a puli betanult s mindeddig kifogástalanul végezte.

— Hun vagy, puli, fene a kukurítódba? — kapkodta magára a csősz a ruháját, mert az ablakon már beszökölt a hajnal.

— Ne, puli-i-i! — kürtölte a küszöbről a két tenyere közül.

A puli messziről vakogta, hogy nem kell megijedni, állja ő a posztot most is. Az új sírok felől jött a vakogás, ahol a tavaly lefejszézett szilfák voltak ölbe rakva.

— Falópók — gondolta a csósz és leakasztotta a puskáját. Örült neki, hogy lesz egy kis lövöldözés.

De hát nem lett semmi se. Falópóknak se híre, se nyoma. Az aszony térdepelt a feltúrt gyereksír mellett. Előtte a koporsóláda, benne egy úri nagy baba, aminőt világi ember korában sokat látott Lator csósz a városokban. Az ez, a valóságos Marika, csak se-lyembe, bársonyba, piros topánkába, gyöngyös fityulába. Csak sárga viaszkból van az arca s lehunyva a fekete szeme, csak a nagy pillája látszik.

— Mit töttél, Modol ? — szörnyedt el a csósz.

Modol észre se vette, hogy csahol és ugrál a puli, csak az emberhangra nézett föl. De nem ijedt meg, csöndesen mondta:

— Ünneplőbe töttem Marikámat.

A csósz nézte a gödröt, a sáros asszonyt és rekedten kérdezte:

— Te tötted, magad, evvel a rossz ásóddal?

— Lent nem nagyon fogta. Kézzel köllött. Ez a jó kis kutya is segítött. Igön tudta kaparni a göröngyöt.

A csósz nagy lélegzetet vett.

— Nem tudom, Modol, alighanem rosszat töttél te itten.

Modol csöndesen megrázta a fejét.

— A rosszat töttem jóvá, möghigyje kend.

— Ó, te szegény, te szegény — mondta a csósz.

Nem tudni, kinek mondta. Az asszony sáros karját simogatta meg, de a Marika nyakára tette az ezüst-metáliát, amit a magáéről leszakított.

— No, lögyön egy kis fényösségöd is a szép ruhádhoz.

Aztán feldombolta a sírt a rossz ásóval. Az asszony ült a zsendülő fűvön és simogatta a kis fakeresztet.

VIII.

Kisütött a nap, ahogy megindultak, egymás mellett, a csösz háza felé. A puli úgy csaholta őket körül, mint egymáshoz tartozó két embert. Egyre nagyobb körben és egyre sebesebben, ahogy kiszélesedett az út. Mire a ház elé értek, már olyan ész nélkül nyargalászott, hogy onnan felülről, a kék magasokból bizonyosan egy karikának látszott. Fekete jeggyűrűnek, amilyen illik azoknak, akik sírok közül indulnak az életbe.

TARTALOM

	Oldal
Göröngykeresés	1
Láttunk már mink királyt is.....	14
Kóty	23
Mohács előtt, avagy a király macskája	33
Magyarok szelidítése	42
Király a kazlak közt	55
Reformálom a mesét.....	6^
Egy régi peregrinusról.....	78
A madarásztói szép asszo- y	86
Még egyszer a madarásztól csárdás.....	94
Vallató vacsora.....	100
Nagyeszű kripóciak	10S
A csókái csata	113
Méhes Bánhidy	118
Harkabusz, a filozófia doktora.....	124
Iparművészet	150
Gyilkosság előtt	158
András megcsalódik	167
Racionalizálás mifelénk	178
Egy skatulya szivar	187
Nótakeresés	193
Andalúzia csillaga, vagy a világ így megyén.....	199
Esteli dal Hajnal Matyikáról	206
Hó-angyal	219
Nem ette meg a farkas	226
Ismerős történetek.....	234
Költő kerestetik	242
Tiszteletes úr haragja	246
Mi lett belőled, Matyika?	251
Majális.....	257
Történet az egyik csalóról	264
A másik csaló.....	278
Marika ünneplőbe tétele	279